

***Auschwitz'den Diyarbakır'a
5 nolu cezaevi***

İrfan WELAT

AramYaşam-Belge

***Auschwitz'den Diyarbakır'a
5 nolu cezaevi***

İrfan WELAT

Aram Yayınları

ŞEVDA Basım Yayın Markasıdır

Birinci Baskı: Aralık 2010

İkinci Baskı: Ekim 2011

Yayın Koordinatörü: Mehmet Emin TEYMUR

Editör: Zerdeşt ROJHILAT

Yayına Hazırlayan: Mizbah FİSKAYA

Baskı ve Cilt:

Gün Matbaacılık

Reklam Film Basım Yayın San. Tic. Ltd. Şti.

Beşyol Mah. Akasya Sk. No: 23/A

Küçükçekmece İstanbul

Tel: 0 (212) 580 63 80

ISBN: 978-605-5454-03-6

Şevda Basım Yayın

Kooperatif Mah. Gevran Cad. Sarioğlu Apt Kat:4 No: 14

Yenişehir / DİYARBAKIR

Tel: 0 (412) 229 00 30

İÇİNDEKİLER

Önsöz	9
5 Nolu'ya göndereyim de görün gününüzü	15
Esat Oktay işbaşında	35
Ana dava başlıyor	57
Direnış yürek sınırına çekildi	71
Mazlum Doğan ve 3 kibrit çöpü	101
Tarihin şen çocukları	119
Bu insan çığlıklarını unutmayın	137
12 Eylül ilk darbeyi 5 Nolu da alır	155
Direnış zafere götürür	161
35 İdam 19 Müebbet	171
1 Eylül 1983 direnişı	175
İlk genel seçim: Özal hükümeti	193
Tek Tip Elbise: 1984 Ocak direnişı	195
Eruh - Şemdinli	205
Sivil idare	213
Tünel, Esat Oktay ve sürgün	217
5 Nolu'da Trajediden Komediye Olaylar	225
Nolu'yu yazmak veya Sonsöz	259
Saygıyla minnetle anıyoruz	265
Resimlerle...	271

İrfan WELAT 1958 Siverek doğumlu. İlk ve orta öğrenimini Siverek'te tamamladıktan sonra 1978 yılında Dersim Öğretmen Lisesinden, 1979'da da Urfa Eğitim Enstitüsü'nden mezun oldu. 12 Eylül 1980 askeri darbesi ardından tutuklandı. Yirmi yıllık tutsaklık sürecini, başta Diyarbakır 5 Nolu Cezaevi olmak üzere, Eskişehir, Aydın ve Bartın cezaevlerinde tamamladıktan sonra 2001 yılında tahliye oldu. Azadiya Welat gazetesi ve Kürt Yazarlar Derneği'nde yöneticilik-editörlük yaptı. Siyasi partide kurucu ve yöneticilik düzeyinde görevlerde bulundu. Kurmancî ve Dimilî lehçelerinde ve Türkçe edebi, güncel-siyasal yazım çalışmaları var. Edebiyata olan ilgisi cezaevinde başlayan yazarımızın şu ana kadar basılan kitapları şunlardır: Kayıpsın Diyorlar, yaşam-belge, Aram Yayınları 2004. Yağmur Bulutları, Şiir, Aram Yayınları 2004. Şafak Söktü, Öykü, M Yayınları 2005. Pahniya Aşıl, Kurmancî ve Dimilî lehçesi, Welat Yazıları, Weşanên Welat 2007. Rojê Avêt, Kürtçe Öykü, Amed Yayınları 2011. Ewrên Baranê Kürtçe Şiir, Amed Yayınları 2011.

Önsöz

Acı çeken kişi eğer ölmezse olgunlaşır. Tecrübe ile donanır. Acı çeken kişi aklıyla, vicdanıyla ve yüreğinin sesiyle hareket etmesini bilir. Bunun gibi; acı çeken toplumlar da, eğer toplu bir katliamdan geçirilmemişlerse ve hala halk olarak varlıklarını sürdüren bir durum içindeyse, tıpkı bir kişi gibi olgunlaşır, tecrübe ile donanır ve geleceğe yürürken aklı, yüreği ve vicdanı ile hareket eder.

...

Bugün çağdaş halklar arasında yer alan; medeniyeti ile, tarihsel acılara karşı gösterdiği insani, kültürel ve ulusal direnişi ile yer edinmiş halkların tarihlerinde mutlaka vahşet dönemi diyebileceğimiz, işkenceli, ölüm-kalım savaşı diyebileceğimiz anlar ve süreçler vardır. Aynı şekilde bu halkların varlık ve özgürlüklerinin büyük tehditler altında olduğu mekânlar, kamplar, zindanlar, cezaevleri veya toplama kampları vardır.

Bu özel yerler egemenlerin, sömürgeci ve faşist uygulamaları için oluşturulmuştur. Bunu yaratanlar sadece bir ulusun burjuvazisi, bir devletin zalim diktatörü veya bir faşistin kendine özgü bir isteği ve uygulaması değildir. Kapitalist- emperyalist sistemin evrensel düzeyde geliştirdikleri bir sistemdir. Ve birbirlerine benzerler. Toplama kampları, zindanları, hapishaneleri, gözaltıları ile ve buralarda izledikleri işkence yöntemleri, topluma karşı işledikleri propagandalar, yaymak istedikleri psikolojik etkiler, öldürme yol ve yöntemleri hep aynıdır.

Ama en dorukta Hitler'in, Nazilerin Polonya'da veya daha başka yerlerde kurdukları toplama kamplarıdır. Auschwitz... Trebilenka... Dachau... İnsanlığın korku dehlizleri... Romanlara, filmlere konu olan ve savaştan sonra birer insanlık müzesi haline getirilerek sonraki kuşaklara bir insanlık dersi veren bu yerler sadece oralarla sınırlı değildi. Şimdi izlediğimiz filmlerde, okuduğumuz romanlarda ve fırsatını bulduğumuzda gezdiğimiz bu insanlık müzelerinde tüylerimiz diken diken olur. İnsanlığımızdan utandığımız kadar, demokratik insanlığın bu güçlere karşı zafer sağladığını da görerek gururla-

nırız. Ve bir kez daha lanetleriz Hitleri ve bilumum zalimleri...

Bu kamplarda acı çeken insanların trajedilerini iliklerimize kadar hissediyoruz.

Elbette ki bu ülke Almanya ile sınırlı değildi, zalim diktatör de sadece Hitler değildi. Daha sonra Vietnam'da Saygon Zindanları üretildi. Vietnam Ulusunun hak ve özgürlüğünü savunan ve savaşan insanlar burada akıl almaz işkencelere tabi tutuldu. Burada da yöntem aynıydı: Tutsaklar şahsında tüm Vietnam halkının özgürlük davalarını bastırmak.

Aynı işleve sahip, İran'da Evin hapishanesi vardı.

Türkiye'de de Diyarbakır 5 Nolu Askeri cezaevi... 1980 yılında burası bir toplama kampıydı. Kürtlerin memleketinde Kürtleri topluyorlardı buraya. Sadece Kürtleri değil sol ve demokrat tüm grupları, hatta kendilerine göre 'eşitlik' olsun diye sağcılar, işbirlikçileri de buraya topluyorlardı. Burada uygulanan işkenceler sadece fiziki değil kişiliğe dönüktü. Bir başkalaşım yaratılmak isteniyordu. İnsanlar Kafka'nın romanındaki gibi hamam böceğine çevrilmek isteniyordu. Tüm işkenceler buna dönüktü.

Karşımızda; Ankara'da, Hitler'in faşist doktrini ile aynı zihniyeti taşıyan Org. Kenan Evren ve ekibi Beş'ler vardı. Hitler gibi seçimle gelmemişlerdi, her şeyi kendileri ayarlamış, ortamını yaratmış ve bir gece darbesi ile Tüm Türkiye'yi ele geçirmişlerdi. Üç-beş cümleyi geçmeyen gerekçelerle koca ülkeyi baştanbaşa işgal etmişlerdi. Ankara'dan talimatlarla en başta tüm Kürtleri, onun siyasal temsilcilerini, devrimci, demokrat tüm muhalefeti zindanlara attılar.

Diyarbakır 5 Nolu Askeri cezaevi bu zindanların en büyüğü idi. Tıpkı Auschwitz (Oçvız okunur) gibi... Auschwitz Hitler'in en büyük toplama kampı idi. Hitler'in planı en iyi Auschwitz de ortaya çıkar ve orada uygulanır. Kenan Evren'in planı da en iyi 5 Nolu Askeri cezaevinde uygulama alanı bulur ve burada açığa çıkar.

Kenan Evren ve ekibinin bölge düzeyindeki uygulayıcıları da SS subayları ile aynı zihniyeti taşıyordu. Bunların en tepesinde 7. Kolordu Komutanı Kemal Yamak vardı. Her şey Kolordu sahasında, Kemal Yamak komutasında tasarlanırdı. Albaylar, binbaşılar ve onlarca teğmen, asteğmen ve sayısız er ve erbaşlar bu tasarlananları uygulamaya geçirirdi. Yöntemleri yok eden, aşağılayan, öldüren, işkence ederken sadist zevkler duyan, onur kıran, insanoğlunun beş bin yıl içinde emekle, canla kazandığı değerleri bir çırpıda yok eden kişilerdi bunlar.

Arkalarına beş bin yıllık zalimlerin tecrübelerini almış öyle ilerliyorlardı. Dehaklar, firavunlar, Nemrutlar, Musolini, Hitler ve daha yakınlarda Arjantin'in, Şili'nin faşist diktatörlerinin tecrübeleri ile donanmış, uluslar arası emperyalist ve faşist metotları içselleştirmiş bir şekilde tutsakların üzerine gidiyorlardı. Devlet adına hareket ediyorlardı, devletin ta kendisi idiler.

Önce teslim almak, kural adı altında bir Türkleştirme sistemi yaratmak istiyorlardı. Ama bu şekilde dönüştürülerek elde edilen 'Türk' ün ihanetçi, korkak, kendine ve değerlerine yabancılaşmış bir Türk olması, onları hiç ilgilendirmiyordu.

İşte burada Kenan Evren'in Askeri Cuntasının Nazi Almanyasından bir artısı var. Nazi kamplarında Almanlaştırma politikası yoktu! Siz hiçbir Nazi filminde 'Yahudiliği bırak Alman ol' baskısı ile karşılaşan bir toplama kampı esirine, rol gereği de olsa, rastladınız mı? Yok. Almanlar zaten onları dışlardı. 'Üstün Alman ırkı'na kimse giremezdi! Ama Türkiye Irkçıları Türkleştirme politikasını onursuzlaştırma, kişiliksizleştirme ve ihanet ettirme politikası ile birlikte yürütüyordu. Bu üç politika; 1) onursuzlaştırma-kşiliksileştirme; 2)Türkleştirme; 3) Davasına-halkına karşı ihanet ettirme politikası iç içe işlendi 5 Nolu'da. Bu politikalar birbiriyile bağlantılıydı. Tüm işkencelerin amacı, ölüm tehditlerinin amacı bu politikayı bu toplama kampına attıkları 5000'i aşan Kürt tutsaklar üzerinde başarılı kılmaktı.

Diyabakır Cezaevini Hitler'in Auschwitz (Oçvîz) toplama kampından ayıran en önemli fark buydu.

Ama bir önemli fark daha var ki onu da burada ifade etmek yerinde olacaktır. Hitlerin kamplarındaki tutsakları başta Sovyetler Birliği'nin Kızıl Ordusu olmak üzere Müttefik Orduları kurtardı. Diyarbakır zindanındaki tutsakları ise tutsakların kendi direnişleri kurtardı. Bu direniş birbiri içinden çıkan, bir öncekinin tecrübesi ile donanarak daha ileri atılan ve giderek bu zindanda uygulanan politikayı işlevsiz kılan direniş zincirinden bahsetmek gerekir. Yani 81 ölüm orucu, 21 mart 1982'deki Mazlum Doğan'ın eylemi, İki ay sonra Dörtler, yine iki ay sonra 14 Temmuz Ölüm Orucu ve en son da 1 eylül 1983 direnişi bu zincirin önemli halkaları olarak işlev gördü ve Kürtlerin Auschwitz'inde Kürtler kendi kendilerini kurtardılar.

Bu önemli iki farkın dışında Diyarbakır 5 Nolu Askeri cezaevi ile

Saygon zindanları arasında, Auschwitz veya Trebilenka toplama kampları arasında ve diğer uluslararası düzeyde nam yapmış zindan ve toplama kampları arasında fark yoktu.

Buna dikkat çekmek amacıyla biz bu kitabın adını “Auschwitz’den Diyarbakır’a; 5 Nolu Cezaevi” koyduk. Hitler Yahudileri toplamıştı Auschwitz’e, bu en büyük toplama kampına. Yahudilerin yanında da Komünistleri, sosyalistleri, Çingeneleri ve daha bir çok “üstün Alman Irkı”na mensup olmayan kişi ve grupları bu kamplarda ölüme yollamıştı. 12 Eylül Askeri diktatörleri de Kürtleri toplamıştı bu toplama kampı durumundaki 5 Nolu’ya. En çok da henüz ortaya çıkmış, grup aşamasından çıkıp yeni yeni partileşen öncü siyasi kadrolarını, sempatizanlarını ve halktan taraftarı binlerce kişiyi toplamıştı buraya. Bir de diğer ne kadar grup veya hizip varsa, dernek yönetici ve üyeleri, sendika sahibi; darbe öncesi yasaların izin verdiği bütün tüzel kişilikler buraya toplatılmıştı. Ve 5 Nolu bir ölüm kampıydı Kürtler ve onun siyasal öncüleri için. Ölümlerden ölüm beğendiriliyordu insanlara. Askerleri, gardiyanları, Kapoları, işkencecileri ile; Co’larıyla, Yüzbaşılılarıyla, Binbaşılılarıyla ve tüm 12 eylül sistemiyle bu ölümü dağıtma hazırlığı içindeydiler.

Diyarbakır cezaevinde, 5 Nolu zindanında yaşananlar işte bu boyutuyla henüz insanlık bilincinde layık olduğu yerini, tarihteki yerini almamıştır. Oysa burada, kitaptan da anlaşılabileceği üzere, evrensel boyutu, etik-ahlaki açıdan- insanlığa mal edilecek düzeyde yoğunluk yaşanmıştır. 5 Nolu’nun Nazi kamplarından ve Saygon zindanlarından geri kalır bir yanı yoktur, hatta artısı vardı dedik. İşkence sistematigine nitel anlamda yeni bir şekil verilmiştir. Nicel yönden yani işkence çeşitleri ve sıklığı dışında işkencenin kendisi disipline edilmiştir. Aynı anda 3500 kişilik yapı kendi kendine işkence yapar bir mekanizma haline getirilmiştir. 24 saatin tamamı acı veren kurallarla dizgelenmiş ve ‘antenler’, itirafçılar, koğuş sorumluları artı gardiyanlar kanalıyla 24 saat kendi kendini yönetip işkenceyi üreten hale dönüştürülmüştür. Bu başka bir yerde yok. Benzeri Hitler’in Nazi kamplarında kapo dedikleri işbirlikçi Yahudilerde var, ama onlar da işkencenin disipline edilmesi yok.

Diyarbakır Cezaevinde Kürt halkının varlık, özgürlük ve demokrasi hareketinin belirleyici rolü vardır. Bu sebeple 5 Noluda gerçekleşen her şey; diyebiliriz ki devletin 88 yıldan bu yana uyguladığı Kürtleri red ve inkar eden, tenkil ve tedip politikaları 12 eylül generallerinin elinde o

dönem Kürtleri temsilde öne çıkan Partiyi deyim yerindeyse ‘doğmadan boğma’ hareketiydi. Generaller, dışarıda etkisiz hale getirdiği Kürt Özgürlük hareketini zindanda tarihe gömmek için çok özel bir proje geliştirdi. Bu proje; kendi tarihsel deneyimleri ile uluslararası birikimlerin birleştirilip uygulanan bir üst senteziydi... Bu anlamda 5 Nolu zindanında yaşanan savaş, aslında bir tarihin sıkıştırılmış -en yoğun- haliydi. Devlet bütün olanaklarıyla, Kürtler ise bütün olanaksızlıklarıyla hızlı çekim savaşa tutuşmuş, Vietnamvari bir duruşla kendi tarihlerine kafa tutmuşlardır. Bu savaşta, şayet yenilen Kürtler ve onun siyasal temsilcileri olsaydı, yakın ve hatta orta tarihte Kürtler halk olarak tarih sahnesine çıkmayı ve uluslaşmayı unuturdu. Halk olarak var olmak ve 21. yüzyılın şafağında modern insanlık alemi içinde yerini almak için bedel ödenmesi gerekiyordu, bu bedeli ödedi. Bu bakımdan 5 Nolu cehennemi bu bedelin adı oluyordu.

...

Ve Kürt halkı tarih sahnesine çıktı. Tıpkı acı çeken kişinin olgunlaşması gibi ; halk ve toplum olarak, tarihi boyunca ve özellikle 5 Nolu’da acı çekti, isyan etti, direndi, olgunlaştı. Aklını ve yüreğini bu özgürleşme sürecinde birleştirmesini başardı

....

Elinizdeki bu kitap anı-belgesel formatında ele alındı. 5 Nolu’yu yaşamış biri olarak biz tutsaklara yapılan uygulamaları, bize yaşatılan şekliyle yazmış olmak; çektiğimiz acıları, gördüğümüz işkenceleri ve tanık olduğumuz trajik olayları kaleme almamız kitaba bir anı niteliği kazandırır. Ama sadece bir kişinin kendi duygu ve düşüncelerini, kaldığı görece dar mekanı anlatması 5 Nolu’yu anlatmaya yeterli olamazdı. 40’ı aşkın koğuş ve hücrelerde kalan, işkencenin ve direnişin merkezinde yer alan arkadaşların ve dönemi yaşamış tutsak arkadaşların da görüş ve anlatımlarına yer vererek bir tamlık vermeye çalıştık. Umarız bu da kitaba belgesel bir içerik kazandırmıştır.

...

Yine; elinizdeki kitap 2. baskıdır. 1. baskısı gördüğü ilgiden dolayı kısa sürede tükendi. 2. baskı gerekli oldu. Kitabın 1. baskısında gözden kaçan çok sayıda tashih hatası vardı. Bir de bazı bölümlerin anlatımı dar kalmıştı. Tüm bunları düzeltme ihtiyacı hasıl oldu. 5 Nolu’da yaşanan trajik olaylar bölümünü de tamamen yeni bir formatta ele aldık. O olay-

ları yaşıyan, onlara tanık olan arkadaşların anlatımlarına dayanarak ele aldık ki, bu önemlidir. Çünkü gün gelecek(ve günü gelmiştir artık); bu olayları yaşıyan, bunlara tanık olanlar vicdani ve insani sorumluluğu gereği bunu bir çok alanda; yargıda, siyasette ve tarih nezdinde insanlığa karşı tanıklıklarını sürdürecekle. Bu sebeple tanık olan arkadaşların adlarını vererek bu bölümü yeniden yazdık ve kitabın en son kısmına ekledik.

Bu düzeltme ve değişikliklerle birlikte ele aldığımız 5 Nolu Cezaevi kitabı, umarız, daha tam ve derli toplu hale gelmiş oldu.

Kitabın çizimlerinden dolayı Zülfikar TAK’a, Editoryal katkılarından dolayı Mehmet YILMAZ ve Bayram BALCI’ya ayrıca Mizanpaj’ı için Zafer TÜZÜN’e teşekkürler.

“Beşnolu’ya göndereyim de görün gününüzü”

Tam da böyle söylemişti askeri savcı ifademizi aldıktan sonra.

İçimiz ürpermişti. Savcının elindeki kalemi suratımıza atması, masadaki kül tablasını kafamıza fırlatması bize fiziki bir acı vermişti de bu son cümledeki tehdidin neyi içerdiğini anlayamadık: 5 Nolu!..

Diyarbakır 5 Nolu Askeri Cezaevi

Nasıl bir yerdi orası? Gidip gelen var mıydı? Hapishane mi? Toplama kampı mı? 90 günlük gözaltının devamı olan bir yer mi?

Askeri savcı neden bunu böyle hiddetle söylemişti?

Biz üzerimize atılı suçları kabul etmemiştik. Sorguda, gözaltında ne yazılı olduğunu bilmediğimiz kağıtları imzalamak zorunda kalmış ve tümü aleyhimize olan bu ifadeleri reddetmiştik. Askeri savcı da “oğlum, sizi camiden mi getirdiler, tüm bunları ben mi yaptım” demiş ve köpürmüştü.

Korku, endişe, merak dolu ifadelerle ve tekrar işkencehaneye geri götürtülme tedirginliği içinde tek tek askeri savcılıktan çıktık.

Yedi kişiydik.

Tutuklanma talebi ile askeri hâkime sevk edildik.

Askeri hakimin bulunduğu oda duruşma salonu değildi. 7. Kolordu sahasında askeri mahkemenin küçük bir odasıydı. Hâkim bu odada ayakta, masa başında duruyordu.

Askeri hâkim önündeki dosyalarımıza bakmadan hepimizi bir torbaya koyup torbanın ağzını kapatır gibi “hepiniz tutuklusunuz, bir hafta içinde tutuklanmaya itiraz edebilirsiniz” dedi.

Hep beraber tekrar, askeri cemse üzerine monte edilmiş demir kutunun içinde yeniden istihkam denen ve 1000’e yakın tutsağın askeri savcılık ve hâkimliğe çıkarılmayı beklediği barakaya, tek katlı gözaltı yerine götürüldük.

1981 yılbaşını burada geçirdik. Her taraf askeri bir karanlık içindeydi. Urfa’dan buraya getirilirken de, askeri savcılığa ve hakimliğe çıkarılırken de güneş yoktu. Hava demir ve paslı kapılar kadar soğuk ve iticiydi. Hak-kârî’den, Mardin’e, Batman’dan, Urfa’ya kadar 9-10 ilden otobüslerle ge-

tirilen binlerce insan burada bekletilirdi. 7. Kolordu sahası içinde, iki bölümden oluşan bu yer “5 Nolu” ya gönderilmenin bir ön aşamasıydı.

İstihkam cezaeviydi burası.

İstihkam’a irili ufaklı gruplar halinde günde 50-60 kişi getirilirdi. Gelenler 90 günlük sorgudan çıkmış halleriyle Hitler’in Auschwitz(Oçwiz) Trebilenka, Dachau(Daça) adlı toplama kamplarına toplatılan Yahudilerin ve tüm rejim muhaliflerinin getirilişinden farklı değildi. Evlerini, işyerlerini dışarıda emanet edeceği birilerini bulamadan askeri cemselere atılmış ve toplama kampı durumundaki İstihkama taşınmışlardı. Kadınlar, çocuklar, yaşlılar, okullarını yarıda bırakan gençler; eski püskü, yırtık, tozlu ve kurumuş kanlı giysiler içinde gelenler 15 ile 30 gün arasında burada bekletilirlerdi. Ama aynı gün, yine irili ufaklı gruplar halinde ortalama 50 kişi de tutuklanır “5 Nolu”ya, o an için ne olduğu bilinmeyen yere gönderilirlerdi.

12 Eylül askeri darbesinden önce burası Sıkıyönetim Askeri hapisanesiydi. Burada kalan ve kimi 90 gün, kimi de biraz daha az işkenceli sorgulardan geçerek, her nasılsa hayatta kalabilmiş ve buraya kadar gelebilmiş tutuklular, burada işkence yaralarını iyileştirme fırsatı da buluyordu. Lasolin, bengay adlı pomatlar vücuda alınan darbeleri iyileştirme etkisi olduğundan her tutuklunun yanında bulunurdu. Sargı bezleri, tentürdiyot ve sarı su denen yara temizleyici ilaçlar yardımıyla yaralar iyileştirilmeye çalışılırdı.

Herkes kendi bölgesinden gelen insanları tanırdı. Bir de aynı siyasi gruba mensup olanlar kendi aralarında kümeleşip sohbet eder, dayanışırlardı. 12 eylül öncesi burası 2 Nolu askeri cezaevi olarak da bilinirdi. O zaman henüz 5 Nolu yokken siyasi tutuklular 7. Kolordu sahası içinde 1 ve 2 nolu da tutulurlardı. Kimler geçmemişti ki buradan. Mazlum Doğan’dan bahsederlerdi en çok. Yemekhane ile yatakhane arsında bulunan çöp bidonu Mazlum’un firara teşebbüs ettiği bidonmuş. Eskiler yeni gelenlere buranın yakın geçmişini anlatırlarken, bu olayı hüznle ifade ediyorlardı. Eğer onu dışarıda almaya gelen arkadaşlar geç kalmamış olsalardı şu an Mazlum Doğan dışarıda olurdu, diyorlardı. Çöp bidonunu inceliyoruz. Zayıf bir beden in ancak iki büküm halinde içine sığabileceği genişlikteydi. Mazlum tam 6 saat kalmış bu çöp bidonunun içinde. Bu sebeple de ayakları uyuşmuş. Şehir dışına çöplük yerinde çöp boşaltan askerler bir de bakmışlar ki çöp bidonunda iki büküm halinde

hareketsiz duran bir insan. Onu alıp tekrar buraya getirmişler.

Aynı dönem orada bulunan Xelil German adlı tutuklu bu olay hakkında ayrıntılı bilgi veriyor.

-Mazlum arkadaşı Sabri D. ile beraber bidona yerleştirdik. Sabaha, çöp bidonunun dışarı verilmesine daha çok vardı. Bunu Mazlum abiye söyledik, uyuşursun, sabaha az bir zaman kala seni yerleştirelim dedik. Kabul etmedi. Yerleştirdik. Üzerine de battaniye attık, battaniyenin üstüne de günlük çöplerimizi boşalttık. Sabaha karşı bir tutuklu yanlışlıkla bidonun kapağını açtı. Arkadaş panik halinde çöpün içinde bir kıpırdanmanın olduğunu söyleyince hemen bu arkadaşı geri yatağına gönderdik. Sabaha kadar bidonunun başından ayrılmadık. Sabah olunca da yine benle Sabri çöp bidonunu dışarı çıkarttık, arabaya yükledik. Başarmıştık. Ama bu gizli sevincimizi olayı bilen arkadaşlarla paylaşmaya fırsat bulamadan Mazlum abiyi geri getirdiler. Dışarıda bir karışıklık ya da plansızlık oluyor. Sevincimiz boğazımızda kalıyor. Bizi yine Mazlum abi teselli etti.

Bu olay Mazlum'un esas kimliğinin de açığa çıkmasına sebep oluyor. Yakalandığında üzerinde çıkan kimlikteki isim olan İbrahim Şenol değil, PKK merkez komite üyesi Mazlum Doğan olduğu bu şekilde ortaya çıkıyor.

5 Nolu açılır açılmaz da Mazlum'u 5 Nolu'ya götürmüşler.

Bu olaydan sonra çöp bidonları kapı önünde kamyona boşaltılır olmuştur.

Yaraları iyileşmeye yüz tutan tutuklular akşamları hep birlikte, o dönemin gözde türküsü olan “ez berfım berfım berfım lê lê nar lê lê nar, ez berfa çiyayê sorim lê lê nar hey delalê...” türküsü eşliğinde hep beraber dilan tutardı..

Biraz daha geçince daha içli duygulu bir türkü başlardı geniş koğuştta. “Çemmo çemmê şikestunê oyy oy. Çem buye gola xwînê oyy oy. Çemo qey tu nizanî oyy oy ooy oy, teslim nabin bi zorê ooy oy ooy oy”. Bu türkünün ezgisi eskiydi, “oy dere kızıl dere” türküsü makamındaydı. Ama söz ve içerik yeniydi. Çok değil, on ay önce, 1980 Mart ayında Mardin'in Derik bölgesinde yaşanan Şikestun çatışmasını dile getiren bir ağıttı. O dönem henüz Koma Berxwedanlar ve ulusal motifli sanatçılar çıkmadığından, yerel sanatçılar alele acele Şikestun çatışmasını 72 yılındaki Mahirlerin Kızıldere direnişini anlatan “Oy dere Kızıldere” makamını ödünç alıp bir direniş ağıdı elde etmişlerdi.

İçilen maltepe ve birinci sigaraların dumanının yarattığı loş ortamda

sesi güzel olan tutsakların yanık gazelleri de eksik olmazdı.

Tutuklananlar “5 Nolu”ya gönderilmenin tedirginliği ile geceyi geçirenken, yeni gelenler geldikleri il ve ilçe gözaltılarında gördükleri işkencelerden az da olsa kurtulmanın sevinci ile bu ortama katılıyordu.

Bazı geceler dilanın en şenlik yerinde pencerelerde subay ve erler belirdi. Ellerindeki tüfeklerle parmaklıklara vurur, sonra da silahları içeri doğrultarak “susun laaan!” diye bağırırlardı. Küfürü bastıktan sonra da “5 Nolu’ya gidin de görün gününüzü” der, tehdit ederlerdi.

Tam da burada 1000’e yakın tutuklunun boğazı düğümlenirdi.

Savcının tehdidi ile subayların tehdidi aynıydı: 5 Nolu!

Her şey askerin elindeydi. Hastaneler, okullar, belediyeler, yollar, tarlalar, havaalanları, garlar, tüm gözaltılar, toplama kampları ve hapishaneler... Sonradan öğreneceğiz ki, askerin Diyarbakır’daki hapishane sayısı dörtmüş. O ana kadar 1 nolu, 2 nolu, 3 nolu, 4 nolu. Bir de 12 Eylül askeri darbesine yakın tutuklamalar çıkış gibi artınca bir beşincisini eklemişler ve adı da “5 nolu” olmuş. Yani beşinci askeri cezaevi. Yalnız bu cezaevinin bir çok özelliği vardı. Bir defa 7. kolordu sahasının ve askeri alanın dışındaydı. Bağlar semtinin Direkhane denilen ve tuğla ocaklarının bulunduğu şehirden uzak boş araziye inşa edilmiş. Aslında Adalet Bakanlığı burayı adli tutuklular için inşa etmiş. İnşaat biter bitmez de askeriye 12 Eylül öncesi, daha sıkıyönetim döneminde buraya el koymuş.

İstihkam ya da 2 Nolu denen bu bekleme yerinde 5 Nolu hakkında kıvrıntı bir bilgiye bile ulaşamıyoruz. Yaşam nasıl, işkence var mı? Orası hapishane mi, tutklu yeri mi? Kimse bilmiyor. Gidenin çok olduğu ama gelenin olmadığı meçhul bir yer!

Oysa 90 gün, 80 gün Urfa’nın, Batman’ın, Mardin’in, Diyarbakır’ın işkenceli sorgularında kalmış bizler için tutuklanmak önemli gözükmüyordu. Tutuklanıp hapishane koşullarında rahat etmek, işkencesiz bir uyku çekmek, su içmek, yemek yiyebilmek ve en önemlisi tutmayan kollarımızı iyileştirmek, işkence yaralarımızı sarmak... kısaca kendimize gelmek istiyoruz.

Çoğumuz ilk defa tutuklanmıştık. Ve ilk defa hapishane görecektik. Zihnim hapishane olgusunda düğümlendi. Ne de olsa sonuçta orası bir hapishaneydi. Eski isimle mapushane. Hapishaneye yabancı değildik hiç birimiz. En yakınlarımız yaşamlarının bir dönemini hapishanede geçirmişlerdi. Evinden, çocuklarından ve yakınlarından ayrı olmanın dışında pek sıkıntısı olmayan yerlerdi. İçerde hep yatarlar, çay ve sigara içerler,

aşam yemekleri dışarıdan, evlerinden gelirdi taslar içinde. Yemek tasları şişlerle kontrol edildikten sonra içeri verilirdi. 12 mart günlerinde ben on yaşında iken hapishaneyi böyle tanımıştım. Sonra bir af gelir herkes güzel anılarla tahliye olur evlerine, dostlarının arasına dönerdi.

Hapishaneyi böyle bir yer olarak düşünüyoruz.

Ama şimdi...

Askeri savcının ve subayın tehdit dolu sözleri bizi düşlerden sıyrıyor. İçimizden bir tek Xalê Bilal hapishane konusunda tecrübeli. Namı diğer Kor Bilal. Siverek'in 'mehkum'u. Kor Bilal adli kovuşturmalardan daha önce birkaç kez girip çıkmış. En son yine aranırken, yörenin başka bir 'mehkum'u olan Mehmedê Zelê ile birlikte talebelerden yana tavrını koymuş. Şimdi o da siyasi. O da şimdinin diğer dönemlere benzemediğinin farkında. Bir de içimizde Ahmet Ba.'ın bu ikinci gelişi oluyordu. İlk gelişinde Ahmet 2 Nolu'da yedi ay kalıyor. Savcı Ahmet'e 'yine mi geldin' diye çıkmıştı. Ama bu sefer 12 Eylül sonrasıydı ve kolay kurtuluş yoktu. En az üç beş yıl 5 Nolu'da yatardı.

Toplama kampını andıran bu yerde sabah erken saatte dün tutuklananları 5 Nolu' ya götürmek üzere askeri cemseler kapıya yanaşınca askerinin sesi duyuldu:

-İsmi okunanlar hazırlansın!

İsimler okundu uzun uzun. Düşlerden sıyrıldık. İşkence yaralarımız bir kez daha kanadı. Tanıdıklarımızla vedalaşıyoruz. Dönüşü olmayan bir yere giderken duygularımız "sofia'nın seçimi" filmindeki annenin duygularından farksız. Demir kapılarla, demir parmaklıklarla, silahlarla kısı-kıvrak kuşatılmış durumdayız.

Kimimiz tek, kimimiz ikişerli olmak üzere kelepçelendik. Dışarı çıktık. Gökyüzünde güneş yoktu. Hava askeri bir renkte, boz bulanık. Bu bozuk havaya bile bakamadan askerin demir soğukluğunda emirleri ile irkiliyoruz.

-Çabuk çabuk, araç bin!

Kırk kişi atıldık askeri cemselerin üzerine monte edilmiş demir kütunun içine.

Askeri araç hareket etti. Aracın içinden hiçbir yer gözükmüyordu. Sadece önde yirmi santimetre çapında bir hava deliği var ve orası da nereye götürülüyoruz merakı içinde olan 5 Nolu yolcularınca kapatılıyordu.

Araç içinde sallantılara karşı birbirimize tutunmuştuk. İşkence yaralarımız kanıyordu. Nereye götürülüyorduk bilinmezinin içinde.

Sahi nereye götürülüyorsunuz? Türkiye nereye götürülüyordu? Kürt halkına ve onun evlatları olan devrimcilere ne yapmak istiyorlardı? 12 Eylül günü askeri darbeyi, emir komuta zinciri içinde ve emirle, yapan Orgeneral Kenan Evren'in, "Silahlı kuvvetler aziz Türk milletin hakkı olan refah ve mutluluğu, vatan ve milletin bütünlüğü ve gittikçe etkisi azaltılmaya çalışılan Atatürk ilkelerine yeniden güç ve işlerlik kazandırmak, kendi kendini kontrol edemeyen demokrasiyi sağlam temeller üzerine oturtmak, kaybolan devlet otoritesini yeniden tesis etmek için yönetime el koymak zorunda kalmıştır" şeklindeki o ilk açıklamasından sonra biz nereye getirildik, ülkemiz nereye götürülmek istendi, bilemedik. Bir tek hafızalarımızda kalan, bu açıklama ardından anayasanın ortadan kaldırıldığıydı. Türkiye parlamentosu, siyasi partiler, sivil toplum örgütleri ve gazeteler kapatılmış, Kürt bölgelerinde ve tüm Türkiye'de il, ilçe, köy ve kasabalarda özel ve genel operasyonlarda bizim gibi on binlerce, yüz binlerce insan gözaltına alınmış veya tutuklanmıştı.

Askeri darbeyi yapanlara göre "toplumun tümü teslim alınmış, sıra zindanlara gelmişti"

Tam 60 gün önce gözaltına alınmıştım.

Siverek yüzbaşısı Cafer Çağlayan (1989 da Mardin Yeşilyurt köylülerine dışkı yedirmekle tekrar ünlenecekti) ilçe Jandarma Komutanlığında karargahını kurmuştu. Gece buradaki tutsaklara işkence ediyor gündüz de operasyonlara çıkıyordu. 12 Eylül nimetlerinden sınırsızca faydalanıyordu. Hem Belediye Başkanıydı, hem de Kaymakam. Siverek'in ve bölgenin allahı gibiydi. İşkencede sınır tanımaz zalim bir insandı. Döneminde yüzlerce, binlerce insanı köy meydanlarında falakadan geçirir, işkence ederdi. Bu işkencelerde onlarca insan hayatını kaybetti. Emrinde de o dönem ilçe emniyet amiri olan Hüseyin Kocadağ vardı. (Hüseyin Kocadağ da sonradan Susurluk'ta, 3 Kasım 1996'daki kazada can veren Emniyet Müdürü idi) İşte böyle zalim ve insanlık dışı yöntemleri kullanmaktan çekinmeyen işkencecilerin elinden geçtikten sonra Urfa'ya getirilmiştik.

Şehirde mahalle meydanları, kırsal alanda köy meydanları işkence merkezleri olmuştu. İhbarcılığı teşvik ediyorlardı. Urfa'nın en yoğun yerinde bulunan Kız Sanat Okulu'ndan bozma bir işkence merkezindeydik. Buraya getirilirken kapıda karşılamıştı bizi polisler. Gözlerimiz açıldı. Kapıda bekleyen göbekli, iri yarı polis, grubumuzun içinden benim adımla anarak "özlettin bizi Welat, seni havada ararken yerde bul-

duk, gel bakalım” dedi işkenceye susamış haliyle. Aynı iriyarı polisin başının sağ tarafına indirdiği yumruğu ile yere yıkılmışım. O kadar işkenceden sonra bir de Urfa Kız Sanat Okulundaki işkenceler başlıyordu. Gözlerimiz bağlandı. Hiçbir tarafı göremiyorum. Yürürken birbirimize tutunmamızı istedi bir zebani. Tren vagonları gibi birbirimize bağlandık ve salonun içlerine doğru yürüdük. Kurt köpeği sesleri, arabesk müzik, açılıp kapanan dolap kapaklarının sesi ve insan çığlıkları birbirine karışıyor. En korkuncu tekmenin, yumruğun nerden geleceğini bilemeden salonda ilerlemektir. Artık her şey kulağımız olmuştur. Ama kapı girişinde sağ kulaktan yediğim darbeden sonra işitemez olmuştum. Salonun orta yerinde önümdeki ve arkamdaki arkadaşlarımdan koparıldım. Orta yerde kalakaldım. Her an darbe bekliyorum. Tam o esnada böğrümde sert bir yumruk indi. Savrulup duvara çarpmamla yere yığılmam bir oldu. Bir yere çömeltilip beklettiler. Ardından kimlik tespitlerimiz yapıldı ve ellerimi kelepçe ile tuvalet kapısına bağladılar. (Urfa’daki bu işkence yeri şimdilerde bir harabeye dönmüş durumda. Orayı yıkıp yerine on katlı binalar dikmek için fırsat kolluyorlar. Böylece 12 Eylülün kara bir anıtı olan ve insan çığlıklarının göğe yükseldiği bir yeri daha ortadan kaldıracaklar.)

Gözaltında gazete yoktu ama bu 90 günlük gözaltı haberini manşet yapan hürriyet gazetesi ortalıkta idi. Erdal Eren’in bir gün önce idam edildiğini de polisler zevkle duyurdu bize. Yani demek istiyorlardı ki sizi istediğimiz kadar burada tutar, işkence eder ondan sonra da asarız. Ve dediklerinde de ciddiydiler. Viranşehir’de Şaban Sağlamgöz adını duyduk. İşkence ederek öldürmüşlerdi. Tikko grubundan Siverekli Mehmet Beyhan’ı 12 eylülün ilk günlerinde yine bizi yakalayan ve sorgulayan ekip işkence ederek katletmişti.

Her gün askeri konsey demec verip biz tutukluları düşman ilan ediyordu. Tek kanallı siyah beyaz TRT televizyonu her gün 50-60 kişiyi televizyona çıkartıp 12 eylül öncesi yapılan olayların faillerinin yakalandığı haberini veriyordu. Bizi de çıkardılar televizyona. 40 kişi vardık. Önümüzdeki masa silah doluydu. Sonra kitaplar, bildiriler, teksir makinelere... Kim bilir bizi nasıl verdiler, kaç olayın faili olarak ilan ettiler?

Evet burası eskiden Kız Sanat Okuluydu. Zemin kısmında bulunan tiyatro salonu 300 kişinin aynı anda tutulduğu ve işkence gördüğü alan durumuna getirilmişti. Sahne bile yerliyindeydi. Öğrencilerin dolapları, kulis odaları insanları kapatmanın ve birbirinden ayırmanın araçları olmuştur.

Her günü başka bir işkence demek olan Urfa'daki bu işkence merkezinde kırk güne yakın kaldık. Ardından bir otobüsle bizi Diyarbakır'a, 5 Nolu zindanına getirirken hepimizi idam edecek yeterlilikte kabarık "suç" dosyalarımız da yanlarında idi.

O dosyalardaki bir iki suçlamadan askeri savcı sayesinde haberdar olmuştuk. Çoğu ilginçti, olmadıkları olaylardı. Doğal olarak işkenceli ifadeleri, ne yazıldığına görmeden altına attığımız imza ile bize aйтmış gibi gözüken ifadeleri kabul etmedik. Eskiden olsa, yani sıkıyönetim döneminde savcıda ifade red edilince savcılar yine hiddetlenir, "oğlum kabul et, yoksa seni yeniden sorguya gönderirim" diye tehdit ettiklerini bir çok arkadaşımından duymuştum.

Biz de sorgu ifadelerini reddetmiştik. Savcı "beşnoluya göndereyim de sizi görün gününüzü" demişti.

5 Nolu Askeri cezaevine doğru yol alırken son dört ay içinde yaşananlar bir anda film şeridi gibi gözlerimin önünden aktı.

Aracımız Seyrantepe'den geçip Urfa yoluna girmişti. Demir yolunu geçtikten sonra sola dönüp yol bile denmeyecek taşlı, topraklı bir arazide ilerlemeye devam ettiğimizi aracın sarsıntısından anlıyorduk.

Çok geçmeden araç durdu. Etrafta kurt köpeği havlaması ve askerin koşuşturma sesleri duyuldu. Araçtan tek tek indirildik. Burası Bağlar semtinin sonlarında direklerin satıldığı ve tuğla ocaklarına yakın bir yerdi. Etrafta yerleşim yeri gözükmüyordu. Cezaevi 5 sivri çatısıyla dıştan bir fabrika görünümündeydi. Yapımı aceleyle getirilmişti. Çevre duvarı bile yoktu. Arabadan indikten birkaç saniye içinde bu bilgilere ulaşmıştık. Zira nereye getirildiğimizi anlamak hepimizin temel isteğiydi.

Tek sıra halinde büyük bir kapıdan içeri girdik.

20 yıl sürecek zindan yaşamı başladı

Takvimler 8 Ocak 1981'i gösteriyordu. Yeni yıl başlayalı 8 gün olmuştu. 81 yılı Türkiye'nin kâbusu olmuştu. Kimse, yani bilinci insanlık idealleriyle dolu olan hiç kimse 1981 yılını neşeyle, umutla karşılamadı. 81 yılı işkencecilerin, askeri cuntacıların, insanlık dışı emeller peşinde olanların yılıydı.

Tüm yollar işkencehanelere, zindanlara, hapisanelere, toplama kamplarına açılır olmuştu o yıl.

5 Nolu cezaevinin bu büyük kapısından içeri girerken içimizde büyük belirsizlikler vardı. İnşaatı yeni biten bir binaya getirilmişti. O büyük

giriş kapısından girerken kimin ne zaman çıkacağı belli değildi. Benimki hiç belli değildi. Zira hakkımda tutukları dosya bir klasöre sığmıyordu.

Girişte idari bölümde o günkü tutuklular olarak bizi tek sıra halinde dizdiler. İsim yoklaması yapıldı. Etrafımızı coplu askerler sarmıştı. Üzerimize atılmak ve bizi parçalamak için sabırsızlanıyorlardı. Subaylar gelip gidiyor. Bir ara mavi elbiseler içinde havacı bir subay görüldü. Bu, assubay Mevrit Akkoyun'du. (Ve sonradan öğreneceğiz ki bu Mevrit başçavuşun tutuklular arasındaki adı Gestapo imiş. Gestapo! Hitler'in İçişleri bakanı! Tutsaklar daha işkencelerin yeni başladığı bu ilk zamanlarda bile, bura ile Hitler'in toplama ve ölüm kampları arasındaki benzerliği kurmuştu) Mevrit, uygulamaları kontrol etti. Dosyaları teslim aldıktan sonra tek sıra halinde bizi uzun bir koridora aldılar. Götürüleceğimiz yer belliydi: Hücreler...

Hücrelere ulaşmadan bizi ilk girişte sağda spor salonu olduğunu öğreneceğimiz ve tutukluların idam salonu dediği alana çektiler. Sırtımıza binip öylece yürümemizi istediler. Yürümedik. Aniden, hiçbir şey sormadan coplarla, yumruklarla saldırdılar bize. Bir anda onlarca cop darbesini kafalarımızda, sırtımızda acı içinde hissetmeye başladık. Bağırış çağırışlar içinde geçen bu "hoş geldin" dayağı on beş dakika sürdü. Ardından kalkmamızı istediler. Kalkabilenler kalktı. İki yaşlı amca kalkamamıştı. Tekmelediler. Onları da kaldırdıktan sonra, İstiklal Marşını söylememizi istediler. Askerlerin içinden biri yüksek sesle bağırdı:

-Üçe kadar sayacam len, sonra hep beraber istiklal marşını okuyacaksınız, dedi

Bir anda üç dedi. Herkeste bir şaşkınlık ve şok var. Kimseden ses çıkmadı. Orta yaşlı bir kişi Kürtçe:

-Ez nizamim, dediği duydum.

Ardından bu kişiye yöneldiler. Onunla birlikte hepimize ikinci bir dayak operasyonu başladı. Bu ikincisi daha kısa sürdü. Ardında fazla zamanlarını almış olacaktık ki, tekrar bizleri tek sıra halinde dizdiler. Yine istiklal marşını okuma komutu verdiler. İçimizden bilenler cılız seslerle okumaya başladı. Bir iki dize söylenmişti ki tekrar üçüncü bir dayak dalgası geldi. Yerlerde süründük, bağırışlar içinde çavuşun sesi duyuldu

-Keess! Haydi hücrelere!

Toparlandık. Üstümüz başımız iki aylık sorgu sürecinin kirli ve kurumuş kan lekelerine elbiselerimize binanın toz ve beyaz badana boyası da eklenmişti.

Askerler, o halimizle bizleri sonradan 36. Koğuş olarak adlandırılacak olan sağ taraftaki hücrelere getirdiler. Hepimizi tekme tokat buraya atıp, hücrenin demir parmaklıklı kapısını üzerimize kilitlediler. Ben 3. kat 4. hücreye düşmüştüm. On kişiydik. Hücrede kullanılabilecek hiçbir eşya yoktu. Ne bir şilte, ne de bir battaniye...

İlk gözüme çarpan hücrelerin dört kat olduğu ve her katta 5-6 metre-karelik hücrelerin varlığı oldu. Hücre katlarına hemen girişte bulunan merdivenlerle ulaşıldı. Bitişik halde aynı katta bulunan hücrelerin önünden bir metre eninde bir koridor geçerci. Her dört katta da böyle koridorlar vardı. Hücreler bir kolun geçebileceği aralıklarla demir parmaklıklarla donatılmıştı. Hücre kapısı kalın bir kilitte kapalıydı. Hücrelerin önü açıktı. Hücrelerin salona bakan kısmında da zemin kattan başlayıp yüksek tavana kadar demir parmaklıklar uzanırdı. Hücreler ile karşı duvar arasında geniş ve yüksek salon boşluğu yer alırdı.

Bir süre sonra kulağıma çarpan ilk ses yoğun bir insan sesi oldu. Hücrede dört kat, her katta 10 hücre ve her hücrede en az 8-10 kişi varsa eder 350 kişi. Bu daracık alanda 350 kişi vardık. Bir insan havuzuna düşmüştük. Askerler çekilince o yoğun konuşmalar başladı. Kimi yan hücredekilerle konuşuyor, kimi de üst kattakileri çağırıyordu. Yeni gelenlerin kim olduğunu soruyorlardı birbirlerine. Mardin'den, Urfa'dan gelenler var diyorlardı. Kimi de Batman'dan. Bu seslerin içinden bir ara "mêş mêş" sesleri duyuldu. (Sonradan öğreneceğiz ki 'mêş' deyince 'asker gardiyan var hücrelerde' anlamına geliyordu. "Moz" ise subay veya üst rutbeli anlamına geliyordu.) İnsan havuzundaki ses aniden kesildi. Askerlerin ayak sesleri ile yerlerden sürükledikleri insan bağırışları duyuldu. Sonra hep birden slogan sesleri haykırıldı: "Kahrolsun sömürgecilik, kahrolsun sömürgecilik" Bu slogana yabancı değildik. Dışarıda mitinglerde attığımız siyasal ideolojik sloganlardı. 1976 da '77 de ve tutuklanıncaya kadar attığımız, duvarlara kırmızı yağlı boyalarla yazdığımız sloganlardı. Zindan sloganlarımız henüz insani, işkenceyi hedefleyen içerikte değildi. Bu slogan sesleri ile birlikte kapı kilitlerine vuruldu. Hücreler zangır zangır titremeye başlamıştı. O sese hiçbir asker dayanamazdı. Yeni gelen tutuklular da hücrelere konduktan sonra hücreler suskunluğa gömüldü. En üst katta bir ses duyuldu:

-Heval yê ku nu hatin ji ku derê têt?

Bu ses 4 katta bulunan Batmanlı Maşallah Hoca'ya aitti. Herkes kendi katlarına yeni gelenlerin olduğunu söyledi. Önce bizim hücreye kimlerin

geldiğini isimlerimizi sigara kağıdına yazarak bitişikteki 5. hücreye ulaştırdık. On kişiydik. Beraber tutuklandığımız arkadaşlardan üç kişi buradaydık. Diğer arkadaşlarımızı bizden ayırmışlardı. Mustafa ve Celil buradaydı. Batman'dan Derviş Çelik ve Taha adlı bir arkadaşımız vardı. En çok da Nusaybin'li KUK grubundan gelen arkadaşlar vardı kaldığım hücrede: Hasan Aydın, Deham Çakır, Zeynettin Al, Yusuf Öztürk vardı. Yusuf ve Deham'ın elleri tutmuyordu. Sigarasını yakarken bir kişi de onun sigarasını tutuyordu. Arkadaşlarının yardımıyla tuvalet ihtiyacını gideriyordu.

Çok geçmeden 5. hücreden Kemal Pir'in o kalın ve gür sesi duyuldu. Hepimize "hoş geldiniz" diyordu. Moral verici kısa bir sohbetimiz oldu. Ardından ihtiyaçlarımız soruldu. Çok geçmeden hücreden hücreye verilerek sigara ve helva geldi. Yemek yoktu. Açlık grevi devam ediyordu. Bugün açlık grevinin altıncı günü. Yılbaşından itibaren uyarı amaçlı açlık grevi kararı almışlar. Geldiğimiz gün 6. günmüş. Biz de dahil oluyoruz açlık grevine. Böylece ilk açlık greviyle de tanışmış oluyoruz.

Kemal Pir! Dışarıda iken yakalandığını duymuştuk Batman yolunda, Mahsun Korkmaz ile birlikte giderken... Demek o insan da burada. Bu hücrelere nasıl sığar ki! Dışarıda yürürken sanki bir ordu ile birlikte yürürdü. Lübnan dönüşü o uzun saçları ile bizlerle konuşurken Sierra Maestra dağlarından Siverek ovasına inmiş bir Che Guevera sanırdınız.

Kemal Siverek'e hızlı bir giriş yaptı. Uzayan ve sonuç alamayan çatışmalarımıza müdahale etti. Tek taraflı ateşkes ilan etti. Parti tarihinde ilk kez Siverek'te tek taraflı ateşkes ilan edilmişti. Ama mücadele halinde olduğumuz aşiretçi feodal güçler bunu anlamadı. Pusu kurarak Uzunlar Mahallesinde Kemal Uzun'u katlettiler. Daha başka saldırıları da oldu. Sonra bu tek taraflı ateşkes bozuldu. Kemal Pir, aynı zamanda Mardin'de devam eden PKK-KUK çatışmasını sonlandırmak için Siverek üzerinden girişimlerde bulundu. Siverek'te KUK grubu ileri gelenleri ile görüştü. Sanırım bu girişim sonuç verdi. Üçlü bildiri ile bu gruplarla 'çatışmasızlık' sağlandı.

Ama Kemal Pir, Siverek'teki bu çalışmasında kısa sürede deşifre oldu. 'Apo Siverek'te' söylentileri her tarafa yayıldı. Şehir giriş çıkışlarında kontroller sıkılaştı, ev ve mahallere baskınlar arttı. Mayıs ayı sonlarında da Kemal Siverek'i çelişki ve çatışmalarıyla baş başa bırakarak Mardin'e veya Garzan'a geçmek zorunda kaldı. Demek ki bizden ayrıldıktan kısa bir süre sonra da yakalanmış.

İşte o insan, bizim Che, bizim enternasyonalistimiz Kemal... Burada ve hücrede!

Kemal Pir adı ile bu hücrede tutsaklığı bir arada kabullenemiyorum. Zaten o da kabullenemiyor. Bu yüzden şu ana kadar 3 defa 4 defa cezaevinden firar etmişti. O bir firar ustasıydı aynı zamanda. Ve herkes de böyle biliyordu onu. Kemal bir zindanda ise orada mutlaka firar planları da vardır. Önceki firarlarını anlatırmış hücre arkadaşlarına. En son konu buraya, 5 Nolu'ya gelince bir iç geçirir ve "burada firar mümkün değil. Eğer en ufak bir imkan görsem, dener mutlaka başarıya ulaştırırım ama yok, imkansız." demiş.

Kemal Pir'in yanında da Meto var, Metin Aslan. Kemal ve Meto Türkçe konuşuyorlardı. Sonra gelenlerin adları ve hangi ilin sorgularından geldikleri yüksek sesle tüm hücrelere açıklandı. Urfa'dan, Mardin'den, Batman-Siirt'ten gelenler vardı. Ardından tanıdıklar birbirlerini sormaya başladı. Erkan buradaydı ikinci katta. Yılmaz Dağlum bizim katta, Dersim Öğretmen Okulu'ndan arkadaşım. Batmanlı Ali var, adı Bedrettin olmuş. Metin Aslan bazen hücreden çıkarken ayağındaki sorun nedeniyle adeta yerlerden sürünüyor. Üst katta en çok Maşallah Hoca'nın sesi duyuluyor. Çok sayıda tanıdık çıktı. Kimi, hangi arkadaşımızı bizden koparıp almışlarsa hepsi burada. Bir de buranın karşı tarafı varmış, oraya da 35. Koğuş deniyor. Orada da çok sayıda tanıdık arkadaş var. Ve yine koğuşlarda olanlar var. Çoğu 12 eylül askeri darbesi öncesi yapılan operasyonlarda tutuklanmışlardı. Tümüne ulaşmak mümkün değildi.

Önce kol sonra gövde

Hücrede on kişiyiz. Diğer hücreler de böyle. Ayak uzatacak yer yok. Asker gardiyanlar sadece tutuklu getirmek- götürmek, kurallara uydurmak, cop çekmek, dayak atmakla ilgili. Bunun dışında hiçbir ihtiyaçla ilgili değil.

35. koğuşta Mazlum, Hayri'ler var. Yine öğreniyoruz ki, 12 Eylül darbe sonrası bir gecede tutukluların tüm hakları kısıtlanmış, o ana kadar açık olan kapı mazgalları kapatılmış ve tüm devrimci liderler ve kadrolar koğuşlardan alınarak buralara atılmış.

Ve direniş sürüyor.

Tam o günlerde bir kağıt elden ele dolaştı. Kareli harita metod defter yaprağına küçük yazılarla yazılmış bir mektuptu. Mektup Orhan Ay-

dın'a aitti. Orhan idam cezası almıştı. Asacaklardı onu! Çünkü "Asacak-sın bunları bak anarşi kalır mı?" diyen; ya da daha sonra bizzat darbe-nin başı durumundaki Kenan Evren'in deyimi ile "Asmayalım da besleyelim mi?" diyen zihniyet her bakımdan iktidardı. Bir solukta mek-tubu okuduk. İçim burkuldu. Orhan Aydın PKK grubunun ilk idam hükümlüsüydü. Gazete vermiyorlar. Dışarıda olup bitenlerden haberi-miz yok ama yine de dışarıda idamlara hız verildiği haberleri geliyor. Erdal Eren'den sonra Serdar Soyergin de asılmış Adana'da.

Orhan Aydın'ın mektubu bir veda mektubuydu.

Orhan'ı düşündüm. Dersim Öğretmen Okulunu aynı yıl kazanmış-tık. Ufacık esmer bir arkadaşımızdı. Okulda birlikte K. Devrimcileri gru-bunda yer almıştık. Dersimde grubun durumu iyiydi. Hem sayıca fazlaydık hem de ideolojik-teorik olarak yeterli arkadaşlar vardı. Bu se-beple tümü Türk Solu olan diğer gruplarla iyi tartışıyor, onların teorile-rini çürütebiliyorduk. Mesela Delil Doğan oradaydı, Mazlum gelip giderdi, sonra Ali Haydar. Şahin Dönmez de orada çalışırdı. Bizim okul-dan da M. Sevgat, Cuma Tak, Seyfettin Zoğurlu vardı. Böylelikle Orhan okul dönemi içinde pek aktif hale gelmedi. Ama Diyarbakır Orhan'ı ak-tifleştirdi. Diyarbakır'da grup üyeleri azdı. Tüm gençlik, tüm mahalleler, okullar o dönem sayıca güçlü olan DDKD, KUK, Özgürlük Yolu gibi grupların etkisindeydi. Orhan'ın içinde bulunduğu K. Devrimcileri gru-bunun fazla bir sayıları yoktu. Ama ideolojik olarak; sözleri ve eylemleri ile güçlüler. Duranlar vardı, Akifler vardı ve Mehmet Sevgat da orada ça-lışmalara katılıyordu. Mazlum'un da Diyarbakır'daki çalışmalarına tanık olmuştum. Daha bir çok ideolojik-teorik bakımdan yeterli arkadaşlar Diyarbakır'daydı. Orhan Diyarbakır çalışması içinde öne çıkar. Aktif ça-lışır ve 12 eylül öncesi de yakalanır.

Hücrede, Orhan'ın mektubunu okurken bunlar geçti aklımdan bir anda. Orhan mektubunda kararlılığını, idam sehпасının bu haklı dava-sını engelleyemeyeceğini, mücadelenin ancak böyle şerefli ölümlerle ge-lişebileceğini belirtiyordu. 12 Eylül karanlığında idam politikasının da bir caydırma ve teslim alma politikası olarak uyguladıklarını dile getiri-yordu. Veda mektubunu, o dönemki siyasal sloganlarımız olan "kahrol-sun sömürgecilik, kahrolsun feodal gericilik, kahrolsun emperyalizm, yaşasın bağımsız, birleşik demokratik K..istan!" diye bitiriyordu.

İzleyen günlerde yine Dersim Öğretmen Okulu'ndan Giresun'lu Laz ar-

kadaşımız Zeki Yılmaz’a da idam cezası verdiler. Onu bizim tarafa getirdiler, alt kattaydı. Sesini duyabiliyordum. Zeki ikinci idam hükümlümüzdü.

Bizlere de “inceleme” denen ve içinde yargılandığımız ceza maddelerinin ve tutukluluk hallerimizin devamını belirten yazının olduğu kağıtlar gelmeye başladı. Bazılarımızın sevk maddesi 168 di. Çoğumuzun da 125. Ceza kanunundaki 125. maddenin açılımı şöyleydi: “Devletin hakimiyeti altındaki topraklarının tamamını veya bir kısmını devlet idaresinden ayırmaya matuf eylemli kalkışma” Birbirimize soruyoruz 125. madde nedir diye. Bilenler söylüyor. Cezası idam. Darahênê, Pîran, Hênî hareketinde Şeyh Saidlerin, Dersim isyanında Seyit Rızaların yargılanıp idam cezası aldıkları ve idam edildikleri madde!

Evet, idamla yargılanacağız. Benim de kağıdımda 125. maddeyi ihlal yazıyordu.

Ama Türkiye’de devrimci olmak, hele Kürt halkının hak ve özgürlüklerinden bahsetmek ve bunun eylemcisi olmak ateşten bir gömlekti. Bu, devrimci olduğumuz ilk gün öğrendiğimiz bir mücadele kuralıydı. Mesela Che’den öğrendik desek abartı olmaz. Dersim Öğretmen Okulu’nda ilk grubumuzdan birkaç arkadaş(Cuma Tak, Süleyman G., Hasan U., Mustafa B., Mehmet Sevgat vb. gibi arkadaşlarla) belki de ilk gençlik çağının verdiği coşkuyla, yatmadan önce Che’nin kitabının ilk sayfasında yer alan “Ölüm nereden ve nasıl gelirse gelsin. Savaş sloganlarımız kulaktan kulağa yayılacaksa, silahlarımız elden ele geçecekse ve başkaları mitralyöz sesleri ile cenazelerimize ağıt yakacaksa ölüm hoş geldi sefa geldi” sözünü bir yemin gibi okur ve öyle uyurduk.

Ulusal yurtsever yanımızın gelişmesini de usta şair Cegerxwîn’e borçluyduk. Okula giderken Diyarbakır’da kitapçılara uğrar, Cegerxwîn’in şiirlerini alırdık. Cuma Tak yolda, tren beklerken, otobüs beklerken bize okurdu. Okula yetişinceye kadar kitabın önemli bölümü bitmiş olurdu. Bir de Besê’nin Dersim direnişindeki tavrı ulusal yönümüzü etkiledi, güçlendirdi. Böylelikle hem devrimci sosyalist hem de Kürt halkının özgürlükçüsü idik. Bu fıkırsel duruş hem biz gençler için hem de Kürt halkı için yeni bir fikir akımıydı. Bundandır ki, bir değil iki ateşten gömlek giyinmiştik.

Hücrelerde akşam vakti bir ara sessizlik sağlandı. Mêş ve Mozların olmadığı bir zamanda Kemal Pir o gür sesi ile içinde bulunduğumuz durumu izah etmeye çalıştı:

-Arkadaşlar, yılbaşından bu yana 8 günlük uyarı açlık grevindeyiz.

Bugün sekiz günümüz doluyor. Yarın sabahtan itibaren yemeğimizi alacağız. Koşuşlarda olan arkadaşlarımız var. Fakat kuralları dayattıklarından yavaş yavaş burayı dolduracaklar. Bilinçli ve planlı bir dayatmaları var. Mamak'ta denediklerini burada da deneyecekler. Önlerine altı ay gibi bir süre koymuşlar. Kuralları yavaş yavaş, alıştırma alıştırma uygulamaya koyacaklar. Önce bir kol uzatma ile başladılar. Ardından askeri yürüyüş ve askere subaya komutanım demeyi dayatacaklar. Tüm bunları yerine getirirsek elimizi verirken kolumuzu, kolumuzu verirken gövdemizi kurtaramaz duruma geliriz. Mamak'taki uygulamalar da böyle başladı. Şimdi direnen tek bir insan yok Mamak askeri cezaevinde, Ankara'da. İdarenin kurallar adı altında başlattığı işkencelere karşı uyarı amaçlı açlık grevimiz bugün bitiyor. Bize yapılan dayatmalar devam ederse ileride daha geniş çaplı direnmemiz gündeme gelir. Herkesin bulunduğu yerde kurallara uymaması için elimizden geleni yapalım. Şimdilik kurallara uyanlara karışmıyorlar, onların yemeğini suyunu ve ihtiyaçlarını karşılıyorlar; ama bu her zaman böyle olmaz. Direnişi kırmak ve örgütlü yapıyı dağıtmak için böyle davranıyorlar. Ne olursa olsun Diyarbakır'ı Mamaklaştırmayacağız. Kurallarına uymayaacağız. Varsın dövsünler. Kararlı bir tavır sergilersek fazla diretemezler. Biz direneceğiz. Nerede bir bağırış sesi duyarsak sloganla yanıt vereceğiz. Yeni gelen arkadaşlar da bunu böyle bilsinler. Mutlaka bu zor günleri aşacağız.

Kemal Pir'in benim hafızamda yer eden sözleri böyle. Bu açıklama özellikle biz yeni gelenleri aydınlatıyordu. 5 Nolu denen bu askeri hapishanenin ne olduğu da yavaş yavaş anlaşılıyordu.

Kemal Pir, 8 günlük açlık grevinin bitişi ardından bazen yemeği kendisi dağıtırdı. Bunda amaç hücrelere yeni gelen arkadaşları tanımak ve onlara moral desteği sunmaktı.

Bir görüş günü görüşe çıkan arkadaşlara salona çıkmadan alt kapı girişinde işkence yapmaya başladılar. O esnada tek silahımız olan slogan atma ve kapı anahtarlarını vurma eylemimiz başladı. Müthiş bir ses çıkıyordu. Bundan olacak ki dayaktan vazgeçip görüşe çıkan arkadaşları görüş yerine doğru salona aldılar. Bunun üzerine tekrar Kemal Pir'in o gür sesi duyuldu. Tüm hücreye sesleniyordu:

-Arkadaşlar faşizm sestene ve ışıktan korkar. Bize işkence yaptıklarında, dayak attıklarında veya bir arkadaşımızın slogan sesi duyulduğunda biz de sloganla karşılık verelim ki korksunlar.

Birgün Kemal Pir'i çağırdılar. Yaklaşık bir saat sonra geri getirdiler. Hüc-

remizin önünden geçerken Kemal gülümseyen bir yüz ifadesi ile selam verdi. Hemen arkasında da asker vardı. Kemal'in o uzun, upuzun saçlarını sıfır numara makine ile kesmişlerdi. Sorguda, işkenceler de Kemal Pir'den o uzun saçları dışında başka bir şey alamamışlardı. Ne bir söz, ne bir bilgi...

Kemal arkadaş hücrelerine girdikten sonra yukardan sordular. Kemal:

-Beni bir odaya götürdüler. Orada subaylar vardı. Soru falan sordular. Amacımızı anlattım. Yalnız o esnada "cüz" diye ses çıkaran bir cihaz vardı. Bu aracı üzerime tuttular. Her halde kameraydı, dedi.

Daha önce kameraya alınan arkadaşlar bu fikri doğruladı. Çalışan alet kamera idi. Kemal, Hayri arkadaşın da böyle bir konuşma için görüntüsünün alındığını söyledi.

12 Eylül'ün generalleri için en tantanalı, sahte zaferlerle dolu ilk aylarıydı. Önder ve öncü arkadaşlardan aldıkları görüntü ve sözleri çarpıtacak, kelime ve cümleleri ayıklayacak ve tek kanallı siyah-beyaz devlet televizyonunda karalama amaçlı psikolojik propagandalarına alet edeceklerdi.

Nitekim sonradan öğreniyoruz ki her gün televizyon programlarında Hayri arkadaşın "ne biçim Türksün, sen de Türk kanı yok mu?" sorusuna verdiği, "kan kandır, kanın türkü kürdü olmaz" sözü televizyonlarda şarlatanca verilerek, bu çok doğru söz sanki bölücülüğün kanıtıymış gibi verilmiş.

Sonraki yıllarda bizim de televizyonumuz olunca 12 Eylül askeri darbe yıl dönümlerinde bu çekimlerin televizyondan verilen bir iki anını biz de izledik. Hayri arkadaş izledim. "amacımız bağımsız, birleşik demokratik K..istan'ı kurmaktır" diyordu. Bir tek bu cümleyi verdiler.

Tutuklanıp bu zindana atıldıktan bir kaç hafta sonra yakınlarım ilk defa görüşüme geldiler. Adım okunduğunda asker gardiyan gelip kapıyı açtı ve çıktım. İlk defa hücreden çıkarılıyordum. Kim gelmişti merakı içindeydim. Büyük ihtimal annemdi.

Görüşe giderken birinci hücredeki arkadaşlar uyardılar. Kol uzatmayın, askeri yürüyüşü kabul etmeyin diye.

Gittik. Her halde salı günüydü. İki hücre kapısının açıldığı salonda toplandık. Sağımızı solumuzu coplu asker gardiyanlar sarmıştı. Her biri bir çeşit bağırıyordu: "sıra ol!", "kolları uzat!", "ip gibi ol!", "rahat, hazrol!", "İstikamet görüş yeri uygun adım marş!" sesleri, emirleri birbirine karışıyordu. Hücreden gelenler bu emirlere uymadık. Ama ileri doğru serbest adımlarla ilerledik. Sağımızdaki solumuzdaki askerler ikide bir "sol, sol, sol" diyerek güya adımlarımızı birbirine uyumlu hale getirmek istiyordu. Ayakların uy-

madığını görünce de rasgele cop darbeleri sırtımıza, omuzlarımıza inmeye başladı. Bu şekilde görüş yerine kadar getirildik.

Görüş kabinleri mahşer yeri gibi kalabalık ve gürültülü. 15 kabin vardı. Her kabindeki insanlar birbirlerine sesleniyorlardı. Herkes kendi görüşçüsünü buluncaya kadar da kabinden kabine koşturuyordu. Görüşçüyü bulana kadar da görüş saati doluyordu.

Benim ziyaretime annem gelmişti. Kendi nüfus cüzdanı olmadığından aynı soyadlı başka bir yakınımızın nüfus cüzdanını bulmuş ve yola koyulmuş. Üç aydan bu yana nerede olduğumu bilmiyorlardı. Urfa'da sorgulama yerine gitmişler, Diyarbakır'a gönderildiğimizi söylemişler. Diyarbakır, ama neresi? Bütün askeri cezaevlerini gezip sormuşlar. En son 5 Nolu'da olduğumu öğrenmişler. Görüşmek için de görüş gününü beklemişler. İkibuçuk üç ay sonra beni sağ olarak görmesi onu mutlu etmeye yetmişti.

Annemle yüksek sesle konuştuğumdan ön protez dişim parmaklıklar arasına düştü. Onu oradan da alamıyorum Ama almam lazım. Yoksa konuşamam. O esnada görüşün bitiğini belirten düdük sesi geldi. Gardiyanlar kabin camlarına coplarla vuruyor ve "boşalt!" diye bağırlıyorlar. Bense on santim ötedeki dişime bakıyorum. Havacı başcavuş iliştiriyor gözüme. Gidip anlatıyorum. Gelip görüyor. Bu işkence ve gerginlik ortamında gelip benim dişimle mi uğraşacaktı?

Görüş çıkışı salonda eşyalar birikmiş. Oraya diziliyoruz. Ad okunarak eşyası gelenler eşyalarını alıyor. Çoğunlukla sigara ve giysi getirmişler. Yiyecek maddeleri yasak. Yanımda başka koşullardan getirilen Eşref Anyık var. Eşref beni tanıyor. Bana Viranşehir'de bir köydeki karşılaşmamızdan bahsediyor. Golkürk köyünden. Hatırlıyorum. Oraya onlar Viranşehir'den biz de Sivelek'ten gitmiştik. Birbirimizden habersizdik ama aynı amaçla orada idik. Veysi Badem'i de andık ayaküstü Eşref'le. Eşref askerlerin bağırış çağırışlarına karşı "biz dışarıda olsak bize böyle yapamazlardı ama işte burada tutsaklık var. Dışarıda onları gördük Me derve lëxist, li vir jî serê me bune mër" dedi araya Kürtçe kısa cümleler de sıkıştırarak. Onları gördük dediği yer de Hilvan'da yaşanan bir çatışmaydı.

Eşref tutsaklığa içerliyordu.

Hücreye geri getirildik. Akşama doğru aşağıdan bir ses duyuldu: "Bu dişler kimin?" Benim dedim bağırarak, sonra da yerimi belli ettim:3. kat 4. hücre! Dişime kavuşmuştum. Ama bu kez yapıstırıcı malzeme yoktu. Öylesine cebime attım, bir fırsat bulup revire çıkıncaya kadar.

Şubat ayına girmiştik. Asker habire kendini takviye ediyordu. Her geçen gün yeni yeni subaylar, rütbeliler gözüküyordu. Hücresinin karşısında bulunan duvardaki gözetleme mazgallarından yirmi dört saat gözetleniyorduk. Bir hazırlık içindeydiler ama ne? Tutsaklar arasında spor salonunun adı idam salonu olmuştu. Gerçi kimseyi henüz asmamışlardı ama oraya bu adı takmışlardı.

Her akşam türkü söylenirdi hücrelerde. Türküler bu acılı yerde yüreklerimizde, beynimizde yer ederdi. Nasıl da buna ihtiyaç duyardık. Kemal Pîr'den bir şeyler söylemesini isterdi arkadaşlar. O da Lübnan'da iken duyduğu ve hoşuna giden Kürtçe türküyü arkadaşlardan isterdi. “Dünyayê zor ciwanî şêrînee, em têde êsîrîn welat nîne.” diye başlar ve devam eder. Kemal Pîr o gür sesiyle bu türküyü eşlik ederdi. Belki de bu türkü ile Lübnan'daki o özgür günleri anımsıyor ve bu da keyif veriyordu ona. Bir de Kemal bazen “eşkiya dünyaya hakim olmaz” türküsünü söylerdi. Ama revize ederek. Belki de bizi, devrimcileri hep eşkiya, anarşist diye adlandırmalarına tepki olarak o “eşkiya dünyaya eşkiya olmaz” diye okurdu.

Bir arkadaş Ferdi Tayfur'dan arabesk okuyunca Kemal müdahale etti. Bu müdahaleyi duyan bir “mêş” araya laf sokuşturdu. “Bak hele bir Laz bütün Kürtlere hâkim olmuş” dedi. Bu ses Kemal Pîr'e gitmedi tabii. Ardından Ferdi Tayfur'dan vazgeçen arkadaş, o dönemim gözde şiiri olan ve Haki Karer'i anlatan ‘ben İnsandım’ şiirini okumaya başladı.

Tabii türküyü daha profesyonel okuyan arkadaşlar da vardı. Mesela Hüseyin Kaplan. O güzel sesi ile Tahsin Taha'dan, Mehmed Şêxo'dan ve Aram'dan türküler okurdu her gece. Bunun dışında istihkamdaki dilan türküleri burada da dile gelirdi. “Ez berfîm berfîm berfîn, lê lê nar lê lê nar” stranı ile hücrelerinde yer bulabilenler dilan tutardı. Bulamayanlar ise sadece sözlere katılırdı.

Hücrede bir ayı doldurmuştuk. Bu arada asker veya subayların hücrede olduğunu ifade eden “mêş-Moz” şifresi deşifre olmuş, bu defa “ewr-sayı” demeye başlamıştık. “ewr” içeride asker veya subay var, uygun değil demek oluyordu. “sayî” ise uygun ortam vardı, konuşabilisiniz anlamına geliyordu.

Diğer gruplardan insanların da var olduğunu öğreniyoruz. Her bir grup kendi üyeleri ile belli bir koşuğa toplanmış. Tikko, Kawa, Rızgari, DDKD ve KUK grubundan arkadaşlar değişik koşuğlarda toplanmışlar. Hücrelerde olanlar da var. 12 eylül sonrası Cezaevinde bu grupların PKK grubuna karşı

tutumları dışarıdaki tutumlarının bir benzeri olmuş. PKK’li tutsaklar; dayatılan kurallara karşı siyasi grup ve örgüt olarak direnmeyi ve bu kuralları kabul etmemeyi bir direniş prensibi olarak önlerine koyarlarken; diğer bazı gruplar bu tutumu “PKK’nin oyununa gelmeyelim” diye yorumlamışlar ve ilk etapta direniş cephesinden ayrı kalmada bir sakınca görmemişler. Ama bu gruplardan bazı arkadaşlar da vardı hücrelerde. Onlar hep hücrede direnen arkadaşlarla birlikte oldular.

Hücredeyiz. Üç yanımız duvar. Ön taraf demir parmaklıklar, hemen ötede salonla hücreleri ayıran ve tavana kadar uzanan bir parmaklık daha. Üçüncü kattan yukarı baktığımızda en üstte yine demir parmaklıklı pencereler yer alırdı. Pencereilerin ardında da demir parmaklıklarla bölünmüş gökyüzü sadece bir mendil kadardı.

Gökyüzü o kadar uzak ve yabancıydı ki...

Esat Oktay işbaşında: Rum çocuğunu ktır ktır doğradım

Mart ayına girmiştik. Hücrelere hemen her gün insanlar getiriliyordu. Kalabalık artıyordu. Hepimiz cezaevine yeni getirilmiştik. Bir tecrübe, deneyim sahibi değildik. Yaşadığımız bir direniş deneyimi yoktu. En tecrübeliler veya koğuşlarda kalıp örgütsel yaşamı kuranlar azdı. Zindan direniş tecrübesi, yenilgi ve başarılarla birlikte henüz bir direniş bilinci durumuna gelmemişti. Arkadaşların bir kısmı hala kolordu alanındaki 1 no'lu cezaevindeydi.

Yoğun bir tecritlik ortamında kimse ile de görüşemedik, birlikte kalamadık. Daha önce gelen arkadaşların belli bir ortak çalışmaları ve yaşamları vardı. Şimdi nasıl oldu bilemiyoruz. 60 günlük ağır sorgu günlerinin getirdiği bezginlik var. İşkence yaraları hala iyileşmemiş.

Cezaevi en azından sorgu sürecinin muhasebesini yapabileceğimiz bir yer olarak duyuruyordu kendisini. Ama bu durumda değil geçmiş konuşmak ve değerlendirmek, dünü bile ele alma ortamı yoktu. 12 eylül askeri cuntanın politikaları askerin elindeki cop ve kalaslarla başımızın üstünde sallanıyordu.

Büyük tehditler altındayız.

Baskı ve işkenceler henüz koğuş ve hücre içlerine yayılmamıştı. Sadece görüşe giderken, avukata çıkarken ya da revire çağrılırken askeri kurallar dayatılıyordu. Hücresel koğuşlar bu sebeple yerine oturmuş değildi. Her gün onlarca kişi hücresel alınıp, buradan da aynı sayıda kişiyi koğuşlara dağıtırlardı.

Şubat ayı sonlarına doğru hücresel 45 günümüzün tamamlanmasına yakın biz yeni gelenlerin bulunduğu hücrenin tamamını boşaltılar. Getirdikleri koğuş o zamanki numarası 25 ti. On kişi bizim hücresel 4 kişi de başka hücreselardan toplam 14 kişi bu koğuşa atıldık. Koğuştaki tedirginlik vardı. Hilvanlı Hadi Kevci adlı arkadaş iki gün sonra bunun nedenini açıkladı bize. Meğerse bizden önce buradan on kişiyi idareye ispiyon eden biri varmış bu koğuştaki. O on kişiyi almış, bizi onların yerine acele getirmişlerdi.

İşpiyoncunun adı Ahmet K.'tı. Ahmet Birecikli bir kaçakçıydı. Silah kaçakçılığından gelmişti. Kaçak esnasında sınırı geçerken mayın patlamasından bir ayağının topuğunu kaybetmiş, topallayarak yürüyordu. Aynı dosyadan Nizip'li Mehmet D. var yanında. Mehmed dayı Ahmet'in ihbarı sonucu yakalanmıştı. İyi bir yere gelmemiştik. Bizi böyle acele bu koğuşa neden getirdiklerini de anlamış oluyorduk. Bu koğuştaki idarenin adamı var ve kim ne yaparsa idareye haber veriliyordu.

Bizi ne zaman işpiyon edecek diye beklerken koğuş yaşamı da başlıyordu. Üç aydan sonra ilk kez ayaklarımızı uzatarak uyuma olanağı bulduk. Ama tedirginiz. Ne olacak? Başımıza hangi tuzağı kurmak istiyorlar? Birecik'li Ahmet'in gözü üzerimizde. Koğuştaki eski arkadaşlar en azından biz onları onlar da bizi tanımadıklarından hep uzaktan bakışıyoruz.

Bu koğuştaki fazla kalamam diye düşünüyorum. Ama 2 ayı aşkın sorgu sürecinin yarattığı bedeni acı ve cezaevinde ne olacağı kaygısı da tüm benliğimi teslim alıyor. Cezaevinde hücrelerde ve koğuşlarda kalan eski arkadaşların 1 nolu, 2 nolu, istihkam ve şimdi de (en azından temmuz 80'den beri) 5 Nolu tecrübeleri vardı. Koğuş yaşamı, bu yaşam içinde örgütsel bağ ve ilişkiler, yaptırım ve eğitim sistemi vardı. Yanlış ya da doğru yeterli veya yetersiz bir zindan direniş bilinci oluşmuştu veya oluşmak üzere iken baskı ve sistemli işkenceler başlamıştı.

Alt kat 24. koğuş. Bizim üstümüzdeki koğuştaki herhalde 26. koğuştı. Çok geçmeden Esat Oktay Yıldırım, yani o ünlü iç güvenlik amiri gelince tüm koğuşları yeniden numaralandırdı. Altımızda bulunan koğuştan başladı. Bizim koğuş 2. Koğuş oldu. Üstteki geniş koğuş da 3. Koğuş oldu. Girişte sağ hücreler 36. sol hücreler 35. koğuş oldu. İrili ufaklı 45,46 koğuş böylece oluştu. Esat Oktay'ın yaptığı bu adlandırma o dönemin bir adlandırması olarak tarihi olaylara tanıklık etti. Ve artık kalıcılaştı. Aradan 20 yıl geçti. Hala koğuş numaraları aynıydı.

Geldikten sonra öğreniyoruz ki bu koğuş idaresinin görüşe giderken dayattığı kol uzatmasını kabul etmiş. Buna uymayanları tekrar geri hücreye gönderiyorlarmış. Hücreye gitmemek için koğuş kendiliğinden anlaşılmış gibi. Herkes yerinden memnun.

Fakat ne olacak? Arkadaşlarla görüşme konuşma imkânı yok. Mutlak bir tecritlik ortamında buluyorum kendimi. Bu koğuştaki bu şartlarda daha fazla kalamayacağımı da anlıyorum. Bu sebeple geçici de olsa burada kalmak bende ağır basan bir fikir oluyor. Bu fikrimi birlikte komünümüzü

oluşturduğumuz az sayıdaki arkadaşlarla da paylaşıyorum. Etrafımızı tanımak, cezaevinde neler olup bittiğini öğrenmek isteği ağır basıyor. Hücrelere ne zaman atarlarsa atsınlar diye düşünüyoruz. Ve bunu ortak bir fikir gibi benimsiyoruz.

Ama geçilen süreç ağır. Hiçbir beklentiyi, hiçbir bireysel hesabı affetmiyor.

Esat Oktay ve ekibinin gelişi ile her şey değişmeye başladı.

Teslimiyet süreci, böyle basit bir iki uygulama ile, bir-iki olanak ile başlarken kendi bağlamında ihanetin de tohumlarını taşıyordu.

Mazlum arkadaşın daha 70’li yıllarda vurguladığı “teslimiyet ihanete götürür” süreci başlıyordu. Ama kimse o masum kılığa bürünmüş teslimiyet canavarının arkasındaki ihaneti göremiyordu. Bunu anlamak için yıllar içinde nice şahadetlerin yaşanması, nice acıların çekilmesi gerekecekti.

Koşuş yaşamı böyle çelişkili duygularla başlarken 12 Eylül yönetimi önce teslimiyeti ardından da ihaneti dayatmak üzere planlarını açıktan işletmeye başlıyordu.

Koşuş karışık. Her gruptan, her kesimden insan var. Celil ve Mustafa ile aynı dosyadan buradayız. Hadi Kevci var, Hilvanlı. Derviş Çelik namı diğer Soro ile Taha adlı bir arkadaş da Batman PKK grubundan bu koşuşta. Dört kişi Halfetili. Halkın Kurtuluşu grubundan gelmişler. İçlerinden biri koşuş sorumluluğu yapıyor. Bir de Mardin’li Kurtuluş grubundan bir Hoca var. KUK grubundan gelen arkadaşlar da kalabalık. Hasan hoca var. Zeynettin Al, Yusuf ve Abdulkadir Öztürk, Deham Çakır, Fereç Kanak ve Yusuf Öngürür. Fereç ve Yusuf bize göre yaşlılar, KUK grubundan gelmişler... Ve birkaç kişi daha... Silah kaçakçılığından gelenler var. Mardinli Yiğit ailesinden üç kişi var. Yine Batman’lı Ramanlara karşı bizimle ittifak içinde olan bir aile, genç ve yaşlıları ile birlikte burada. Mevcudumuz elli civarında..

Herkes kendine yakın bulduğu ile ortaklaşıyor. Biz de komünümüzü, yani grubumuzu kuruyoruz. Harcamalarımız ortak 7-8 kişi varız. Yemekler eksik.

Bu koşuşa atılışımızın üzerinden bir hafta geçmişti ki, uygulamalar değişti. Mart ayı bir başka başladı cezaevinde. Mavi bereli komando takviyesi yapılıyor, gardiyanların tavırları her gün daha çok sertleşiyordu.

Mart ayı başlarında her zaman olduğu gibi kaçakçı Ahmet’i dışarı çağırıldılar. Biz, yine ispiyon etmeye gidiyor diye düşündük. Gergin bir bekleyiş başladı. Ama bu kez topal Ehmo’nun gelişi gecikti. İki saatü aşkın dışarıda

kaldı. Sonra Ahmet'i getirdiler. İki üç dişi kırılmış, dudağı patlamış, gözleri morarmış haldeydi. O haliyle koğuş ortasında da Ehmo'ya işkence devam etti. Şaşırmıştık! Askerler bir vuruşta yere devirme yarışına başlamışlardı. Öldüresiye dövüyorlardı. Ahmet yaralı bir hayvan gibi böğürüyordu. Sonra kendinden geçti, bayıldı. Burnuna bez yakıp duman verdiler. Ayıldı. Yatağına çekildi. Gardiyanlar çıkarken de koğuş sorumlusuna "İlan buna kimse su, yiyecek vermeyecek, vereni de bundan beter yaparız" deyip çıktılar dışarı.

Gardiyanların dayakla beraber sarf ettikleri galiz küfürlü bağırışlarından anlıyoruz ki Birecikli Kaçakçı Ahmet, sınırda geçiş yaparken çıkan çatışmada bir askerin ölmesi olayının faili olarak da yargılanıyormuş. "Asker öldürürsün haal..." diye işkenceye almışlar.

Koğuş ortamı terörize olmuştu. Dayak ve işkence en çok onu izleyen, o sesi duyan insanlarda etki yaparmış. Bu doğrudur. Koğuştaki 50 kişi de bu işkencelere maruz kalmamak için en azından karşı gelmeye, bireysel anlamda olsa da kendini korumaya çalıştı.

Mart ayı sonlarına doğru çok şey değişmeye başladı. Askerler daha fazla sertleşti. Her fırsatta bir bahane uydurup dayak atmaya başladılar. Sabahları askerlerin içtimasında daha fazla sesler çıkıyordu. Yeni atamalar yapılmış, yeni görevli subaylar gelmişti.

Böyle bir günde, kapıdaki asker gardiyan "İlan iç güvenlik amiri gelecek, hazır olun, sakın bi yanlış yapmayın yakarım çıkarınız" dedi. Kapı açılır açılmaz bir kurt köpeği içeri girdi önce. Koğuşu baştan başa turladı. Çoğu arkadaş elinde olmadan kendini köpeğin ani davranışlarından korumaya çalıştı. Çok geçmeden kapıdaki askerin "dikaaaaat!" çekişi ardından çarpık bacaklı, biraz uzun boylu bir yüzbaşı içeri daldı. Hepimiz ayakta tek sıra vaziyetteyiz. Yüzbaşı bir iki volta attıktan sonra konuşmaya başladı:

-Bak, sen buraya suç işledin ve geldin. Sen masum değilsin ve seni camiden toplamadılar. Suçun ne olursa olsun sen burada bulunduğun sürece bana, askerime ve kurallarına uyacaksın. Yine söylüyorum seni buraya ben getir-medim. Sen kendin geldin. O halde burada kurallara uyacak, buradan çıkarken de vatana, millete ve ailene yararlı tertemiz bir Türk evladı olarak çıkacaksın. Bu sebeple ya bu deveyi güdeceksin, ya da bu diyardan gideceksin. Bu diyardan gidemeyeceğine göre bu deveyi güdeceksin. Başka yolu yok.

Konuşmasının belli yerlerinde duruyor, bizleri aşağılayarak bakıyor, bizleri bir sinek, bir böcek ya da daha kötü bir yaratık gibi görüyor ve öyle sesleniyordu. Koğuş içinde gidip gelirken konuşmasına devam etti.

-Burası bir okul. Dışarıda kanın, beynin, ruhun kirlenmiş. Bu okulda, beynindeki tüm pisliklerinden arınacak, kanın temizlenecek, vücudunu kaplayan o pis kanlar alınıp yerine halis Türk kanından taze kanla dolacak ve ancak bu şekilde vatana hayırlı bir evlat olacaksın.

(Evet orası Esat Oktay’a göre bir okuldu, hem de askeri okul! 30 yıl sonra oranın okul yapılmasını isteyenler Esat Oktay’ın okulunu hatırlarına getirsinler de öyle konuşsunlar.)

İç güvenlik amiri ilginçtir hep sen diye hitap ederdi. Siz demek, biraz da oradaki insanları toplu muhatap almak anlamına gelirdi ona göre. Bu sebeple kişiye hitap ediyordu. Kişiyi tek tek avlayarak, onun toplu hareket etmesini önlemek istiyordu. (Yine ilginçtir, otuz yıl sonra, 2010 yılında Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti de Kürt halkını tek tek insanlar olarak tanıyor, bundan doğan bireysel hakları tanıyor ama topluluk olarak, halk olarak tanımıyor. Kollektif hakları tanımamada ısrar ediyor. Bunun için de tutuklamalara, askeri operasyonlara, parti kapatmalara, demokratik siyaset yapanlara karşı her türlü yasal adli tedbirler almaya devam ediyor. İşkenceci yüzbaşının yaptığı ile 21. yüzyılın onuncu yılında hükümetin yaptığı aynı yerde buluşuyor!)

Yüzbaşı konuşmasının tehdit bölümüne gelince bir süre durdu. Herkesi gözden geçirdi. İçkiliydi de. Şehla, kirili-sarı gözlerine kan dolmuştu. Konuşmasına devam etti.

-Ama, herangibişekilde kurallara uymazsan her şey değişir. Buradan sağ çıkamazsın. Ben Kıbrıs’ta, Yavru vatan da görev yaptım. Oradaki Türkleri kahpe Makarios’tan kurtardım. Kıbrıs harbinde üç Rum çocuğunu kıtır kıtır doğradım. Hem öldürdüm, hem de kestim ve kanlarını içtim. Herangibişekilde(bu tümce, tek bir kelime gibi, ağzından yuvarlatarak çıkıyordu), herangibişekilde kurallarımı uymazsan seni de o Rum çocukları gibi kıtır kıtır doğrar, kanını içerim.

Yüzbaşının kendini biz tutsaklara tanıtması böyle oldu. Korku, tehdit, panik ve ölüm saçan sözler... Sonradan öğreneceğiz ki yüzbaşı bu tehdit dolu konuşmasını tüm koğuşlarda ve hücrelerde de yapmış.

Yüzbaşı Esat Oktay Yıldırım tehdit etmiyordu. Söylediklerinde ciddiymiş. Onun konuşması ardından askerler her gün koğuşa gelmeye başladılar. Her fırsatta bir bahane yaratıp birilerini ortaya çekip dövmeğe başladılar. Bizim koğuşta Birecikli Ahmet K’a yaptıkları işkence tam bir ay sürdü. On gün boyunca tuvalette kaldı. Her şeyi yasakladılar ona. Tabii bize de her şey yasak. Havalandırma yok.

İç güvenlik Amiri Yüzbaşı her gün geldi. Tutuklananlar öylesine çoktu ki her boşluğu bir koğuş veya hücre yaptılar. Koğuşlardaki o görece rahatlık ortadan kaldırılıyordu. Artık her yer hücre, her yer işkence alanı olmuştu.

1981 baharı vahşettir 5 Nolu'da

1981 yılı askeri cunta için önemli bir yıldır. Her tarafa hakim olmak isteyen askeri yönetim, askeri hiyerarşi içinde ve emirle ele geçirdikleri iktidar aracılığı ile dışarıda müthiş bir saldırı pozisyonundaydı. Binlerce, on binlerce insan sorgu kısıncındaydı. Silah affı çıkarılmış, herkesten silah isteniyordu. 1981 yılı Ocak ayı ile birlikte silah teslim süresi sona ermiş, artık 'kimler devlete silah vermedi' işkenceleri başlamıştı. 81'e kadar önemli oranda devrimci, demokrat, yurtsever veya örgütlü kişi tutuklanmış, bu toplama kampı durumundaki 5 Nolu'ya getirilmişlerdi. Şimdi de sıra halka gelmişti. Sıradan insanlara gelmişti. Bunun için de her köy, her mahalle; mahallede her sokak ve evler birer işkence alanı durumuna getirilmek üzereydi.

Her yer, her şey askerin elindeydi. Valilikler, kaymakamlıklar, emniyet müdürlükleri, belediyeler, sivil toplum kuruluşları... Ayrıca yasalar çıkararak vatandaşların elindeki tüm araçları ve olanakları da askeri yetkililer istemesi ve ihtiyaç duyması durumunda kullanabilecekti. Müthiş bir iç savaş! Kendi halkına ve insanına karşı tepeden tırnağa organize olmuş bir devlet yapısı ile tüm silahlar topluma, insana çevrilmişti.

Toplumu yaygın bir şekilde sindirme harekâtları tam bir iç savaş yöntemi ile devam ediyordu. Eskiye ait ne varsa unutturulmak isteniyordu. Bunun için evler zoraki olarak beyaza boyanıyor; devrimi, demokrasiyi, özgürlüğü, Kürt halkının varlığını ve özgürlük mücadelesini anımsatacak her isim, her simge bulunduğu yerden siliniyordu. 12 eylül öncesi her şey kötüleniyor, asker kurtarıcı olarak kendini herkesime zoraki olarak alkışlatıyordu.

12 eylül askeri darbesinin en önemli gerekçesi Kürt Halkının uyanıştıydı. Çünkü Kürt Halkı hak ve özgürlüğünü her talep edişinde ve Kürt Halkı biraz harekete geçince Türkiye'de siyasal depremler olurdu. Bu kez de öyle oldu. Bu kez biz vardık işin içinde. Yani sonradan '78 kuşağı olarak adlandırılacak olan, Kürt halkının emekçi kökenli, okumuş aydın gençliği olarak biz vardık içinde.

Peki ama nereden nereye geldi bu süreç? Bu sürecin eski devirleri vardı. Bu toplama kampında, Diyarbakır askeri cezaevinde, Kürtler için düzenlenen ve elbirliği ile organize edilen bu Auschwitz’de, bir yandan kurallara uyma ve uydurma adı altında işkencelere maruz kalırken diğer yandan zihnimiz bizi tarihsel geçmişe götürüyordu:

Kısa bir tarihçe:

Cumhuriyet; birinci paylaşım savaşı içinden Osmanlının enkazı üzerinde kurulurken, aynı yıllarda Avrupa’da baş gösteren ve anti-sov-yetik bir intikam hırsıyla filizlenen faşizmin etkisinde dar bir Türk milliyetçiliğine yöneldi. Bu tarihten sonra Türkiye halkları ve iktidar dışı odaklar hedef alındı. İrili ufaklı tepki ve ulusal motifli isyanlar 1940’lara kadar bastırıldı. Sonuçta, “Türk ırkı dışındaki herkes ancak Türk milletine hizmet etmekle yükümlüdürler” diyen zihniyet ege-men oldu Cumhuriyete. Darağaçları kuruldu. Zindanlar, sürgünler Kürt halkının ayrılmaz bir kaderi oldu. 1940’lı yıllar da Kürt illeri tam bir tecritlik içinde dünyadan kopuktur. Keyfi uygulamalarla katliamlar yapılmaktadır. Bunların en ünlüsü yıllar sonra açığa çıkarak, şiir-lere ağıt, kitaplara konu olacak 33 Kurşun olayıdır. 33 Kürt vatandaşı İran sınırında General Mustafa Muğlalı tarafında sırf Kürt oldukları için öldürülür. Ve o yıllarda kimse bir şey yapamaz.

1950’li yıllar, en fazla Kürt illerinde, tek partili dönemin faşizmine karşı, en azından oylarını Demokrat partiye vermek suretiyle bölge halkının tepkisini dile getirdiği yıllar oldu. Bu yılların sonlarına doğru da Kürt aşiret ve beylerinin Metropollerde, üniversitelerde okumuş gençleri ürkek de olsa Kürtlerin varlığından, dillerinin ve kültürleri-nin varlığından bahseder olmuşlardı. Devletin buna da tahammülü yoktu. 1959 yılında, bu konuda fikir beyan etmiş 50 yurtsever-aydını tutuklayarak bu sürecin Kürt aydınlanmasına evrilmesinin önüne ge-çilmeye çalışıldı. Tutuklanan bu elli kişiden Hukuk Fakültesi öğrencisi M.Emin Batu mide kanaması geçirip ölünce 49 kişi kaldı-lar. Bu grubun ve kendilerine yapılan uygulamanın adı ‘49’lar Olayı’ olarak tarihe geçti. Bu olay üzerinden 5 ay geçtikten sonra 27 Mayıs 1960 askeri darbesi oldu. Menderes ve arkadaşları idam edildi. Bu darbe güya Menderes-Bayar diktasına karşı demokrasiyi getirecekti fakat 49’lar öylece kaldılar.

Kürtler için 60'lı yıllar devletin yok saydığı, en ufak bir insani ve kültürel talebinin karşılanmadığı yıllar oldu. Kürtler 60'lı yıllarda ağırlıklı olarak Türkiye İşçi Partisi içinde yer aldı. Kürt halkının kurtuluşu ve özgürlüğü Türkiye emekçi sınıfının kurtuluşu ile birlikte olacaktır diyen Türkiye İşçi Partisi'nin (TİP) tezine sarıldı. Azımsanmayacak kadar Kürt aydın ve entelektüeli M. Ali Aybar'ın ve Behice Boran'ın Genel Başkanlıklarını yaptığı Türkiye İşçi Partisi içinde yer aldı. 68'de tüm dünyada gelişen anti-faşist ve anti emperyalist devrimci gençlik hareketleri ve büyük emperyalist devletlere karşı Asya'nın, Afrika'nın geri bıraktırlmış sömürge halklarının bağımsızlık savaşlarının bir bir başarıya ulaşması tüm dünya ilerici insanlarında olduğu gibi, Türkiye'de de heyecanla karşılanmıştı. İşte 1960'lı yılların sonu ve 70'li yılların başında DDKO örgütlenmesi başta metropol merkezlerde ve Kürt illerinde de Doğu Mitingleri ile bir Kürt dalgalanmasına neden oldu. Bu dönem aşiretçi-feodal düzenin hedeflenmesinin yanı sıra Kürt milliyetçi duyguların da geliştiği bir dönem oldu.

Dünya ölçeğinde Amerika ile Sovyetler Birliği arasındaki soğuk savaş tüm hükmüyle sürüyordu. Nükleer silahlanmada bir yarış almış başını gidiyordu. Bir savaş olması durumunda yüzlerce binlerce Hiroşima ve Nagazaki ortaya çıkacaktı ki bu da insanlığın sonu demektir. Ama büyük devletler bu çılgınlığı göze alamıyorlardı. Bunun yerine herkes kendi etkisine aldığı ulusal hareketleri veya herhangi bir ülkenin savaşan taraflarını destekliyordu. Bu sebeple iki kutup doğrudan doğruya kendi silahlarıyla değil dolaylı olarak dünyanın tüm yerel alanlarında çatışıyordu. Türkiye de bir çatışma alanıydı. Ama bu çatışma daha çok içte yoğunlaşan, içteki güç ve kesimleri karşı karşıya getiren bir çatışmaydı. 12 Mart darbesi tamamen soğuk savaşın emrinde içe dönük bir darbe idi. Kürtler tutuklandı. Kürt ve Türk halkları adına hareket eden devrimcilerden Deniz Gezmiş ve arkadaşları asıldı. Onlarca devrimci çatışmalarda katledildi. DDKO kapatıldı. 7. kolordu sahasında yapılan yargılamalarda tüm Kürt aydın ve entelektüelleri caza aldı.

1974 yazında Türkiye Kıbrıs'a savaş açtı. Türkiye, siyasal ve ekonomik dönüşüm için önemli bir dönemece girmişti. 50'li ve 60'lı yıllarda başlayan ekonomik dönüşüm 70'li yıllarda sosyal bir patla-

maya yol açtı. Köyden kente göçler hızlandı. Emekçi halkın çocukları da üniversitelerde okumaya başladı. İşçi sınıfı güçlendi. Feodal aşiretçi yapıdan bağımsız Küçük burjuvazi gelişti kentlerde. Ve okumuş aydın gençlik görece gelişme, siyaset yapma ve ideoloji üretme olgunluğuna ulaştı. '70'li yıllarda halk adına, yoksul emekçi sınıflar adına siyaset yapmak, teori üretmek artık gerçek sahiplerini buldu. Türkiye'de onlarca devrimci siyasi gruplar ortaya çıktı. Tabii Kürt grupları da. Siyasal grup, ideolojik grup enfasyonu yaşandı bir bakıma. Gruplar en çok ayrılıklar üzerinde duruyor, en ufak bir ideolojik tespit ayrılma, kopma nedeni olarak algılanıyordu. Ama kimse birleşme üzerine kafa yormuyordu. Bu birleşme artık, masa başında değil de, pratikte, hayatın ve mücadelenin diyalektiği içinde, bizzat kavganın içinde gelişebilecekti.

Ve 80'li yıllar...

Kenan Evren ve o dönem kuvvet komutanları 12 Eylülü gün gün hazırladılar. Kontrgerilla, Özel Harp Dairesi, (30 yıl sonra dillendirdikleri gibi) 'Kozmik odalar' o dönem 12 Eylül darbesinin yapılması için hep birlikte ortam hazırladılar. Kritik illerde katliamlar yaptılar. Sağ-sol çatışması adı altında insanlar çatışmaların içine çekildi. Tüm bu kargaşa ve karmaşa ortamda Kürtler daha modern tarzda örgütlenmeler ortaya çıkardı. Bunların içinde K. Devrimcileri grubu, o dönemki grupların yakıştırmasıyla Apocular ve kendi adları ile PKK, tüm grupların içinden söz ve eylem birliği ile kendini farklı kılıyor ve başta aydın gençliğin, sonra da bizzat halkın dikkatini kendi üzerinde topluyordu. Antep'te, Suruç'ta, Batman'da, Dersim'de, Mardin'de, Hilvan ve Siverek'te bu hareket Kürtler adına, K. adına ciddi bir gelişme gösteriyordu. Deyim yerindeyse, Kürt hareketini her fırsatta tenkil(Bastırma, ortadan kaldırma)ve tedip(uslandırma, yola getirme) etmeye alışan devlet, bu kez çok daha ciddi bir tehlike ile karşı karşıya hissetti kendisini. Kenan Evren, çok değil darbeden birkaç ay sonra, 'ben askeri darbeye Hilvan üzerinden helikopterle uçarken karar verdim' demesi bir bakıma devletin korktuğunun başına geldiğinin işaretini de vermiş oluyordu. Çünkü Hilvan o dönem halkın 'talebeler' dediği devrimci hareketin öncülüğünde bir halk hareketinin girişimiydi ve yoksul emekçi sı-

nıflar adına kurulu devlet destekli feodal aşiret sistemine karşı verilen ve başarılı geçen bir mücadele girişimiydi. Devlet bunu gördü. Böylelikle 12 Eylül'ün birincil siyasal gerekçesi Kürt hareketinin bu durumu ve Kürt halkının bu uyanışydı.

12 Eylül askeri hareketi bir "iç düşman" hareketiydi. İç düşman da Kürtlerdi. Bunu 1978 yılında düzenledikleri askeri tatbikatlarda açıkça gösteriyorlardı. O dönem milletvekiliği ve bakanlık yapan Kürt şahsiyet Nurettin Yılmaz bu duruma isyan ettiğini yazar kitabında:

-Günlerden cumartesiydi. Özellikle Hürriyet gazetesi, "Kanatlı-78 jandarma tatbikatı"nın tüm ayrıntılarını fotoğraflarıyla manşetten veriyordu. Her askeri tatbikatta, dost ve düşman kuvvetler tatbikatın öznelere, taraflarıdır. Kanatlı-78 jandarma tatbikatında askerlerin canlandırdığı düşman kuvvet, siyah kıl çadırlarda obalar halinde yaşayan Kürtlerdi. Günlük yaşam tarzları, şal şapıklı erkekleri, ezgileri, halayları, koyun sürüleri, süt sağanları, çocukların arasındaki oyunlar vs. her şey Kürtleri sembolize ediyordu.

Tatbikat senaryosu, kıl çadırlarda yaşayan göçebe Kürtlerin 48 saatte yok edilmesi üzerine kuruluydu. Kürt kökenli bir milletvekili olarak tüylerim diken diken olmuştu. İnanamıyordum. Dünyanın hiçbir ülkesinde, kendi coğrafyasında yaşayan bir halkın, kendi ülkesinde düşman kuvvet sayılıp yok edilmesi planlanamazdı. Kürt halkına yapılan büyük bir hakaretti bu. Tüyler ürpertici, onur kırıcı, insanlarımızın arasında düşmanlık tohumlarının serpilmesine zemin oluşturabilecek bir vahşetin, söndürülmesi güç, inanılmaz büyüklükteki bir yangının kıvılcımının habercileri gibi, isyan ettirdi beni düzene ve hükümetin vurdumduymazlığına. (Age Sf.119)

Ekonomik gerekçesi de vardı darbecilerin. Hükümet IMF'nin direktifleri doğrultusunda 24 Ocak 1980 de ciddi yapısal dönüşümler içeren kararlar almıştı. Bu kararların uygulanması işçi ve emekçileri ve bir bütün olarak halkı zora sokacaktı. Bu kararların uygulanması için de demokrasiyi rafa kaldırma ihtiyacı vardı. Tüm bu gerekçeler birbirini tamamlıyordu. Sonuçta 12 Eylül 1980 Cuma günü "emir komuta zinciri içinde ve emirle" gerçekleşen bu darbe Amerika'nın "bizim Çocuklar" dediği Kenan Evren ve ekibi tarafından gerçekleştirilirken başta Kürt halkının örgütlü

mücadelesini geliştiren öncü ve örgütlü kadrolar ve onların geliştirdiği hareketler olmak üzere tüm Türkiye halkları ve emekçileri işkence tezgahına çekildi ve bu amaçla toplama kampları oluşturuldu. Bundaki amaç tüm ülke çapında halka yönelik işkence eşliğinde sindirme harekâtları geliştirirken, bu toplama kamplarına alınan tutsaklara dönük olarak da içeride onları önce teslim alma, sonra da ihanet ettirme politikaları gündeme getirmektir. İçerideki devrimci önderler şahsında Kürt halkının umutları tüketilecekti. Plan bu idi. İçerideki devrimci öncüler ne kadar teslimiyet ve ihanete bulaşırlarsa o kadar Kürt halkı bir daha kendi varlığından, halk ve ulus olmaktan gelen hakkından ve özgürlüğünden bahsedemez olacaktı.

Yani bu tutsaklar şahsında halkın özgürlük mücadelesi bitirilecekti.

Bu kısa tarihçe, tarihimizin hangi döneminden geçmekte olduğumuzu, nereden geldiğimizi ve şimdi nerede olduğumuzu bize kavratıyordu.

Bu toplama kampındaydık işte.

O sıralarda 5 Nolu toplama kampında esas işkenceler hücrelerde gelişiyordu. Bizim kaldığımız 37. Koğuş tarafını bir süre sonra tamamen boşaltıyorlar. Kimini koğuşlara dağıtıyorlar, kimini de hücre bölümünün sonradan 35. koğuş diye anılacak olan diğer bölüme katıyorlar. Burada Mazlum Doğan, M.Hayri Durmuş, M. Karasu gibi arkadaşlar var. Kemal Pir de bu hücre tarafına alınıyor.

Hücrelerde Mart -Mayıs 1981 tarihleri arası önemlidir. Direniş ile teslimiyet, ihanet ile zafer en keskin anlarıyla burada cereyan eder. Kemal Pir'in "Dünyanın kalbi Ortadoğu'da, Ortadoğu'nun kalbi K..istan'da, K..stan'ın kalbi Diyarbakır'da atmaktadır" sözü o dönemin çelişki ve çatışmasının nerelerde olduğuna işaret etmesi bakımından önemlidir.

Ve Diyarbakır cezaevinin kalbi de o an bu cezaevinde ve hücrelerde kuşatılan direnişte atmaktaydı. 8 ay kıran kırana geçecek olan bu direnişi bir çok tutsağın anlatımıyla ele almak mümkün, bir çok arkadaşın yaşam tanıklığı ile dile getirmek mümkündür. Ama burada öz ve özetini kısa bir tarihçe olarak vermek daha doğru olur sanırım.

Hücreler ve Direniş: C-blokta iki bölüm halinde hücreler işken-
cenin ve buna karşı direnişin merkezi konumundaydı. 24 şubat 1981
de iç güvenlikten sorumlu gestapo lakaplı havacı başçavuş Mevlit
Akkoyunlu görevini iç güvenlik amiri Esat Oktay Yıldırım'a devre-
der. Esat, hücrelere özel bir politika ile yaklaşır. Hücreleri teslim
alincaya kadar da koşullardaki uygulamaları esnek tutar. Hücre-
lerde 400-500 civarında tutsak vardır. Bu sayı yeni gelenlerle her
geçen gün artar. Hücre bölümü salonuna işkence tezgahı kurulur.
Her gelen bu tezgahı geçer. Sabah 05 itibarı ile başlayan işkence
mesaisi tüm yoğunluğu ile gün boyu sürer. Bu işkencelerden sa-
dece kurallara uymak değil bir bütün olarak Kürtlüğünü inkar, Ki-
şiliğini inkar ve insanlığını inkar etme dayatılır.

81 Mart ayında Yüzbaşı Esat Oktay Yıldırım tüm ekibi ile tam
donanımlı ve tam yetkili olarak iç güvenlik amiri olarak göreve baş-
ladıktan sonra hücrelerde durum tamamen değişti. Mart ayı itibarı
ile cezaevine gelen gruplar daha ilk girişte Esat Oktay tarafından
karşılır. 90 gün sorgulardan geçen tutsaklara mizansen oynatıl-
ırdı. Esat, parmaklarını şakırdatarak askerlerine emir verir:
“Oğlum gelenleri banyolu televizyonlu odalara alın. İyi bir banyo
yapsınlar. Sonra da televizyonlu odalara yerleştirin ve temiz çarşaf-
lar verin.” Bu komut üzerine askerler leş görmüş kargalar gibi tut-
sakların etrafında dönmeye başlarlar. Tutsaklar neye uğradığının
şaşkın bakışları arasında kendilerini hücrelerde bulurlar. Hücre ka-
pısı açılır açılmaz yoğun bir lağım kokusuyla beraber, zemini beş
santim boklu su ile dolu uzunca bir salonda bulurlar kendilerini.
Asker emir verir: “istikamet karşı duvar!” Cezaevine yeni gelmiş
tutsaklar yerinde durur. Bir yandan nereye getirildiklerini anlamaya
çalışırken bir yandan da girişte yüzbaşının sözleri çınlar beyinle-
rinde: “bunları sıcak banyoya götürün, televizyonlu odalara...” Tu-
tuklular bu şaşkınlık içinde şok geçirmeye fırsatları dahi yoktur.
Asker harekete geçmeyen tutuklulara saldırır. Yüzlerce asker gar-
dian cop ve kalaslarla girişirler tutsaklara. Artık bağırıp çağırma-
lar yeri göğü inletiyor. Asker durmadan emir verir: “Yat! Kalk!
Sürün! İstikamet karşı duvar! Tutsakların lağım suyundan ıslan-
mayan yerleri kalmaz. Üzerlerindeki elbiseler dökülür. Kimi çırlı-
çıplak halde cop darbelerine maruz kalır. Kimine lağım içinde bok

parçaları alıp yemesi emredilir. Denileni yapmayanın kafasını suyun içine sokar, can çekişinceye kadar öylece tutarlardı.

Hücrelerde işkence ve buna karşı direniş farklı geliyordu. Esat Oktay Yıldırım ve ekibi hücreleri direnişin esas yeri olarak görür ve öyle yaklaşır. İşkence dayatmalarına karşı ilk tepki 2 Ocak 1981 de verilir. İlişki kopukluğundan kimi yerde 8 kimi yerde de 12 günlük uyarı amaçlı açlık grevi yapılır.

4 Mart 1981 günü Kemal Pir ve M. Hayri Durmuş gibi arkadaşların katılım ve öncülüğünde Ölüm Orucu başlar. Bu eylemin 23. gününde 37. Koğuş bölümünde kalan 100 ü aşkın direnişçi 35. Koğuşa getirilir. 36. Koğuş bölümünde kalanlar kurallara uymaya başlarlar. Ki bunlar da çoğunlukla cezaevine yeni getirilen tutuklulardı. Sürekli işkenceye tabi tutulurlardı. 37. Koğuşta ilk etapta kurallara uydurulan tutsaklara dayak düzeni al dendiğinde tutuklular ayaklarını hücre demir parmaklıkları arasından uzatır öylece falakaya çekilirlerdi.

Tutsaklar hücre aralarındaki merdiven parmaklıklarına gerdirebilir. Kat kat aşağı alınan tutuklular falakaya çekilir. En alt kattaki kapalı hücrelere çırılçıplak atılarak kışın o soğukunda günlerce orada tutulurlar. Su verilmez tutsaklara.

Direniş 35. Koğuşa çekilir. Tüm bu işkencelere rağmen 35. Koğuş tarafında kalan tutsaklar kurallara uymazlar. İnançlarını, davalarını kendi şahıslarında, bedenlerindeki acı ile savunurlar, korurlar.

Nisan ayı başlarında tüm bu vahşet koşulları devam ederken ve buna karşı açlık grevi devam ederken ilk büyük PKK ana dava iddianamesi gelir. Bunun anlamı mahkemeler başlayacaktı. 13 Nisan günü Ana dava tutsakları sabah ezanı ile birlikte mahkemeye çıkarılır. Mahkeme değil işkence meydanına çağrılısaldı bu kadar eziyetli olmazdı. Urfa, Diyarbakır, Mardin ve Siirt grubundan olan 450 kişilik grup salonda bir araya getirilir. Kimsenin sağa sola bakmalarına izin verilmez. Salon cop sesleri ve insan bağırtıları ile dolu. İstiklal marşı söyletilir kimilerine. Hücreden gelenler uymaz kurallara. Bu sebeple hücreden gelenleri ayrı tutmaya çalışırlar. Eller arkadan kelepçeli. Bir de zincir getirdiler. Bu zincirler tüm tutsakların kolları ve bacakları arasından geçirildi. Böylece 40-50 tutsak birbirlerine sıkı sıkıya zincirlendi. Bir kişi düşse en önde ve

en arkada bulunanın kolu veya bacağı müthiş acıyordu. Bu durumda herkes aynı anda adımlarını atmak zorundaydı.

Bu şekilde demir kutulu askeri araçlara bindirilip 7. Kolordu bahçesinde, bu davaların görülmesi için yeni inşa edilmiş tek katlı mahkeme binasına getirilir. Mahkeme heyetinin gelmesine az bir zaman kala zincirler ve eller çözülür.

Ana davanın başladığı gün tarihi bir gündür. Bu tarihi günü bir tek kamera izliyordu. O da Kolordunun kamerasıydı. Salonda ses kaydı alınırdı. Tüm konuşmalar hem ses bandına kaydolurdu hem de hakimin direktifi ile stenoğraflarca tutanaklara geçirilirdi.

Ana dava başladığında hücrede baskı ve işkencelere karşı başlatılan ölüm orucunun 30'lu günleri devam ediyordu. Dolayısıyla ölüm orucunda olanların halsizlik durumları görüntülere yansımıştır. O görüntüler şimdi bir tek 7.Kolordu arşivlerinde bulunmaktadır.

Direnış içinde olan PKK'li tutsaklar cezaevindeki işkence durumlarına dikkat çekmek için mahkemede kimlik bildiriminde bulunmazlar. Duruşmalar günlerce sürer. Her gün zindandan bu şekilde 450 tutsak çıkarılır, Ring denen araçlara, işkenceler eşliğinde, bindirilerek mahkeme salonlarına taşınırdı.

Bu arada mahkemedeki tutumlara bağlı olarak cezaevinde işkenceler daha fazla arttı. Hedef tüm tutsakların kurallara uymasını sağlamaktı.

Bu Ölüm Orucunun 30. gününde Birecikli Ali Ereğ hayatını kaybeder. Ali cunta döneminin işkencelerinde Diyarbakır cezaevinde hayatını kaybeden ilk tutsak olur. Ölüm orucunun 43. gününde Esat Oktay'ın "tüm uygulamalardan vazgeçerim, siz de biz koğuşa girince ayağa kalkın yeter" sözü üzerine ölüm orucu sona erdirilir. Direnen tutsaklar, geçici de olsa, yeniden direnişe geçmek adına da olsa, güç biriktirmek, ana dava duruşmalarında savunma yapıp mesaj iletmek adına da olsa 26 Mayıs 1981'den sonra hücreler de Esat'ın dayattığı kurallara uymak durumunda kalırlar.

Ama Esat Oktay sözünde durmaz. İşkenceler kesilmez.

Esat Oktay bu gelişmeyi Haziran 1981 ayı ile birlikte yine yaptığı koğuş turlarında "benim askeri okul öğrencilerim, şunu biliniz ki şu anda burada kurallara uymayan tek bir sinek dahi yoktur" efelenmesi ile anlatacağı.

Bu tutsaklara dönük ikinci planın başlaması anlamına da gelecekti:İhanet ettirme!

Buna karşı direnmek gerekiyordu ama nasıl, kiminle ve nereye kadar... Bu sorular, büyük işkencelerle boğuşan PKK öncü kadrolarının zihnini meşgul ediyordu. İşkencelerle birlikte yoğun bir tecritlik ortamında direnişin birey temsiliyetine çekildiğine işaret eden M. Hayri Durmuş, arkadaşlarına iletebildiği mesajda şöyle diyordu: Bu tecritlik ve işkence ortamında direniş bireysel hal almıştır. Direnen kişi partidir, örgüttür...

Teslimiyet İhanete...

1980 yılı başlarında, 12 eylül darbesi öncesinde bir bülten hazırlanmıştı. Başlık “Teslimiyet ihanete, Direniş zafere Götürür” şeklindeydi. Bunu Mazlum Doğan o dönem bir nolu askeri cezaevinde yazmıştı. Birçok direniş ve teslimiyet örnekleri ile de bu özlü söze bir açılım yapılıyordu.

Ama teslimiyetin nasıl ve ne şekilde ihanete döneceği, direnişin nasıl ve ne şekilde zaferi getireceğini söylemek gerekirse tecrübe ve hayat yaşanmışlıklarımızla, bilinç birikimlerimizle yeterince desteklenmiyordu. Bu eksiklik benimdi, senindi, hepimizindi. Dolayısıyla hepimiz için acı bir gerçek kapımızdaydı: Yaşamak, görmek, bilince çıkarmak ve bunu tekrar pratiğe aktarmak, yani direnme süreci başlıyordu.

Nisan ayı ile birlikte bulunduğumuz koğuşta Hadi Kevci'ye Ana Dava iddianamesi geldi. Hadi'yi çağırdılar dışarı. Bir saatten fazla dışarıda kaldı. Geldiğinde ayakta duramıyordu. Baygın haliyle getirip koğuşun ortasına attılar. Ardından burnuna soğan vererek, bez parçası yakıp duman vererek Hadi'yi kaldırdılar ayağa. Hüseyin adlı blok çavuşu Hadi'yi yumruklamaya devam ederken de konuşuyordu:

-Oğlum bu yastık kadar idamname nedir laan! Bu olayların hepsini sen yaptın lan. S... seni oğlum. Niçin Apocu oldun, başka bir şey mi yoktu oğlum.

Bu arada Hadi'ye bir yumruk daha indirdi. Biz hepimiz ayakta beklemeyiz. Bu koğuşta Apocular davasından yargılanan 10-12 kişi daha vardık. Ama her nedense kim hangi davadan geldi diye sormadılar. Sadece ana davadan iddianamesi gelen Hadi'yi sorumlu tuttular. Çavuş devam etti tehditlerine:

- Oğlum paran yoktuysa kaçakçılık yapsaydın aha bunun gibi.

(Ahmet K.'ı gösterdi) Yok onu yapmadıysan eroin satsaydın da buraya gelseydin. Oğlum s... mi kalktı, kız kaçırıp da gelseydin buraya. Yok, ille solculuk mu yapmak istiyordun, oğlum sen de aha bunnar gibi ol-saydın (bunlar dediği de KUK, KDP, H. Kurtuluşu ve diğer gruplardan yargılanan birilerini işaret etti) Yani ne için gelirsən gel, ama Apocu ola-rak gelmeyecektin buraya oğlum. Yaktım çıkarını, s.. ananı...

Bir işkence faslı daha başladı Hadi'ye. Falakaya çektiler. Hadi can havliyle bağıyordu. Bayılıncaya kadar işkence devam etti.

İşkencelerin yönü açılan PKK ana davadan yargılanan Hadi'ye çev-rilince Ahmet K. da rahat bir nefes aldı. Artık koğuşa gelen giden asker gardiyanlar Ahmet'i bırakıp Hadi'yi hedef yapmışlardı.

Gardiyanlar çekilince Hadi'yi yatağına uzattık. Aldığı darbeleri var olan pomatlarla iyileştirmeye çalıştık. Bu arada koğuş sorumlusu uyardı, “aman gardiyanlar görmesin” H.Kurtuluşu grubundan olan koğuş so-rumlusunun bu tavrı yine kendi grubundan arkadaşlarıncaya eleştirildi.

Gerçekten de ana dava iddianamesi bir yastık kadar büyüktü. 1500 sayfa vardı. Etraf tenhalaşınca iddianamenin başına toplanıyoruz. İsim-ler, olaylar ve istenen ceza maddeleri bir bir sıralanıyor. Benim adım sık sık geçiyor iddianamenin olaylar bölümünde. Geç yakalandığımdan do-layı olacak bu iddianamede bana dava açılmamış. Ama iki ay sonra mah-kemenin bir ara kararıyla ben de ana davaya bağlanacaktım.

İddianameyi inceledim. Bizim orada ne kadar olay olmuşsa, hepsine bir fail bulmuşlardı. Sorgu günlerinde bile bana sormadıkları olaylar, id-dianamede sanki ben yapmışım gibi geçiyor. Bu iddianamede sanıklara istenen ceza maddesi TCK'nın 450. maddesi olarak geçiyor. Yani taam-müden veya tasarlayarak adam öldürmek vs. anlamına geliyordu. Cezası idam, ancak bana gelen inceleme kağıdında benim ceza maddem TCK'nın 125. Maddesi olarak geçiyordu.

Bu durum sonradan düzeltildi. Hadi, mahkemede ifadelerin veril-meye başlandığı ilk günlerde bu duruma Hayri Durmuş arkadaşın itiraz ettiğini aktardı bize. TCK'nın 450. maddesi adi olaylar için, adam öl-dürme, bireysel cinayet falan için geçerli olan ve ceza maddesinde yeri olan bir maddeydi. Biz ise siyasi tutuklularız ve siyasal amaçlarımız var-dır, demiş. İtiraz noktası buradaydı. Bu durumu düzeltme ihtiyacı duyan askeri savcı da ceza sevk maddesinin bundan sonra 450. madde değil, 125. madde olduğunu mahkeme heyetine ifade etmiş.

Bu küçük bir ayrıntı değildi. Demekki devlet önce bu hareketi adam öldüren, cinayet işleyen adı bir hareket düzeyine indirgemek istemiş ve ilk iddianameyi de böyle hazırlamıştı. Fakat ileriki günlerde ve aylarda tutuklananların sayısı binleri, on binleri bulunca böyle bir küçültmeyi ve aşağılamayı yapamaz duruma geliyorlar. İddianamede bazı adı olaylara bilinçlice yer verdikleri de yine mahkemede tutsaklar tarafından dile getirildi.

Hadi, 13 Nisan 1981 de ilk ana dava başlayınca mahkemeye çağrıldı. Sabah ezanıyla birlikte çağrıldı desek abartı olmaz. Çünkü bu ilk toplu PKK davasıydı. İdare korku ve telaş içindeydi. Hücreslerde ölüm orucu sürüyordu. Böyle duruşmaya toplu çıkmak da yüzbaşının tecrit politikasına uymuyordu. Bu sebeple tedbirleri sıkı tutuyordu: Kimse birbiriyle konuşmamalı, birbirlerine bakmamalı ve herhangi bir şekilde mesajlaşmamalıydı! Bunun en kısa yolu da copu, kalası tutsakların üzerinden eksik etmemeydi!

Hadi, duruşma dönüşü bir hayli yıpranmıştı. Sabah saat 04'te çıkmış ancak akşama doğru gelmişti koğuşa. Akşam Hadi'yi bir köşeye çektik. Neler olmuştu merakı içindeydik. Hadi başladı anlatmaya: 17. yüzyıl forsaları gibi taşınmışlar Kolordu sahasındaki geniş barakadan duruşma salonuna. Kimlik tespiti yapılacakmış. Ama ölüm orucunda ve direnişte bulunan tutsaklar kimlik bildiriminde bulunmadılar. Duruşma başkanı Emrullah Kaya;

-Yaz kızım, sanıkların getirildikleri, serbest olarak yerlerini aldıkları görüldü, kimlik tespitine geçildi, diye bayan sekretere ve duruşma heyetinin ön kısmına oturan stenograf olarak konuşmaları not eden yetkililere yazdırdıktan sonra tutuklulara döndü:

-Birazdan kimlik tespiti yapacağız, adını okuduğum kimliğini bildirecek, dedi.

İlk olarak Mazlum Doğan'ı çağırdı.

Mazlum arkadaş ön sıralarda oturuyordu. 27 yaşlarında bir gençti fakat cezaevinde gördüğü işkencelerden dolayı bir hayli zayıflamıştı. Yürümeye zorlanıyordu. Bu sebeple yerinden kalkıp önündeki banka tutunarak konuştu.

-Ben cezaevindeki işkencelerden dolayı kimlik tespitinde bulunmayacağım. Gece ve gündüz durmaksızın işkence altındayız. Bakın şu eli silahlı, coplu askerlere, her an işkenceye başlayacak halleriyle başımızda duruyorlar. Böyle bir duruşmada, adaletli bir mahkeme olur mu?

Ardından Hayri Durmuş çağrıldı. Hayri arkadaş ölüm orucundaydı, oldukça halsizdi. O da kimlik tespitine cevap vermedi. Sadece koğuş-

lardan gidenlerin kimlikleri tespit edildi, dedi Hadi.

Kimlik tespiti 3 gün sürmüştü.

Haziran 1981 farklı başladı. Gazeteleri paramızla alıyoruz. Bulvar gazeteleri dışında bir gazete yok. Bilinen Hürriyet, Milliyet ve o dönem adını hatırlayamadığım ama siyasal içerikten uzak ve 12 Eylül gerçekliğini yazmayan/ yazamayan tüm gazeteler geliyordu. Günde 5-6 gazete. Tabii çoğu da magazin ekli gazetelerdi. Tüm gazeteler Kenan Evren ve beş darbeci kuvvet komutanının resmini ve onlarla ilgili haber ve demeçlerini vermek zorunda idi. Bu haberlerden sonra sıra o dönem gündeme damgasını vuran magazinsel olaylara gelirdi. Mesela Lady Diana'nın İngiliz veliahdı Prens Charles ile evliliği tüm manşetleri ve ilk sayfaları süslüyordu. Sonra Vatikan'da Papa'nın cezaevi firarisi M. Ali Ağca tarafından vuruluşu günlerce manşetten verilir di bu gazetelerde. Kontrgerilla ülkesinde M. Ali Ağca hapisten çıkarılmış ve Papa'yı vurmak amacıyla İtalya'ya gönderilmişti. Bu yolla da insanların dikkatini bu yöne çekmişlerdi. Tüm dünya bu medyatik ve tıpkı bir magazin olayı gibi ele alınan Papanın vuruluşu ile ilgilenirken Türkiye zindanlarında ve bu arada Diyarbakır zindanında kurulan işkence mekanizmasında insan çılgınlığını kim fark ederdi ki!

Bir de birkaç ayda bir Türk dış elçiliklerine yapılan saldırılar yer alırdı gazetelerde. Gerçekten de o yıllarda dünyanın birçok yerinde Türk elçiliklerine saldırılar olur, onu da tüm Ermenilere mal ederlerdi. Büyükelçilerin vurulma olayları hemen cezaevinde yankısını bulurdu. Tüm koğuşlarda Ermeni tutuklu aramaya çıkarlardı.

Tam böyle bir zamanda bulunduğum koğuşa üç asker gardiyan içeri girdi. Belli ki emir almışlardı. Koğuş sorumlusuna emir verdi.

-Lan sünnet kontrolü yapılacak. Herkes sırayla açacak ve bakacağız.

Gardiyan biraz acemi ve biraz da utangaçtı. Hepimizin sünnetini kontrol edecekti ama nasıl? Bir gardiyan kapıda durdu, diğeri de kapının hemen yanında tuvalet bölümüne girdi.

-Lan herkes sırayla gelip göstereceğin, dedi. Baştan başladık. Tuvalet bölümüne giren her arkadaş önünü açıyor, gardiyana sünnetli olduğunu gösterdikten sonra çıkıyordu. Gardiyan komik duruma düşmüştü. Biz içerdekiler kıs kıs gülüyoruz. 5-6 arkadaş bu şekilde yaptıktan sonra gardiyan bu işte bir tuhaflığın olduğunu sezmiş olacaktı ki, birden.

-Kes lan yeter, dedi ve çıktı koğuştan.

Beş dakika sonra Hüseyin çavuş(Sivas'lıydı) ve 15 gardiyanla birlikte koğuşa baskın yapar gibi geri döndüler. Tek sıra dizildik koğuş içinde.

-Pantolonlar aşağı laan, diye bağırды çavuş, sünnetsiz var mı göreceğiz şimdi.

Herkes pantolonunu kilotuyla birlikte indirdi. Çavuş copuyla dürtmeye, kimine de sert darbeler vurmaya başladı. Sonra yaşlıca bir tutsağa dönerek

-Bak bakalım moruk, bunlar sünnetli mi?

Yaşlı amca bakar gibi yaptı.

-Evet komutanım, hepsi sünnetli, dedi. Çavuş:

-Tamam, o halde çek pantolonları yukarı. Demek bu koğuştа Ermeni yok, olsaydı ona sorardım elçiliklerimizin hesabını.

Elçiliklerin vurulmasını hesabını da bizden soruyorlardı.

Haziran 1981 yılı başlarında basına büyük puntolarla değil de küçük orta sayfa haberleri olarak İrlanda cezaevlerinde devam eden Ölüm Orucu eylemleri de yer alırdı. 1980 yılında başlayan ve İRA gerillalarının tek tek girilen ölüm orucu, birinin ölmesi ile bir başkası tarafından devam ettiriliyordu. Böylece 1980 yılı boyunca ve 1981 yılı yarısına kadar tam bir buçuk iki yıla yakın İrlanda cezaevleri ve bu cezaevinde uygulanan işkenceler hep dünya kamuoyu gündeminde oldu. Diyarbakır cezaevindeki tutsakların cezaevi direnişleri için örnek aldıkları iki ülke devrimcileri vardı o dönem. Biri İrlanda hapishanelerindeki İra gerillalarının direniş, diğeri de daha çok romanlarda ve siyasal değerlendirme kitaplarından bilincimize akan, Vietnam ve Çin devrimcilerinin direniş örnekleri idi. Bizim cezaevi direniş tecrübemiz, yani kendimize özgü direniş tecrübemiz 1981 yılı itibarıyla henüz oluşma ve olgunlaşma aşamasında idi. Yukarıda az da olsa dile getirdiğimiz 1981 ölüm orucu eylemi ideolojik-felsefik kaynağını; o dönem Kürt Halkının özgürlük ve demokrasi arayışının ve bunun yol açtığı hareketlenmelerin yeni yeni geliştirdiği ideoloji ve teorisinden aldığı kesindir. Ama pratikleşmede esin kaynağı İRA gerillalarının İrlanda cezaevlerinde sergilediği direniştir diyebiliriz. Bu durum ayrıca bir araştırma inceleme konusudur.

O dönemki basın bunların dışında hiçbir haber ve yoruma yer vermezdi. Cezaevlerinde olup bitenleri, “kaçarken vurulanlar”ı, işkencede hayatını kaybedenleri, çıkan çatışmada ölü olarak ele geçirilenleri, ev baskınlarını, köy baskınlarını, mahalle baskınlarını, uzayan sorgu günlerinde evladını arayan annelerin dramlarını, devrimcilerin ve ailelerin toplumda

cüzamlı gibi dışlanmalarını gazeteler asla yazmazdı. Tek kanallı devletin televizyonu ise tüm bunları haber konusu bile yapmazdı. Tüm bunların yerine 12 Eylül darbesinin bitmez tükenmez “faaliyetler”i, “toplantılar”ı, “bilimsel araştırmalar”ı, suya sabuna dokunmayan elitlerin gece baloları ve daha başka şeyler bolca yer alırdı gazete sayfalarında ve tek kanallı siyah beyaz devlet televizyonunda.

Kurallar yaygınlaşmaya başladı. Yüzbaşı, iç güvenlik amiri Esat Oktay Yıldırım’ın soyadı bile özel harb kuralları gibiydi. Yıldırıma kararlıydı. Öyle emir almıştı Kolordu komutanlarından veya darbeci generallerden. Haziran başlarında koğu koğu gezerek “kurallara uymayan, bana uymayan tek bir sinek dahi yoktur” propagandasını işliyordu. Bununla da her yerin aynı olduğunu, direnişin ve karşı gelmenin, kurallara uymamanın artık mümkün olmadığını mesajını vermek istiyordu tutuklulara.

Her gün düzenli olarak alt salonda kantinin önünde tüm askerler toplanır, askeri deyimle içtima yapardı. Her içtimada Yüzbaşı Esat günlük komutlar verirdi. Bu komutlarda askerler tutuklulara karşı kıskırtılırdı. Tutukluların nasıl devlet ve millet düşmanı olduğu, nasıl namus düşmanı olduğu vb. yalanlarla askerlerin kafasını doldururdu. Ve tabii onun yalanlarına inanmayan ve denileni yapmayan askerin de can güvenliği tehlikeye girerdi. Bu sebeple askerler de içtimada söylenenlerin etkisinde kalarak tutukluya acımadan işkence yapmaya başlıyorlardı.

Haziran ayında her gün, yeni bir kural, yeni bir eziyet ve işkence gündeme geliyordu. Haziran başlarında havalandırmada askeri yürüyüş yapılmaya başlandı. Yürüyüşle birlikte askeri marşlar söylenecekti. Havalandırmaya ilk çıkışta ve içeri girişte de, “Türküm, doğruyım, Çalışkanım...” diye başlayan ve bir çırpıda herkesi Türk yapan andımız okunacaktı. Çok geçmeden Atatürk’ün Gençliğe hitabesi ve istiklal marşının on kıtasını herkes ezberleyecek ve hem tek tek, hem de topluca ve yüksek sesle okunacaktı. Tüm bu istenenler bizim için ağırdı. Nasıl ezberlenecekti?

İşkenceler başladı. Havalandırmaya alındık. Onlarca asker doluştu havalandırmaya. Ellerinde kalaslar ve coplar vardı. Yangın söndürme araçlarından sökülen ve özel olarak yapılan kalaslar üzerine çeşitli saldırgan kelime ve cümleler yazmışlardı. Copların düz tarafıyla değil, ters tarafıyla ellere, ayaklara vuruyorlardı. Böylelikle copun arkasındaki zincir değiştiği yerde kan çıkartıyordu. Havalandırmada aynı anda onlarca tutsak acı içinde kıvrılırken, kimi de istiklal marşının ezberleyebildiği kıtalarını

yüksek sesle söylüyordu. Ama çoğumuz tüm kıtaları ezberleyemediğimizden sonuç işkence oluyordu. İnsan çılgınlığının göğsüne yükseldiği bir anda, Esat Oktay havalandırmaya girer kontrol ederdi. Tutsaklar içinden rastgele insan çağırarak andımızı, istiklal marşının kıtalarını veya Atatürk'ün Gençliğe hitabesini okuturdu. Tutsakların hiç biri doğru dürüst okuyamadığından Esat kızgın ve öfkeli bir şekilde çıkarken, askerlere de “devam” komutu verirdi.

Bu böyle günlerce sürdü. Koğuş içinde de ezberleme çalışmaları durmadı. Kimin ezberleme çalışmalarına katılmadığı duvardaki gözetleme deliklerinden gözükünce dışarı çekiliyor ve kapı önünde dayaktan geçiriliyordu. Öyle bir hale geldi ki herkes bunları ezberlemek durumunda kaldı. Köyünden gelen çoban arkadaşlar, okuma yazması olmayanlar bile bu işkence ortamında bu uzun metinleri ezberlemek veya her defasında işkence ile karşılaşmak durumunda kaldılar.

Bu üç metin de kişinin aidiyetini, kültürünü, kişiliğini hedefliyordu. Kim olduğuna bakmaksızın, Ermeni, Arap, Kürt, Laz, Çerkez, Süryani vb. bakmaksızın herkesi Türk sayıyor, Türk görüyor ve işkenceler eşliğinde Türk olmaya zorluyordu.

İşkenceler altında Andımız, İstiklal marşı ve Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi bütün tutsaklara ezberletildi. Bu defa askeri marşlar çıktı karşımıza. İlk askeri marş biraz da Türk solcularının birçok yerde sahiplendiği ve söylediği “Gün doğdu hep uyandık da siperlere dayandık” ve “Güneş Marşı” oldu. “Güneş ufuktan şimdi doğar, yürüyelim arkadaşlar. Sesimizi yer gök dinlesin, dinlesin; sert adımlarla her yer inlesin, inlesin” diye başlayıp giden bu marş askeri yürüyüş eşliğinde boş midemizden çıkıp boğazımızı parçalıyordu.

Bu sesler tüm koğuşların havalandırma saatlerinde geliyordu. Koğuş sayısı 40'ı geçmişti. Bizim havalandırmadan çıkan sesler diğer havalandırmalardan yükselen seslere karışıyordu. Muhtemelen sesimiz dışarı da çıkıyordu. Ama cezaevi تنها bir yerdeydi. Henüz şimdiki gibi yakın caddeler, evler, binalar yoktu çevresinde. Hoş, olsaydı ne olurdu? Dışarı içeriden farklı mıydı? Bize uygulanan işkencenin bir benzeri de dışarıda halkımız üzerinde uygulanıyordu.

1981 yaz aylarında ana dava iddianamesi bana da tebliğ edildi. Yastık kadar kalın bir iddianameydi. İşkenceci Esat Oktay'ın askerlerinin deyişi ile “ıdamname”, gerçekten de idam nameydi. 70 kişiye idam isteniyordu. Bun-

ların arasında benim de adım vardı. Gelen iddianamede üç olaydan sorumlu tutuluyordum. İddianameyi daha önce okuduğumdan yeni gelen iddianameyi okuma gereği duymadım. Hadi ile beraber mahkemeye çıkacaktım. Yaz aylarında işkenceler genelleşip sıklaştığından PKK davasından iddianamesi gelenler üzerinde fazla durmadılar artık. Çünkü iddianameler çoğalmış, davalar peş peşe açılmaya başlanmıştı. İşkenceler ve kurallar genelleşmişti.

Artık herkes hedefti onlar için. Bu yaygın işkencelerle başka bir hedefe varmak istiyorlardı: Kendine, halkına, arkadaşına, davasına ve insanlığına ihanet ettirme hedefiydi bu. Davalar açılıyordu. Her bir iddianamenin 400 ile 1000 kişi arasında değişen sanık sayısı vardı. Cezaevi tamamen kontrol altına alınmıştı. Başlayan davalarda, mahkeme salonlarında ihanet seslerinin yankılanması için her şey hazır. İtirafçılaştırma politikası ile, hem devrimcilerin idam dahil uzun yıllar hapiste yatmalarına yetecek 12 Eylül yargılama hukuku için şeklen gerekliydi, hem de ihanet ettirilen kişilikler şahsında Kürt halkının ‘70li yıllarda tekrar yükselişe geçen kimlik ve özgürlük gibi en insani arayışı bastırılmış olacaktı ve bu halk başını kaldırmayacak bir duruma getirilecekti.

Teslimiyet kendi mecrasında ihanete doğru akacaktı...

Ana Dava Başlıyor

1981 yaz aylarında her gün sürekli artan bir işkence kuralı ile tanış-yorduk. Her hafta bir askeri marş çıkıyordu karşımıza. Ve her marşı da bir gün içinde ezberlememiz isteniyordu. Marşlar içerik olarak ırkçı, faşist, Türkçü, saldırgan, başka halkları küçük gören ve ona hakaret eden, sadece ve sadece cumhuriyet ile birlikte çok fazla öne çıkarılan Türk Irkını öven ve yücelten içerikteydi. Mesela “Çırpınırdı Karadeniz Marşı” yıllarca ülkücü faşistlerin mitinglerinde, yürüyüşlerinde okuduğu marştı. “Ege Denizi marşı” yunan halkını aşağılayan, kötüleyen bir içeriğe sahipti. “Ege Denizi 2 Marşı” da Yunan Adalarına dönük saldırgan ve fetihçi bir içeriğe sahipti. Ve “Mehter Marşı” bir Osmanlı marşıydı ve tüm Türkçü-islamcı kesimlerin baş tacı ettikleri marştı. “Onuncu Yıl Marşı”, “Ellinci Yıl Marşı” cumhuriyetin kat ettiği gelişmelere övgü yağıdırıyordu. “Jandarma Marşı”, “Komando Marşı”, “Harbiye Marşı” ve daha onlarca marş da askeri marşlardı. Bir de yaz ayı sonlarında “Tarihi Çevir” marşı çıktı ki tam 23 dörtlükten oluşuyordu ve okunması tam yarım saat alıyordu. Bir dörtlüğü şöyle:

Tarihi Çevir nal sesi kısarak sesi bunlar

Delmiş Romanın kalbini mızrak gibi Hunlar

Göktürkler, Uygurlar, Oğuzlar, Peçenekler

Türkün yüce tarihine bin bir zafer ekler

Tarihi Çevir marşı Türklerin tarihini ele alıyordu. Nasıl fethettiklerini, nasıl üç kıtaya hükmettiklerini anlatıyordu.

Bir de güncel marşlar vardı. Mesela Müşerref Akay’ın o günlerde söylediğı “Türkiye’m Türkiye’m” şarkısı bizim için eğitim ve işkence marşı olmuştı.

İşkence aracı olan yalnız marşlar değildi. Bir de havalandırmada askeri yürüyüş çıkmıştı. Havalandırmaya çıkar çıkmaz askeri birlikteki gibi toplanır “hizaya gel, rahat, hazır!!” komutlarından sonra tüm koğuşça andımız, İstiklal Marşının on kıtası ve Atatürk’ün gençliğe hitabesi okunurdu. Ardından “uygun adım marş” diyerek askeri yürüyüş başlardı. O

üç saatlik havalandırma saati içinde bu marşlar yürüyüş eşliğinde söylenirken her fırsatta tutuklular askerin “yat-sürün” komutu ile yerlere yatırılır ve süründürülürdük.

Tüm bu askeri yürüyüşler ve marş ezberletmeler kalaslar ve coplar eşliğinde yapılırdı. Yüzbaşı Esat Oktay ve Co’su havalandırmaya gelir, yapılanları bizzat denetlerdi. Tek tek tutukluları çağırır, marşları ezberleyip ezberlemediğini kontrol ederdi. Tutuklu bilmeyince de tüm koğuşa işkence emri verir çıkar giderdi.

Böyle marşlı, askeri yürüyüşlü aç ve susuz bırakıldığımız günlerde Ana Davanın ikinci duruşmasına çağrıldım. Ana Dava’ya çıktığımda artık davanın tüm sanıkları olan 450 kişiyi birden değil de il il çıkarmaya başlamışlardı. Benim grup Urfa grubuydu. Urfa grubu ağırlıklı olarak Siverek-Hilvan olayları tutuklularından oluşuyordu. Kısmen de Urfa merkezdeki bazı olayları katmışlardı. Urfa grubu yaklaşık 220 kişiydi ve diğer gruplara göre en kalabalık gruptu.

Sabah erken saatlerde çıkardılar bizi. Kapıda ellerimiz kelepçelendi. Ana salona getirildik. Diğer koğuşlardan getirilenlerle birlikte salona dizdirildik. Başlarımızı öne eğdiler. Etrafımızda yüzlerce coplu ve kalaslı askerler oramızı buramızı dürtüyordu. Minik lakaplı Asteğmen “başını kaldırma lan” diye birilerine bağırırken, askerler başını sağa sola çevirene ve yukarı kaldırıana copu indiriyordu. Minik asteğmen bağarmaya devam ediyordu: “sizin, başınızı yukarda tutmaya hakkınız yok” diyordu.

Ad okunması yapıldı. Adı okunan yüksek sesle babasının adını söylüyordu. Sabahın erken saatinde Diyarbakır Askeri Cezaevi Salonunda 220 kişinin sesi çınlayıp gidiyordu. Herkes ordaydı. Tüm koğuşlardan, hücrelerden gelen arkadaşlar oradaydı. Kemal Pir, Mazlum Doğan, M. Hayri Durmuş ve diğer tüm arkadaşlar babalarının adlarını söylerken orada olduğunu anlıyorduk.

Duruşmaya çıkınca bir güven duyuyordum, rahatlıyordum. Bu vahşet ortamında yalnız olmadığımı anlıyordum. Aylardır görmediğim arkadaşları görüyor, seslerini duyuyordum. Mazlum, Hayri ve Kemal gibi arkadaşların adları okunduğunda bu arkadaşlarla aynı cezaevinde ve aynı işkenceler altında olmak ilk etapta insana manevi bir güç veriyordu. Birlikte adlarımız okunurken, arabalara bindirilirken, yazın sıcaklığında, kışın donduran soğukta Kolorduya taşınırken ve o büyük duruşma salonunda yargılanırken tüm koğuşlardan ve hücrelerden getirilen arkadaş-

ları görmek ve onların seslerini duymak ve her fırsatta bakışmak; bankta yan yana otururken; eller kelepçeli ve gövdeden zincirli olmak üzere salonda ve arabalara bindirilirken kollarımızla, gövdelerimizle birbirimize dokunmak bu vahşet ortamında yalnız olmadığımızın duygusunu veriyordu. Bu güzel bir duyguydu. Mutlaka bu zor günlerin aşılabacağına olan umudum ve inancım artıyordu. Moralim düzeliyor, dayanma ve direnme gücüm artıyordu. Geleceğe mutlaka alınımızın ağıyla çıkmak için içten içe kendimi motive ediyor ve kendime güç aşıliyordum.

Duruşma günlerinin böyle moral verici bir etkisi de vardı. Tabii işkence görüyorduk; bizi, hayvanları bir yerden bir yere nakleder gibi taşıyorlardı duruşma salonlarına. İnsan yerine konmuyorduk. Karşımızdaki insan kılıklı işkencecileri de insan sanıyorduk! Ama tastamam hayvanca ve düşmanca davranıyorlardı bize. Ve maalesef onların elinde esirdik. Onlar işkence yaparak insanlık dışı durum ve tutumlarını ortaya koyarak kendilerini ifade ediyorlardı. Biz ise devrimci fikir ve eylemleri nedeniyle Kürt halkı için ve insanlık için buradaydık ve gün gün, saat saat, dakika dakika bu uygulamalara göğüs germek durumundaydık.

Ad yoklaması yapıldıktan sonra tekrar minik asteğmenin sesi duyuldu: Zincirleri getirin!

Askerler zincirleri taşıdılar. Ahmed Arif'in şiirindeki parangalar aklıma geldi. Demek o parangalar 1950'li yıllardaki kışların mahzenlerinde ve karanlık kuytularında da değil 20. yüzyılın son çeyreğinde de varmış. Hepimizi tek sıra haline getirdikten sonra zincirin bir ucunu en öndeki tutsağın koluna, diğer ucu da tüm tutsakların kolundan geçirerek en arka sırada olana bağladılar. Birbirimize yapışık hale getirilmiştik. Bu halimizle kapıya doğru yürümek zorunda kaldık. Dışarı çıkarıldığıımızda demir kutulu arabalar hazırdu. Arabanın üzerine 5-6 basamaklı demir merdivenle çıkılırdı. Sıkıca kelepçelenmiş ve zincirlenmiş halimizle bu merdivenleri çıkarken sayısız coplar başımıza iniyordu. Demir kutu içinde tek sıra halinde kollarımızdan geçirilen zincir açılmadan iki sıra halinde dizildik. Yazdı ve sıcaklık 45 dereceyi geçiyordu. Vücutlarımız terden sırlsıklam olmuştu. Araç içinde her iki tarafta ikişer sıralı dizildik. Ortada da coplu askerler yer aldı. Kapılar büyük gürültü ile kapandı, sürgüleri çekildi. İçeride askerin saldırgan ve sataşkan küfürlü sesleri başladı. Kimine marş söyletıyorlar, kimine de andımızı okutmak istiyorlardı. Bilmeyen tutsağı kafasına vura vura sersemletiyorlardı. Bay-

gın hale gelen tutsak gövdesinden önündeki tutsağı asılı kalıyordu.

İki yüz tutsak 5-6 araçla taşınırken 7. Kolordu alanına kadar geçen süre oldukça uzun gelirdi. Nereden götürüldüğümüzü bilemiyorduk. Sonradan öğreneceğiz ki konvoy Urfa caddesine çıkıyor ve buradan Seyrantepe'ye ve ardından da 7. Kolordu kapısından giriş yapıyordu. Araçlar büyükçe bir salonun önünde durdu. Kapının açılması zaman aldı. İçeride havasızlıktan bayılmak üzereydik. Dışarıdaki düzenlemeler bitince kapılar açıldı. Demir merdiven dayandı araca. Bindirildiğimiz gibi indirildik. Dışarının temiz havası yüzümüze çarpınca sanki ölümden dönmüş gibi dirildik. Satılığa çıkarılan köleler gibi tek katlı bir binanın içine sokulduk. Kapı girişinde zincirlerimiz açıldı. Eller kelepçeli olarak salonda askerin cop ucuyla gösterdiği yerlere oturduk .

Herkes bu şekilde yerlerine oturtulduktan sonra kelepçelerimiz açılmaya başlandı. İstmeden ellerimizi ovuşturmaya, alnımızda boynumuzda biriken terleri silmeye başladık. Tam o anda şiddetli bir cop darbesi hissettim enseme.

-Hareket yok lan, diye bağıırıyordu asker.

Sonra toplu uyarı ve tehdit geldi

-Lan oğlum sağa sola bakanı, ellerini oynatanı, mikroфона giderken arkasına bakanı, kaş-göz işareti yapanı s... im lan, tamam mı? Kafalar dik, gözler sadece duvardaki yazıya ve Atatürk'e bakacak.

Mahkeme heyeti henüz gelmemişti. Karşıda tüm mahkeme salonlarında yazıldığı ve tüm zamanlarda değişmeyen "Adalet Mülkün Temelidir" yazısı okunuyordu. Yazının tam üstünde de Atatürk'e ait bir yüz büstü vardı. Ve bu yüze bakmamız serbestti, başka bir yere bakmak cop ve kalas darbesi demekti.

Avukatlar da bizden sonra gelip salonun bize göre sağ tarafında yerlerini aldılar. Gelen Avukatlar sonradan sıklıkla göreceğimiz isimlerdi: Mustafa Özer, Fethi Gümüş, Erdiñ Uzunoğlu, Hüseyin Yıldırım, Süleyman Demirkapı, Şerafettin Kaya, Cemşit Bilek.

Salon hazır olunca mahkeme heyeti içeri girdi. Hepimiz ayağı kalktık. Duruşma hakimi Emrullah Kaya'nın "oturun" demesi ile oturduk.

Hâkim Emrullah Kaya biz salondakilere bakmaya gerek duymadan ön kısımda oturan sekreter Fahriye'ye yazdırdı:

-Yaz kızım, tutukluların mahkemeye getirildiği, salonda serbest olarak yerlerini aldıkları görüldü. Duruşmaya yeni getirilen sanıkların kim-

lik tespiti ve daha önce kimlik tespiti yapmayan sanıkların kimlik tespitine geçildi, dedi

Hiçbirimiz serbest olarak getirilmemiştik.

Nisan ayında direnişten ve içerideki işkenceyi mahkemede teşhir etmek amacıyla kimlik tespitinde bulunmayan tutsaklar çağrıldı önce. Sonra da Ana Dava'ya yeni bağlanan, ben de dahil, birkaç kişinin daha kimlik tespitine geçildi.

Mahkeme heyeti ilk defa karşılaşıyordum. Hepsi askerdı. Rütbeleri kimi albaydı, kimi de yüzbaşıydı. Zamanla adlarını da öğrenecektik. Savcı Cahit Aydoğan'ın adı tüm ana dava iddianamelerinde vardı. Bir de Sabri Özgenç adlı savcı tüm duruşmalara katılırdı. Emrullah Kaya, Binbaşı Kemal Kavi ve Niyazi Erdoğan da Ana dava ve tüm toplu davaların duruşma hakimleri oldular.

Salon genişti. Salonun her iki yanında ince kolonlar bulunuyordu. Duvarlarda ve kolonlarda karo şeklinde bir desen koymuşlardı. Kolon ve duvarlardaki bu basit desenler soluk mavi renkteydi. Salonun tek süsü buydu. Ses sistemi vardı. Her hâkimin ve savcının önünde bir mikrofon bulunurdu. Sanıkların bölümünde de bir ayaklı mikrofon vardı. Mikrofona her çıkan mikrofonu kendi boyuna göre ayarlıyordu. Bir de tanık ve avukatlar masasında bir mikrofon vardı. Ses sistemi olmaksızın ses duyulmazdı bu salonda.

Tüm konuşmalar banda alınırdı. Diğer görevliler de kalemle not alırdı. (Ta o zaman, duruşma salonunda olup bitenlerin çok yönlü kayda alınması davanın tarihi bir dava, dönemin tarihsel anlar olduğu hissini yaratıyordu insanda. Evet önemli günlerdi. Ama şimdi 30 yıl aradan sonra bile o salonlara dönük ne iyi bir fotoğraf karesi var, ne belgesel sayılacak bir film, ne de bir ses kaydı... Ama her şeyin 7. Kolordu arşivinde olduğu da kesindir.)

Salonda otururken arka tarafa pek bakamıyorduk. Merkez komite üyelerinden Kemal Pir Urfa grubunda yargılandığı eylemi olduğundan bu grupta çıkıyordu. Diğer merkez komiteden arkadaşlar da mahkemenin bir ara kararıyla tüm Ana Dava gruplarında çıkmaya başlamışlardı. Bu sebeple Mazlum Doğan, M. Hayri Durmuş da Urfa grubunda, bizimle çıkıyordu mahkemeye.

Kimlik tespiti yapıldı. İddianamedeki iddialar soruldu. İlk ifadeler verildi. Ama bizi ilgilendiren bu ifadeler değildi. Cezaevinde her gün giderek artan ve mahkeme salonlarına kadar devam eden işkencelerdi.

Otururken eller dizlerin üstünde, mikrofonda konuşurken esas duruşta idik. Saatlerce süren duruşma esnasında ufak su ihtiyacımız karşı-

lanmıyordu. Duruşma ne kadar uzun sürerse sürsün aç, susuz ve hiçbir doğal ihtiyaç giderilmeden cop ve kalas darbeleri altında duruşma devam ederken son dakikalarda M. Hayri Durmuş cezaevindeki koşullar hakkında konuşmak istedi. Bu sebeple mikrofona geldi:

-Hakim bey sabahdan beri yapılan yargılamalarda siz de tutukluların durumunu gördünüz. Bugün kurallar adı altında işkence yapılıyor. Havalandırmaya çıkarılan tutuklulara askeri marşlar okutuluyor ve bir asker gibi eğitim yaptırılıyor. En küçük bir yanlış bahane edilerek tutuklulara işkence yapılıyor.

Mahkeme Başkanı Emrullah sık sık araya girerek

-Orası cezaevi burası mahkeme. Bizim alanımız değil. Biz sadece burası ile ilgileniriz.

Hayri arkadaş sözlerine devam etti:

-Burada da işkence var. Sabah karanlığından buraya getirilene kadar aynı işkenceler devam ediyor. Cop ve kalas darbeleri eşliğinde ve ellerimiz kollarımız zincirler içinde getirildik. Bakın bu insanların her tarafı yara bere içinde. Herkes bir heykel gibi duruyor. Biz bu konuda daha önce cezaevindeki işkencelere dikkat çekmek için ilk duruşmalarda ifade vermedik. İki ay süren ölüm orucumuz idarenin “işkence yapmayacağız, mahkemelerdeki tavrınıza karışmayacağız” sözü üzerine ölüm orucunu sona erdirdik. Ama Cezaevi idaresi sözünde durmadı. Cezaevinde insan çöğlekleri yükseliyor.

Binbaşı Emrullah Hayri’nin sözünü tamamlama fırsatı vermeden,

-Tamam Hayri Kolorduya yazı yazarız. Başka da elimizden bir şey gelmez, dedi ve sekretere;

-Yaz kızım, dedi, sanık M. Hayri Durmuş söz aldı, cezaevinde işkencelerin olduğunu, getirilip götürülürken işkence yapıldığını belirtmesine binaen kolorduya yazı yazılması...

Duruşma başkanı Emrullah Kaya sekretere kararı yazdırdıktan sonra Hayri’ye dönerek

-Tamam Hayri geç yerine, duruşmaya yarın devam edeceğiz.

Ana dava duruşmaları 1981 yaz ayında tam bir ay sürmüştü. Ben Urfa grubunda on gün boyunca duruşmalara katıldım. Her gidişte ayrı bir işkence vardı.

“Benim Askeri Okul Öğrencilerim!”

1981 yılı yaz aylarında cezaevi yeni yeni gelişmelerle işkenceli bir döneme girerken, dünyanın her köşesinde ve özellikle bölgemizde kanlı savaşlar yaşanıyordu. Dünya nükleer savaş tehdidi altındaydı. İki kutuplu dünyanın çelişki ve çatışmaları tüm dünya halklarını kırımından geçiriyordu. Nükleer karşıtı gösteriler tüm Avrupa’da yaygınlaşıyordu. ABD Başkanı Ronald Reagan yıldız savaşları projesi ile olası bir nükleer savaşta sadece ülkesi Amerika’yı güvence altına almaya çalışırken, dünyanın tüm halkları da bu savaşta kurban seçiliyordu. Buna karşın Sovyetler Birliği Başkanı Leoid Brejnev de kontrol altında tuttuğu Doğu Avrupa hükümetleri ve Batı Avrupa komünist ve sosyalist partileri ile bir barış dalgası yaymaya, insanlara nükleer felaketi gösterip dünya ölçeğinde bir “Nükleer Barış” kampanyasını örgütlemeye çalışıyordu. Fakat tüm bu çabalar bölgelerin kan ve barut çanağına dönmesine engel olamıyordu.

İran İslam devrimi Amerika’ya karşı bir darbe olurken Amerika Saddam’ı öne çıkararak İran’ın karşısına dikti. Sekiz yıl sürecek bu savaş 1981 yılı yazında tüm şiddeti ile sürüyordu. Filistin İsrail savaşı Lübnan sahasında devam ediyordu. İsrail, Amerika’nın bölge içlerine uzanmış bir hançeri gibi Filistin’i dövdükçe dövüyordu. Afganistan Sovyet orduları tarafından işgal edilmişti. Bu işgale karşı her türlü gerici İslami güçleri Pakistan’ın da desteğiyle örgütleyen Amerika’nın 1981 koşullarındaki amacı rakip kutupta olan Sovyetler Birliğini zayıflatmaktı. Bu politika gereği Talibanlar sınırsızca destekleniyordu. Yine sonradan El Kaide adını alıp Amerika’yı derin savaşların içine çekecek olan radikal İslamcılar Amerika’nın anti-Sovyet politikası ve iki kutuplu dünya çelişki ve çatışmaları ortamında ve çerçevesinde, destekleniyordu. Amerika tüm bu radikal İslamcılarının eline sam füzeleri ve Sovyet uçaklarını düşürmede kullandıkları ve omuzda taşınan stinger füzelerini ve daha çok çeşitli silahlar vererek Afganistan’da Sovyetlere ağır kayıplar verdiriyordu.

O an Amerika’ya bu lazımdı.

Ama çok değil bu güçler Tıpkı Saddam gibi tersine dönecek ve Amerika’yı kalbinden vuracak Talibanları, El Kaideyi yaratacaktı.

Latin Amerika’da Şili kendi yaralarını saramadan, Arjantin’deki askeri cunta Amerika’dan aldığı destekle iç muhalifleri eşi benzeri görülmemiş bir şekilde bastırıyordu. İnsanlar kaybediliyor, işkencelerde öldürüyordu. İngiltere Başbakanı Margret Tetcher Falkland Adaları için

Arjantin ile savaşa hazırlanırken, İrlanda cezaevlerinde İRA gerillalarının ölüm oruçları devam ediyordu.

Böyle bir iki kutuplu dünya ve bölge ortamında Kenan Evren'in başkanlığındaki askeri cunta da kendi politikasını tutsaklar üzerinde uyguluyordu. Tecrübesi vardı. Neyi nasıl yapacaklarını iyi biliyorlardı. Emperyalist dünyanın gladyolarının, kontrgerillanın deneyimleri Türk Ergenekon ya da Özel Harbi veya adı ne olursa olsun derin devleti ile beraber planlanıyordu. Ankara'da, 1981 yılı yaz aylarında Türkiye Cumhuriyeti 60 yıllık tarihinde en önemli dönemecini yapacak ve sonraki on yıllara damgasını vuracak temelleri atmakla meşguldü. 12 Eylül Anayasası adını alacak olan yeni bir anayasa çalışmalarına hız veriliyordu. Toplumun içinde de ve cezaevlerinde de insanı onurundan, kişiliğinden arındıracak ve onu işleyen bir makinenin dişlisi veya bir sistemin ruhsuz nesnesi yapmak için "emir komuta içerisinde ve emirle" işlerini görüyorlardı.

Tüm Türkiye teslim alınmıştı. Tüm cezaevlerindeki tutsaklar tıpkı Arjantin ve Şili'deki tutsaklar gibi işkencelerde iradeleri kırılmaya ve bu yolla da temsil ettikleri halkın iradesini kırmaya çalışıyorlardı.

Tüm Türkiye'deki cezaevlerinden Diyarbakır cezaevi bu egemen emperyalist ve faşist politika içinde stratejik bir yere sahipti. Diyarbakır Cezaevinde Kürtler vardı! 1940'lardan sonra hiç sesleri solukları çıkmayan Kürtler, klasik aşiretçi feodal ve dini kalıpları kırmış yeni sosyal sınıfsal temelde ve modern sosyalist ideolojiler ışığında halk ve ulus olmanın bilinci ile bir ulusal kimlik ve özgürlük iddiasıyla teorisini tamamlamış ve siyasal bir güç olarak politik-pratik bir döneme girmişti.

Ve bu grupların içinden bir hareket, sadece bir fikir hareketi olarak, bir aydın gençlik hareketi olarak değil daha ileri giderek modern bir özgürlük hareketi programı ile devletin ve toplumun karşısına çıkıyordu.

İşte 12 Eylülcülerini bu kadar saldırgan yapan da buydu.

Her şey Diyarbakır cezaevindeki ihanet ettirme politikasının başarısına göre ayarlanmıştı. Bu amaçla da tüm PKK'lı tutukluları bu cezaevinde toplamayı düşünüyorlardı. Bunu için de 1981 nisan ayında Elazığ'daki tutuklular bu toplama kampına getirilmişlerdi. Ankara, Antep, Adana ve Erzurum-Erzincan'daki tutukluların getirilmesi ise gündemdeydi.

Yüzbaşı Esat Oktay büyük işkencelerle ve tutsaklar arası tecritlikten ve tutsakların direniş tecrübesizliğinden faydalananak büyük bir güçle yüklenmişti. İşkencelere dayanamayıp hayatını kaybedenler de artmıştı. Ama

Esat ve ekibi hiçbir engel tanımıyordu. Genel teslimiyetten hareketle ikinci aşamayı önüne koymuştu. Kemal Pir'in bahsettiği "elimizi verirse kolumuzu kurtaramayız" durumu yaşanıyordu. Esat Oktay 12 Eylül general-leri adına 5 Nolu Cezaevinde değil kolumuzu, gövdemizi yutmanın planını yapıyordu. Her gün kurallara yenileri ekleniyordu. Er ve erbaş dâhil bütün asker gardiyanlara, köpek co da dahil, komutanım denecekti. Sabah ve akşam sayımlarında askeri sayım yapılacak ve sağdan sola bir, iki, üç diye sayılacaktı. Komutan er veya erbaş veya daha üst rütbeli içeri girdiğinde "dikaaaat!" çekilecekti. Yemek duası okunacaktı.

Görüş kabinleri girişine "Türkçe Konuş Çok Konuş" yazısı 81 yılı yaz aylarında yazıldı. Görüşmeler bir dakika ile sınırlandırıldı. Görüşmede sadece Türkçe konuşulması zorunluluğu getirildi. Kürtçe konuşma kesinlikle yasaklandı. Bu hem 12 Eylül hukukunun gereği idi hem de Diyarbakır 5 Nolu zindanın esas kuralıydı. Görüşçülerin getirdiği elbiseler, içinde not var gerekçesi ile paramparça edilerek içeri verilmeye başlandı. Takım elbiseler, pantolonlar ve ceketler astarlarına değin sökülerek ve parçalanarak verildi. Sigara alımı yasaklandı.

Tüm koğuşlara ve hücrelerin karşısındaki duvarlara hoparlörler taktıldı. Bu hoparlörlerden ilk önce müzik yayını yapıldı. Böylelikle Ümit Besen ve Coşkun Sabah'lı taverna müziği, havalandırmalardaki "Her Türk Asker Doğan" bağırışları ve insan gövdesine, ellerine, kafalarına inen cop ve kalas darbelerinin yol açtığı insan çığlıkları 1981 yazında 5 Nolu'nun göğünde birbirine karışıyordu.

Kural denen saçma, mantıksız uygulamalar geceli gündüzlü yine işkence ile uygulanırken, bir gün duvardaki hoparlör çalıştı. Herkes pür dikkat dinlemeye koyuldu. "Tüm koğuş görevlileri koğuşların başına! Tüm askerler koğuşlarına" diyen Esat Oktay'ın sesi duyuldu. Kapı mazgalları açıldı. Askerler sesin gelip gelmediğini kontrol etti. Her şey tamamdı.

Esat Oktay başladı konuşmaya:

-Merhaba benim Askeri Okul öğrencilerim. İç Güvenlik Amiriniz konuşuyor. Sizler benim öğrencilerimsiniz. Burası da bir okuldur. Buradan vatana, millete yararlı bir evlat olarak çıkacaksınız. Yeter ki sizin buralara gelmenize neden olan o yıkıcı, bölücü düşünceleri kafanızdan atın. Dışarıyı unutun, eskiyi unutun. Dışarıda yaptıklarınızı, gördüklerinizi unutun. Şimdi yepyeni bir sayfa açıldı. Bu sayfaya, vatana ve millete layık bir Türk evladı olmanız için güzel şeyler yazın.

Bunun için ben size yardımcı olacağım. Her hangi bir sıkıntınız, ihtiyacınız olursa çekinmeden bana gelin. Her türlü sorununuzu çözerim. Buradan çıkmanız dışında her türlü yardımı yaparım. Buradan çıkmak da artık adaletin vereceği karara bağlıdır.

Ben ona karışamam. Ama burada olduğunuz müddetçe ben sizden sorumluyum. Yeter ki sen, kim olursan ol, geçmişte ne yapmışsan yapmışsın, yine de bana gel.

Burayı cennet de cehennem de yapmak senin elindedir. Kurallara en iyi bir şekilde uyduğun müddetçe burayı sana cennet yapacağım. Ama herhangi bir şekilde kurallara uymazsan burası cehennem olur.

Şimdi artık durum tüm cezaevinde, tüm koğuşlarda aynıdır. Herkes kurallara uyuyor. Kurallara uymayan tek bir sinek dahi yoktur. İyi bir şekilde bu kurallara uymaya devam edeceksiniz. Bunun yararını yine sizler göreceksiniz.

Konuşmamı burada noktalıyorum, başarılar diliyorum.

Esat Oktay'ın sesi kesildi, taverna müziği başladı. Ardından çay demlikleri, ne demliği çay bidonu çıkarıldı.

Esat Oktay bu konuşması ile direnişin bittiğinin üzerine basa basa söylüyordu. 40 koğuşta tam bir tecritlik vardı. Kimsenin gelişmelerden haberi yoktu. Öte yandan bu ortamda, kimse hoparlörden duyulan şeylere de inanmazdı.

Teslimiyet ihanet içindi.

Esat Oktay için asıl olan buydu. Şimdi Esat bunu elde etmek için çalışacaktı.

Hoparlör konuşması da onun uygulayacağı yeni politikanın ipuçlarını veriyordu.

Ne olursanız, kim olursanız olun bana gelin diyordu. İhanete, itirafa çağırıyordu. Kim olursan ol bana gel demesi bir anlamda ihanet etmeye hazır, bireysel kurtuluşu için arkadaşını ateşe atmaktan çekinmeyen, halka ve davaya ihanet etmeye hazır kişiler üretmektir. Amaç, bu tipleri mahkemede delil yapıp arkadaşlarını vurmaktır.

Ancak böyle kişiler fazla çıkmayacaktı. Bu kez işkenceye hız verecekti. Yani ağacı usulünce sallayarak meyveyi düşüremeyince bu kez balatasını çekip dalları budakları kesmeye, bu yolla da gövdeye dek inmeye çalışacaktı.

12 Eylül zihniyeti bu idi.

Çocuk Koğuşu

Diyarbakır cezaevinde, ya da Kürtlerin toplatıldığı bu toplama kampında, Kürtlerin Auschwitz’inde 18 yaşından küçük genç tutuklulara yaklaşım da genel politika ile bağlantılı olarak ele alındı. Bu yaştaki insanlar henüz bedeni, ruhi ve fikri bakımdan gelişme aşamasında olduklarından bunlara özel bir yaklaşım gösterildi. Bu özel yaklaşım yine bunların kişilikleri ile oynama, değerlerine yabancılaştırma ve ihanetçi üretmekten başka bir şey değildi.

Çocuk koğuşuna gösterdikleri bu özel yaklaşım, özünde 12 Eylül felsefesinin nasıl bir insan tipi, nasıl bir toplum modeli yaratmak istediklerin de çok iyi bir belgesi oluyordu. Normal bir cezaevinde depo, iş odaları vb. olarak kullanılan odalar birleştirilerek yeni bir koğuş elde ediyorlar. 31. Koğuşu diye numaralandırdıkları bu koğuşa 200’e yakın 18 yaşından küçük veya “küçük görünen” tutukluları topluyorlar. Yüzbaşı Esat Oktay o dönem 5 Nolu’da bulunan 3 hava korsanı; Yılmaz Yalçın, Ömer Yorulmaz ve Meki Yassıkaya’yı bu koğuşa vererek, onları bu koğuşun eğitiminden sorumlu tutuyor. 12 Eylül askeri darbesinin yapıldığı ilk günlerde bir uçağı Diyarbakır’a kaçıran ve burada yakalanan hava korsanların bildikleri tek şey Türk İslam ideolojisi ve tarikatçılıktı.

Bizim Koğuştan Celil, Mustafa, Derviş, ve Batmanlı ailenin genci Serdar’ı götürdüler. Taha da gitti ama biraz büyük gözüktüğünden onu salondan geri gönderdiler.

Koğuş içinde sistemli bir eğitim sunan bu korsanlar kendi belledikleri resmi Türk tarihini, Osmanlı tarihini çocukların taze beynine enjekte ettiler. Bununla da kalmayıp çocukların inançlarına da müdahale ederek hepsini Türk, Müslüman, Sunni bir fikir eğitiminden geçirdiler. Dini inancı, yetiştiği gelenek ve göreneklerine bakmaksızın tüm çocuklara beş vakit namaz kılmak zorunlu idi. Oruç tutmak vb. gibi dinin ve tarikatın gerekleri ne ise çocuklara yaptırılırdı.

Bu şekilde uçak korsanları kendi mezheplerini, kendi tarikatlarını çocuklara vererek 2-3 yıl içinde onları kendi doğal, insani ve manevi değerlerinden kopardılar.

Çocuklar bu “eğitim”i alırlarken cezaevinde vahşet düzeyinde işkenceler devam ediyordu. Havalandırmaya çıkan diğer koğuşların görüldüğü işkence sesleri, çığlıklar, ayak tabanlarına inen cop ve kalas darbelerinin sesleri çocukların duyabileceği kadar yakındı. Bununla ço-

cuklara her zaman şu mesaj hissettiriliyordu: Bu eğitimi almazsanız, buranın kurallarına uymazsanız sizin de haliniz onlar gibi olur!

Çocukların bu vahşet ve barbarlık ortamında, insan çığlıklarının gęęe yükseldiği bu ortamda kendilerini, bilinçlerini ve benliklerini dinci ve tarikatçı bu ‘hava korsanları’nın verdiği ve 12 Eylül darbesini yapan Kenan Evren’in de onayladığı bu “eğitim”e teslim etmekten başka çareleri kalmamıştı.

Kurallara uymayan, korsanlara karşı gelen oluyordu ara sıra. Ama onlar, ibret olsun diye, anında feci bir şekilde dövölüyor, dışarıdaki gardiyanlara teslim edilerek onlar tarafından da şkence görmeleri sağlanıyordu. Daha ileri gidenleri de hücrelere atarak çocuk koğuşundan çıkarıyorlardı.

Bu koğuşta her şey korsanların rahatına göre planlanmıştı. Çocukların ailelerinin gönderdikleri paralara el koyar, bu paralarla boya, tiner vb. resim yapmada kullanılan malzemeler alınırdı. Koğuşa gelen gazeteler yine bu korsanlar tarafından iyice incelenir, bazı haberler kesilerek, kendilerine göre çıplak saydıkları kadın resimlerini boyanıp giydirdikten(!) sonra çocuklara verildi.

Tüm bu ruha ve beyne müdahale eden, kendi yaratmak istedikleri kişi ve toplum prototipini bu şekilde gerçekteştirirken, başlarından, şkenceyi ve kaba dayağı da eksik etmiyorlardı. Bu şkencelerin başında banyo şkencesi geliyor. Çocuk tutsakları külot katında bırakıp jandarma marşı eşliğinde banyoya getiriyorlar. Burada bir gardiyan elinde soğuk su musluğuna bağlı hortumu tutuyor, diğeri de sıcak su hortumunu. Çocuk tutsaklar, ateş gibi sıcak su ile buz gibi soğuk su arasında gidip gelirken bir dakika içinde de sabunlanmak zorundaydılar. Bu haliyle koğuşa geri geldiklerinde de mevsime bakmaksızın o halleriyle sayımı beklemek zorunda kalıyorlardı.

Çocuklara sık sık telkin edilen bir şey de diğer koğuşlarda bulunanların, ağabeyleri de olsa, babaları da olsa, hepsi yoldan çıkmış pis komünistlerdi. Yıkıcı, din düşmanı ve münafıktılar!

Böyle belletiyorlardı çocuklara!

Ve sonuça çocuk koğuşunda kalanlar henüz bedeni gelişimleri tamamlanmadığından çoğu hasta düştü. Verem oldular. Çoğu dinci-tarikatçı eğilime girdi. 90’lı yıllarda devrimci yurtseverlere karşı devletin özel savaş yürütücöleri tarafında kışkırtılan ve kullanılan Hizbullahçılar arasında bu “çocuk koğuşu eğitimi”nden geçen insanların da olduğu iddia edildi.

Lübnan’da Konferans

Sıcak bir yaz devam ediyordu. Oruç günleri geçmiş Ramazan Bayramı yaşanıyor. Çoğumuz ilk defa bayramı cezaevinde geçirecektik. İşkence hızından hiç bir şey kaybetmiyor, tam tersine arttıkça artıyordu. Açılan davalarda her geçen gün itirafçı sayısı da çoğalıyordu. Mahkemelerden dönenler “şu itiraf etti, bu itiraf etti” diye kötü haberler getiriyorlardı. Korku ve panik tutuklular arasında yayılıyordu. İç güvenlik amiri Yüzbaşı Esat Oktay’ın tuzağına düşen zayıf insanlar kendi gruplarında itiraf etme adı altında 12 Eylül hukukunun birer tamamlayıcıları olarak sahnede yerlerini almaya başlamışlardı.

Diyarbakır 5 Nolu toplama kampı kendi içinde ateşle yanan, insan çığılığı ile titreyen bir yer iken dışarıda buna benzer bir toplama kampı kuruluyordu. İçeride tutsaklar bedeni ile teslim alınmıştı. Dışarıda da buna benzer uygulamalar Kenan Evren’in başında olduğu Askeri Konseyce uygulanıyordu.

2 Haziran 1981 de MGK(Milli Güvenli Konseyi)’nin kabul ettiği 52 nolu kararı bir çok şeyi yasakladığı gibi, yasakları eleştirmeyi de yasaklıyordu.

Haziran ayı ve 1981 yaz ayları boyunca her ay bir iki kişi idam ediliyordu. Hücrelerinde hayatını kaybedenler, işkence içinde kan kusanlar ve ölenler, tutuklandıktan sonra mahkeme ile cezaevi arasında askerlerin darbeleri ile can verenler ve daha bir çok insanın bir satırlık haberi bile gazetelerde yer alıyordu.

Askeri savcılar açılan davalarda bol bol idam talep ediyordu. DİSK davasında 15 idam istenirken, Dev-yol davasında ise 141 idam isteniyordu.

Bankerler teker teker halkın parasını alıp kaçarken ve magazin dünyası Bülent Ersoy’a sahne yasağını sayfalarına taşıırken, Milli Güvenlik Konseyi danışma Meclisi’nde ya da Kurucu Meclis’te yer alacak 160 temsilciyi seçmekle meşguldü. Bu arada yaz ayları bitmeden yeni anayasanın 200 maddelik tasarısı da gazeteler aracılığıyla kamuya sunuldu. Lady Diana’nın Prens Charles ile evliliği günlerce gazete sayfalarını işgal ederken Lübnan bombalanıyordu.

Tüm bunlar 81 yılı yaz aylarında yaşanırken bir yıldan bu yana yakalanmayan, dışarı çekilmeyi başaran partinin önder kadroları ne durumdaydı? Dışarı ile kesin olarak bağımız kopmuştu. Esat Oktay geldiği günden bu yana tüm ağırlığını dışarı ile aramızdaki ilişkinin kopmasına vermişti. Tek bir bilgi kııntısı bile yoktu. Notlaşmalar kesilmiş, gazeteler bir gün sonra verilir olmuştu. Ama parti önemli oranda dışarıda idi. En başta da sonradan adının

Başkan, Serok, Rêber olarak adlandıracak olan Abdullah arkadaş dışarıda idi. Cemil, Duran, Kesire, Çeto, Baki, Qung fu, Mahsum, Ali Haydar dışarıda idi. Yine benim tanıdığım Mehmet Karasungur, Antep'li Faruk, Bêjıklı Hemo, Mehmet Sevgat, Sıbo, Murat, Diyarbakır'lı Zaza Şêxmus, Seyfettin Zuğurlu, Abdullah Ekinci gibi arkadaşlar ve o dönem öncü konumunda olan (sonradan çeşitli nedenlerle kopmuş olsalar bile) onlarca kadro 1982 yaz ayları itibarı ile, dışarıda. Ne yapıyorlar bilmiyoruz. Zindandaki uygulamalar tüm zihnimizi meşgul ediyor. Dışarıyı düşünecek, dışarıyı düşleyecek durumda değiliz.

İşte tam da böyle bir ortamda, 1981 yaz aylarında Diyarbakır zindanında binlerce siyasi kadro ve sempatizan ve onlarca örgüt mensubu ve bir bütün olarak Kürt halkının varlığı ve özgürlüğü için yola çıkan insanlar bu toplama kampında işkenceler altında kimlik ve kişilik, insanlık onuru sınavını verirken; çok sonradan öğreneceğiz ki, aynı zaman sürelerinde dışarıda Lübnan'da parti 1. Konferansını topluyordu. Bu konferans parti için bir derlenip toparlanma, kalan kadrolarla geçmişin bir değerlendirmesini yapma ve bundan sonra neler yapabiliriz konferansı oluyordu.

Tarih ağlarını örüyordu.

Esat Oktay'ın "Askeri okul" dediği 5 Nolu'da insan çılgınlıkları göğe ulaşırken, 12 Eylül'ün birinci yıldönümünde konuşan Devlet Başkanı Orgeneral Kenan Evren şöyle diyordu:

-Bugün Türkiye sadece bölgenin değil Avrupa'nın nadir sulh, sükun ve güven dolu, istikrar içinde bir ülke durumuna gelmiştir!..

Direnış Yürek Sınırına Çekildi

Koğuşumuzda aynı köyden veya aynı siyasi davadan gelen kişiler kendilerine göre gruplaşıyorlardı. Bu gruplar harcamalarını da ortak yaparlardı.

Kızıltepe’li Yigitler; Mehmet Ali, Mehmet ve 20 yaşlarında Hamdullah Yigit vardı. Yakın akrabaydılar. İddia olarak Şemso’ya (Şemsettin Aktaş) bir tabanca hediye etmişlerdi. Partili değillerdi, örgütle de ilişkileri yoktu. Orta kesimdendi. Pek kimse ile düşmanlıkları yoktu. Namazlarını kılar oruçlarını tutarlardı. Toplumun vasat ölçülerine göre halim selim insanlardı. O zaman Kızıltepe’de kendi soyadlarını taşıyan bir iş merkezleri varmış.

Mehmet Yigit işkencelerin yoğunlaştığı günlerde geçiçi de olsa aklını yitirdi. Sara hastası gibi ağzından köpükler saçıyordu. Hasta düşmeden önce, kalaslı bir saldırı sonrası Xalê Mehmet koğuş sorumlusu Eyyüp’e “bu gece gardiyanlar ağrıdan uyuyamayacaklar” demiş. “Neden?” diye sorunca, “bize ağır kalaslarla saatlerce vurdular. Bizim değil onları kolları acıdı, bu sebeple uyuyamazlar.” diye cevapladığını aktarıyor Eyyüp.

Soyadlarını hatırlayamadığım Batmanlı aile; amca çocukları, yeğenler, dedeleri ve bir de Serdar adında 16 yaşlarında torunları ile birlikte 7-8 kişilik bir aileyi oluşturuyorlardı. Batman’da Ramanlar aşireti ile eskiden beri düşmanlıkları varmış. Devrimci grup Batman’da Ramanlar ile çatışınca bu aile hasbelkader Apocu grupta ittifak halinde olmuşlar. Veya öyle göstermişler kendilerini. Doğrusu gençleri devrimciydi. Gruba daha yakın ve sempatik duruyordu. Ama yaşlılar sadece devrimcilerden değil Kürt kültüründen ve Kürt davasından da hoşlanmazlardı. Bu ailenin 70 yaşlarındaki bir yaşlısı o dönem yeni yeni yaygınlaşan Kürtçe türküler ile alay ederdi. Bunlar da nereden çıktı karşımıza, derdi. Bu ailenin 84 sonrası mücadele karşısında tavırları ne oldu merak ediyorum doğrusu.

KUK grubundan gelen bir kısım arkadaş Derik’in köylerindendi. İki kişi bizden yaşça büyüktü. Yaşları 45-55 arasındaydı. Daha genç olanın adı Fereç Kanak’tı. Diğerinin adı da Yusuf’tu. Takma dişi vardı. Hava-

landırma eğitimine çıktığında tedbirli davranır, dişini çıkarırdı. Ama ani koğuş baskınlarında dayak yemeden önce “Komutanım bir dakika” der ve hemen takma dişlerini çıkarıp güvenli bir yere koyduktan sonra yüzünü “dayak yemeye hazırım” dercesine gardiyana uzatırdı. Fereç ve Yusuf’un burada bulunmalarını gerektirecek iddia bölgelerinde bazı gruplarla olan çatışmada iki kişinin öldürülmesi idi. Hücrede bulunduğumuz zaman bu iki insan Kemal Pir’in hücresindeydiler. Yaptığımız sohbetlerde Kemal Pir’den “iyi, cesur bir insan” diye bahsediyorlardı. Kemal Pir’in şu sözünü aktarırlardı. “Burası kaçmaya uygun değil, az bir olanak olsa ben denerim ama bu mümkün değil” demiş onlara. Çok sohbetleri olmuş. O an dışarıda çatıştıkları bu insanların bahsettikleri gibi kötü olmadığını anlamışlar. İyi insanlardı. İdeolojiden pek anlamazlardı.

Bunlarla birlikte hareket eden ve aynı grubu oluşturan Nusaybin Akarsu’lu ve Kızıltepe’li gençler vardı. Belki de hepsi Nusaybin’li idi. Hasan Aydın yedek öğretmenlik yapıyordu. Efendi ve fedakar bir insandı. Çatışmalara ve eylemlere katılmamıştı. Belki de bu yüzden 1982 yılında erken tahliye oldu. Yusuf Öztürk, Deham Çakır, Zeynettin Al, Abdulkadir Yusufoglu da KUK örgütünden gelmişlerdi. Bu koğuşa da aynı gün gelmiştik. Bize karşı bir husumetleri yoktu fakat iddianameleri hep başka Kürt siyasi gruplarla olan çatışmalarla dolu idi. Hiç birinin devlete ve aşiretçi feodal sisteme karşı bir eylemleri yoktu.

Halfetili gençler. İkisinin ismi Mehmet ti. Mehmet Kara ve Mehmet Köksal. Ve Bekir... Hepsi Halfeti yerlisi Türk ailelerden. Belki de bu yüzden bir Kürt örgütüne değil de Halkın Kurtuluşu örgütü ile ilişkilenmişlerdi. İki ranzada dört kişi kalırlardı. Sofraları birdi. İdeolojik olarak karşı idiler ama kendi ideolojilerini de pek bilmiyorlardı. Kurallara riayet etmeye özen gösterirlerdi. Geldiğimizde bu gençlerden Bekir’i koğuş sorumlusu yapmışlardı. Durumu kurtarmaya çalışan biri idi. Pek bir zararını görmedik.

Bunların dışında bir grup oluşturmayıp bazen tek kalan bazen de çeşitli gruplarla yakınlık kuran arkadaşlar da vardı. Suruç’lu Ali Ş. böyleydi. PKK Suruç grubunda mahkemeye çıkacaktı. Gözlükleri vardı. Dayak yerken gözlüklerini çıkarırdı. Zaman zaman sohbetlerimiz olurdu. Ali Ş. 5-6 yıl yattı. Ardından 88 yılında bir kez daha yakalanmıştı. Kaldığı Diyarbakır Merkez kapalı cezaevinden selam göndermişti.

Nusaybin Tınatê’li gençler de vardı aramızda. Bunlardan Zeki Karatay zayıf uzun boylu, hareketli genç bir arkadaştı. Bize yakınlığı vardı.

Hemşehrileri ve KUK'tan gelen kişilere de yakınlık gösterirdi. Çok konuşkandı ve elinde bir çok iş gelirdi. Her işe de parmağını sokardı. Köyleri hepsi yurtseverdi. KUK-PKK çatışmasında köyleri hedefti. Aynı köyden beraber geldiği Şeyhmus ve Adil adlı iki genç daha vardı. Simaları hafızamda. Zeki 3-4 yıl sonra tahliye oldu 90'lı yıllarda tekrar yakalandı. Bu kez kolay kolay bırakılmayacak 125. maddeden yargılanıyordu. Yine de görüşemediğimizden bilemiyorum.

Ahmet Özkeren, zayıf uzun boylu köylü bir arkadaştı. Gardiyan içeri geldiğinde veya ani bir durumda hep ayakkabısını ters giyerdi. Bu da sorun olurdu. Koğuş sorumlumuz Eyüp bir gün ona “Yav Allah aşkına bir gün de yanlışlıkla bu ayakkabını doğru giy” dediğini hatırlıyorum. Ama o yanlışlıkla da olsa bir gün ayakkabısını doğru giymedi.

Mardinli lise hocası vardı bir de. Felsefe öğretmeni idi. Kurtuluş grubu sempatizanı olarak yakalanmıştı. Çayı çok özlüyordu. Çay geldiği günler büyük keyif yaşıyordu. Çaya olan özlemini “Çıkınca çay banyosu yapacağım” diyerek dile getiriyordu.

Halil Tayan, Hilvan'ın taşından toprağından koparıp getirilmişti. İri elleri ve gövdesi ile işkenceye göğüs gererdi. Koğuşta adını ambulans koymuştuk. Dışarıda bayılıp düşenleri o içeri taşıyordu.

Tüm koğuşlar aşağı yukarı bu tipolojik özelliklere, bu duygusal düşünsel insan grupları ile doluydu.

1981 ile 1983 yılları arasında 2. Koğuşta kalanların isim listesini bu kitabın ikinci baskısının hazırlık aşamasında Eyüp'ün yardımı ile daha derli toplu oluşturduk. 60'ı aşkın 2. koğuş listesinde yer alanların (eksikliler de var) alfabetik sıraya göre adları ve memleketleri şöyledir:

Abdul Kadir Yusifoğlu, Kızıltepe. Adil Örtekin, Nusaybin. Ahmet Aydın, Diyarbakır (Eczacı). Ahmet Karataş, Birecik. Ahmet Özkeren, Mardin. Ahmet Tanırgan, Mardin. Ahmet Tüfek, Kızıltepe. Ali Şahin, Suruç. Bekir ..., Halfeti. Celil Beyazgül, Siverek. Cevher Turgut, Hilvan. Daham Çakır, Nusaybin. Derviş Çelik, Batman (Soro). Erdinç Tekin, Artvin. Eyüp Gökçen, Kızıltepe Mardin. Faraç Kanak, Derik. Feremez Adıgüzel, Siirt. Fırat Bayraktar, Mardin (Dr.). H. Yusuf Öngörür, Derik. Hacı Turgut, Hilvan. Hadi Aksoy, Kızıltepe. Hadi Kevci Hilvan. Halil Milkar, Viranşehir. Halil Tayan, Hilvan. Hamdullah Yiğit, Kızıltepe. Hamit Bakır, Diyadin. Hasan Aydın, Nusaybin (Hoca). Hatip Akbaş, Diyarbakır. Haydar Eroğlu, Dersim. İbrahim Can, Kızıltepe. İbrahim İzgi, Mardin. İrfan Babaoğlu, Siverek. Kenan Akgün,

(Hoca). M. Ali Yiğit, Kızıltepe. M. Nedim Kayhan, Suruç. M. Taha Bağaç, Batman. Mahmut Özdemir, Hakkari. Mehmet Kılıç, Birecik. Mehmet Doğan, Birecik. Mehmet Gönen, Kızıltepe. Mehmet Kalkan, Ceylanpınar. Mehmet Kara, Halfeti. Mehmet Köksal, Halfeti. Mehmet Yiğit, Kızıltepe. Mustafa Boydan, Suruç. Rauf... Batman. Reşat ... Suruç. Sait Sağ, Suruç. Selahattin Kurtay, Siirt (Hoca). Siddık Haykır, Batman. Sinan Açmaz, Hilvan. Sinan Turgut, Hilvan. Süleyman Öztürk, Kızıltepe (Hoca). Şehmus Yel, Mardin. Şevki ..., Nusaybin (Hoca). Tahir Terkin, Mardin. Tahsin Erdoğan, Diyarbakır. Zeki Karatay, Nusaybin. Zeynettin Al, Nusaybin.

Ve günler geceler, bu daracık yerde aylarca ve yıllarca bu insanlarla benzer şekilde geçiyordu.

Ve hücreler...

Mart ayında Esat Oktay'ın gelişi ile hücrelerde kalan arkadaşlara akıl almaz işkenceler uygulandı. Direniş ve teslimiyet ikilemi hücrelerde daha şiddetli yaşandı.

12 Eylül sonrası başlayan ve sadece hücrelerdeki tutsaklar ve öncü kadrolarca sürdürülen direnişe diğer örgütlerden de kişi olarak katılım gösterenler olmuştu. İşte bu direniş büyük acılarla, büyük özverilerle tam 8 ay sürmüştü. 20 yıl sonra Temmuz 2000 yılında Karasu o dönemi şöyle değerlendirir:

-(...)12 Eylül 1980'den başlayarak 1981 in 26 Mayıs'ına kadar kıran kırana bir direniş sürdürülmüştür.(...) Sekiz ay süren ve bütün Kürt örgütlerinin, Türk solunun teslim olduğu ve kurallara uyduğu, birkaç istisna dışında, sadece PKK'li tutsakların sürdürdüğü bir direniş olmuştur. PKK'li tutuklular da 26 Mayıs sonrası bir dönem kurallara uymuş ama bunu hiçbir zaman içlerine sindirmemiş, her şeyi kabul etmemişlerdi. Diğer bütün örgütler daha başından, sessiz kalarak direnmeden devletin tüm politikalarına uymuşlardır. Bu temel bir farktır. Onlar baştan kurallara uyduklarından dolayı sonradan nasıl direnişe geçileceği üzerine kafa yormamışlardır. Ama PKK'li kadrolar ise direniş dışında her şeyi duyguda, düşüncede lanetlemiş ve kötülemişti. Direniş olmayan günlerde kendilerine şiddetle yönelip bu durumlarını eleştirmişlerdir. Bu tutum sayesinde sonraki yıllardaki direniş ortaya çıkabilmiştir.

Karasu'nun 20 yıl sonraki bu değerlendirmesi 12 Eylül 1980 ile 26 Mayıs 1981 yılı arasındaki Diyarbakır zindanındaki direniş ve teslimiyet

ikilemini ifade ediyordu.

Temmuz 1980 de yakalanan Hamit K. adlı arkadaşımız 12 Eylül '80 darbesinde içerideydi. 12 Eylül darbesinin cezaevine yansımaları ve genel olarak 12 Eylül 80 ile Mayıs 81 aylarını şöyle özetler:

-Nöbetçi arkadaşlar kahvaltayı hazırlarken radyodan darbe yapıldığı söylenince bizi uyandırdılar. İlk şaka zannettik. Ama askeri marşlar çalılıyordu. Asker gardiyanlar mazgallardan küfür etmeye, demirlere vurmaya başladılar. Ziyaret, havalandırma yapılmadı o gün. Askerler küfretmeye, tekme-tokat dövmeye başladılar. Ardından bıyık ve saçların kesilmesi istendi. Onun ardından ziyarete giderken askeri yürüyüş zorunluluğu getirildi. Baskın yapıp havalandırmanın ortasında zorla saç bıyık kesmeler başladı. Gestapo Mevlut lakaplı havacı başçavuş bizi dövdüğü zincirine 'sevgilim' derdi. İdareyle konuştuk. Saç-bıyık kesilirse bunlar olmayacak dediler. Kabul ettik. Ama askeri yürüyüş gerekçesiyle işkence sürüyordu. Annelerimizle Türkçe konuşma zorunluluğu getirildi. Biz Kürtçe konuşunca onlar hemen dışarı çıkartılıyor. Orada falakaya yatırıyor, ardından önünü ilikleyeceksin diyor. İki romanımız vardı yırtıp attılar. Kendi yazdığımız şeyleri de yırttılar. Açlık grevine gittik. Birinci günden itibaren işkenceyle yemek yedirme operasyonları başladı. Biri falakaya yatırıyor, diğeri zorla yemek döküyor ağzına. Tek kişilik hücrelere göturdüler. Bir de yemeklerde dua okuma eklendi. Ailem de yemeğe otururken dua okur. Ama burada zorla dayatılıyor. 'Allah'a hamdolsun, milletimiz sağ olsun, ordumuz var olsun'diye başlayan dua...

Bir gün, sırtlarında çantalarla, askeri marşlarla, 'Allah Allah' diye bağırarak komandolar içeri girdi. Düşman biziz, dolayısıyla orasını da mekanımız olarak, işgale gelmişler. Böylece Esat Oktay Yıldırım'la tanıştık. Artık işkence ara koridorlarda yapıyordu. Falakaya yatırıyorlar. Soyup su döküyorlar. Demir parmaklıklara asıp bedeni geriıyorlar. Onunla birlikte gelen Üsteğmen Ali Osman Aydın var.

Milletvekillerini getirmişlerdi. Yirmili yaşlarında toy askerler her türlü hakareti yapıyorlardı onlara. Yer sildiriyorlardı. 15-20 kişi bir hücrede kalıyoruz. Bazen de işkence amaçlı 40-50 kişi sıkıştırılırdı 6 metrekarelik bir hücreye. Pencereler kapalı, soğuk suya deterjan karıştırıp kışın soğuşunda üzerimize atıyorlardı. Üstümüzü değiştiremiyorduk, banyo yok. Hepimizde bit var. İnsanlar ayakta, bünyeler zayıf. İshaller, kusmalar başlar. Bu süreçte iddianame getirildi ama dağıtılır dağıtılmaz sırlılık

oldu. Ardından kalaslarla giriştiler. Bir ay sonra mahkeme başladı. Oraya gitmek için arabaya binene kadar ‘Türk müsünüz, Kürt müsünüz?’ diye sorup ‘Kürdüz’ dedikçe işkence yaptılar.

Ölüm orucunun 45’inci gününde Esat Oktay ayağa kalkılması dışında tüm uygulamalardan vazgeçileceğine dair asker sözü verdi. İlk gün kantinden bir şeyler getirdiler. Sonra o söze uyulmadı. Bizi lağımları tıkanmış, insan pisliği ile dolu bir hücreye koydular. Bir sürü marş öğretiliyor. Bir de Kenan Evren’in yazdırdığı Atatürk’ün İlkeleri kitabı. Biri okuyor, diğerleri tekrar ediyor. Hiç Türkçe bilmeyenler var. Birbiriyle konuşmak yasak, mazgaldan izliyorlar, konuşan falakaya. Esat Oktay ‘Sizi öyle bir duruma getireceğim ki dışarı çıkmak istemeyeceksiniz’ diyordu.

Yazar Altan Tan 5 Nolu’ya atılan seçilmişlere dikkat çeker “Kürt Sorunu” adını taşıyan kitabında:

-12 Eylül sonrası milletvekilleri, belediye başkanları gibi seçilmiş insanlar da tutuklanıyordu. Sorgu sonrası bunların 5 Nolu cezaevine getirilişi de amaçlıydı. Ne kadar büyük olurlarsa olsunlar, sonuçta askerden geri olduklarını anlamaları gerekirdi. Bu sebeple de askeri bir ders almaları elzemdi. Bir dönem bakanlık da yapmış olan Mardin Bağımsız milletvekili ve Cumhurbaşkanı adayı Nurettin Yılmaz, Adalet Partisi Urfa milletvekili M. Celal Bucak, CHP Urfa milletvekili Mustafa Kılıç, Celal Paydaş, Urfa belediye başkanı Feridun Yazar bunlardan bir kaçıydı. Mehdi Zana da Diyarbakır belediye başkanı olarak yakalanmış ve 5 Nolu’ya atılmıştı. M. Zana 5 Nolu’yu anlatan kitabında seçilmişlerin hücrelerde başlarına gelenleri anlatır: ‘Bir gece koridor başında önce ayak sesleri geldi. Sonra dört kişinin çırılçıplak yan hücreye konulduğunu gördüm. Kim olduklarını öğrenmek için duvara vurup sordum. Ama o kadar çok dayak yemişlerdi ki konuşacak halde değillerdi. Ertesi gün bunların devrin üç milletvekili (bunlardan biri Devlet Bakanı olan, 65-70 yaşlarında bir şahıstı) ve diğerinin avukat olduğu, gördükleri işkence sonradan getirilen elbiselerinden anlaşılıyordu. Çünkü elbiseleri kan içindeydi. Onlar da diğer tutuklular gibi günlük dayaktan nasibini alıyorlardı. Öyle bir hale gelmişlerdi ki kendi dayağımızı unutmuştuk. Yaşlı olmalarından dolayı dayak yediklerinde çıkardıkları sesler yüreğimize hançer gibi saplanıyordu. Geceleri yatma diye bir şey yoktu. Nöbetçi gardiyan eline aldığı bir sopa ile önüne koymuş olduğu bir tenekeye vuruyordu. Ayrıca ‘Co’ adlı kurt köpeği zincirle pencereye bağlanırdı. Karşısına ulaşamayacağı bir köşeye bir et parçası atılırdı. Köpek de ulaş-

madığı için sabaha kadar havlardı. Böylelikle bizi de yatırmaz, uykusuz bırakırlardı’.(5 Nolu, Avesta Yay. S.33)

Milletvekili, belediye başkanı ve akademisyen insanlara özel işkenceler yapılıyordu. Bu hem onları aşağılamak için, hem de psikolojik olarak aşağılık kompleksleri gereği bunu zevkle yapıyorlardı. Bir örneği Nurettin Yılmaz “Yakın Tarihin Tanığıyım” adlı kitabında şöyle dile getirir:

-Bir gün kokmuş bir yemek verdiler bize. Bucaklardan biri koğuş sorumlusuydu. Yemeği iade etsek cezalandırılırsınız diye tuvalete dökmeye karar verdi. Yemek, tuvalete dökülünce alt kattaki tuvalet tıkanı. Tıkanan tuvaleti temizlemeye ben, Celal Paydaş, Ahmet Türk ve avukat Şerafettin Kaya’yı çağırdılar. Bizim için, “bunlar milletvekili grubu, hizmete gidecek. Yemeği taşıyacak, temizlik yapacak” dendi. Hizmet Timi olarak adlandırılıyor. “Kollarınızı sıvayın, tıkanan tuvaletin pisliklerini ellerinizle çıkarıp tuvaleti açın” dediler. Celal Paydaş bizden daha iriydi. Başarılı olamadı. Gayrı ihtiyarı güldüm Celal’e. “güleriz ağlanacak halimize” söylemi gibi. Zebaniler güldüğümü görünce, sen misin gülen deyip o pis suyu içmemi emrettiler. Tüm direnmeme rağmen başarılı olamadım. (...) Bu kez iki bardak bulaşık suyunu, son damlasına kadar yüzüme dökerek ve zorlamayla içirdiler.

Mektupta yazmamız mümkün değildi bu onur kırıcı olayları. Görüşmelerde iyi ve sağlıklı olduğumuzun dışında hiçbir şey söyleyemiyoruz. (N. Yılmaz, Yakın Tarihin Tanığıyım. Veng Yay. Sf. 183)

Nurettin Yılmaz aynı kitapta askeri mahkemeye çıkarılışını da şöyle dile getiriyor:

-Ağustos ayı. 50-55 derece cehennemi bir sıcaklık. 20-30 kişilik askeri cemselere 60 tutuklu hayvanlar gibi istif ediliyorduk. Ellerimiz arkadan kelepçeli ve arkadan kollarımızdan keskin zincirler geçiriliyordu. Tıpkı koyun sürüsü gibi. 100 kilometre hızla giden araç, aniden fren yapınca o bıçak gibi keskin zincirler kollarımızı kan içinde bırakıyordu. Bu yetmiyormuş gibi, azarail veya zebani lakaplı komutan ve gardiyanlar, tutukluların omuzları üzerinden sağa sola bakar ‘Kürdistan Cumhurbaşkanı nerede?’ diye bağıırırdı. Bana yaklaşp balıklama atlayınca, ben de sırtımda oturmasın diye hemen yere çöküyordum. (...) cezaevine gelinceye kadar onlarca cop yiyordum. Mahkemeye gidiş gelişler ölüm gibiydi. İnsanlık dışı o vahşet hep tekrar ediyordu. Yönetimin güya tutukluları ıslah etme projesiymiş bu. Hem de kendi insanına, kendi vatandaşına.

Mehdi Zana hücrede Ali Ereğ'in şahadetine de tanıklık eder:

-Ölüm orucundakilerden Ali Ereğ bir gece alınıp götürüldü. Götürüldüğü yerde kendisine zorla yedirilen kuru ekmeğin buruşmuş yemek borusunu kesmesi sonucu boğazı parçalanmış. O haliyle tekrar getirip tek başına bir hücreye attılar. Garip bir inlemeden başka bir ses çıkarmıyordu. Bu inleme iki gün aralıksız sürdü. Ve ikinci gece, gece yarısı sesi kesilince gelip götürdüler. Ali Ereğ beton ranza üzerinde can vermişti. M. Zana (a.g.e s.48)

Zülfıkar Tak yıllar sonra yaptığı bir değerlendirmede 1981 direnişinin sonlandırılmasında Yüzbaşı Esat'ın iki yüzlü politikası hakkında şunları belirtir:

-Ölüm orucunda ilk olarak Ali Ereğ yaşamını yitirdi. Bunun üzerine Cezaevi İç Güvenlik Amiri Yüzbaşı Esat Oktay Yıldırım, 'Ben Türk ordusu üzerine yemin ederim ki istediğiniz şeyleri yerine getireceğim' dedi. O zaman bizim istediğimiz sadece mahkemelerde kendimizi savunmaktı. Esat Oktay'a, 'Bize iddianameyi getirin ve bizi mahkemeye götürün ki, biz de mahkemede kendimizi savunabilelim. Yazılı olarak savunmalarımızı hazırlayabilmemiz için de bize kalem ve defter verin' dedik. Ve onlar da bunu kabul ettiler. Ancak ardından verdikleri sözleri yerine getirmedikleri gibi, uyguladıkları işkenceyi üç dört kat arttırdılar. Yaptıkları işkencelerle aynı zamanda cezaevinde kişileri çözerek ihanet politikasını geliştirmeye çalıştılar. Şahin Dönmez gibi insanlar bu politikanın ürünü ve uygulayıcısı oldu.

26 Mayıs'tan sonra genel bir teslimiyet süreci başlar. Ölüm orucundan sonra fiili direniş de kırılmıştı. Ancak bu görünüşte, geçici ve resmiyette olan bir şeydi. Zorunlu bir geri çekilme demek daha doğru olurdu. Yeniden derlenip toparlanmak, güç biriktirmek ve yeniden harekete geçmek için geçici bir süre kurallara uymak zorunda kalmıştık.

Kısaca mayıs 1981'den sonra direniş yürek sınırına çekilmişti.

Ama yine de bu genelleşen teslimiyet süreci idi. Daha sonra bu dönemi en yakından yaşayan ve bu çelişkiyi ruhunda hisseden tüm arkadaşlar bu dönemi böyle tanımladılar.

Hatırlıyorum, 5 Eylül 1983 sonrası değil ama 1984 yazı itibarıyla geçmiş yılların (3- 4 yılın) genel değerlendirilmesi yapılmıştı. Bu değerlendirme cezaevinde çıkardığımız Hawar dergisinde de yayınlanmıştı. O değerlendirmede direnişin kırılmasının nedenleri madde madde sıralanıyordu. Tecrübe- deneyim yoksunluğu, şiddetli baskı, kitleden soyutlanma, mahkemelerde düşüncüyü ifade etme kaygısı, ölümü göze alamamak, zindan direniş mirası yoksunluğu, ağır tecritlik koşulları ve benzeri nedenler sıralanıyordu.

26 Mayıs 1981’de en son direnen arkadaşlar da kurallara uymayı kabul edince fiili direniş sona erdi.

Ama bu tarih yeni bir başlangıç anlamına da geliyordu PKK’li tut-saklar için. Daha o günden itibaren direnişi düşünmeye başladılar. Başta Mazlum, Hayri ve Kemal en fazla bunun için yaşadılar, bunu düşündüler. Direnişin tekrar başlayacağını belirten Kemal Pir’in anlamlı ve tarihi gerçeği dile getiren bir diyalogu var. 81 direnişi arkadaşlar tarafından bırakılınca Esat Oktay bir ara Kemal’e “artık akıllandın, bir daha eyleme girmezsin” der. Kemal “askerlikte bir kural var. Yenilen general ne komutanlık yapabilir, ne de ordu onu kabul eder. Ben de öyleyim. Öncülük yapmam ama biri başlarsa ben ikinciyim.”

Burada hem bir direniş ahlakı var hem de kararlılığı.

Kemal Pir’in özlü sözleri hem kendi felsefesini hem de partinin politikasını kavratır cinstendi.

Sadece öncü konumda olan arkadaşlarda, partinin direniş çizgisini ve ideolojisini almış arkadaşlarda teslimiyeti içe sindirmeyen, bir an önce direnişe geçmek isteyen bir ruh yapısı vardı. Direniş arayışı hiç eksik olmadı. Ama ‘nasıl, ne şekilde?’ soruları yanıtını net olarak bulmamıştı. Hayri’nin bu arayışı ve arkadaşları sabırlı olmaya teşvik eden şu tarihi değerdeki sözü o zor döneme açıklık getirir:

-Kendinizi koyvermeyin arkadaşlar, tarihte bizim şimdiki durumumuza düşen bir grup hiç mi olmadı? Elbetteki bu zor koşullardan kurtulmanın bir yolunu, bir çaresini bulacağız.

81 yılı içinde Esat Oktay Kemal’e: “Sen Türksün ne işin var bunların içinde” der. Kemal, “Ben Türkiye’nin kurtuluşunu bu devrimde görüyorum” diye cevap verir. O dönemin ve tüm zamanların enternasyonalist duruşun ve tavrın ideolojik politik özü bu sözde gizliydi.

Zindan tarihinde 1981 ölüm orucu direnişi olarak geçen bu direniş önemli bir dönemeçti. Belki Yüzbaşının sıradan ve güvenilir bir sözü üzerine bırakılmıştı ama çok geçmeden, bir yıl sonra başlayacak direnişler için de muazzam bir tecrübe kaynağıydı. Kürtlerin modern çağ direnişlerinin ortak yanı kısa soluklu oluşudur. Bu politik geleneksizlikten dolayıdır. 1981 direnişi içinde atalarımızın kısa soluk eksikliğini taşısa da görkemli bir direniştir. Kanımca bu yeterince işlenmiyor. O direniş tarihe ve edebiyata ciddi bir malzemedir. Bir gelenek başlatıcısı ve sonraki süreçlerin de esası olabilir.

Mazlum Doğan'ın Son Mektubu

1981 dönemindeki işkenceleri ve buna karşı geliştirilen direnişi en yalın hali ile o dönemi yaşayan Mazlum Doğan'ın dışarıya gönderebildiği ve çeşitli yayın organlarında yer alan son mektubundan okumak oldukça anlamlı. “Biz elimizden geleni ardımıza koymadık ve asla koymayacağız. (...) Bundan sonra da partinin çıkarlarını ve prestijini yüksekte tutmak için ne lazımsa yapacağız. Bundan kuşkunuz olmasın” diyen Mazlum Doğan'ın 17 Şubat 1981 tarihli pelür kağıda yazarak dışarı gönderdiği ve o dönemde gerek 5 Nolu cezaevinin ve 12 Eylül sonrasının 5-6 ayını, gerekse de dışarıdaki politik durumları özetleyen bir tarihi belge niteliğindeki mektubunu buraya almakta fayda vardır:

-Son günlerde üzerimizdeki baskı alabildiğine yoğunlaştı. Son olarak Hayri'yi koğuştan aldılar. Nereye, niçin götürüldüğünü bilmiyoruz. Fakat tahminimize göre bu hafta içinde iddianamelerimiz gelecek. Hayri'yi kitlemizden ve bizden tecrit etmek için Kolordunun emri ile alıp, tek başına bir hücreye kapattılar. Aldıkları zaman koğuştakilere ‘başka koğuşa götürüyoruz’ demişler. Bu demektir ki, artık sürekli olarak hücrede ve kitleden tecrit edilmiş olarak kalacak.

Bu hafta içinde Hayrilerin kaldığı koğuşun bitişiği olan 9. ve 13. koğuş hepten boşaltılmış. Arkadaşlar tonlarca dayak atılarak hücreye atılmışlar. Yine 19. koğuştaki parti taraftarları da koğuştan çıkarılarak saatlerce dövülüp koğuşa götürülmüşler. Duyduğumuza ve tahminimize göre Parti taraftarlarının kaldığı ve sömürgecilerin uygulamalarına karşı direnişin sürdüğü diğer koğuşların da başına aynı şey gelmiş. Dayak yiyen arkadaşların kafaları kırılmış, falakaya yatırılan arkadaşların iniltileri ve feryatları bir hafta boyunca cezaevinde hiç eksik olmadı. Duyduğumuza göre dayak yiyen arkadaşların çoğu koma halinde imişler. Arkadaşlarda ne kol, ne ayak, ne kafa, ne de ağız burun kalmış.

Şimdilik biz altı üstü iki koğuş kaldık. Fakat bizim de dayaksız günümüz yok. Hele ziyarete, avukata, savcılık ya da mahkemeye götürülenlerimiz çok feci dövülüyorlar. Arkadaşlar ağız-burun kan içinde, sürünerek koğuşa yetişiyorlar. Üzerimizdeki maddi ve manevi işkence arkadaşları çok sarsıyor. Koğuşlarda kalan kitleye tamamen korku, tedirginlik, kuşku egemen. Zaten

kitle denetimimizden çıkmış durumda. Bizim sempatizanlarımızın kaldığı fakat yönlendirici arkadaşların olmadığı bazı karışık koşullarda artık tırışıkçılar, DDKD, Özgürlük Yolu vb. idareye boyun eğiyorlar. Zaten yalnızca bizim koşullar direniyor. Dev-Yol, Ala Rizgari gibi vb. ise idareye isteksizce boyun eğiyorlardı. Şimdi zayıf direnmeler de yerini boyun eğmeye bıraktı (hücreler hariç).

(...) Şu anda hücrelerde 500'e yakın arkadaşımız olduğunu sanıyoruz. Bizim idareye boğun eğen taraftarlarımız ya halktan sıradan kişiler ya da poliste çözülmüş kişiliksiz unsurlar. Bir kısmı ise kararsız-dürüst sempatizanlar. Bu son kesim korkudan ve koşullarındaki diğer kişilerden kopmamak için idareye boyun eğiyorlar. Çünkü teslim olmuş, kitle içinde tek tek direnen unsur çıktığı zaman çok hırpalanıyor. Bu arkadaşlar ise yeni geldikleri ve örgütsüz oldukları için direnemiyorlar. Hatta aynı koşutta kalan arkadaşların bir ortak komün yaşantıları bile yok. Açıkçası mahkemelere bölünmüş ve yarısı (en az) teslimiyeti kabul etmiş olarak çıkacağız. Hapishanenin halihazır yapısı direnme eğilimini egemen kılmamızı çok zorlaştırıyor. En başta birbirimizden habersiziz.

İdarenin bize karşı güttüğü taktik çok ilginç ve basit. Bir kere bizi diğer siyasetlerden tecrit etmek, onların bizimle tavır almalarını önlemek için ne lazımsa yapıyor. Diğer siyasetlerin tümünü dayakla, tehditle, biraz da ılımlı davranarak teslim almış durumda. Özellikle DDKD tam idarenin gözde koşusu. Tırışıkçılara bile örnek gösteriliyorlar. Özgürlük yolu da DDKD'den farksız. Özgürlükçüler "idarenin her dediğini aynen yaparak işi laçkalaştırıyoruz. Böylece yürüyüş yapmak, ant okumak, marş söylemek önemsizleşiyor. Eski önemini yitiriyor" diyorlar. Açlık grevine dek direnen Dev-Yol ve Ala Rizgari ise istemeyerek de olsa artık boyun eğmiş durumdalar.

İkinci olarak bizi içten bölmek. Bu konuda da hayli başarı sağladılar. Sıradan sempatizanlarımızı ve halktan kişileri önemli oranda dayakla bizden koparmış durumdalar. Bunları ya diğer siyasetlerle ve sıradan kişilerle aynı koşuya koyarak ya da koşullarda direnen insanları (kadrolarımızı) ayıklayıp hücreye atarak başsız bıraktılar. Maddi ve manevi işkence ile teslim aldılar. Bazısının yüreğinde direnme istemi olsa bile bu koşullarda aktif direnmeye dönüşmesi çok zor. Çünkü teslimiyet öyle bir yol ki bu yola giren ayrılamıyor.

Üçüncüsü gözaltından yeni gelen ve gözleri korkmuş arkadaşlar aynı koşullara düşseler bile bir araya gelip toparlanmalarını için sürekli dayak ve psikolojik işkence ile teslim alınıyorlar. Bunların direnen unsurlarla her türlü teması kesiliyor. Bu nedenle sorgulamadan yeni gelen acemi arkadaşlar idareye boyun eğmekten başka çare görmüyorlar.

İki aydır (açlık grevinin başından bu yana) bizim (DDKD dışındaki tüm koşulların) radyo, TV, ısıtıcı vb şeyleri alınmış durumda. Satranç dama vb. eğlence araçları da dahil her türlü kültürel araçtan yoksunuz. Koşullarda küçük bir gazete parçası, kanun kitapları vb bile yok. 15 güne kadar bize haftada 4-5 gün gazete verilir ve sabah verilen gazete akşam alınır. Şimdi (dua okumadığımız için midir nedir bilmiyoruz) o da yok. Artık dış dünya ile hiçbir bağlantımız yok. Eskiden günde iki kişiye verilen bir ekmek şimdi üç kişiye veriliyor. Kantinden hiçbir ihtiyacımız karşılanmadığı için ekmek de alamıyoruz. Arkadaşlar açlıktan kıvranıp duruyorlar. Eskiden elbise gibi dışarıdan sigara da alabiliyorduk. Şimdi sigarasız da kaldık. İdarenin uygulamalarına boyun eğmemiz için yemek, ekmek, sigara, gazete havalandırma şantaj aracı olarak kullanılıyor. İki aydır çay, havalandırma, kantinden ihtiyaç temini, doktor vb görmedik. İlaçlarımız da toplandığı için hasta arkadaşlar acıdan kıvranıp duruyorlar.

Urfa'da yakalanan Giresunlu Zeki Yılmaz arkadaş idam cezasına çarptırıldı. Zeki'nin idamına gerekçe gösterilen olayla ilgisi yoktu. Üzerindeki silah temizdi. Silah sonradan polisçe kullanılıp boş kovanları olayda kullanılan silaha aittir denilerek balistiğe gönderilmiş. Ayrıca Zeki poliste de olayı kabul etmemişti. Hatta 12 Eylül öncesi bırakılma durumundan söz ediliyordu.

Açıksası Zeki'nin idam kararı tıpkı Orhan'ınki gibi kasıtlıdır. Sırf arkadaşın siyasal bir kadro oluşu idam kararına temel teşkil etmiştir. Yani bizim arkadaşlar hangi maddeden (450, 168 vb.) yargılanırlarsa yargılsınlar aslında 125. maddeye göre cezalandırılıyorlar. Kararlar hukuki değil siyasal oluyor. (Bu durum iç ve dış kamuoyunda deşifre edilmelidir).

Bir de bize olduğu gibi idam cezası almış arkadaşlara da eziyet ve işkence yapılıyor. Duyduğumuza göre arkadaşların ağzından sahte pişmanlık ya da itiraf belgeleri almaya çalışıyorlarmış. Fakat

arkadaşlar diremiyor, moralleri iyidir. Zeki karardan sonra hareketi ve mücadeleyi öven sloganları atmış. Bu nedenle mahkeme salonunda askerlerce dövülmüş. Hücreye geldiğinde arkadaşlardan tecrit edilerek tek koğuşa konmuş ve hayli hırpalanmış.

Bizim savunma hazırlıkları iki aydır durmuş. Eldeki metinleri de dağıtmıştık. Bir kesimini yaktık. Parti tarihi kısmını size göndermeye çalıştık. Elinize geçip geçmediğini bilmiyoruz. Çünkü dışarı göndermesi için verdiğimiz arkadaşın akıbetini bilmiyoruz.

İddianameler elimize geçince, iddianameye cevap hazırlayacağız. Eğer fırsat bulursak (yani yazabilirsek) size de iletmeye çalışırız. Asıl savunma metnimizin ise ne olduğunu bilmiyoruz. Eğer elde kalmış ise tamamlarız. Daha doğrusu ne pahasına olursa olsun tamamlamaya ve size ulaştırmaya çalışırız. Fakat yukarıda belirttiğim gibi çalışma koşullarımız yok. Ne olacağımız, çalışmaya fırsat bulup bulamayacağımız belli değil. İdare bizim siyasi tavır koymamızı, savunma yapmamızı önlemek için ne lazımsa yapıyorlar. Sabah akşam, gece gündüz göz altındayız. Gece saat 11'den sonra ayakta görülen adam koğuştan alıp götürülüyor, bir ton dayak ve işkenceden sonra hücreye atılıyor. Koğuşlar didik didik aranıyor. Öyle ki mektuplardaki pullar bile tek tek kaldırılıyor. Yani yazmak ve saklamak imkansız gibi bir şey. İdare ve gardiyanlar her türlü yazı ve yazılı şey düşmanlar.

Duyduğumuza göre Ankara'daki 11 arkadaşın ve Elazığ'daki arkadaşların dosyaları Diyarbakır'da imiş. Fakat iddianameleri henüz ortada yok. Tahminimize göre diğer bölgelerdeki arkadaşların da dosyaları Diyarbakır'da toplanacak, iddianameleri bizimki gibi Ankara'dan hazırlanıp gönderilecek. Karar ise Diyarbakır'da verilecek. Yani arkadaşlar Diyarbakır'a getirilmeyebilirler. Zaten karar demek cuntanın ve MİT'in kararı demek olacak. Hatta biz Diyarbakır cezaevindeki arkadaşların bile "huzursuzluk çıkarıyorlar" denilerek sorgudan sonra mahkemeye çıkarılmama tehlikesi var. Hedef savunma yapmamızı ve kamuoyunun oluşmasını engellemek ve bu arada çok ağır cezalar verip infaz etmektir.

Partiye bu konuda kamuoyunu oluşturmak ve davalarımıza dik-kati çekmek için çok görev düşüyor. Biz elimizden geleni ardımıza koymadık ve asla koymayacağız. Birbirimizle (içte) ilişki kurduğu

muz müddetçe kitemizin parçalanmasına, boyun eğmesine, teslimiyete izin vermedik. Geceli-gündüzlü savunma için hazırlık yaptık. Bundan sonra da Partinin çıkarlarını ve prestijini yüksekte tutmak için ne lazımsa yapacağız. Bundan kuşkunuz olmasın. Fakat bu notumuzun son olacağından, artık sizinle ve cezaevindeki diğer arkadaşlarla ilişki kuramamaktan korkuyoruz. O zaman partiye propaganda materyali olarak kullanabileceği bir savunma materyali veremesek bile düşman karşısında Partiyi, ideolojiyi ve politikasını sözlü olarak savunmaya çalışırız. Suçumuz savunma metnini 12 Eylül öncesi hazır hale getirip, bir nüshasını size ulaştırmış olmamamızdır. Fakat o zaman içte (cezaevinde) arkadaşların eğitimi ile uğraşılıyor ve savunma hazırlığını yalnızca geceleri ve çok gizli olarak yapıyorduk. Bu nedenle tamamlamadık.

Dışarıdaki durumu bilmiyoruz. Bu nedenle herhangi bir öneride bulunamıyoruz. Fakat hissettiğimiz kadarıyla Cunta, Türkiye'yi ABD ve NATO'nun Ortadoğu'daki Truva atı haline getirme çabasıındadır. Politikası Reagan ABD'sinin emperyalist Ortadoğu politikası ile çakışıyor. Cunta bölge gericiliği ile tam içli-dışlı olmuş durumda. Gördüğümüz kadarıyla Irak ya da Irak'taki muhtemel değişikliğe hazırlanıyor. Kerkük ve Musul'u gasp etmek için sabırsızlanıyor.

Azgın gerci ve saldırgan Türk cuntası, Partimize ve Türkiye'deki devrimci güçlere karşı saldırısını sürdürmeye devam edecek. İnsan haklarını hayasızca çiğnemeye ve halkımızı azgınca sömürmeye hız verecek. Çünkü Türk burjuvazisinin bunalımdan çıkış için baskı ve zulmü yoğunlaştırmaktan başka çaresi yoktur. Partimiz, cuntaya karşı hazırlığını, iç ve dış ittifaklarını bu durumu dikkate alarak geliştirmelidir. Bilinmelidir ki barış döneminde legalizm batağında gelişen sağ oportünist politikalar iflas etmişlerdir. Bir daha eski güçlerini toparlamaları imkansızdır. Parçalanacaklar ve güçsüz düşecekler. Bu nedenle DDKD, Özgürlük Yolu gibi teslimiyetçi siyasetçilerin şeflelerinden çok tabanları, taraftarları mücadeleye çekilmelidir.

Şu anda sol maceracı anlayış da tehlikelidir. Partimizi yıpratır, gücümüzü dağıtır. Hazırlık ve toparlanma taktiği doğrudur. Acelecilik ve gözü dönmüş atılganlıktan çekinmek gerekir. Bizce örgütlenme, propaganda ve askeri hazırlık bir iki yıl sürmelidir.

Selamlar

İnsanlığa ihanet ettirme politikası: İtirafçılık

12 Eylülün birinci yıldönümü ihtişamlı, şaşıla ve de askere yağcılık kokan büyük kutlamalarla gerçekleşti. Ülke yönetimini elinde tutan askerler her yerde 12 Eylülün propagandasını yaptı. 12 Eylül öncesini kara, kapkara gösterirlerken 12 Eylül sonrasını da apaydınlık göstermeye çalıştılar. Devlet Başkanı Kenan Evren dış basına verdiği demeçlerde “Eğer bugün yönetimi sivil partilere devredersek beş binden fazla siyasal cinayetler yine başlar. Halen 14 bin kişi aranmaktadır.” diyordu. Korku her yana hâkimdi. Silahın gölgesinde insanlar 12 Eylülü eleştirmeden, korku ve sinmişlik içinde olanları izliyordu.

İşkenceye ve baskıya karşı direnenler, yarına dair söyleyecek sözü olanlar ya da yazarın “o güzel insanlar o güzel atlara binip gittiler” sözündeki gibi tarihi yazan güzel insanlar cezaevlerinde kuşatma altındaydı. Sadece bedenleri değil, bilinçleri, kişilikleri, inançları da kuşatma altındaydı.

Çılgılık çılgıydı 5 Nolu. Ve kimse bizi duymuyordu. Diyarbakır'daydık oysa! Ey Diyarbakır sen böyle miydin, diye bağırarak geliyordu içimizden. Ama Diyarbakır bizi duymuyordu. Bir hançer saplanmıştı Diyarbakır'ın kalbine, destekçe deşiyordu Diyarbakır'ı, Amed'i. 5 Nolu'nun çevresinde yüksek duvarlar yoktu o zaman. Ama hiçbir duvar korkunun ördüğü duvar kadar kalın değildi. Evler, caddeler, sokaklar öylesine uzaktı ki.

Belki de bu yüzden, çok değil bir yıl sonra Cezaevinin ozanı Ali Temel “Ameeeeeced Amed” diye Amed'e seslenen şiirini yazacaktı.

12 Eylül Askeri cunta yönetimi kendi yarattığı bu sessizlikten ve bu tepkisizlikten güç alarak içerideki tutsaklara yönelik ikinci büyük planını devreye sokmuştu. İtirafçılık diye özetlenen bu plan ile tutsakları kendine, halkına karşı kullanmayı amaçlıyordu. Bunun için insanı ve insanlığı çıldırtacak yeni ve daha ağır uygulamaların, daha katı kuralların önü açılıyordu.

Ve biz bu kurallarla uyuşturuluyorduk, farkında değildik. Yani insanı çıldırtacak düzeyde hergün artan bir şekilde geliştirilen işkenceler artık bir şey de istemiyordu. Tek şey insanı çıldırtmaktı. Ondaki insana dair ne varsa alıp götürmektik. Çünkü işkenceciye, insanlık değerlerinden uzaklaşmış, bütün bunları anlamsız gören ve dolayısı ile de kendine ve değerlerine kolayca sırt dönen insanlar lazımdı.

Bu kişiliği yaratmak için her şey, ama her şey mübah durumuna gelmişti. 1981'in sonlarına doğru Diyarbakır cezaevine bir kuş bakışıyla baksak şu manzaralar çıkardı karşımıza:

Koğuş denen cehennem: Tüm koğuşlarda tutuklular eğer bir gece yarısı saldırısına maruz kalmamışlarsa ölü gibi uyumuşlardır ve sabahın köründe koğuş nöbetçileri tarafından “koğuş kalk” komutuyla kaldırı- lırdı. Alelacele uyanan tutuklular bir bardak su ile yüzünü yıkadıktan sonra koğuş içinde sıraya dizilirdi. Koğuş sorumlusu “Atatürkçülük ve İnkılap Tarihi” adlı kitabı yüksek sesle okumaya başlar. Satır satır oku- nan yazı tutsaklar tarafından da tekrarlanır. Kahvaltıda sadece ekmek veya zeytin vardır. Çoklukla tutuklular kantinden aldıkları yiyeceklerle idare ederlerdi. Sabah kahvaltısından sonra tekrar ranza kenarına dizi- lerek aynı kitabı okumaya devam edilirdi. Bu ayakta duruş öğlene kadar devam eder. Pencere camları yağlı boya ile Türk bayrağı resmedildiğin- den dolayı gün ışığı yerine loş bir hava hakim olur koğuşa. Pencere her zaman kapalıydı. Koğuş içleri leş gibi kokardı. Biz alışmıştık bu kokuya. Ama dışarıdan gelen askerler ve rütbeliler buna dayanamaz, bizim pa- ramızla oda sıpreyi, dedorant vs. aldırırlardı. Koğuş sorumlusu her sayım öncesi bu spreyden sıkardı koğuşa.

Yazın sıcaktan bunalmak, kışın soğuktan üşümek artık sıradan bir iş- kence durumundaydı. Tam bu esnada içeri askerler doluşur. Dönemin şid- detine ve işkence gerekçesine göre mesaiye başlarlardı. Örneğin herkesten en az on tane sigarayı ağzına sokuşturarak içmelerini söylerdi. Koğuş bir anda dumanla dolardı. Pencere kapalı olduğundan dolayı akciğerlerimiz neredeyse havasızlıktan patlardı. Fakat yine de dayanırdık. Vücudumuz gençti de ondan, yoksa ölmemiz için, kalp krizi, akciğer krizi geçirmemiz için her şey hazırды. Gündüz uyumak veya oturup uzanmak, gece de ayakta görünmek işkence vesilesi idi. Akşam sayımından sonra yemek gelirdi. Yemek askerin karavanası ile aynı değidi. Kurtlu yiyecekler, çoklukla da mazot kokulu tanesiz sulu yemekler hiç bir zaman bizi doyuracak yeterli- likte olmazdı. Akşam yemeğinden sonra “kaybol” komutu gelirdi kapıdaki askerden. Mardinli bir arkadaş bu cezaevinde en güzel emir “yemekten sonra kaybol” komutu olduğunu sevinçle söylerdi. En azından sabaha kadar insan kendisiyle, duygu ve düşünceleri, hayalleri ile başbaşa kalı- yordu. Başımızda, saç aralarında ve tüm vücudumuzda gezinen bitleri ya- kalama operasyonlarımız bitmezdi. Akşam yeneğı ile yatma arasında fırsat bulabilenlerimiz bitlerini elleri ile yakalar iki tırnağı arasında patlatarak yok ederdi. Ama bitler asla yok olmazlardı. İşkencecinin emir erleri gibi uyur- ken de kanımızı emmeye devam ederlerdi.

Gece erken iner mapushaneye sözü burada geçerliydi. Herkes uyumak zorundaydı. Gece nöbetçileri idareyi devralırdı. Herkes battaniye altına uzanır uyur gibi yaparlarken, kimi fısıltıyla sohbete tutuşur, kimi de bir şeyler yazar çizdi sigara kağıtlarına, gizlice. 5 Nolu'da sabahlar işkenceli güne ışırdı. Ve tutsaklar hiç istemezdi bunu. Bir de gecelerin sürprizi vardı ki sabahın olmasını beklemezdi: Gece yarısı baskınları... Saat gecenin 02 si veya 03'ü koğuşları onlarca gardiyan basar dehşet saçar ve giderlerdi.

Havalandırma: Havalandırmalarda askeri marşlar eşliğinde askeri eğitim yapılırdı. Bu eğitimi en iyi yapanlar bile dayaktan kurtulamıyordu. Eğitim dayağın ve işkencenin bahanesi sayılırdı. Yanlış yapanlar var, marş ezberlemeyenler var denilerek tüm koğuş cezalandırılır ve “yat-sürün”, “sağa-sola marş!”, “sıra açıl, marş!” “kaz yürüyüşü yap!”, “kule oluşturun!” şeklinde peş peşe komutlar gelir. Bu komutlarla birlikte cop ve kalas sesleri askerin normal bir insanın ağzına almaya midesi bunaldığı galiz küfürler eşliğinde işkenceler başlardı. Tüm havalandırmalarda aynı saatlerde bu işkenceler var olduğundan 5 Nolu bağırışlarla, hawarlarla, kanlı havalandırma zemini ile ve lağım çukurlarının kapaklarında kan ve insan teri izlerinin yer aldığı bir insan mezbahası görünümünü alırdı.

Görüşe Giderken:Böyle bir ortamda kimse görüşçünün gelmesini istemezdi. Görüşçüsü gelenlerin beti benzi atıyor, sevineceğine göreceği işkenceyi ve ailesinin çekeceği eziyeti düşünmeye başlardı. Ama çıkacaktı. Görüş yerine kadar işkence eşliğinde giden tutsak bir de burada ciddi tehditlere maruz kalırdı. Görüş kabinleri girişinde büyük harflerle “Türkçe konuş Çok konuş” yazmışlardı. Hâlbuki bunun da bir önemi yoktu. Zaten kimse Kürtçe konuşamazdı, sadece bakışlırdı. Onlar bakışırken kabinlerin her iki yanında duran asker gardiyanlar tutuklunun kaş göz işareti yapmaması için pür dikkat gözlere bakardı. Bir kaş hareketi görseler basarlardı copu. Türkçe konuşanlara da çok fazla konuşma hakkı yoktu. Onlar da mercimekten, topraktan, koyun ve keçiden bahsedemezlerdi! Şifreli konuşuyorsun diye önce iğne ile dürtülür ardından ayak kemiklerine askeri bot darbesi inerdi. Görüş süresi tam bir dakikaydı. Altmış saniye sonra düdük öter ve kabinler aynı hızla boşaltılırdı. Görüş bitmişti. Görüş sonrası gelen eşyalar verilmezdi. Birkaç saat sonra gelen eşyalar içeri verilirken de sağlam tek bir dikiş kalmamış durumda yırtık ve sökükle elbiselerini alırlardı. Görüş günleri havalandırma olmadığından koğuş içi eğitim devam ederdi.

Banyo: Banyo toplu işkence alanıydı. Kilot katında banyoya alınan tutsaklar son sayı üçe kadar yıkanmak zorundaydılar. Tutsaklar banyoya ulaşır ulaşmaz askerler ellerinde cop ve kalaslarla, bazen de kırdıkları saz sapıyla kapıda bekler ve üçe kadar sayarlardı. Bu kısa süre içinde yıkanmamak da hortumla çıplak bedenin kamçılanmasına neden olurdu. Asker komutan üç deyince herkes dışarı fırlamak zorundaydı. Geç kalkanlar banyonun mermer zeminine yatırılır ve kan çıkıncaya kadar dövülürdü. Dışarı çıkanlar koridorda toplu cezaya maruz kalarak salonda “yat sürün!” komutu ile salonu baştan sona vücutları ile temizler ve koğuşa bu şekilde ulaşırlardı.

Duvarlar: İşkenceci idare 1981 yılı sonbaharı itibarıyla duvarları boyama işlerini başlattı. Türkiye Cumhuriyeti tarihi boyunca ne kadar ırkçı, milliyetçi, halkları düşman gören Türkü ve Türk ırkını öven ne kadar slogan, dize, marş varsa duvarlara yazdırıldı. Sadece Türkiye Cumhuriyeti döneminde değil Osmanlı devleti döneminde ne kadar fetih, yağma, işgal savaşları varsa bunları bir kahramanlık savaşı gibi gösteren duvar yazıları ve resimleri tutsaklara çizdirildi, yazdırıldı. Hem de tutsakların parası ile aldıkları boya, tiner ve fırçalarla. En çok Atatürk’ün resmi yer aldı. Tüm koğuşlarda Atatürk’ün Kocatepe duruşu, Çanakkale savaşı, preveze deniz savaşı ve daha bir çok savaş alanları resmi çizildi. Fatih Sultan Mehmet ve sayısız Türk büyüklerinin resimleri, M.Akif Ersoy resimleri çizildi. Salon tavanlarına baştan sona beyaz kırmızı renkte Türk barakları çizildi. Her koğuştaki Atatürk köşeleri yaptırıldı. Türk bayrakları, Atatürk’ün Gençliğe Hitabesi ve İstiklal marşı on kıtasının yazılı olduğu basılı ve çerçeveli köşeler düzenlendi. Tüm bu resimler, boyamlar işkence içinde ve korkudan yapıldığından resimlerin hiçbirisi asıl kişilere ve kopya edildiği resimlere benzemiyordu. Mesela Atatürk resmi Atatürk’e hakaret niteliğinde Atatürk’ten başka herkese benziyordu. Buna rağmen de habire Atatürk resimleri yapılıyordu duvarlara.

İtirafçılık: 12 Eylül askeri darbenin birinci yılından sonra itirafçılaştırma politikaları geliştirilmeye çalışıldı. Sistem kurulmuştu. Öldürme zamanı gelmişti. Kurallarla uyuşturulan, her dakikası kontrol altına alınan tutsaklar şimdi de Esat Oktay’ın deyimi ile “Yaptığını, gördüğünü, duyduğunu mahkemede kusma” dönemi başlıyordu. Bu amaçla 5 Nolu cezaevi baştan sona bir işkencehane durumuna getirilmişti. Koğuş içleri yetmemiş, tutsaklar özel olarak merdiven altlarına çekilir, orada merdiven

demirlerine çıplak bir şekilde asılır olmuşlardı. Tutuklunun önüne mahkeme dosyası veya iddianamesi konur iddianame doğrultusunda, iddianamedeki iddiaları doğrulayan ifade vermeye zorlanırdı. Gece sabahlara kadar koridorlardan, merdiven altlarından insan çığlıkları duyulurdu. Koğuşlara aniden gece baskınları düzenlenir, koğuş toplu olarak dayaktan geçirilirdi. Sonra da “ranza altı kaybol” denilerek bütün tutsaklar ranza altına uzanmaya zorlanırdı. Tam bu esnada bidonlarla zemine su boşaltılırdı. Tutsaklar sabaha kadar bu su içinde beton zeminde kalırlardı.

Bu işkence uygulamalarının yanı sıra daha bir çok işkence çeşidi uygulanırdı. Onlardan bazılarını kısa spotlarla buraya alıyorum:

Köpek Saldırma; Burada Kurt köpeği Co başrolüdür. Co özellikle tutukluların cinsel organlarına kafa vurarak onların acı içinde yere yığılmalarını sağlardı.

Tepe; 60’ı aşkın tutsağa gardiyan “Tepe ol!” emri verince tüm tutuklular üs üste yığılır. En üste bir kişi çıkarak burada İstiklal Marşını okurdu.

Zincir; 20 metre uzunluğundaki zincirin uçları iki tutsağın boynuna bağlanır. Bu esnada ters tarafa aniden koşmaları emredilir. Bir saniye sonra her iki tutsak da acı içinde yere çakılırlar.

Ranza Altı; Baskın sonrası veya cezalandırma amaçlı olarak gardiyan tüm tutuklulara “ranza altı kaybol!” talimatı verdiğinde tüm tutuklular ranza altına girer, çıplak beton üzerine uzanırlardı. Bazen böyle saatlerce kalınır, bazen de zemine su boşaltılarak su içinde bekletilirlerdi.

Kantar; Gardiyanın kendisi veya başka bir tutukluya yaptırılarak gerçekleştirilen bir işkence çeşidi. Tutsağın cinsel organından tutarak havaya kaldırılır böylece bir tartı işlemi gerçekleştirilirdi. Tutsak acı içinde haykırırken, işkenceci gardiyan sadist duygularını farklı bir işkence çeşidi ile denemiş olmanın hazzını tadardı.

Kule; Tutsaklara 3-4 kat üst üste çıkmaları emredilir. En son halka da yerini alınca “yıkıl!” komutu ile herkes aniden yere yığılır.

Cop Sokma; Cop sokma insan onuruna ve gururuna yönelik yaygın uygulanan bir işkence çeşidi idi. Yağlı ve kanlı copu tutsakların makatına sokar sonra da bu copu başka tutsaklara yalatırlardı. Hemen tüm koğuşlarda cop sokma işkencesi yapılmıştır.

İdam Provası; Tutsağın itiraf yapıp ihanet etmesi için sıklıkla baş vurdukları bir psikolojik korkutma mizansenidir. Tutsağı bir sehpanın üzerine çıkartarak boynuna ilmiği geçirirler. Tutsağa istediklerini yaptıra-

mayınca tutsağın ayağı altındaki sehpayı aniden çekerler. Tutsak boğulmak üzere iken ip açılır veya ip ince olduğunda kopar ve tutsak yere düşer.

Lağım Batırma; Lağım kapakları havalandırmanın ortasında idi. Her şey işkence aracı olarak düşünüldüğünden bu kapaklar da sıklıkla açılır ve tutsaklara bu yönlü işkenceler yapılırdı. Her koğuştaki bok yedirme işkencesi uygulandı. En yaygın onur kırma işkencesi idi bu.

Kitap Okuma; Kitap okuma da işkence yöntemlerinden biriydi. Zira bir tutsak eline İnkılap Tarihi veya Atatürk'ün Nutuk'unu alır bu kitabı sabahtan akşama kadar, satır satır okurdu ve diğer tutuklular da yüksek sesle her satırı tekrar ederdi. Ve bu yapılırken herkes ayakta durmak zorundaydı.

Öl dediğimde; Havalandırmada veya koğuştaki gardiyan önce esas duruşa getirdiği tutukluya “öl” diye komut verir. Bu komutla tutsak kaskatı bir şekilde, bir odun parçası gibi yere düşer. Tutsak acılar içinde kıvrılır.

Tecavüz; Tecavüz işkenceci rejimde bir kùltùdür. 5 Nolu cezaevinde tecavüz, sık sık başvurulmuş onur kırıcı bir işkence biçimi oldu. Hem işkenceci gardiyanlar genç ve zayıf kişilere tecavüzü bir işkence aracı olarak kullandı, hem de tutsakları birbirlerine tecavüz etmeleri için baskılar yapıldı.

Verem; Verem olmuş tutsaklar ile sağlam olanlar aynı kapta yemek yemeleri sağlanır, aynı battaniye altında yatırılırdı. Çoklukla da veremli tutuklulardan tahlil için alınan balgamların koğuştaki karavanasının içine karıştırılır tüm tutukluların verem olması hedeflenirdi. Ve zaten veremli-lerin sayısı 300'ü geçmişti.

Kimdi bu İşkenceciler?

Bu ağır işkence koşullarına bedeni olarak dayanamayan tutsaklar hayatını kaybediyordu. Ali Sarıbal bizim bulunduğumuz tarafın üst katındaki koğuştaki, yani 3. koğuştaki kapı önünde dövüle dövüle öldürüldü. 1981 yılı kış ayıydı ve tüm kurallara olanca şiddetiyle sürüyordu. Bu işkencelerde artık açıktan açığa itirafçılık isteniyordu. Yine İbiş Vural aralık 81 de 36 koğuştaki işkence edilerek öldürüldü. Ali Ereke ise ölüm orucu sonrası tedavi edilmeden işkence içinde katledildi. Ahmet Demir, Cemal Zengin, Tahir Şahin, Selahattin Kunduz 1981 yılı sonlarında işkencede katledildi. Aynı sıralarda İsmet Karak ve 36 koğuştaki hücre tarafında bulunan Abdurrahman Çeçen 1981 yılı içinde kuralların dayatıldığı dönem ve bu dönemin sonlarında da itirafçılığın dayatıldığı dönemde işkencelere dayanamayarak hayatlarını kaybettiler. Bu dönemde sakat kalanların

ve kitabımızın ileri bölümlerinde de açılacağı gibi cop sokularak onuru kırılanların, bok yedirilerek insanlıklarından nefret ettirilenlerin ve çeşitli hastalıklara bulaştırılanların haddi hesabı yoktu.

Esat Oktay ve ekibi tüm hızıyla devredeydi. Ölüm kusuyorlardı. Ölüm tutsaklara yöneltilmiş bir silahtı ellerinde. İnsan canı almaya programlanan robotlar gibiydiler. Kimdi bunlar? Yüzleri, elleri, ayakları insana benzeyen ama gözleri vahşet saçan bu asker gardiyanlar, bu rütbeli rütbesiz askerler kimlerdi? Adlarını bilemedik. Ama lakapları ve birbirlerine seslenişleri uygulamaları kadar dehşet vericiydi: Haydar'dı adları, coplarının ve kullandıkları saz sapı veya kalasların üzerine de yazarlardı bu adı. Cellat, Abla Çocuğu, üç-beş, Japon, horoz, zalim, katil, minik, Şartel, Kurubeş, Yazı-Tura, Gaddar, Mekansız Kazım, Maykıl, Taytis, Ceyar(o dönem Dallas dizisinden) ti adları. Gerçek adlarını gizlemişlerdi. Bu bile tek başına İNSAN'a ve insanlığa karşı suç işlediklerinin bir itirafıydı. Suç uygulamaları içinde oldukları ta o zaman belliydi.

İşkenceciydiler.

İşkencelerini “emir komuta içinde ve emirle” gerçekleştiriyorlardı.

Çok geçmeden koğuşlardan, duruşmaya giden gruplardan itirafçıların adları duyulmaya başladı. Hemen her gruptan itirafçı çıkıyordu. Zayıf düşen, kandırılan, bu işkencelere dayanamayan, umutsuzluğa kapılan, o atmosfer içinde karamsarlığa düşen ve bu ruh yapısı içinde ne yaptığını bilmeyen zayıf kişilikli insanlar Esat Oktay'ın tuzağına düşüyor ve birer itirafçı oluyorlardı. Şahin Dönmez bunların en büyüğüydü. Şahin, dışarıda PKK merkez komitesinde yer alıyordu ve bir çoğumuzu da yakından tanıyordu.

Ama bu tuzağa düşmeyenler ezici bir çoğunluğa sahipti. Belki kurallara uymuşlardı, belki daha fazla fiziki baskıya direnemeyip kurallar denen cehennem yaşamına adım atmışlardı ama ihaneti asla akıllarından bile geçirmeyen insanlar çoğunlukta idi.

Bu sebeple itirafçılara “iftiracı” diyerek düşünsel bir karşı duruş alırdılar. İtiraf yapanı, itirafçı olanı küçümsediler.

Her koğuşta itirafçı yapmak için birkaç kişiyi hedeflemişlerdi. Kaldığım ikinci koğuşta da beni hedeflemişlerdi. İşkencelerin yoğunlaştığı, itirafçıların yoğun olarak çıktığı bir gün dışarı çağırdı beni gardiyanlar. Koğuşumuzun yan tarafındaki koridora götürdüler. Daha hiçbir şey sormadan saldırdılar. Kimi tekmelerle, kimi de coplarla kafama vurmaya başladı. Blok çavuşu Ablasurat bana “bak oğlum dışarıda ne yaptığını biliyoruz. Arka-

daşların itiraf etti. Bak acı çekmeni istemiyoruz. Sen isteyerek, bilerek, işkence görmeden mahkemede her şeyi itiraf edeceksin. Burada kurallara uymakla kendini kurtaramazsın. Yaşamak istiyorsan, buradan çıkmak istiyorsan bildiğin her şeyi mahkemede söyleyeceksin. Tamam mı lan!” diye çullandılar üstüme. Sonra bir dayak faslı daha başladı. Öndeki üç takma dişlerim ağzıma düşmüştü. Ağzım kanamıştı. O halimle “lan bak sana 24 saat süre veriyoruz. 24 saat sonra geleceğiz. İtiraf yaparsan kapı mazgalına vur. Eğer dediklerimizi yapmazsan o zaman günah bizden gider” deyip beni koğuşa attılar. Tuvaletle gidip ağzımı yıkadım. Koğuştakiler durumu sordu. Panik yapmasınlar diye ve koğuştaki kimin ne dediğini gardiyana haber uçuran ‘antenler’i olduğundan kimseye bir şey demedim. Ama izleyen saatlerde bazı arkadaşlarıma durumu açıkladım. Düşürmeye çalıştıklarını söyledim.

Beni çözmeye çalışırken ezbere konuştuklarını da anladım. Bizim gruptan ya da Siverek’ten çözülen, itirafçı olan yoktu. Eğer olsaydı daha somut bilgilerle karşıma çıkarlardı. Bu bana güç verdi. Rahatladım. Genel bir düşürme operasyonuydu. Kimsenin hakkımda bir şey dediği yoktu. Ya da kimse durumumu itiraf etmemişti.

24 saat geçti. Aramadılar.

1982 dışarıda ağır kış, içeride ağır işkencelerle başladı

1982 yılına ağır kış şartlarında girdik. Aralık ayından beri kar vardı. Haftalarca kar havalandırmada kaldı. Kar kalkmayınca bu kez karda eğitim yürüyüşleri başladı. Karda yat sürün komutları gelmeye başladı. Soğukta ellerimiz pancar gibi kızarıyordu. Bu soğukta cop darbeleri on kat daha acı veriyordu. İşkenceci gardiyanlar bunu bildiğinden önce hepimizi karda yerde çıplak vücutla süründürür sonra da ellere ayaklara cop ve kalaslarla vururlardı.

1982 yılı ile birlikte yeni bir operasyon düğmesine bastılar. Operasyon düğmesine basmak 12 Eylülün bir hüneri olsa gerek. Belki daha önceki yıllarda da vardı. Mesela 49’lar olayında da düğmeye basılmış, 50 Kürt aydını tutuklanmıştı. 1982’de de TKP operasyonu başladı. O ana kadar ey-lemelerde adı olanların dışında dokunulmayan TKP, TİP ve bazı derneklere dokunmaya başladılar. Bu örgütlerle gönül bağı olanlar, eskiden bu örgütlerin legal uzantılarında, derneklerinde yer almış, üye olmuş insanlara yöneldiler. Ve bir anda yüzlerce tutuklu daha aktı 5 Nolu cehennemine.

Bizim koğuşa da gelenler oldu. Mardinli bir TIP Fakóltesi öğrencisi Fırat Bayraktar ve beraberinde birkaç kişi geldi.

Canlandırma Grubu

Bir de PKK grubuna dönük ve daha çok 12 Eylül Diyarbakır ve çevresinde yeniden örgütlenen yapılara dönük bir operasyon başlatıldı. Ağır kış koşullarında evlere baskınlar yapılarak, işkencede insanlardan aldıkları yalan yanlış bilgilere büyük önem atfederek geliştirdikleri operasyonlar o dönem TRT'nin siyah beyaz televizyon haberlerinde “Silahlı kuvvetlerin 12 Eylül huzur harekâtından sonra PKK'yi yeniden canlandırmak isteyen gruba yönelik operasyonda 45 kişi yakalandı” şeklinde verilmişti. Bu gruptan gelenler hemen tüm koğuşlara dağıtıldı. Bu grup geldiğinde Cezaevinde işkence ve itirafçılaştırma politikası doruktaydı. Bu gruptan itirafçı çıkmadı. 12 Eylül öncesine göre daha zorlu koşullara alışık bir örgüt yapısından gelmişlerdi. 1982 koşullarında, 12 Eylül askeri faşist diktatörlüğünün kendinden emin bir dönemde tekrardan devrimci örgütlenmelerin yapılabilirliği bize, vahşet ve işkence altındaki tutsaklara içten içe duyulan bir sevinç vermişti. Bu gelişme, içinde bulunduğumuz koşullarda bize kendimizi, inancımızı, insanlığımızı korumak için manevi bir güç olmuştı. Çünkü bugünlerin aşılaacağı, işkencecilerin mutlaka yenileceğı ve tekrardan normal günlerin geleceğı ve o normal günlerde insanımızın, halkımızın yüzüne onurla bakmamız için bize dayanma ve direnme gücü veriyordu.

1982 yılı başlarında PKK davasından gelen bu grubun adı iddianamelelerinde de geçtiğı gibi “canlandırma grubu” olarak kaldı. Askeri mahkeme savcılarının gözünde, daha doğrusu devletin gözünde PKK bitmişti, ölmüştü. Bu grup ise 1982 yılı koşullarında biten ve ölen bir grubu tekrar canlandırıyordu. Öyle demeleri gerekiyordu çünkü her yakalanan bir grupla birlikte PKK'yi, devrimci grupları ve hareketlerini “bitti, tükendi” diye kamuoyuna göstermeyi bir alışkanlık haline getirmişlerdi.

1982 yılı başlarına kadar PKK grubuna yönelik ağır operasyonlar olmuştı. Örgüte selam veren veya en ufak bir bağlantısı olanlar getirilmişti 5 Nolu'ya. Bunun yanı sıra birbirleriyle çelişki ve çatışma içinde olan bireyler, aileler, aşiretler de biri diğerini “örgüte ilişkili” diye ihbar ediyordu. Bu ihbara büyük önem veren askeri yetkililer bu kişileri cezaevine dolduruyordu. Asker birilerini yakalamaya, polis birilerine işkence yapmaya, mahkemeler yargılamaya ve tüm asker ve sivil yerel yönetici-

ler bunları günaşırı televizyona çıkarıp “faaliyet içinde olanlar, arananlar yakalanmıştır” demeye programlanmışlardı adeta.

Fehmi Aydemir 17 yaşında, canlandırma grubu diye adlandırılan grubun içinde 1982 yılı başlarında cezaevine getirilir. Cezaevine gelmeden önce, daha sorgu aşamasında Esat Oktay ile tanışmasını şöyle dile getiriyor:

-Gözaltında iken bir gün kendisini yüzbaşı Esat Oktay diye tanıtan birinin sesiyle irkildik. Gözlerimiz bağlı olduğundan kendisini göremiyorduk. ‘Hepiniz bana bağlısınız. Sizinle daha çok işimiz var’ diye bağınıyordu. Sonra da ‘Askeri Demir hanginiz?’ diye sordu bizim gruba yönelik olarak. ‘ imizden biri ‘benim’ dedi. Esat elindeki cop ya da kalasla Askeri’ye vurdu. ‘Sen benim özel konuğum olacaksın, direnmek nedir sana gösteririm ben’ diyordu.

Sonra hepimize hitaben de ‘devlet benim; etiniz de benim, kemiğiniz de’ dedi ve gitti. Bu tarihten sonra en fazla Askeri Demir’e ve Yusuf Ay’a işkence yapıldı.

Cezaevine getirildiğimizde bizi hücrelere attılar. Askeri ile aynı hücrede idik. Kırk gün sonra koğuşlara dağıttılar. Askeri’yi de o sıralarda Ankara sorgusuna götürdüler. Onun için işkenceler orada da devam etti. Askeri Demir, Esat’ın özel konuğuydu ve Ankara sorgusunda, öyle inanıyorum, direnen tavrından dolayı ve Esat Oktay’ın raporu doğrultusunda, onu orada katlettiler.

1982 yılı başlarında Hilvan’dan bir grubu getirdiler bulunduğum koğuşa. Bu grup Hacı T. ve genç yeğenleriydi. Toplam 6 kişiydiler. Hacı 55 yaşlarında. Gençler de 18-20’li yaşlarda. Hacı T. onların ve aşiretin reisi durumundaydı. Örgüt ile işkililer diye düşman oldukları aşiret tarafından askere ihbar edilmişler. Hepsini bizim koğuşa getirdiler. Gelir gelmez de sayısı 60’a ulaşmış marşları ve istiklal marşının on kıtasını ezberlemek durumunda kaldılar.

82 yılı başlarında Halfeti’den gelen ve Halkın Kurtuluşu grubuna mensup 4 kişi tahliye oldu. Daha başka insanlar da tahliye oldu. Diyarbakır’da yakalanan canlandırma grubundan bir arkadaş yanımıza gelmişti. Yine yoğun tutuklamalardan dolayı sayımız 65 civarında seyrediyordu. Bu arada demir ranzalar dışarı alınmış koğuşu boydan boya kaplayan duvarın iki yanında tahtadan ranza yaptılar. Yüksek tavanlı koğuşlarda da üç katlı tahta ranzalar yapmışlardı. Böylelikle fiziki olarak da koğuş i leri Auschwitz toplama kampına benzemişti. Hitler kamplarındakinin aynısı olan bu tahta ranzada bir tabut kadar yerimiz oluyordu. Herkes esas duruşta uyuyunca ancak yatmaya yer bulabiliyorduk. Zaten açlıktan ve bitlerin kanımızı t -

kettiğinden dolayı bir deri bir kemik kalmıştık. Avurtlarımız çökmüştü. Tek kişilik yatağa dört kişi sığabiliyorduk.

Bu yoğunlukta 82 yılı başlarında koğuş yapısının değişmesi ile birlikte insanlar da değişiyordu. Mardin grubundan İbrahim İz., Hadi Ak., Diyarbakırlı Hatip Akbaş, Ağrı Diyadin'li Hamit Bakır, yine Hamit ile birlikte Karlos lakaplı İ. Hakkı Doğan adlı Muşlu bir arkadaş da geldi koğuşa. Bundan önceki aylarda da Eyyüp Gökçen ve İbrahim adındaki dava arkadaşı gelmişti koğuşa. Koğuşun Sorumluluğunu Hasan Aydın yapmaktaydı. Hasan tahliye olduktan sonra Eyüp Gökçen sorumlu oldu. Eyüp zamanında koğuş mevcudu 70'e yükseldi.

İbrahim İz. yaşça küçüktü. Ama evli ve iki çocuk babasıydı. Geldiği günlerde gardiyan İbrahim'i hiçbir sebep yokken sürekli dövüyordu. Gardiyan kapıya her geldiğinde İbrahim'den kendisi çağırmadan mazgala gelip ellerini dışarı uzatmasını istemişti. İbrahim'in elleri davul gibi şişmişti. İbrahim'e "Bak içimizde yaşça en küçük olan sensin, bu sebeple seni düşürmek istiyorlar. Zaten davranışları keyfidir." dedim. İbrahim bu sözün kendisine dayanma gücü verdiğini söylüyordu.

1982 yılı başlarında çok yoğun tutuklamalar vardı. Yeni gelenler, bir yıldan beri yoğun ve tüm şiddetiyle uygulanan ve adım adım tırmandırılan insanlık dışı uygulamalar ile aniden karşı karşıya kalıyorlardı. Bir anda kendilerini cehennem gibi başka bir dünyada buluyorlardı. Bu durumda akli dengelerini korumak zor oluyordu. İbrahim de böyle bir sarsıntı geçiriyordu. Dışarıda ailesinin olduğunu, iki çocuk babası ve eşinin de üçüncü çocuğa hamile olduğunu unutuyor. Görüş günü bu hayatı öğrenince derin bir bunalıma giriyordu. İntihar etmeyi düşünüyor ciddi ciddi. İbrahim'in bu durumunu fark ettik. Gerçekten de jileti boynuna, şah damarına atıp bu derin bunalımdan kurtulmayı düşünüyordu. İbrahim 30 yıl sonra o anları anlatırken onunla yaptığımız konuşmayı hatırlıyor ve sen bana 'bugünler geçicidir, dışarıda normal bir yaşam var. Çoğu gitti azı kaldı. Mutlaka normal günlere geleceğiz. Dayanmalısın. Burada kendimizi, kişiliğimizi korumak da büyük bir direniştir' dediğimi ve canlandırma grubunu örnek göstererek dışarıda arkadaşların durumunun iyi olduğundan ve şehirlerde tekrar örgütlendiklerinden bahsettiğimi anımsıyor. Bu sohbetimiz de ona bu cehennemi koşullarda güç ve cesaret verdiğini ve unutmadığını aktarıyor.

Şahin Dönmez koğuşa getirilir

Tam da böyle bir zamanda kapıdaki asker yüzbaşının geleceği haberini verdi. Hepimiz sayım düzenine geçtik. Başta koğuş sorumlusu Eyüp, ben de üçüncü ya da dördüncü sıradayım. Kapı açıldı. Kapıda önce blok çavuşu ve askerler gözüktü. Ardından da üç tutuklu, eşyaları ile birlikte gözüktü. Öndekini tanıdım. Şahin Dönmez'di! Ufalmişti. Dışarıda çok yerde görmüştüm. Dersimde bize K.. Devrimcileri fikrini getiren ilk grubun içindeydi. Tabii M. Doğan. Delil ve Ali Haydarlar da orada ilk grubun fikir taşıyıcılarıydılar. Şahin Siverek'e de gelmişti. O Maltepe sigara içiyodu biz de birinci. Sigarasını vermezdi bize. Ta o zamandan belliydi ne bencil olduğu. Ama şimdi... Neden getirdiler koğuşa acaba? İtiraf ettiğini duymuştum. Elazığ grubunun büyük bir kısmı itiraf etmişti! Tabii Şahin Dönmez, Erol Değirmenci gibi o dönem ileri düzeyde sorumluları itiraf edince onlar da itiraf adı altında kendilerini mahkemede suçlamak durumunda kalmışlardı.

Herkes içeri girdikten sonra şaşkın ve merak dolu bakışlar arasında blok çavuşu Sivaslı Hüseyin konuşmaya, daha doğrusu tehditler savurmaya başladı:

-Lan bakın, bu insanlar burada kalacak. Onların bir dediğini iki etmeyeceksiniz. Size ne diyorlarsa öyle yapacaksınız. Koğuştaki diledikleri her şeyi yapmaya serbesttirler. Kim onlara ters bi şey yaparsa anasını s...! Anlaşıldı mı lan!

Tüm koğuştaki şaşkınlıktan ses çıkmadı. Çavuş emrini daha yüksek sesle tekrarladı. "Anlaşıldı mı lan!" Bunun üzerine koğuştan "emreder-siniz komutanım!" sesi çıktı bir ağzdan. Çavuş askerleri alıp çıktı. Hala ayakta duruyoruz. Şahin Dönmez, elini arkada kilitleyip, teftiş yapan komutan edasında, baştan başlayıp tanıdık var mı diye hepimizi gözden geçirmeye başladı. Bana bakarken gözlerimi kaçırdım ondan. Göz taraması bittikten sonra Erol araya girdi: "nasıl, tanıdık var mı?" diye sordu. Şahin "bir kişi" dedi bana bakarak. Eyvah tanıdı beni namussuz, diye geçirdim içimden. Sonra bana yanaştı ve sordu

-Beni tanıdın mı?

-Yok, dedim

-Adın ne senin, diye sordu sonra

-İrfan, dedim.

-Welat değil mi, diye soyadımı ekleyerek tamamladı.

-Evet, dedim.

Tehdit eder gibi başını salladı ve koğuş ortasında gidip gelmeye

devam ederken, Erol atıldı:

-Sen, İrfan Welat olacaksın da Şahin Dönmez'i tanımayacaksın haa, dedi anlamlı başını sallayarak. Koğuş içindeki turuna devam eden Şahin "neyse olabilir" dedi.

Kapı mazgalına gidip gardiyandan izin aldı ve tüm koğuşa oturmasını söyledi. Herkes olduğu yere çöktü. Şahin en başa geçti. Bir şeyler anlatacaktı:

-Ben PKK Merkez Komite üyesi Şahin Dönmez. Erol Değirmenci ise Dersim bölge sorumlusu. Ben dışarıda örgüt için çok çalıştım. Aldığım görevleri tam olarak yerine getirdim. Bu sebeple de kısa sürede merkez komitesine kadar yükseldim. Ve çok geçmeden yakalandım. Sorguda uzun süre bir şey kabul etmedim. Sonra yaptığım işin boş olduğunu anladım. Bu devlet ile baş edilemeyeceğini anladım. Çünkü tek kalıcı olan devlettir. Mustafa Kemal'in öğretilerini benimsedim. Şimdi de Kemalizm'in gerekli kıldığı şeyin en iyisini yapıyorum. Ben de öyle yarım yamalak bir şey yok. Yaptım mı en iyisini yaparım. Dışarıda PKK'liliği iyi yaptım ve merkez komitesine kadar yükseldim. Aslında daha da yükselirdim ama Apo görün-tüde beni de 6 kişilik yürütmenin içine aldı fakat o gerçekte içinde Mazlum, Hayri'nin olduğu başka 6 kişi ile daha çok çalışıyordu. Dışarıda bir çok ki-şiyi örgüte kattım. Tunceli Öğretmen Okulunda kazandığımız kişilerden biri de (beni göstererek) İrfan'dı. Şimdi de beni tanımıyor!

Koğuştaki buz gibi soğuk bir hava esti. Sıkıldım. Şimdi ne demeliydim buna? Karşımda işkenceci ve itirafçı bir psikopat vardı. Onu tanıma-makla bazı şeyleri daha hatırlamasına engel oluyordum. Şimdi anladım ki beni merdiven altına çeken bunun itirafıydı.

Şahin'in şokunu yaşarken onun yakalanışını, çözülüşünü ve ihanet edişini anımsıyorum. O dönem çalışma komisyonu veya komite kurmak üzere Cuma arkadaş gelmişti bölgemize. Bizden altı kişiyi çağırırmıştı. Üst Kelok'taki bahçeli eve girdiğimizde uzun boylu gözlüklü 25-26 yaş-larındaki genç haberleri izliyordu avluda. Biz odaya geçtik. Bir süre sonra da Cuma arkadaş geldi, tanıştık.

Cuma arkadaş ilk önce ulusal kurtuluş mücadelelerinde bazı kişilerin bu yükü taşıyamayıp ihanet edebileceklerinden uzunca bahsetti. Konu nereye gelecek diye merakla bekledik. Nihayet sözü Elazığ tutuklamalarına, Şahin'in çözülüp partinin tüm bilgi ve belgelerini polise verdiği gelişmesine getirdi. Şok olmuştuk. Hepimiz Şahin'i tanıyorduk. Ama Cuma arkadaşın o ilk giriş-teki konuşması bizi bu şoka hazırlamıştı ve biz de erkenden kendimize gel-

dik. Sonra komisyon oluşturulması tartışmalarına geçtik.

Bu kısa anımsama bir anda aklımdan geçti.

Koğuşta, Şahin devam ediyordu konuşmasına:

-Ben gönüllü itirafçı oldum. Yani hem kurallara uyacaksın, hem istiklal marşı okuyacaksın hem de örgüte dair bir şey demeyeceksin, cezaevinde başka mahkemede başka, bu olmaz! Ben böyle yapmadım. Dışarıda PKK’liğin en iyisini yaptım, şimdi de Kemalizm’in en iyisini yapmaya çalışıyorum. Şimdi buradayım ve sizlerle tek tek konuşacağım. İşkence görmenizi istemiyorum. Zaten nasıl olsa hepiniz itiraf edeceksiniz. Yaptığınızı, bildiğinizi, duyduğunuzu gidip mahkemede anlatacaksınız. Bunu isteyerek, gönüllü olarak işkence görmeden yapın. Yoksa işkence ile size yaptırırlar. Bu konuda çok kararlıdılar. Herkes kendini hazırlasın. Hepinizle tek tek konuşacağım. Yani size yardımcı olmaya çalışacağım. Örgütün, PKK’nin bir geleceği yoktur. Gelecek devlete sığınmakla mümkün olur.

Şahin Dönmez’in konuşması bittikten sonra koğuş sorumlusu onlara nerede yatacaklarını sordu. Bir köşeyi seçtiler. Üç kişi oraya yerleşti. Onlar yerleşirken koğuştaki arkadaşlar gizliden bana yanaşıp “bunlar seninle uğraşacaklar, dikkatli ol” diye uyarıda bulundular.

Erol Değirmenci ile Şahin bu işin kurmaylarıydı. Ama onlarla birlikte buraya getirilen Haydar(Eroğlu) farklıydı. Bunu daha ilk gün anladık. Haydar Eroğlu da onlarla birlikteydi ama söz ve davranışları ile pek orali olmazdı. Daha çok koğuştaki insanlarla insani yönlü konuşmaları olurdu. İlerleyen günlerde Haydar ile sohbet ve samimiyetimiz artacaktı.

Ertesi gün Şahin Dönmez benden başladı. İtirafa çağırıyordu ama somut olarak ne yaptığımı bilmiyordu. Urfa bölgesi kadrolarının adını verirken benim de adımlı yazmış listeye. Beni konuşturmaya, benle sohbetten hareketle yeni yeni isimleri olayları hatırlama peşindeydi. Tabii sohbetimizde kendisine yarayacak tek bir söz bile duymadı benden. İki gün boyunca eğitime çıkmadan benle uğraştılar. Erol Değirmenci zaman zaman işkencecilerin söylediği gibi “ee seni camiden mi getirdiler, geç bunları İrfan Welat, bunları külahıma anlat” diye sinirli sinirli çıkıştıgı oluyordu.

Koğuşla birlikte eğitime katılmıyorlardı. Tüm koğuş gibi sabahdan akşama kadar ayakta durmuyorlardı. Tüm koğuş içeride eğitim yaparken onlar yatakları üzerinde oturuyor ve koğuştakileri tek tek yanlarına çağırarak ifadelelerini alıyorlardı. Bu koğuştan birkaç itirafçı çıkarılırsa bunu Esat Oktay’a sunulmuş bir armağan yapacaklar ve belki de ondan bir aferin alacaklardı!

Alçalmanın dayanılmaz hafifliği!

Şahin ve Erol geldikten birkaç gün sonra da Mardin grubunun ünlü itirafçısı Halef Çarpar'ı da getirdiler koğuşa. O da Şahin'in yanındaki yatağa yerleşti. Bu arada bu koğuştan itirafçı çıkaramayacaklarını da anlıyorlardı. Bir ara yine Şahin ve Erol koğuşa hitaben konuştu. Bu kez tehdit ağırlıklı konuştu:

-Hepinizle konuştuk. Hiç biriniz suçunuzu kabul etmiyorsunuz. Peki benden günah gitti. Artık raporumu vereceğim, 'bunlar bizi ve sizi kandırıyorlar komutanım' diyeceğim yüzbaşıya. Artık siz bilirsiniz.

Erol araya girdi;

-Yok yaa bırak hepsini merdiven altına çeksinler görürüz bakalım. Sanki camiden getirmişler, dedi hiddetle.

Şahin bir şeyler yapmaya mecbur hissediyordu kendisini. İtirafçı çıkaramayınca koğuştaki bazı durumları adi bir ispiyoncu veya o dönemki adları olan bir anten gibi dışarı ihbar etmeye başladı.

Eskiden gardiyanlar dışarıdaydı Şahin ve Halef'in gelişinden sonra gardiyanlarımızı içeri almış olduk! Koğuştaki kapı ve duvar mazgallarından gözükmeyen kör bir yer vardı. Ayakta duramayan arkadaşlar eğitim esnasında oraya oturur ya da uzanırlardı. Şimdi Şahin içerideyken bu kör noktayı da kullanamaz olduk. İçeride eğitimi savsaklayan, oturan, Kürtçe konuşan veya daha başka bir tutum içine giren arkadaşlar Şahin tarafından dışarı bildiriliyordu.

Şahin, bir gün Hilvan'lı Hacı T. u bir davranışından dolayı şikayet etti. Hacı'yı çağırdılar dışarı. Hacı'nın o yaşlı haline bakmadan koridorda işkenceye aldılar. Hacı ispiyonlamanın Şahin tarafından yapıldığını biliyordu. Bu sebeple sonraki günler ona hep ters ve soğuk bakmaya başladı. Tabii Hacı'nın genç yeğenleri de Şahin'e ters ters bakmaya başlamışlardı.

Ama hiç bir şey Şahin'in umurunda değildi. Müthiş bir şekilde ihanete saplanmıştı ve gözü dönmüştü. Her durumda idarenin, işkenceci gardiyanların gözüne hoş gözükmek istiyordu.

Mazlum Doğan ve Üç kibrit Çöpü

Ana davada yargılananlar o kış uzun süre duruşmalara çıkmadı. Ama diğer gruplar çıkıyordu. Şahin de hafta bir iki kez duruşmaya çıkardı. Bazen idare onu çağırırdı. Her gidip döndükten sonra birbirleri arasında konuşur, durumu birbirlerine aktarırlardı. Şahin'in morali hep bozuktu. İşler onun düşündüğü gibi gitmiyordu.

Yoğun işkenceler döneminde Yıldırım Merkit'in de itirafçılar ya da diğer adıyla "iftiracılar" kervanına katıldığını duyuyoruz. Yıldırım Merkit Elazığ grubunda yargılanıyor, Dersim Elazığ PKK bölge sorumlusu olarak iddianamelerde adı geçiyordu.

Şahin Dönmez itirafçılışma sürecini anlatırken şöyle konuşuyordu. "Hücrelere konduk. Dayağa dayanamıyorum. Öldüresiye dövüyorlar. Akşam olunca da yukarıdan Kemal Pîr'in sesi duyuluyor: 'Şahin kendini parça parça satıyorsun' diye bağınyordu bana. İki baskı arasında kalmıştım. Zaten harekete inancımı da yitirmiştim. Bu sebeple tavrımı itiraftan yana koydum. Ben ve Dersim bölge sorumlusu Erol itiraf edince zaten bölgede gizli bir şey de kalmamıştı. Herkes itirafta bulundu." diyordu.

Elazığ grubunda itirafta bulunan çok oldu ama hiçbir zaman ne sorguda ne de cezaevinde buna tenezzül etmeyen Elazığ grubu arkadaşlar da vardı. Hamililer, Sakineler, benim hücrede ve Eskişehir'de birlikte kaldığım Yılmaz Yıldırım ve bağışlasınlar adını şu an hatırlayamadığım onlarca Elazığ grubunda yargılanan arkadaşlar bu tavra her zaman direnişle karşılık verdiler.

Daha sonra, özellikle de ileride genişçe ele alacağım Mazlumların eyleminden sonra itirafçılık politikası ters tepince ve ihanet ettirme boşa çıkarılınca başta Elazığ grubu olmak üzere onlarca tutuklu bu politikadan uzaklaştılar ve mahkemelerde bu tutumlarını direnişten yana değiştirdiler.

Yıldırım Merkit 1982 yılının ilk itirafçısı oldu. Yüzbaşı Esat Oktay Elazığ grubunun tamamını ele geçirip oradan da diğer grupları yutmaya çalışırken başka ülke karşı devrimci işkencecilerinin örneklerini de uygulamaktan geri durmuyordu. Mesela, Kızıl Kayalar adlı Çin devrimini

anlatan romanda okumuştum. İşkenceci subaylar direnen, teslim olmayan devrimci önderi cezaevi içinde bir mekana çağırırlar, orada sanki onunla kol kola girmiş ve birlikte kadeh tokuşturuyorlarmış gibi pozlar vermeye çalışırlardı. Zorla ve işkence ile elde edilen bu resimler bir sonraki günkü gazete manşetlerinde yer alır, bu resmin altında da “falan devrimci önder teslim oldu, hükümet komiserleri ile birlikte şarap içti ve devrimci cephe hakkında tüm bilgileri verdi” şeklinde haber uçururlardı. Bunu Diyarbakır cezaevindeki uygulamaları da benzer şekildeydi. Mesela Yıldırım Merkit’in itirafçılığa başlaması böyle bir mizansenle başlar. Hayri’ye kendi hücresinde dilekçe veya savunmasını yazmak için kalem kağıt verirler. Hayri de bir şeyler yazmaya başlar. Aynı anda hücre içini gören karşı duvar mazgal deliğinden Hayri’yi Yıldırım Merkit’e göstererek “bak oğlum Hayri de itiraflarını yazıyor” gibisinden aldatmalarda bulunuyorlar. Yıldırım Merkit de dünden itiraf yapmaya hazır, hemen itirafçı oluyor.

Yine bu dönemde tüm koğuşlara yerleştirilen ses sistemi sayesinde bazı itiraf yapmış kişileri konuşturarak sanki herkes itiraf yapmak için sıraya girmiş gibi bir izlenim yaratmak ve bu yolla da bir korku yaymak istiyorlardı.

Şahin Dönmez’den sonra Yıldırım Merkit’in de itirafçı olması işkenceci Esat Oktay’ı cesaretlendirmişti. Var gücüyle bu politikaya hız verdi. Tüm koğuşlar, koridorlar, merdiven altları, banyo, idari binanın tüm odaları işkence yerine dönüştürülmüştü.

1982 yılında itirafçılaştırma politikası tavan yaptı. Yüzbaşı Esat Oktay işkencede sınır tanıımıyordu. Hemen hemen tüm gruplarda itirafçı çıkmıştı. Kiminde bir iki tane kiminde daha fazla. Ve bu politika sadece sıradan bir mahkeme ifadesi değil, sadece yaptığını, gördüğünü gidip ifade vererek cezadan kurtulma politikası değil bizim ruhumuzu, insanlığımızı, kişiliğimizi ve bir bütün olarak tüm bunların içinde ifade olduğu Kürtlüğümüzü hedef alıyordu. Bir çok aydın, yazar ve düşünürün ifadesi ile, “20. yüzyılın son çeyreğinde, Kürtlerin isyanının adı olan PKK”yi, daha doğmadan zindanda boğmayı hedefliyorlardı. Çünkü insanın bedenine, ruhuna, düşüncesine yönelmesi, insanlık değerlerini bu kadar aşağılamasının altında yatan gerçek bu idi.

Bu durum, en çok da PKK davasından burada bulunan tutukluları düşündürüyordu. Özellikle 35. Koğuş hücrelerinde, içlerinde Mazlum, Hayri, Kemal gibi PKK merkez komite üyelerinin bulunduğu hücrelerdeki tutsaklar tarafından kaygıyla izlenirdi. Zaten, PKK’li kadrolar 26 Mayıs 1981’den iti-

baren, kurallara koşullu uydukları ilk günden itibaren nasıl tekrar direnişe geçileceğinin arayışı içinde oldular. Bir yandan insan çığlıkları göğşe ulaşırken bir yandan da direnişi düşündüler. Bir yandan mahkemelere sunacakları siyasi savunmaları külotlarının içinde mahkemeye taşırken öte yandan da bu itirafçı ve ihanet ettirici politikaları geriletmenin arayışı içinde oldular.

Çok tartıştılar. Aylarca gün ve gece demeden tartıştılar. Nasıl ve ne zaman direnişe geçeceklerinin yanıtını aradılar. Bu tartışmalar öyle rahat ortamda, birbirlerini sesini kolayca duyabilecekleri bir ortamda olmuyordu. Bazen mahkemeye getirilirken, cop ve kalaslarla kafalarına vurulmayı göze alarak birbirlerinin kulaklarına fısıldadılar. Bazen şifreli küçük not kâğıtlarında taşıdılar direniş fikirlerini. Bazen de hücrenin sessiz bir anını kollayarak gerçekleştirmek istediler bu tartışmalarını.

Birbirleri ile rahat konuşmasınlar diye Hayri, Kemal ve Mazlum'un hücreleri arasına bir de boş hücre koymuşlardı. Böylelikle fiziki temas kurmaları ve herhangi bir şey alışverişleri engellenmiş oluyordu.

Direniş tartışmaları uzayıp giderken, bir türlü ne zaman ve nasıl somut bir eylem planına dönüşemiyordu. Ve aylar Mart ayına gelmişti. Mart ayı Newroz ayıydı. Newroz ayı Kürtler için tarihten beri hep atılım, açılım ayı olmuştur. Tıpkı doğa gibi. Mart ayında doğa tüm renklerini, tüm yeşilliklerini ve tüm tazeliğini sergiler, üzerinde yaşayan canlı varlıklara ve bu arada insana yaşamın ve yeniden dirilmenin keyfini yaşatır. Ve Kürt halkı da bu aylarda doğaya uyum sağlayarak yeniden dirilmenin arayışı içine girer. Kawa destanı bunun tarihsel ilk örneği idi.

Böylesi bir dönemde 5 Nolu cezaevinde ve tekrar yok edilmenin eşiğinde olmak tüm Kürt tutsakları kahrediyordu. Ve diyebiliriz ki tüm tutsaklardaki direniş bilinci yavaş da olsa geliyordu. Ama bunun için nasıl bir yol izleneceği henüz belli değildi.

Aylarca süren tartışmalardan bir sonuç çıkmadığını gören Mazlum Doğan mart ayının da geldiğini görünce tarihe uygun, Newroz'un anlamına uygun ve belki de bir çıkış, bir kurtuluş yolu, bir isyan yolu açacak bir eylem düşünüyordu hücrelerinde. O 21 Mart'ın, Kawa destanının Kürt halkı için tarihsel olduğu kadar güncel anlamını da iyi biliyordu. Defalarca anlatmıştı bunu genç Kürt devrimci adaylara. Ve yazmıştı da. İlk manifesto "Serxwebun" da, ilk broşür "Doğru Yolu Kavrıyalım" da ve 79-80'de çıkan bültenlerde hep bu konuya değinmişti.

Sanki, Kawa'yı 2500 yıl öncelerinden alıp 20. yüzyılın son çeyreğine

getirmek ve tarihi bu destana çağdaş bir anlam kazandırmak rolü de ona düşmüştü.

Bunu tüm benliği ile hisseden, direnişe giden yolun böylesi bir tarihsel adımdan geçtiğini o büyük öngörüsü ile sezen Mazlum Doğan 21 Mart gecesi sembolik olarak üç kibrit çöpü yakarak Kürt halkının Newroz'unu kutlar. Ve belki o an birkaç söz söylemeden, arkadaşlarına birkaç satırlık yazı bırakmadan hücrenin arka kısmında, ancak iki büküm olarak girilebilen tuvalet bölümünde kendini duvardaki su borusu veya su vanasına asmak sureti ile yaşamına son verir.

Sabahleyin çorba dağıtmaya çıkarılan tutuklu Mazlum'un hücrede olmadığını görür. Dikkatle bakınca yerdeki yanmış üç kibrit çöpünü ve bir de tuvalet bölümünde mazlumun ayaklarının ucunu görür. Arkadaşlarına haber verir. Çok geçmeden Hayri'nin, Kemal'in "Keko, Keko!" diyen seslenişleri duyulur üst kattan. Aynı anda 35. koğuş 4 kat 9. hücrenin önü gardiyanlarla dolar. Diğer katlardaki tutsaklar şaşkın, meraklı ve hüzünlü bakışlarla ne olup bittiğini anlamaya çalışırken, Mazlum'u bir battaniye içine koyup hücre dışına çıkarırlar.

21 Mart'ın o eylem sabahını Fuat Kav Şöyle anlatır bir yazısında:

-1982 yılının Newroz ayına gelindiğinde artık Diyarbakır Cezaevinde uygulamaların çok sistemli hale geldiği insanların gerçekten de öldürüldüğü, yine bir kısım insanın kendilerini astığı, değişik yerlerde, değişik zamanlarda insanların ölü bedenlerinin ortaya çıktığı ve giderek teslimiyeti aşan ve artık ihanet noktasına gelen politikaların hayata geçirilmeye çalışıldığı bir dönemdi. Mazlum Doğan arkadaş da bu gidişata artık dur denmesi gerektiğini, bu vahşeti durdurmanın tek yolu da orada bulunan tutsakların kendi bedenleriyle ancak bunu gerçekleştirebileceğini bilerek o bildiğimiz tarihsel eylemi gerçekleştirdi. O gün yine her zamanki gibi gece çok yoğun bir işkencenin ardından sabaha doğru uyanmıştık. Sabah uyanmamızla birlikte yine her taraf sessizdi. Sadece ve sadece gardiyanların zaman zaman küfür sesleri ve yine hücrelerimizden çıkarılan bir iki tutsağın dağıtmış olduğu yemek kepçesinin dışında herhangi bir ses yoktu. Ve tutsakların da tabi o sabah neler olduğunu, neler bittiğini ya da o gece Mazlum'un ya da diğer arkadaşların Newroz'u nasıl kutladıklarını bilmezlerdi. Sabah erken çorbayı dağıtan tutsak ve gardiyanların Mazlum arkadaşın hücresinin önüne gidip Mazlum'u görme-yince ve Mazlum'a seslenmeleriyle birlikte anlamış olduk.

Yemek dağıtan arkadaşlar ya da gardiyanlardan herhangi birisi dördüncü kata gittikleri zaman hücrenin diğer katlarında bulunan biz tutsaklar sessiz kalırdık. Bunun anlamı şuydu; 4. Katta Kemal, Mazlum, Hayri ve diğer bazı arkadaşlar kalıyorlardı. Mazlum'un gardiyanlarla yapmış olduğu ya da Yüzbaşı Esat Oktay ile yapmış oldukları diyalogu duymak için biz sessiz kalırdık. O diyaloglardan hareketle bir sonuca ulaşırdık, bir yorum, değerlendirme yapardık. Ona uygun olarak da belli bir yaklaşım ortaya koyardık. Dolayısıyla dördüncü kata kim gittiyse diğer tutsaklar hep sesiz kalırlardı. O sabah da öyleydi. Fakat Mazlum arkadaşın hücrelerinden herhangi bir cevap gelmeyince gardiyanları çağırdı yemek dağıtan arkadaş. O da koşarak gitti baktı ki Mazlum hücrede görünmüyor. Anormal bir şeyin olduğunu anladık. Daha sonraki süreçte giderek kalabalıklaştı ve gardiyanlar geldi. Ardından Esat Oktay Yıldırım geldi. Önce Kemal, Hayri ve bir iki arkadaş daha hücrelerinden alıp başka bir yere götürdüler. Mazlum arkadaş dördüncü katın dokuzuncu hücrelerinde kalıyordu. Hayri, Kemal ve Mustafa Karasu arkadaşlar Mazlum arkadaşın başına gelenleri bilmemeleri için önce onları çıkarıp başka bir yere götürdüler. Daha sonra 35. Koğuşun çavuşu, (biz ona abla çocuğu diyorduk, Samsunluydu) geldi ve aşağıda durup tüm hücrelere seslendi: 'Bir dakika beni dinleyin' dedi. Biz ne söyleyeceğini merakla bekledik. Sonra abla çocuğu Mazlum Doğan'ın kendi hayatına son verdiğini ve bırakmış olduğu mektupta böyle bir yaşamın yaşanmaması gerektiğini ve böyle bir yaşamın kendisinin iddialarına ve gerçek yaşamıyla çelişen bir yaşam olmasından hareketle kendi yaşamına son verdiğini yazdığını söyledi. O çavuşun açıklamasıyla birlikte biz Mazlum arkadaşın eylemi gerçekleştirdiğini, kendi hayatına son verdiğini öğrenmiş olduk.

Mazlum arkadaşın tabii ki özel bir durumu vardı. Hareket içerisinde, tutsaklar arasında, arkadaşları ve yoldaşları arasında özel bir durumu olan bir arkadaştı. Genel olarak sevilen, bilinen, sözü dinlenen bu anlamda yapmış olduğu bütün çalışmaları ve eylemlerinin tartışmasız bir biçimde doğru olduğu kabul gören bir arkadaştı. Mesela işte Mazlum da, Kemal ve Hayri arkadaş gibi orada bulunması bile, tek başına yaşaması bile, sonuçta diğer tutsakların davranışlarını, tutumunu, duruşunu belirleyen bir pozisyondaydı.

Mazlum arkadaşın eylemi nasıl yaşanması gerekir düşüncesini yaratan bir eylemdi. Yol göstermiştir. Nasıl ölünmesi gerektiğini ve ölürken de neyi yarattığını ya da neyi yaratacağını, bir kişi hayatını kaybederken de

onunla birlikte orada yaşayan onlarca insanın gerçekten de doğru bir yaşama tabi tutulacağını ya da doğru bir biçimde kendisini yeniden yaşatabileceğini düşüncesini oluşturdu. Bu düşünce Mazlum'un eyleminden önce çok fazla yoktu. Örneğin Mazlum şunu diyordu; 'biz zamanında ölmesini bilemedik' Mazlum'un eylemine kadar Diyarbakır cezaevinde yaşayan tutsaklar ve özellikle PKK'lı tutsaklar ölümden korktukları için değil, nasıl ölmesi gerektiğini bilmediklerinden dolayı o noktaya gelmişlerdi.

(Mazlum'un eylem sonrası bıraktığı mektuptan bahseden Başçavuşun bu anlatımı sonradan doğrulanmamıştır. Ya kısa bir mektup yazmış ona da idare el koymuştur, ya da böyle bir mektup olmamıştır. C. Delibaş eylem sonrası hücreye girenlerden. Yerde ikisi bitişik biri ayrı ve yarıdan fazlası yanmış üç kibrit çöpünden bahseder. Bir mektup bırakmış diye de döşegini içini döker ama herhangi bir nota veya mektuba rastlamadığını ifade eder)

Zülfikar Tak 5 Nolu işkencelerini kara kalem çizmeden önce o işkence manzaralarını beynine çizmişti. Zülfikar zihninde yer eden o günü şu edebi tasvirle dile getirir:

-1982'nin 21 Mart'ında Newroz'u yeniden yaratarak savaş ilanı yapan Mazlum Doğan, dağların doruğuna çoktan çıkmıştı. Lokomotif rayına girmiş ileriye atılım için yavaş yavaş harekete geçmişti.

Sabah kahvaltı karavanası elinde, her zamanki gibi yüreği, beyni, cesareti ile değil, ayakları ile Mazlum, Hayri ve Kemal'lerin bulunduğu kata çıkan karavanacılar, dokuzuncu hücrenin önüne gelince, karanlığın rahmine ekilen diriliş ve aydınlanan tohumunun görkemli dağları aşmak üzere olan bir güneş gibi, bin bir renkli ışıklarının müjdecisi diye gökyüzüne gönderdiğini görünce irkilip gerisin geriye kaçarak kat kapsamında bekleyen boksörün yanına vardılar. Karavanacı korkudan lal olmuştu ama yüz rengi ve mimikleri olup biteni bir çırpıda gardiyana anlatmıştı. Bir çırpıda idareye gidip durumu rapor eden boksör Çavuş (gardiyan), 35'de birinci katın karşısında Atatürk profilini büyük harflerle yazılan "gençliğe hitabe" yazısının önünde durarak, her dört kata hitap edilecek bir pozisyon aldı. Sabah kahvaltılarından sonra "eğitim" düzeninde, "ey şanlı ordu, ey şanlı asker" marşını en yüksek ses tonuyla okuyan tutsakların tek tek yüzlerine baktıktan sonra; tutsakların o güne kadar hiç tanımadıkları bir ses tonuyla;

"Marş kes!" diye seslendi. Sesinin yumuşaklığından emin olmak için

bir yandan boğazını temizlerken, diğer yandan da, ses tonunun bıraktığı izlenimi ölçmek istercesine tutsakların yüzlerini inceliyordu.

Tutsaklar, sabahın köründe marş kesilmesine bir anlam vermeye çalışıyorlardı. Ama kendi kendilerine soru sorma gücünü yitirdikleri için tahmin yürütemiyorlardı. Birden çavuşun kararsız yumuşak sesi, tutsakların daha da şaşkınlıklarına neden olmuştu. Herkes nefesini tutmuş, çavuşun sözleri ile açıklığa kavuşacak yeni durumu ve getireceği yeni sonuçları merakla bekliyordu. Esas duruşta bekleyen tutsakların bedenlerinde gümbür gümbür çarpan kalpleri ve gözleri hareket ediyordu sadece. Başlar dik, gözler tavanda, eller pantolonun dikiş çizgisinde, beton sütun gibi soluksuz bekliyorlardı.

Çavuş, tutsaklara bir yıl gibi uzun gelen birkaç saniye bekledikten sonra; ‘Her kat birer çay bidonu hazırlasın, çay getireceğiz’ dedikten sonra, boğazını yeniden temizleyerek kaldığı yerden devam etti.

‘Mazlum Doğan arkadaşınız kendisini asmış. Herhalde ölmüş. Doktoru çağırdık, birazdan gelir. Ölmemişse kurtarmaya çalışır. Ama öldüğü kesin gibidir. Mazlum Doğan neden böyle yaptı bilemiyorum. Aslında ölmesini istemezdik. Çok üzüldük ama yapacak başka bir şey de yok. Arkadaşınızı kaybetmenizden dolayı acınızın büyüklüğünü biliyorum. Ama dedim ya, yapacak bir şey de yok. Yaşam devam edecek... Fazla konuşmak istemiyorum. Başınız sağ olsun’

Kimi tutsaklar Mazlum Doğan’ın şahadeti sayesinde günün 21 Mart, Newroz günü olduğunu fark ettiler. Newroz unutulmuş, yok olmuştu. Mazlum Doğan’ı tanıyan arkadaşların çoğu hüngür hüngür ağlıyordu. ‘Keko, biz sensiz ne yaparız?’ diyorlardı. Kimisi de, ‘Daha önce olmalıydı, geç kalındı. 1981 direnişi içinde olsaydı, belki direniş safları kabarır, teslimiyet yaşanmazdı. Şimdi... Direnen kimse yok. Hiç kimse bir şey yapmaz artık. Kim ne yapabilir ki?’ diye umutsuz söylemlere kaptırıyordu kendini.

Yine o Newroz sabahını hücrenin ikinci katında bulunan Yüksel Uzun şöyle aktarır:

-2.kat 1. hücredeydim sanırım. Ayak sesleri ve koşuşturmadan anormal bir şeyin olduğunu hissettik. Bir süre sonra Yüzbaşı Esat Oktay geldi ve bütün hücrelere hitaben “Mazlum Doğan arkadaşınız kendini hücresinde astı başınız sağ olsun” dedi ve gitti. O gün eğitim ve işkence yapılmadı.

Bütün hücrelere kasvet çökmüştü. Garip bir sessizlik vardı. Hepimiz hem üzülmüyor hem utanıyor hem de ‘seviniyorduk’. Üzülmüyorduk ama

üzülmemizin yetmediğini biliyor, kendimizi suçlu hissediyorduk. Ona sahip çıkamamış, yaşatamamıştık. ‘Seviniyorduk’ zira zifiri karanlığa bir delik açılmış ve yürüyebileceğimiz yolu artık görebiliyorduk...

Mazlum Doğan’ın, eylemini 21 Mart gününe oturtması bizim kabus dolu bir rüyadan ağır bir tokatla uyandırılmamızdı. Artık hiçbir şeyin eskisi gibi olamayacağı belliydi. Bunu Esat Oktay da anlamış, daha temkinli ve tedirgin davranmaya başlamıştı...

Teslimiyet diye bir sürecin olamayacağını, sadece direniş ile ihanet arasında bir geçiş evresi olduğunu 81 Direnişinde kendisinden dinlemiştim. Hızla ihanete giden süreci bu eylemiyle durdurmakla kalmamış tersine çevirmeyi de başarmıştı...

Evet Mazlumun ifade ettiği bu geçiş evresi Mazlum’un bu eylemiyle direnişe doğru evirilmeye başlamıştı. Mazlum’un ardından şu ağıt yakıldı Diyarbakır Cezaevinde, tutsakların zihninde:

***Doğurdu Karakoçan inleyen bir anadan
Katıldı bu kervana asiler diyarından***

***İnanmam hiçbir zaman ölmedi Mazlum Doğan
İşkencen kar etmedi yanıldı kahpe düşman***

***Dar kafese sığmadın anıt gibi dikildin
İhanetin göğsüne hançer gibi saplandın***

***Kawa’dan örsü aldın dağları alev sardı
Beşnolu zindanında isyana isyan kattın***

Gerçekten de Mazlum’un 21 Mart 1982 deki eylemi sonrası Diyarbakır cezaevinde hiçbir şey eskisi gibi olmadı.

Mazlum’un eylemi ilkti. O ana kadar açlık grevi, ölüm orucu eylemiyle karşılaşan işkenceci idare Mazlumun eylemi karşısında ne yapacağını şaşırdı ilk önce. Ne yapacaktı? Mazlum bu eylemi ile bir başlangıç yapmıştı. Bir çağrıydı daha çok. En imkansız bir anda eylem koyabilmek tüm tutsakların umuduydu. Mazlum direniş yolunu göstermiş ve bir direniş kıvılcımı çakmıştı. Mazlum’un eylemini yakından duyumsayan,

yaşayan arkadaşların da belirttikleri gibi Mazlum'un hayatını kaybetmesi acı bir durumdu. Onu tanıyanlar bu acıyı derinlerinde hissettiler. Ama öte yandan Mazlum bir çıkış ve kurtuluş yolunu da gösteriyordu kuşkusuz. Bu bir çağrı idi. Direnişe çağrı. Bu çağrı ile nasıl ve ne şekilde direnileceği tartışmaları da son bulmuştu. PKK'lı öncü kadrolar, kararlı kadrolar bunu böyle aldı. Bu sebeple yeniden direnişe geçme ve böylesi eylemler koymak için kendilerine güç ve cesaret aşıladılar.

Mazlum direnişe çağırıyordu asılı bedeni ile.

İşkenceci idare Mazlum'un bu direnişinin anlamını korku içinde hissediyordu. Esat Oktay bu eylemin ardının geleceğini biliyordu. Bu sebeple de Mazlum'un eyleminden sonra işkenceler daha çok arttı. Mazlum'un eylemine karşılık devletin ve askeri cuntanın politikasını uygulayan işkenceci idare Mazlum'un eylemine karşı daha çok işkence uygulayarak bu etkinin önünü almaya çalıştı. Bu konuda itirafçılardan akıl alıyorlardı. Şahin Dönmez, Erol Degirmenci gibi itirafçılar kendi iflas etmiş kişiliklerinde yaşanan korkak psikolojiden hareketle Mazlum'un eylemini "çaresizlik" olarak değerlendiriyorlardı. Ve idareye işkenceyi biraz daha sıkı tutmaları tembihinde bulunuyorlardı. Böyle olursa tutsakların çözüleceği, dayanamayıp kendileri gibi itirafçı olacaklarını umuyor ve idareye bunu telkin ediyorlardı.

Bu konuyu o dönem 35. Koğuştta bulunan Metin Aslan şöyle dile getirir bir yazısında:

-Mazlum'un eyleminden sonra işkenceler eskisini aratacak düzeyde şiddetli, sert ve kesintisiz bir tempo ile daha da arttı. Bir bakıma Mazlum'un çağrısını iyi anlamışlardı. Mazlum direnişe davet ediyordu. Onlar da Mazlum'a, karşı-direnişle (işkence ile) cevap veriyorlardı. Akıl hocaları itirafçılardı. 'Mazlum eğer kendini asmışsa bu açmaza, çaresizliğe düştüklerini gösterir. Biraz daha yüklenirseniz çözülecekler, hepsi de itirafçılığı kabul edecek' demişlerdi. Başta Şahin Dönmez olmak üzere bir çoğu kendi iradesizliklerinden, korku, kaygı ve inançsızlıklarından yola çıkarak sözde devlet için fikir üretiyorlardı. Aslında onların direnişçilerin ruh halini anlamaları imkansızdı. Ama akıl yürütmeleri darbeci faşistlerin emelleriyle, umutlarıyla, beklentileriyle örtüşüyordu. Bu sebeple daha bir hışımla yüklendiler.

Mazlum Doğan'ın eylemi PKK yapısına güç veriyordu. İdare ise gemi aziya alan işkenceleriyle bu dayanma gücünü kırmaya çalışıyordu. Bu gizli gücün nelere kadir olduğunu bilmedikleri için sonuç alabileceklerini sanıyorlardı.

Doğal ki sonuç alamadılar.

Direnış önce zihinlerde yavaş yavaş gelişirken vahşet cehennemi de tüm hızıyla devam ediyordu.

Ve tarih Mazlum Doğan'ı yazıyordu:

1955 Dersim Mazgirt doğumluydu. Aile Karakoçan'da oturur. İlk ve orta öğreniminden sonra Balıkesir Yüksek Öğretmen okulunu bitirir. 1974 yılında Hacettepe Üniversitesi Ekonomi bölümünü kazanır. Burada devrimci fikirlerini geliştirme ortamı bulur. Ankara siyasetin merkezidir. 1971 yılı yenilgisinden çıkan Türkiye devrimci hareketleri ve Kürt yurt-sever hareketleri bir arayış içindedir. Mazlum Doğan bu fikrinsel arayış içinde sosyalist düşüncelere sahiptir. Bu düşüncelerini üniversite ve Ankara ortamında geliştirme olanağı bulur. Mazlum Doğan'ın adını Dersim Öğretmen okulunda okuduğumuz yıllarda duymuştum. Ama en çok da Delil gelirdi bizim okula. Mazlum 79 yılı içinde Siverek'e de gelmişti. İlk fikirleri burada bize aktardı. Gençlerin eğitimi ve bilinçlendirilmeleri konusunda kendi yaşadığı bireysel deneyimlerini bizimle paylaşıyor ve bizim de nasıl bir eğitim anlayışı ve ciddiyeti içinde olmamız gerektiğini eğitici bir üslup içinde aktarıyordu. 1981 yılında Sıkıyönetim mahkemelerine verdiği ifadede bu ilk ideolojik arayışını şöyle dile getirdi Mazlum:

-1974-75 senesinde ben üniversite sınavında Hacettepe'yi tutturmuştum puan olarak. Hacettepe'ye kaydımı yaptırdım. Daha önce de sol eğilimliydim, çeşitli sol yayınlar, gazeteler, dergiler, kitaplar okuyordum. Marksizme, Leninizme sempati duyuyordum. Yüksekokula geldikten sonra o sıralar başlangıçta ADYÖD vardı. Bir iki defa ADYÖD'e, bir iki sefer DGB'ye ve TSİP'e gittim; ama orada pek fazla kişiyle tanışmadım, tanıımıyordum. Daha sonra ADYÖD kapatıldı. Bu arada Hacettepe Derneği v.b derneklere gidip gelmeye başladım. Buralarda devlet, demokrasi, faşizm, parti örgütlenmesi, mücadele konusunda çeşitli kişilerle konuşur, tartışırdım.

(...)

Devrimci sempatizan olduğum sıralar, devlet, demokrasi konularında bulduğum her türlü kitabı, millî mesele konusu dahil, okuyordum. DDKD kuruluş toplantısının yapıldığı zaman DDKD'ye gittim. DDKD ve DDKD'lileri burjuva milliyetçisi olarak görüyordum ve kesinlikle daha baştan beri ben onlara karşıydım. Ben kendimi enternasyonalist çizgide bir Marksist ve Leninist görüyor veya öyle olmaya çalışıyordum. Onların

Marksizm hakkında pek görüşleri yoktu. Bir ara başka bir arkadaş beni Haki ile tanıştırdı. SBF yurdu muydu, yahut Hukuk bahçesi miydi iyi hatırlayamıyorum. Haki bana milli mesele hakkındaki görüşlerini de dahil çeşitli konularda görüşlerini söyledi. Bu arada DDKD'yi de benden daha sert, daha kıyasıya eleştirdi ve burjuva milliyetçisi olduklarını, çalışma yöntemlerini, anlayışlarını, ideolojilerini eleştirdi, bu benim hoşuma gitti. İşte memlekete geldiğimde, kardeşim de dahil, pek çok kişiye, o arkadaştan, Haki'den ve yine Haki'nin arkadaşlarından bahsettim. Daha sonra benim de arkadaşlarım oldu Cemil gibi, Duran gibi.

1976 sonları mıydı, 1977 başları mıydı kesin hatırlamıyorum, ama o dönemde ben okulu bırakmak, artık tümüyle kendimi hareketin ideolojisi doğrultusunda faaliyet yürütmeye vermek istedim, ona adanmak istedim. Böyle bir örgütlenme veya bir görevlendirme söz konusu değildi. Yalnız bu arkadaşlar henüz kendi görüşlerini kavramadığım için bana pek o sıralar güven duymuyor, bu tür görevler falan vermiyorlardı

Batman o dönemde olduğu gibi şimdi de büyük bir işçi kentidir. Bir ara benden önce Haki arkadaş Batman'a gelmiş; fakat Kürtçe bilmediği için ve Batman'daki burjuva milliyetçileri tarafından da 'bu hem Türk-tür hem Kürtçülük yapıyor' biçimindeki suçlama ile karşı karşıya kaldığı için Batman'ı terketmek zorunda kalmıştı. Daha doğrusu Batman'ı terk etmeden önce bana Kürtçe bilen bir arkadaş falan yok mu yanıma gel-sin biçiminde bir arzu belirtmişti.

Ben bunu duydum, çırpındım illa Haki'nin yanına gideceğim, beni bırakın gideyim falan diye. Haki kendisi Batman'ı terk etti. Ben Haki'ye söyledim işte beni gönder dedim o da zorluklara dikkat çektikten sonra, 'sen bilirsin' dedi. Ben 76 sonlarına doğruydu valizimi topladım, ailemden kopardığım parayı da alarak Güney illerine geldim. Ceylanpınar'da faşizm konusunda bir seminer mi verecek, ben arabaya atlıyorum Ceylanpınar'a gidiyordum. Kahvehanede oturuyordum birinin yanında. Yahut TOB-DER'de oturuyordum. Bazı kişilerle bireysel ahbaplık, dostluk kurarak, mümkünse evinde yatmaya çalışıyordum. Ertesi gün seminere katılıyor, bildiğim görüşleri savunuyordum. Böyle turist gibi geziyordum. 1977'ye doğru artık ben Batman'da kalmaya başladım. Sık sık Batman'a gidiyordum, bir hafta kalıyordum, 3 gün kalıyordum, 5 gün kalıyordum.

Bazen dışarıda kaldığım da oldu. Yani yaz aylarına doğru. Nisan ayına doğru yatacak ev bulamıyordum, yemek de bulamıyordum; ne yapıyor-

dum, dışarıda yattıyordum. Ama diyelim ben TÖB-DER'e gidip oturuyorum, ya da Lis-Der var gidip oturuyordum, akşama doğru oluyor bir genç, bir delikanlı "ağabey bu gece bizim eve gidelim" diyorsa, hiç fırsatı kaçırmıyor, direkt onların evine gidiyordum. Ertesi gün davetsiz olarak gittiğim de oluyordu. Yani zar zor idare ederek kalmaya, propaganda yapmaya çalışıyordum. Diyelim ki, bir genç beraber oturuyoruz, beraber çay, sigara içiyoruz, ben ona hemen herhangi bir konu falan açarak hareketin görüşlerini götürmeye, onun tasvibini almaya çalışıyordum. Bu konuda Batman grubundan bir kısım insan buradadır, bunlar tanık olmuşlardır, benim dışarıda yattığımı da bir kısmı bilir, aç kaldığımı, perişan kaldığımı da bilir.

Kısacası aslında halkın misafirperverliği söz konusuydu. Hatta bir kısmı diyelim elbiselerimiz kirli, bu evde kalıyoruz, sabahleyin bize temiz giyecek elbise, gömlek de veriyorlardı, gömleğimizi falan da değiştiriyorduk. Bu yalnız benim için değil, başka arkadaşlar için de söz konusu. Biz bir fon veya bir merkezden gelen bir para ile geçinmiyorduk. Bir köye, bir kasabaya giderken, hemşerilikten olabilir, uzaktan bir tanıdıktan olabilir, bir merhabadan olabilir, biriyle diyelim bir yerden bir yere otobüsle yolculuk ediyor, kendisini şahsen tanıyorsak veya konuşuyorsak, nereli olduğunu öğreniyorsak daha sonra peşini bırakmaz gider onu arar bulur, onun vasıtasıyla orada iş yapmaya, bazı kişileri tanımaya, hareketin ideolojisini, görüşlerini götürmeye çalışırdık. 1978'in sonlarına kadar bu böyle sürdü.

Mazlum Doğan'ın mahkemeye sunduğu savunmasından ilk ideolojik çalışmaları özet anlatımı böyle.

Ve Mazlum 1979 yılı içinde Urfa çıkışında yakalandı. Üzerinde başka bir kimlik vardı. Kitabın ilk sayfalarında anlatıldığı üzere bir kaçış denemesi ardından kimliği açığa çıktı. Önce kolordu sahası içinde 1 Nolu ve 2 Nolu askeri cezaevlerinde kaldı. 12 Eylül'de içeride karşıladı. 1982 yılı 21 Mart'taki bu eyleme kadar da hem maddi hem de manevi olarak o ilk devrimci fikirlerinin emekçisi, teorisyei ve de önderi oldu.

Biz aslında bu boku dışarıda yedik!

Cezaevinde tutuklular arasında tek iletişim birlikte toplu olarak çıkan mahkemelerdi. Mahkemelerde de ancak yan yana geldiğiniz arkadaşımızla kaş göz işareti ile ya da fısıltılı seslerle bir şeyler anlatılabiliyordu. Bu da çoklukla dayak ve işkence ile sonuçlanırdı. Bu sebeple diğer koğuşlardaki tutuklulara haber vermenin en iyi yolu mahkemede ifade için

mikrofona çağrılırken konuşma idi. Mahkeme heyetine söylenen her söz diğer tutuklular tarafından dikkatle dinleniyor ve böylece tüm koğuşlara bu haber yayılıyordu. Mahkemelere çıkma olmayınca da cezaevinde gerçekleşen olaylardan uzun süre haber alamıyorduk.

Mazlum'un eyleminin duyulduğu bu bakımdan geç oldu.

O kış uzun süre havalandırma alanı karlı idi. Mart ayı ile birlikte karlar erimişti. Yeniden havalandırmada işkenceli eğitimler başladı. O gün birkaç asker havalandırmaya doluştu. Tarihi Çevir marşından sonra asker komutan birden durdurdu koğuşu. Sıra açıl marş yaptı. Hem uzun süredir havalandırma eğitimi yapmamıştık hem de yeni gelenler vardı. Bu sebeple bazıları yanlış yaptı. Asker gardiyan 'lan o yanlış yapanlar çıksın' dedi. Çıkılmamak daha kötü bir işkence olduğundan yanlış yapanlar sıralarından çıkıp askerin yanına gidip tek mil verdiler:

-... Mardin emret komutanım

-...Urfa emret komutanım

Tam sekiz kişi. Komutan emir verdi:

-Açın lan bu kanalizasyon kapağını

Betondan yapılmış kapağın demir kulpundan tutup kaldırdılar. Bok parçaları suyun üzerinde yüzüyordu. Asker gardiyan bu sekiz kişiye emretmeye devam etti

-Herkes eline bir parça bok alsın lan!

Aldılar. Sekiz kişinin beti benzi atmıştı. Tüm koğuş esas duruşta izliyoruz ama bizim durumumuz onlarınkinden farklı değil.

-Söyleyin lan, ben yanlış yaptığımdan dolayı bu boku yemeyi hakkettim.

Kimi dedi kimi çok geçirdiğinden diyemedi.

Gardiyan bağırırdı:

-Alın ağzınıza, çiğneyin ve yutun, bak kontrol edeceğim ağızda bir ufacak parça kalırsa size tekrar sıçtırır yediririm!

Zaman dondu, uzakta marş okuyan diğer tutsakların acı bağırışları dışında bir şey duyulmuyordu. Yer yanlıs da yerin dibine girsek, ne kadar iyi olurdu. Duvarlar çok yüksek, kalın ve gri... Hiçbir yere kaçamıyoruz. Orada durmak, insanlığın kurşuna dizilişini seyretmek zorundaydık sanki.

Gardiyan ağızlara tek tek baktı. Ağızlarda hiçbir şey görmemiş olacak ki 'ha tamam, bir daha yanlış yapmazsınız' dedi 'geçin yerlerinize'

Geçtiler. Ardından da eğitim saati bittiğinden içeri geldik. Sekiz kişi böğüre böğüre tualete koştu. Kimi kustu, kimi de ağzını suyla yıkadı.

Ve herkes derin bir suskunluğa gömüldü. Ağzıları bıçak açmıyordu.

Tuvalet bölümünde 55 yaşlarında Yusuf Ö. Hüzünlü bir şekilde sigarasını çekerken ben de onun çektiği acıdan farklı olmayan bir acı içinde ona teselli vermeye çalışıyordum. Hacı Yusuf diyorduk ona. PKK'li diye bilinen gruba pusu kurmaktan yargılanıyordu. KUK grubundaydı. Bölgelerinde KUK ile PKK arasında çatışmalar yaşanmıştı 1980 de. Heci Yusuf havalandırmadaki sekiz kişinin içindeydi. “Biz bu boku dışarıda yedik aslında. Bizi birbirimize düşürdüler. Bizi birbirimize düşman ettiler, sonra da her iki tarafı da zindana atarak işte böyle bok yedirdiler bize. Suç bizim. Biz bu boku çoktan yemişiz” dedi hüzünlü bir ifade ile.

Yusuf Ö. 1986 yılında cezaevinden tahliye oldu. Sonradan Eyüp Gökçen'den öğrendiğime göre de 2004 yılında bir trafik kazasında kendisi ve 3-4 yakını ile birlikte hayatını kaybediyor.

Havalandırmada bu insanlık dışı uygulamaya tabi tutulan kişilerden biri de Hacı T. idi. Hilvanlı aşiretinin ileri geleni ve kendi çapında bir ağa idi. Cezaevinde baskı ve işkence kuralları içinde bile aşiret lideri gibi davranır, çevresindeki yeğenleri ile birlikte aşiret kurallarına göre yaşardı. Mesela bisküvi yerken önce Hacı'nın elini atmasını bekler ardından yeğenler başlardı. Eğitim ve işkence esnasında hiçbir aile yakını yardım edemese de Hacı amcalarına, içerde asker olmadığı zaman her türlü yardımı yaparlardı.

İki gün sonra bir fırsatını bulup Hacı'ya yanaşım. Nasılsa ilk mahkemede tahliye olacaktı. Cezaevinde olup bitenler henüz dışarıda bilinmiyordu. Az da olsa tahliyeler oluyordu. Onlara, burada olup bitenleri dışarıda anlatmalarını tembihliyorduk. Kamuoyunun oluşması için bu önemliydi. Hacı T. da dışarı çıkacaktı. Bu olaydan hareketle dışarı çıktığında bu olayı teşhir etmek için insanlara anlatmasını söyledim. Yanıtı tam aşiret feodalite usulüne göreydi:

-Yok yeğenim, anlatırsam düşmanlarım sevinir, dostlarım üzülür, dedi.

Çok geçmeden Hacı tüm yeğenleri ile birlikte tahliye oldu. Eminim kimseye anlatmamıştır. Hacı T. 2000'li yılların başında vefat etti. Ben de düşmanları sevinmesin diye soyadını yazmadım buraya.

Üç tane O... Çocuğu!

Marşlar çoğalıyordu. Türkiye Cumhuriyetini var eden bütün askeri, siyasi hamaset marşları bitmişti. Koğuş defterinde marş sayısı elli civarında seyreliyordu. Bazı marşlar çiftler çiftterdi. Jandarma marşı, Ege

marşı, Ordu marşı birkaç tane idi. Yetmedi bunlara Osmanlının fetih marşları da eklendi. Hasan Mutlucan'ın kahramanlık türküleri, Müşerref Akay'ın "Türkiyem Türkiyem" şarkısı bile biz 5 Nolu'daki tutsaklara marş olarak ezberletiliyor ve havalandırmada askeri eğitim eşliğinde okutuluyordu. Çocuk koğuşundaki hava korsanları Osmanlı İslam sentezi şiirlere makam uydurup tutuklulara söyletiyorlardı. Buna bir de itirafçıların devrimci marşların müziklerini ırkçı şoven hamaset sözlere uyarlayarak bir şeyler ortaya çıkarmaları eklenmişti. Mesela "Boğazdan akan mavi sular, boğazdan akan mavi sular, Midiliyi sarar..." şeklindeki sözleri olan ve Yunan adalarını Türkiye sınırları içinde gösteren sözlere, 70'li yıllarda Aşık İhsan'ın söylediği ve devrimcileri anlatan "Yiğitler" türküsünün makamını uydurmuşlardı. Bunun gibi daha bir çok uyduruk marşlar bizlere işkence etmek üzere üretilmişlerdi.

Bizim bulunduğumuz koğuşta Şahin, Erol ve Halef adlı itirafçılar bizimle birlikte eğitim yapmaz, bizimle birlikte koğuş içinde ayakta durmaz ve havalandırmaya eğitim amaçlı çıkmazlardı. Gece daha kimin adını vermediklerini düşünür, gündüz de ya mahkeme çağrılır orada ifade vermeye giderlerdi ya da idareye çağrılır itirafçıları nasıl çoğaltabileceklerini tartışırlardı. Bir şey yapamayınca da koğuşa müdahale eder, kim Kürtçe konuşursa gidip gardiyana haber verirlerdi

Bu işkencelerin devam ettiği bir sırada itirafçı grubun mahkemede olduğu bir sırada yüzbaşı Esat Oktay'ın koğuşa geleceğini söyledi gardiyan. Zaten koğuş içinde ayakta eğitim düzenindeydik. Bekliyorduk. Şahin yine koğuşu ispiyonlamış mıydı? Kendimizi saatlerce sürecek bir işkence saldırısına hazırladık.

Esat'tan önce köpeği co göründü. Kapıdaki koğuş sorumlusu hemen co'ya "dikkaaaaaat!" çekti. Köpek co girer girmez karşıda duran tutuklunun önüne bir kafa darbesi indirdi. Taşaklarından darbe yiyen tutuklu "ahhh" diye bir çığlık attı. Hepimiz içgüdüsel olarak önümüzü savunmaya aldık. Bu kez gardiyan devreye girdi "esas duruşu bozma lan, yüzbaşı geliooooo!" Esas duruşu bozmamalıydık. Gözlerimiz Co'nun hareketlerinde. Bir o yana bir bu yana kuyruğunu sallaya sallaya koşuyor. Kimin yanından geçse o tutuklunun canı çekiliyor.

Bir-iki dakika sonra da Esat Koğuşa girince koğuş sorumlusu tek-milini verdi:

-2. koğuş 65 mevcudu ile emir ve görüşlerinize hazırdır komutanım!

İçeride koyu loş kırmızı bir hava vardı. Ay yıldızlı bayrak rengiyle boyalı pencereler kapalı olduğundan içerisi loş bir karanlıktaydı. Havalandırmada 3. Koğuş yüksek sesle eğitim yapıyordu. Yüzbaşı, ses yüksek olduğundan gardiyana havalandırmadaki eğitimi durdurmasını söyledi. Ses kesildi, Esat o sarhoş görünümlü haliyle koğuş içinde gidip gelirken konuşmaya başladı:

-Lan bakın, buraya üç tane O... çocuğu verdim. Onlara inanmayın. Onlar kendilerini kurtarmak için işledikleri suçu başkalarını üstüne attılar. Siz bunlara asla inanmayın. Bana gelin, bir şey istediğinizde, bir ihtiyacınız olduğunda bana gelin. Siz bu okulun öğrencilerisiniz. Ben hem sizin komutanınız, hem öğretmeniniz hem de babanızım. Bu o... çocuklarına bir şey anlatmayın. Bundan sonra onlara taviz yok. Eğitim yapıyorlar mı?

Koğuş sorumlusu “yok komutanım” dedi.

-Yaa, dedi kapıdaki gardiyana dönerek, bak çocuğum bu o... çocuklarına burada bundan sonra taviz yok, eğitim yapacaklar, herkesle eşit olacak bundan sonra, dedi ve aynı hızla çıktı koğuştan.

Hepimiz afallamıştık. Şaşırmıştık. Bir numara, bir oyun veya danişıklı döğüş mü ne, bir anlam veremedik önce. Aramızda fısıldaşarak bu durumu yormaya çalıştık. Ne olabilirdi? Yüzbaşı neden böyle dedi. Oysa Şahin Dönmez, Erol Değirmenci ve Halef Çarpar Esat’ın bir numaralı adamıydı. Tepkimizi mi ölçmek istiyorlardı. Yeni bir düşürme oyunu muydu? Aramızda anlaşarak şu an mahkemede olan itirafçılara hiçbir şey anlatmayacaktık. Zaten onlara ne anlatsak gidip gardiyana söylemeyecekler miydi?

Bu sebeple sustuk. Öğleden sonra geldiler. Ama biraz geç geldiler. Bir şeyler olmuştu. Yüzleri bozuktu. Moralleri hiç yoktu. Aralarında fazlasıyla konuşuyorlardı.

Halef Çarpar iki gün sonra koğuştan ayrıldı. Nereye gitti bilemedik. Yüzbaşının söylediklerini arkadaşlarla aramızda anlaşıp Haydar Eroğlu’na anlatmaya karar verdik. Haydar onlarla gelmişti fakat ruhen onlarla değildi ve onlardan kopmak için de fırsat kolluyordu.

Haydar’a ben anlattım olup bitenleri. İdarenin bir tavır değişikliğinden bahsetti Haydar. “Bak” dedi bana “bunlar bu koğuştan bir şey elde edemediler. Bir tek seni tanıyorlardı. Sen de kararlı durdun. Koğuştan korkmaya başladılar. Ben ifadelerimi geri aldım. Şimdi en çok beni tehdit ediyorlar. Beni öldürseler de ben ifadelerimi geri almaya kararlıyım. O gün mahkemeye çıktığımızda tutumları farklıydı. Şahin idare bizi göz-

den çıkardı diyordu mahkemede”

Haydar o günden sonra ilişkisini kesti Şahin ile. Yatağını koğuşun öteki ucuna götürdü. Şahin ve Erol yalnız kaldılar. Ve tabii kurallar onlar için de geçerli olmaya başladı. O günden sonra bulaşık yıkamaya, koğuş çöplerini dışarı vermeye, gece nöbeti tutmaya ve bizler gibi dayak yemeye başladılar. Bir cop darbesi ile hüngür hüngür ağlıyordu Şahin.

Tarihin Şen ocukları: Dörtler

Otuz yıl sonra cezaevi önünden geçerken o marşlar canlanıyor hafı-
zamda. Her blokta 4 havalandırma vardı. Toplam 16 havalandırmada
on altı yerden askeri yürüyüş eşliğinde marş sesleri geliyordu koğuşlar-
dan. Ve beton zemini titreten ayak sesleri. Bir yerden 260 kişinin ağzın-
dan tempolu olarak Şu ses yükseliyor gökyüzüne:

“Ta-ri-hi çevir nal sesi kıs-rak sesi bu-u-u-unlar
del-miş Romanııın gĞ-sn mız-rak gibi Hu-u-u-unlar”

Bir başka yerden

“ırpınırdı Karadeniz bakıp Trkn bayrağına
Ah lmeden bir görseydim selam Trkn bayrağına” sesleri

Daha uzak bir yerlerden en dipteki havalandırmadan, ve sanki me-
zardan yükselen toplu bir ayin sesi gibi

“UlaŐıyor çağlara destanlaŐan yüce Türk,
yaşama sevincimiz ulu nder Atatürk”

Ve başka havalandırmada ayaklara, kafalara inen cop ve kalas dar-
belerinin yol açtığı insan çığlıkları, bağırışlar, haykırışlar ve tüm bunlar-
dan müthiş bir haz alan gardiyanların küfreden, aşağılayan sesleri hala
orada, 5 Nolu cezaevinin üzerinde asılı duruyor.

Öte yandan 33 . koğuş çatısı üzerinden otuz yıl önce tüten ve insan eti
koku su ile tiner kokusunun birbirine karıştığı o anlar canlanıyor zihnimde.

1982 Mayıs ayında tüm cezaevi işkence ile uyuŐturulmuŐ bir gaflet uyku-
sunda iken, Mazlum’un eylemini duyan herkes sarsılmıştı. Belki günler, belki
de aylar sonra ulaşmıştı bu haber 20-30 metre uzaklıktaki diğer koğuşlara. Fı-
sılıtlarla, mahkemelerdeki açıklamalarla ve kaş göz iŐaretleri ile ulaşmıştı bu
haber. Tabii ulaştığında da Mazlum’un 21 Mart günü, Newroz günü kendini
hücrede cayır cayır yakarak bir eylem koymuştu Őekline bürünmüŐtü.

-Mazlum Newroz günü kendini yakmış!

Bu haber en çok da 33. koğuşta yankısını buluyor. Ferhat var orada.

Nemci, Eşref ve Mahmut var orada. Bu haberi duyar duymaz bir arayış içine giriyorlar. Zaten bu koğuşa geldiklerinden beri bu arayışları durmamış. Tekrardan direnişe geçmek, uygulanan bu teslimiyet ve ihanet ettirme politikasını durdurmak son bir yıldan beri “Dörtlerin” zihninde var. Öyle ki Ferhat mart 1981 de, teslimiyetin yeni yeni başladığı bir yıl önceki şu sözü aktarılır arkadaşlarınca: “Bizi bizden başka bu vahşet ve teslimiyetten kimse kurtaramaz”

Gerçekten de 5 Nolu gerçeği bu sözde gizli idi. Bizim Auschwitz’in gerçeği buydu. Bizi kurtaracak müttefik orduları yoktu. O ordular yine tutsakların zihninde, bilincinde ve yüreğinde idi. Bu orduların harekete geçmesi gerekiyordu. İşte dörtlerin yüreğindeki eylem hazırlığı bu aşamaya gelmişti. Mazlum’un kendini yaktığı haberi onları müthiş bir şekilde etkiledi. Eziklik duyular. Onu koruyamadık dediler. Onun yerine biz olmalıydık dediler. Harekete geçerken bu bilinçle donanmışlardı. Mazlum’un eylemine karşılık olmak istiyorlar. Mazlum’un eylemi mesaj yüklüydü çünkü. Öyle sıradan bir eylem değildi. Çıkış yolunu, ihaneti durdurmanın yolunu, teslimiyeti direnişe çevirmenin yolunu gösteriyordu onlara ve herkese. Mazlumun mesajını böyle anlıyorlar, böyle de uygulamak istiyorlar. Bir eylem koyuyorlar kafalarına. Mazlum gibi olmak istiyorlar. Mazlumun verdiği mesajı algıladıklarını ifade etmek istiyorlar. Ama bunun için biraz daha sabretme ihtiyacını duyuyorlar. Çünkü Mazlum bu eylemi için Newroz ayını ve Newroz gününü beklemişti. Tam 20’yi 21’e bağlayan mart gecesi üç kibrit çöpü yakmış ve bedenini boşluğa bırakmıştı.

Dörtlerin eylemini anlatan ‘Dörtlerin gecesi’ adlı kitapta Ferhat’ın ağzından eylemin özü ve amacı şöyle verilir.

-Bu ortamdan nasıl kurtulabileceğimizin tek ve biricik yolunu yoldaş Mazlum Doğan bize gösterdi. Eğer ölüm göze alınırsa bu teslimiyet ve ihanete giden perdeyi kolayca yırtabileceğimizi, yoksa bu ihanete gidecek yolu tersine çevirmenin zor olacağını ispatladı. Teslim olmamızın en büyük nedeni nedir biliyor musunuz? Yeri geldiğinde ölmesini bilmediğimizdendir. Oysa yeri geldiği zaman ölmesini bilmeliydik. İşte en büyük eksikliğimizi yine Mazlum bize öğretti. Bu ihanet girdabında boğulmadan ve şahsımızda davamızın boğulmasına izin vermeden Mazlum’un başlattığı yolu devam ettirmeliyiz. Hem de sesimizi daha da gür bir şekilde yükselterek, canımızla bu ihanet gidişine dur demeliyiz.

Ferhat bazı eşyalarını değişik arkadaşlarına bırakır. Son mektuplarını

da yazarlar. Onu da belli bir yere bıraktıktan sonra, eylem sonrası neler yapılması gerektiğini de bazı arkadaşları ile paylaşmadan edemezler. Eylemin yankı bulması için bu gerekli idi.

Koğuştta fazla miktarda boya inceltilmesinde kullanılan tiner var. Yağlı boyalar var. Konuşuyorlar, anlaşıyorlar. 18 Mayıs geliyordu. 18 Mayıs Parti tarihinde önemli bir gün. Haki'nin katledildiği gün. Dışarıda her 18 Mayıslarda mücadeleyi daha da yükseltmek için eylemler yapılırdı. Haki'nin katledilişinden bir yıl sonra Hilvan'da Halil Çavgun bir 18 Mayıs eyleminde katledilmişti. Bir de 18 Mayıs Türkiye devrim önderlerinden İbrahim Kaypakkaya'nın işkence hanelerde 'ser verip sır vermeyen bit yiğit' olarak katledildiği gündü. Bu günü beklemeye koyulurlar. Ama tam da 18 Mayıs gününe denkletiremezler. 16'yı 17' ye bağlayan gece nöbet geceleridir. İnisiyatif onlarda. Öyle ayarlamışlar. Ve 18 Mayıs bir gün kala Dörtler, yani Ferhat Kurtay, Necmi Öner, Eşref Anyık ve Mahmut Zengin bir tarihi eylemi gerçekleştirirler. Koğuştta 140'ı aşkın tutsak ölüm uykusunda iken bir anda Dörtlerin yanan bedenlerinden yükselen slogan sesleri ile uyanırlar. İlk yaptıkları şey su dökmek olur. Eylemciler "su dökmeyin, su dökmeyin" diye bağırlar.

Dörtlerin bu eylemi cezaevinde F. Yetkin ve M. Tanboğa tarafından yazılıp yayınlanması ile 90'lı yılların başlarında devrimci yurtsever kamuoyu bu eylemden gerekli şekilde haberdar oldu. Dörtlerin Gecesi adlı kitapta Dörtlerin eylemini ele alan birkaç paragrafı buraya alıyoruz:

-Ferhat, kibriti eline aldı, dört çöp çıkardı. Dördünü bir araya getirdi. Önce kava sürdü hafifçe. Boş olan elleriyle kazanın demir ayaklarına sarıldılar. Ferhat'ın kibriti kava çakması, saçılan kıvılcım, patlayıp tutuşan tiner ve petrolün sesi... Ateş... Patlama... Alev alev dumanlar ortasında bağdaş kuran yiğit dört insan... Yolculuk başlamıştı uzayın derinliklerine...

(...) Tahta ranzaların 2. ve 3. Katlarında yatanlar, kendilerini bilinçsizce yere atmaya başladılar. Uyanan tutsakların çoğu ateşin bulunduğu yere toplandılar. Çığlıklar, feryat ve figanlarla karışık hawar... hawar...hawar çektiler. Cılgına döndüler bu manzara karşısında. Çarpılmış döndüler, sersem hareketlerle sağa solan koşuştular. Bir kısmı kapıyı yumrukluyordu. Kapıdan başka kimse ses vermiyordu, bir kısmı can havliyle suç olduğuna bakmaksızın, düşünmeksizin camları kırdılar. Bir kısmı da ellerinde su bidonlarıyla ateşi söndürmeye çalışıyordu. Ateş söndükçe, alevler azaldıkça, ateşin içinde bağdaş kurmuş insanlar gör-

düler. Birden afalladılar. Beyin merkezleri tahrip oldu. Düşünme sekteye uğradı. Olur mu böyle bir şey olur mu? Ateşin içinde bağdaş kurmuş insanlar olur mu? Yoksa bu bir kabus mu? Dürtün beni arkadaşlar, arkadaşlar dürtün beni. Yoksa uykuda mıyım? Bir karabasan mı bastı beni? Suyu dökenler durdular. Ateşin içinden gelen sese kulak verdiler. Ateşin sesi hafif ve netti. ‘su dökmeyin... ateşi yakın... ateşi...’

(...) sabahın gün ışıması ile bir kara duman bulutu doğuyordu. 33. Koğuştan, zindana tutsakların kara haberini iletliyordu. Elllerinde su bidonları ile bekleyen tutsaklar arkadaşlarımızı kurtaralım anlayışı ile hareket ederek suları döktüler. Ateşin içinde olanların kimler olduğu artık anlaşılıyordu. Bu Ferhat Kurtay, şu Eşref Anyık, bunlar da Necmi Öner ve Mahmut Zengin dir. Ateşin içindekiler hala bağıryorlardı: ‘ateşi yakın, ateşi, su dökmeyin, su döken hayindir. Arkadaşlar, bizler bilinçli bir şekilde kendimizi yaktık. Bu bir siyasi eylemdir. Eylemi kırmayın’ diyorlardı. Alevler sönmüştü. Koğuşa insan etinin yanık kokusu dolmuştu. Bu dört insanın tepeden tırnağa ateşler içinden çıkarılışı korkunç bir manzaraydı. Yüzleri yanıklar içindeydi. Etleri dökülüyordu. Ama eller daha sıkı birbirine ve kazanın demirlerine perçinlenmişti.

O dönem 33. koğuştaki olan ve 2009’un yaz aylarında İstanbul’da çatışan iki tarafın silahlarından çıkan kurşunlarla talihsiz bir şekilde hayatını kaybeden Selim Dindar 17 Mayıs gecesinde, saat 03.00’te gerçekleşen patlama anını şöyle anlatır:

- Aynı koğuştaydım. Ferhat Kurtay hemşerimdi, elektrik mühendisiydi, samimiyetimiz vardı. Sabaha karşı saat üç sularında koğuştaki mütahiş bir patlama oldu. Bir arkadaş alevlerin üstüne su döktü. Alevlerin içinden bir ses geldi. ‘Bu bir yangın değil, eylem. Kahrolsun işkence, kahrolsun vahşet’ dedi. Alevler küçüldüğünde biz o dört insanı kafa kafaya vermiş gördük. Ben Ferhat Hoca’nın başucuna gittim. Eğildim, ‘Hocam bir şeyler söyle’ dedim. Dişleri kenetlenmişti. Tıslar gibi bir sesle zorlukla, ‘Bana o türküyü söyle’ dedi. ‘Sevda’ adında çok sevdiği Kürtçe bir aşk türküsüydü bu. Ben ağlayarak türküyü söylemeye başladım. Beni teselli etmek ister gibiydi. Ağlamamam için bana tebessüm etti. Tebessüm ederken yanaklarından etler dökülüyordu.

17 Mayıs Dörtlerin gecesinde 33 koğuştaki isyan çıkar. Kapılar dövülür. Camlar kırılır. İşkenceci gardiyanlar kapı mazgalından korkarak bakarlardı. İçeriye bakan bir daha yanaşmaz oraya. Mazlum’dan sonra bu

cesaretli ve tarihe geçen eylemlerden sonra korkma sırası işkencecilere gelmişti. Bu sebeple uzun süre gelmediler. Güç topladıktan sonra gelebildiler. Dörtlerin yanık bedenlerini battaniyeye koyup dışarı taşıdılar.

Bu büyük eylemin yankısı büyük oldu. Çevre koşuşlar bu eylemi duyular. Gördüler. Ama daha öndeki koşuşlar C ve B blokları duymadı. Duyanlar da ne olduğunu anlayamadılar. 33.Koğuştta direnme belirtileri gösteren çok sayıdaki tutsağı oradan alıp 35. Koğuşa getirirler. Bu eylemeden dolayı koğuş cezalandırılır. Pencereler uzun süre onarılmaz. İçeri su sıkılır. Tutuklular günlerce su içinde bırakılır. İçme suyu yok, yemek yok.

33. Koğuş Dörtlerin eyleminden sonra harap vaziyette kalır. İdarenin nezdinde direnen, isyan eden, bundan dolayı da sürekli cezalandırılması gereken bir koğuştur. Günler sonra yeni tutuklular verilir koğuşa.

Haziran ayı başlarında Diyarbakır'lı iş adamı Felat Cemiloğlu'nu ve beraberinde Bedii Tan'ı bu koğuşa getirirler. Gazeteci Hasan Cemal yıllar sonra Felat Cemiloğlu'na ulaşır ve kendisi ile muhasebecisi Bedii Tan'a yapılanları anlatmasını ister. Kürtler adlı kitabında H. Cemal bu görüşmeye yer verir:

-Bizi cezaevinde bir teğmen onlarca asker karşıladı. Tamamen soyunmamız emredildi. Eşyalarımızı kontrol ederken benim tıraş köpüğümü aldılar, herhalde daha evvel görmedikleri için bunun ne olduğunu sordular. Üst kapağa basınca köpüğün fişkırtdığını görünce çok zevklendiler ve köpükleri hepimizin yüzüne, kafasına ve vücutlarımıza fişkırtarak, köpüklü yüzümüze tokat atmaya başladılar. Tokatladıkça köpük üstlerine ve etraflarına sıçramakta, onlar da bundan büyük bir zevk almakta ve tekrarlamaktaydılar. Bir müddet sonra nizami olarak 'geriye dön!' emri verildi. Ben biraz muntazam dönmüş olacağım ki, 'ibneye bak, nizami dönüyor' diye hem alay ettiler, hem mükafat olarak çıplak sırtıma birkaç darbe vurdular.

Sonra makatlarımızın içine de baktılar

Eşyalarımızın kuşak, kravat gibileri haricindekileri torbalarımıza koyarak giyinmemizi söylediler. Ve sonradan öğrendiğimiz 36 No'lu koğuşa, içinde hücreler bulunan koğuşa bizi götürüp 1 No'lu hücreye sokarak 'Soyunun' dediler.

Bedii bey, Hilvanlı Hamdoş dedikleri elli yaşlarında Hamit Gerger ve on beş-on altı yaşlarında bir çocukla aynı yerdeydik. 35 No'lu koğuş üç katlı, yan yana sıralı hücrelerden ibaretti. En alttaki hücrelerin önünde genişçe bir kısım vardı. Girişte, yandaki merdivenlerle ikinci ve üçüncü

katlara çıkılıyordu. Üst kattaki hücreler de bu boşluğa bakıyor, önünde dar bir koridor bulunuyordu. Hücrede bir yatak alacak şekilde betondan yüksek bir sedirle, yanında bir o kadar boşluk ve arkada kapısı olmayan bir tuvalet vardı. Hücre içindeki tuvaletin tıkalı olduğunu ve içeride bir karış kadar suyun içinde pisliklerin yüzdüğünü gördük.

Su ve pislikleri hücrelerin önündeki geniş koridora yaydıktan sonra, daha gerideki bir hücreye tekrar toplanmamız istendi. Bunları yaparken bir taraftan coplanıyor, bir taraftan da ‘Son sayı üç!’ deyip, sayıncaya kadar bitirmemiz isteniyordu.

Bu ‘Son sayı üç’ emrinin sonradan her işte kullanıldığını gördük. ‘Son sayı üç’ dedikten sonra hemen ‘Bir... İki...’ deyip arkasından ‘İki on beş...İki otuz...’ diye yavaş yavaş sayıyorlardı. Her seferinde yapılacak iş daha bitmeden ‘İki kırk beş, üç...’ deyip saymayı bitiriyorlardı. Tabii emri zamanında yerine getiremediğin için de ceza hemen geliyordu. Bu ‘Son sayı üç’ emrinin tatbik edilmediği hiçbir anımız yoktu. İçtimada, yemekte, tuvalette, bulaşıқта, velhasıl her yerde bu emirle iş yapıyorduk.

Pis suyu, içinde yüzen boklarla birlikte istedikleri hücreye doldurduktan sonra, bu hücrenin eşiği yüksekliğinde bir göl meydana geldi.

Bu suyla yıkanmamız emredildi. Pislikle birlikte avuçlayarak başımızdan itibaren bu suyla yıkandık.

Müteakiben hepimiz koridorda diz çökerek başlarımız birbirimize yaklaştırdıktan sonra üstümüze bir iki bidon su döktüler. Böylelikle sözde temizlenmiş olduk. Sonra bizi 33. Koğuşa verdiler. Burada bana da bir gün bir avuç bok yedirdiler de, bu sallanan dişlerimden kurtuldum! Tek ayak üstünde, duvar dibinde duruyordum. Ceza! Ama bir süre sonra yoruluyorum. Ayağım düşüyor yere, tutamıyorum. Emre itaatsizlik! Cezası: Duvarın dibinde, kanalizasyonun kapağını kaldırdılar, bir avuç bok alıp ağzıma attım. Sonra ağzımda pislik hazır ola geçtim, öylece duruyorum. Kıpırdama yok. Temizleme yok. Yere tükürme yok! Hazır olda bekliyorsun.

Bir süre sonra bıraktı içeri girdim. Elazıglı arkadaş, adı Ramazan, allah razı olsun, bazı dişlerimi iple çekti. Çünkü temizleyemedim dişlerimi.

Oruç tutmak serbest dediler. Sahura kalkmak yok. İftar ise saat 20’den sonraydı. Bu aslında ‘oruç tutma, istemiyoruz’ mesajıydı. Benim ortağım ve muhasebecim Bedii Tan oruç tuttu. Bu arada havalandırmada, betonda, üstümüz çıplak halde dünyanın idmanını yaptırıyorlar.

Bedii'nin orucunun farkına vardılar. Ne yaptılar biliyor musun? Kanalizasyon kapağını kaldırdılar, avuçla pislik yedirdiler. Bedii Tan ishal oldu. Çok hastalandı. Hala hatırlarım. Koğuş kapısının önünde, buz kalıbı gibi 'pat' diye betonun üstüne düştü. Yerde yatıyordu. Bir er ve bir çavuş gardiyan geldi, koğuşa girdiler. Yerde yatan Bedii Bey'in karnına bastılar. Bağırsakları ve böbreği patladı Bedii Bey'in (H. Cemal, Kürtler s.32)

Sekiz ay yattım Diyarbakır 5 Nolu cezaevinde 33. nolu koğuşta. Elli beş yaşındaydım. Sekiz ayda on sekiz kilo verdim. Çıktığımda kimse beni tanıyamadı.

Felat Cemiloğlu, yıllar sonra, vefatından az bir zaman önce de o yıllara ilişkin şunları belirtiyor gazeteci H. Cemal e.

-Hapishaneden kurtulduğum zaman genç olsaydım, en azından soruşturma, gözaltı, 5 Nolu hapsihane cehennemine tekrar haksız yere düşmemek için dağa çıkardım. (Sf. 34)

Haziran ayı başlarında cezaevine getirilen Adil Unat'ın anlatımı şöyle:

-Cezaevine getirildiğimde hücreye atıldım. Burada işkenceli gün ve gecelerden sonra bir gün hücreyi lağım suyu ile doldurdular. Boklu su içinde hepimize yat, sürün emri verildi. 70 kişi vardık. Salonu kurutuncaya kadar sırtüstü, yüzüstü sürünme devam etti. O halimizle bizi tekrar hücreye kattılar. Bok, sidik kokuyorduk. Sabah olunca biz 70 kişiyi 33. Koğuşa götürdüler. Koğuşun tüm camları kırık. Biz gelmeden gerçekleşen eylem ardından 50 kişiyi hücrelere götürmüşlerdi buradan. Her gün işkence ve baskı vardı. Bizimle birlikte Bedii Tan da gelmişti. Bedii sağlıklı, güçlü, yaşam dolu bir insandı. Bir gün koğuşu su ile doldurdular. Bizi iki gün bu su içinde yatırdılar. Bedii Tan hasta düştü. Kalkamadı. Battaniye içinde dışarı taşdılar. Çok geçmeden gardiyan elbiselerini istedi. Anladık ki Bedii vefat etmişti. Yine koğuşun havalandırma eğitiminde Hakkârili Mehmet Fakan adlı arkadaşımızı vura vura öldürdüler.

Selim Dindar Bedii Tan'ın nasıl öldürüldüğünü ve kendine yapılan işkenceleri daha ayrıntılı olarak şöyle dile getirir:

-Elimde sigara söndürme izi hala var. Yumurtalık bölgemde de sigara, kibrit söndürdüler. Mahkemede bir hemşerime tebessüm ettim diye bir gardiyan elime beş milimlik çivi çaktı. Copu ısırtıp, tekmeyle vurdu. lar ve sonra ağzımdan dişlerimi copla birlikte çıkardılar. Ağzıma soktular. copu sağa sola döndürdüler, gördüğünüz gibi ağzımı bir yanından yırttılar. İnsanoğlunun bunları nasıl yapabildiğini hâlâ kavrayamıyorum.

Gözümün önünde öyle çok olay oldu ki. Ölümler, işkenceler... Abbas Çelik diye bir köy sahibi vardı. Oğluyla birlikte içerideydi. Oğluna soktukları copu çıkartıp babanın ağzına veriyorlardı. Sonra babaya soktuklarını oğlunun ağzına veriyorlardı. Batmanlı Veli Gürgen adlı bir genci de babasıyla getirdiler ve babasının gözünün önünde işkenceyle öldürdüler. Şimdiki Başbakan Tayyip Erdoğan'a, belediye başkanlığı döneminde danışmanlık yapan gazeteci Altan Tan'ın babası Bedii Tan'ı da bir gardiyan işkenceyle öldürdü. Bedii Tan, işadamı Felat Cemiloğlu'nun ortağıydı. İkisi de bizim koğuştaydı. O, yüzünde devamlı tebessüm olan biriydi. Yaşlı olmasına rağmen, işkence yapıldığında bağırıyor, yalvarmıyor, işkence yapanların gözlerinin içine bakıp tebessüm ediyordu. Bu tavrı, onları kızdırdı. Çok dayak yedi ve yatağa düştü. Yatağa düşünce gardiyan, 'Onu bana getirin' dedi. Götürdük. Bedii Tan ayakta duramıyordu. Kafasından bir bidon soğuk su boşaltılar. Yere yığıldı. Kalkması emredildi. Duvara tutunarak güçlüklerle kalktı. Kalkmasıyla beraber, gardiyan bir tekvando hareketiyle dönüş yaptı ve botunun tabanını Bedii Tan'ın göğsüne indirdi. Adamcağız kafa üstü yere düştü. Bedii Tan öldükten sonra koğuşa bir hâkim yüzbaşıyla asteğmen geldi. Bize, 'Bedii Tan koğuşa gelmeden önce ishale yakalanmıştı. Bağırsak enfeksiyonundan dolayı öldü' diye bir ifade imzalatıldılar. Biz ise aramızda anlaştık. Kim mahkemeye ilk çıkarsa bu cinayetle ilgili suç duyurusunda bulunacaktı. Mahkemeye ilk ben çıkarıldım ve 'Bizim koğuştaki cinayet işlendi' dedim. Diğer arkadaşlar da suç duyurusunda bulundular. Gestapo lakaplı o gardiyan sonra mahkûm oldu. Ben o ifadeden sonra bayılınca kadar dövüldüm.

1982 yılı mayıs ayı koşullarında tüm cezaevinin 33. Koğuştaki neler olup bittiğini anlaması için o zaman mahkemelerin başlamasını beklemek gerekiyordu. Mayıs sonlarında Ana davadan yargılanan Urfa grubunu mahkemeye çağırdılar. Duruşma hâkimi Emrullah Kaya rutin ifadeleri aldıktan sonra Fevzi Yetkin mikrofona geldi. Bir açıklama yapacaktı.

-PKK hareketi öyle bir harekettir ki her zaman ve her yerde istediği eylemi koyabilen bir güçtür. Buna hiç kimse engel olamaz. İşte bunu son örneği 17 Mayıs'ta 33 koğuştaki Ferhat Kurtay, Eşref Anyık, Mahmut Zengin ve Nemci Öner'in kendi canlarını yakarak cezaevindeki işkenceleri protesto etmişlerdir.

Fevzi'nin duruşma salonundaki bu anlatımı ile tüm cezaevi Dörtlerin eylemini duymuş oldu.

Ve Dörtlerin türküsü yavaş yavaş tutsakların zihninde bestelenmeye başlanıyordu. Bu sadece bir türkü değildi. Bir direniş destanıydı. Bu destan mısralarda kalmadı binlerce tutsağın ruhunu sardı.

*Mayısın on sekizinde
Zindanın dip köşesinde
Alev almış derileri
Yanıyorlar diri diri
Tarihin şen çocukları
Halkımın kahramanları*

*Zindancının kırbaçları
Yakıyordu acı acı
Akan kanın her damlası
Güzel günlerin mayası
Tarihin şen çocukları
Halkımın kahramanları*

*Ey İbrahim yoldaş Haki
Kıpkızıl bir şafak vakti
Kolundaki kelepçeler
Çözülecek birer birer
Tarihin şen çocukları
Halkımın kahramanları*

*Diyarbakır zindanında
Özgürlüğe giden yolda
Ferhat, Nemci, Eşref, Mahmut
Çıkıyorlar tabut tabut
Tarihin şen çocukları
Halkımın kahramanları*

Bu içe işleyen ağıtı Serdar Can yazdı ve o besteledi diye biliyorum. Serdar ile 1983 direnişinde aynı hücre tarafında kaldım. Güzel bir sesi vardı. Sonradan çok çeşitli makamlarda bu ağıt okunmaya başlandı sanatçılar tarafından. Ama en güzeli 36 koğuş hücrelerinde söylenen şek-

liydi ve bizi içimizden yakalıyor, bize güç veriyordu. (Sonraki yıllarda bazı yerlerde bu şarkının 3. kıtasında yer alan “ey İbrahim yoldaş Haki” değiştirilerek, İbrahim yerine Kemal Pîr konmaktadır. Oysa buna gerek yok. Orijinalinde İbrahim Kaypakkaya’nın yer alması 18 Mayıs şehitlerine atfendir. Enternasyonal dayanışmayı da vurgulaması açısından orijinaline sadık kalmak daha anlamlı olmalı)

Dörtler bu halkın içinden çıkmış, bu halkın acısını yaşamış, bu halka kimliksizliği ve köleliği layık görmeyerek onun kurtuluşu uğruna bu ateşe atılmışlardı. Bu halk o günden sonra Dörtleri bağrına bastı.

Ferhat KURTAY, Kızıltepe’nin Xurs köyünde dünyaya geldi. İlk, orta, lise öğrenimi ardından Karadeniz Üniversitesinde Elektrik Mühendisliği bölümünü bitirerek yaşama atıldı. Ülke sevgisi ve halkın değerlerine bağlılığın canlı bir örneğiydi. Okul yıllarında devrimci fikirleri benimsedi. Aynı yıllarda PKK’nin öncü kadrosu ile tanışmış ve Parti’nin Mardin bölgesinde örgütlenmesinde, geçici hazırlık komitelerinin oluşturulmasında direkt görev aldı. 1979’da Kızıltepe’de bir yurtseverin evinde Hayri Durmuş ile beraber yakalandı. Tüm sorgu aşamalarında alınının aklıyla partisini temsil etti. 5. Nolu Askeri cezaevinde Ferhat, 9. Koğuştaki Mazlum Doğan’la birlikte HAWAR gazetesini çıkardı. 12 Eylül’ün gelmesiyle beraber, baskı ve işkencelerin tırmanışından sonra fiili direniş saflarındaki yerini aldı. Ferhat hiçbir zaman başarısızlıklarıyla barışık yaşamadı.

Eşref ANYIK, Viranşehir’in bir köyünde rênçber bir ailenin çocuğu olarak yaşama başladı. İlkokulu bitirdikten sonra ilk gençlik yılları hep çalışma içinde geçmiştir. Ailesi Milli aşiretine mensup olduğundan yurtseverlik ve halkçı özellikleri yanında direnişçi ruhu da gelişkindi. Hilvan mücadelesi tüm yurtsever devrimci Kürt gençlerini içten yakalayan bir etki yaptı. Hilvan direnişi Eşref’te de coşku yaratır ve PKK saflarında yerini alır. Hilvan’ın bir köyünde meydana gelen çatışmada yakalanıp esir düşer. Zaaf ve başarısızlığı kabul etmeyen bir ruh yapısı içinde cezaevinde ideolojik, teorik, konuların yanında hiçbir fiili direnişten geri kalmamıştır.

Mahmut ZENGİN, Aslen Siverekliydi. Dedesi Hilvan’da otururdu. Çocukluğundan beri hep Hilvan’a gidip gelirdi. İlk ve orta okulu Hilvan’da bitirdi. Aydınlığının yanında cesurluğuyla da tanınırdı. Hilvan’da devrimci mücadelenin başlamasıyla, Mahmut da bu saflardaki yerini aldı. Bir savaşçı

olarak Cuma Tak'larla beraber kırsal kesimde devrimci faaliyetlerine devam etti. Bir çatışmada arkadaşlarını kurtarıırken kendisi yakalandı. Cezaevi yaşamında da hiçbir olumsuzluğa kapılmadan aynı çizgisini sürdürmüştü. Baskı ve işkencelerin gündeme gelmesiyle beşinci koğuşta koğuş sorumluluğu yaparak direniş saflarındaki yerini alır.

Necmi ÖNER, Çermik ilçesinde zengin bir ailenin çocuğu olarak büyüdü. Ailesi yapı olarak yurtsever düşüncelere uzaktı. Necmi, lise yıllarında devrimci düşüncelerle tanışmıştı. Önceleri DDKD sempatisini olmuş daha sonra PKK'nin Çermik'teki faaliyetlerine katılmıştı. Özellikle Ahmet Kurt ve Hüseyin Durmuş'un çalışmalarından dolayı PKK'li-lerle tanışmıştır. İlk dönemler PKK saflarında gençlik kesimlerinde çalışmalarda bulunur. Yakalanmadan önce yerel hazırlık komitesinde gençlik sorumluluğuna getirilir. Soruşturmada bir devrimciye yakışır tavır takınır. Cezaevinde direniş ve fiili eylemlerdeki yerini her zaman korur. 12 Eylül'ün gelmesiyle beraber Ferhat'la beraber 33. Koğuşta yaşam ve mücadelesine devam eder.

Beşnolu Anayasası

1982 yaz ayları başlamıştı. İşkence doruğa ulaşmıştı. İnsan vücudu nasıl dayanıyor bu işkenceye. Nasıl dayandık? Dayanabildik mi acaba? Kaçımız öldük, kaçımız sakatlandık. Kaçımız kafayı oynattık? Kaçımız verem olduk? İrade ile mi dayandık, yoksa genç bedenimizi gün gün harcayarak mı?

Cevaplanmalı bu sorular.

Biz bu zindana düşmeden önce, dışarıda Çin ulusal Kurtuluş Mücadelesi sürecini anlatan "Kızıl Kaylar" romanını okumuştuk. Yine Vietnam Ulusal Kurtuluş savaşı sırasında Saygon Zindanlarını dile getiren kitaplar veya romanlar okumuştuk. "Ve çeliğe su verildi" romanı bunların başında geliyordu. Bir de Yunanlı muhaliflerin kapatıldığı esir kampını anlatan "Haydari Kampı" adlı romanları okumuştuk. Bu ülkelerin zindanlarında gerçekleşen insanlık dışı uygulamalara ve işkence çeşitlerine şüpheyle bakıyorduk çoklukla. "Bu kadar da olmaz, roman dili içinde abartılarak yazılmış" diyorduk. Biz bu romanları okurken aynısının ve on kat daha fazlasının Diyarbakır 5 Nolu Cezaevinde uygulandığını görmeden, yaşamadan anlayamıyorduk. Gerçekten de Diyarbakır zindanını yaşadıkten sonra Saygon ve Çin zindanlarında yapılanların ne kadar ger-

çek olduğunu acı içinde öğreniyorduk. Ve yine öğreniyorduk ki bize bu acıyı yaşatanlar, yani işkenceciler bizden önce, sosyalistlerden önce ‘enternasyonal’ olmuşlardı. Çünkü uyguladıkları işkenceler, izledikleri insanlıktan düşürme taktikleri aynı idi. Yoğunluk farklı olsa da oralarda izledikleri yol ve yöntemleri burada bizlere çok daha yoğun bir şekilde uyguluyorlardı. O kadar geri gitmeye de gerek yok. Daha dün gibi yakın bir tarihte Şili de askeri darbe esnasında da benzer uygulamalar meydana gelmişti. Sonra Arjantin’de aynı yöntemlerle işkenceler uygulanmış ve tüm topluma yaygınlaştırılmıştı.

Ama en çok da Aushwitz toplama kampındaki uygulamalara benziyordu 5 Nolu’ daki tutsaklara yapılanlar. Bu benzerlik 30 yıl sonra çok daha anlaşılır oldu. Ta o dönemde bile tutsaklar Yahudiler için hazırlanan ölüm kampları benzerliğini kurmuştu. Mesela en zalim olan subay veya erlere Gesato lakabı takılırdı. Gestapo işkenceleri ile ün salan Hitleri’nin İçişleri bakanının adıydı. Bunun gibi, 5 Nolu’da doktorluk yapan, sahte ölüm raporları düzenleyen ve tutsakların kısa yoldan ölümcül hastalıklara yakalanması için çalışan cezaevi doktorlarının adını Dr. Mengele koyuyorduk. Bilindiği gibi Dr Mengele nasıl kısa zamanda daha çok Yahudi tutsak öldürmenin tıbbi deneylerini yapıyordu Hitler için. Bu amaçla da çeşitli zehirli gazlar deniyordu.

Cezaevindeki tutsakların yüzde 90’ı Kürt’tü, Kürt halkının varlığını savunan ve özgürlüğünü isteyen, bunun mücadelesini veren insanlardı. Yöntem aynı idi. Ama fark var. Hitler, Yahudileri Yahudi olduğu için aşağılamış, hor görmüştü. Onlara kötü bir kader çizmişti. Ama onlara Alman olun dememişti. “Ruhunuzu, bilincinizi, inancınızı dışarıda bırakıp, yepyeni bir Alman olarak bu kamplardan dışarı çıkacaksınız” dememişti. Onları bedeni olarak, fiziki olarak yok etmek istemişti. Gaz odalarında bir çoğunu yok etmişti de. Ama ruhlarını teslim almanın, kişiliklerini teslim almanın ve onları Almanlaştırmanın derdinde olmamıştı. Biz de ise bu vardı. Bedeni işkence ile teslim almak yetmemiş, genelde tüm siyasi tutsakların şahsında özelde de direnen tutsakların şahsında Kürt halkının ruhunu, inancını teslim almak istemiş ve halkın direnen, yaşayan ve özgürlük isteyen yanını yok etmek istemişlerdi.

İşte Yahudiler için, Alman muhalifleri ve Alman ırkına mensup olmayan insanlar için Hitler’in Polonya’da kurduğu Auchwitz toplama kampı ile Kürtleri boğazlamak için 12 Eylül darbecilerin kurduğu 5 No-

lu'nun farkı da benzerliği de burada ortaya çıkıyor. Başka bir deyişle, aslında yöntem aynı amaç farklı. Hitler fiziki olarak yok ediyor, faşist askeri cunta ise halkı halk eden dil, kültür, ruhsal değerleri ve kişiliği yok ederek dönüştürmek istiyor. Elde etmeyi umduğu sonuç, Hitlerin amaçladığı sonuçtan farksızdır. Ama fiziki imhayı da bir tehdit ve başvuracağı bir seçenek olarak da yanında tutmaktadır.

O dönem sık sık insanın nasıl da en kötü koşullara dayanabildiğini keşfediyorduk. Zor ve baskı olayının insanlara akıl almaz şeyler yaptırıldığına şahit oluyorduk. Çokları kafayı oynattı, doğru düşünme yetisini kaybetti. Ruhsal dengesizlikler içine girdi. Bu durumda bir kısım insan yeniden dine sığındı. İlk insanın doğanın karşısında duyduğu acizliğe karşı gösterdiği savunma refleksini göstererek maneviyat yarattı kendine göre. Namaz kılıp oruç tuttu, dualara sığındı. Bunun gibi daha birçok inanç ve manevi durumlar o dönem işkence cehenneminde yaşayan insanların duygusal, düşünsel direnme, savunma mekanizmalarını oluşturdu. O cehennemi gün ve gecelere dayanmak gerçek üstü durumlara yol açıyordu insanda.

Türkiye Kömür İşletmesinin memuru olan M. Salih Besen bu konuda tipik bir örnek oluyor. Salih Besen'in içine girdiği ruh halini yine Selim Dindar'dan dinleyelim:

-Mehmet Salih Besen 50 yaşlarındaydı. TKİ'de memurdu. Kendisini ve bizleri ölü zannediyordu. 'Biz ölüyüz, şu anda kabirdeyiz' diyordu. Biz, 'Amca yok öyle bir şey, gerçek hayattayız' desek de, koğuşun aslında bir mezar olduğunu öyle mantıklı savunuyordu ki, ben dahil bazılarımız ölü olduğumuza inanmaya başlamıştık. Mesela cuma günleri görüşme günümüzdü. Bize soruyordu. 'Ziyarete gelenlere dokunabiliyor muyuz? Hayır. Bize uzaktan bakıyor, ağlıyor ve gidiyorlar. Çünkü onlar bizim kabrimizi ziyaret ediyorlar. Biliyorsunuz Cizre'de kabir ziyareti cuma günü yapılır' diyordu. Gardiyanların da zebani olduğunu söylüyordu. Gerçekten de koğuşun camları boyalıydı. Biz dışarıyı göremiyorduk, koklayamıyorduk, duyamıyorduk. Bu durum uzun sürdü ve ona yaşadığımızı bir türlü ispat edemiyorduk. Bir gün mazgal açıldı ve 'Mehmet Salih Besen hazırlansın, tahliye oluyor' dendi. Ben şahadet getirdim. Dedim ki, 'Biz yaşıyoruz...!' Ama o hala yaşadığına inanmıyordu. Bana sarılıp, 'Seyidim beni gönderme. Sen bana sahip çıkıyordun. Şimdi tek başıma mahşere hesap vermeye gidiyorum' diye ağladı. Sonradan onunla birlikte tahliye olan gençten öğrendik ki, onları Siirt'teki sivil cezaevine

götürmüşler. ‘Eğer beni hanımım ile, çocuklarımla konuşturursanız ölmediğime inanırım’ demiş. Cezaevi müdürü de telefon etmelerine izin vermiş. Salih Amca’nın evi aranmış, karşısına hanımı çıkmış. Telefonu Salih Amca’ya vermişler. Salih Amca, hanımına ‘Ben sağ mıyım, öldüm mi?’ diye sormuş. Ve ahize yere düşmüş. Salih Amca, içerideki vahşeti görünce, oradan sağ kurtulacağına inanamadı. Sağ kurtulduğuna inandığında ise buna kalbi dayanmadı.

Mehmet Salih Besen o cehennem işkencelerine karşı böyle bir ruh durumuna girmişti. Uyandığında da bu ağır gerçeğe kalbi dayanamayıp hayata veda etmişti.

Tutuklular sadece bedeni değil ruhsal ve düşünsel olarak da demirden bir kalıba sokulmuştu. Konuşmak, düşünmek, hayal kurmak yasaktı. Günün her saati, her saatin her dakikası denetim ve gözetim altındaydı. Çok geçmeden öyle bir sistem kuruldu ki artık insanlar kendi kendilerine işkence etmeye başladı. Ne olduğu belli olmayan, belki de evinde köyünde bir kişiye söz geçiremeyen veya iki koyunu bile güdemeyen 20 yaşındaki ‘asker komutan’ yüzlerce tutsağı bir komut ile yatırıyor, kaldırıyor, bir komut ile onlara her türlü insanlık dışı işkenceyi yaptırabiliyordu. Kurallar adı altında işleyen teslimiyet ve ihanet politikaları tutsağı bir örümcek ağı gibi sarmıştı. Bu bir sistemdi. Bu sistemin işlemesi için artık ne yüzbaşılara, ne blok çavuşlarına ihtiyaç vardı. Her şey emir komuta içinde üstten alta doğru işler hale gelmişti.

Bizim koğuşta Kızıltepe’li Mehmet Yiğit vardı. Mehmet dayı o dönemki uygulamalara daha fazla dayanamayarak aklını yitirdi. Aniden bağırıp çağırmaya başladı. Sara nöbeti geçirir gibi titremeye, ağzından köpükler saçmaya başladı. Kendine geldiğinde de sadece kafam ağrıyor diyordu. Mehmet dayının bu durumu aylarca devam etti. Ve hiçbir tedavi uygulanmadı.

Cezaevine yeni gelen tutuklular için farklı bir sistem kurulmuştu. Bu sistem bir fabrika gibi işliyordu. İşkenceler sistemli hale geldikten sonra gelenlerden biri olan O. Miroğlu, getirilişini ve gördüğü işkence sahnelerini 2004 yılında çıkan “Dijwar” adlı kitabında şöyle dile getirir:

-Karanlıklar içinde başlayan yolculuğumuz çok sürmüyor, cezaevine varıyoruz. Ancak binlerce kişiden duyulabilecek bir insan uğultusu karşılıyor bizi. Aracın motoru susuyor. Teker teker aşağıya indirildikten sonra, karanlık koridorlardan geçip sıraya diziliyoruz. Göz bağlarımızı burada çözüyorlar. Koğuşların koridorlara bakan gözetleme mazgalla-

rından aralıksız marş sesleri yükseliyor. Binlerce kişi, bir ağızdan ama farklı marşlar söylüyor. Hiç durmuyor, bir marş bitince bir diğerine başlıyorlar. Artık her şey emirle. Durmak, yürümek, öksürmek ve kaşınmak, her şey emir-komutayla. Kısa süren bir sessizlik anından sonra grubumuz yeni bir komutla harekete geçiyor. ‘Koğuşşş! Yerde sayy!’

Cezaevi bu komuttan sonra gümbür gümbür yankılanıyor. Binlerce ayak beton zemine durmadan inip kalkıyor. Sorguda teypten dinletilen çığlıklara ve feryatlara çok benzeyen ama onlardan daha sahici ve canlı feryatlar duyuluyor. Çok geçmeden cezaevinin bütün gardiyanları başımıza toplanıyor. Bizi çok bekletmiyorlar. Bir gardiyanın elinde boksörlerin giydiği eldivenlerden var, sert bir emir veriyor: ‘36. koğuş! Marş marş!’

Arama için, üstümüzdeki her şeyi çıkarıyoruz. Soyup çıkardığımız palto- lar, gömlekler, ceketler, pantolonlar, ayakkabılar astarlarına varıncaya kadar sökülüyor. Gardiyanlar birinin çantasından traş sabunu ve diş macunu çıkınca -yasak bunlar- önünü kesip yakalıyor. Domalması emrediliyor. Sonra da yüzüne macunları sıkmaya başlıyorlar. Yüzü farklılaşıyor bir anda, bir sirk pal- yaçosuna dönüşüyor. Kalan macunları, yere, beton zemine sıkıyorlar. Onu yüzüstü yatırıyorlar ve yalamasını emrediyorlar. Tutuklu, beton zemine sıkı- lan diş macunu ve traş kremini bir anda yalayıp bitiriyor.

Güvenlik amiri, Yüzbaşı Esat Oktay Yıldırım giriyor kapıdan. Parmaklarını şakırtatıp duruyor. Yüzbaşıya tekmiller veriyoruz sırayla. Adı- mızı ve memleketimizi yüksek sesle söylüyor, sonra da ‘emir ve görüşlerinize hazırız komutanım’ diye haykırıyoruz.. Tekmiller bitince ‘Çocuklara banyo yaptırın!’ diyor yüzbaşı. Bu emir, içi lağım sularıyla doldurulmuş hücreye yatırılmak anlamına geliyor. Herkesi sırayla pislik dolu hücreye ağzı yüzü görünmeyecek şekilde yatırıyorlar.

Cezaevinin adı okul olmuştu. Askeri okul! Tutuklular ise bu okulun öğrencileri idi.

Havalandırmalarda yapılan eğitim tüm günü dolduruyordu. Her ha- valandırmayı üç koğuş kullanırdı. Görüş günleri gardiyanlar görüş günü ile uğraştıklarından dolayı o gün havalandırma olmazdı. Pazartesi, bir buçuk saat, Çarşamba üç, Perşembe de bir buçuk saat askeri eğitim ya- pılırdı havalandırmalarda. Askerliğin acemi birliğinde uygulanan tüm kurallar, cezalandırmalar, hareket çeşitleri yüzlerce kez arttırılarak ve iş- kence amaçlı uygulanırdı. En ufak bir yanlış tüm koğuşun cezalandırıl- ması demekti. Ve yanlış yapmak için de özellikle emirler yağdırılırdı.

Gerisi işkencelerden işkence beğendi. Ellere cop, ayaklara falaka sıradan dayaklardı. Tutsağa domal der cop sokarlardı herkesin gözü önünde. Bu işkence cop sokulandan çok onu izlemek zorunda olan diğer tutsakları kahrederdi.

Tüm koğuşa ayaklar 10 santim havada derlerdi. Ayaklara ne zaman yere inecek belli değildi. Komutanın izni olmadan yere indirenleri başka işkenceler bekliyordu. Mesela “ağzını aç” derlerdi. Gardiyan tüm gücü ile çeneye aniden yumruğu indirir. Tutsağın birkaç dişi kırılmakla birlikte dudağı, damağı patlar. Lağım çukuru kapağı her an açılmaya hazırды.

Asker ve subaylar her biri kendine bir lakap takmıştı. Minik asteğmen iri yarı biriydi. Elektrikçi gardiyanın adı “şartel”, Kadın koğuşunun gardiyanının adı hep “horoz” olurdu.

Askerler bulaşıklarını tutuklulara yıkatırdı. Salon temizliği, koridor yıkanması vb tüm temizliklerini tutsaklara yaptırırlardı. Asker gazinosu baştan başa çıplak, pornografik kadın resimleri ile doluydu. Askerlerin güdülerini kışkırtılıyor, dışarıdan dansöz getirip eğlence adı altında güdülerini kışkırtılıyor ve tutsakların karşısına tüm insani öğelerinden arındırılmış vahşi bir hayvan olarak çıkartılıyorlardı.

Bu bakımdan askerler de başka türlü bir baskı altındaydılar. Hiçbir zaman kendi özel yaşamlarından, memleketlerinden bahsetmezlerdi. Her gün içtimada tutsaklara karşı doldurulurdu. Tutsakların nasıl bir canavar, ana baba tanımayan bir anarşist, Ermeni, Yunan ve onlara göre ne kadar kötü ve düşmanca kavramlar varsa tüm bunların tutuklularda olduğunu belirtir ve “haydi görev başına” derlerdi. Bir anda koğuşlarının başına geçen bu gardiyan askerler artık gün boyu her türlü işkenceyi eli kolu bağlı insanlara uygulamada serbesttiler.

Bu konuda ellerinde bir de 5 Nolu anayasası vardı. Nasılsa 1982 yılı Türkiye için yeni bir anayasa yapma yılıydı. Sonradan 12 Eylül anayasası diye tüm Türkiye’yi dar bir kafese sığdırmak demek olan bu anayasa 1982 yılı sonbaharında halkın oyuna sunulacaktı. Ama ben şunu rahatlıkla diyebilirim ki 82 anayasası özünü ve ruhunu Diyarbakır Cezaevindeki işkenceci asker gardiyanların ve Esat Oktay’ın anayasasından almıştır. İşkencecinin anayasası iki maddelikti. Bu iki madde de şuydu: Madde bir; Komutan her zaman haklıdır. Madde iki: Komutanın haksız olduğu yerde birinci madde geçerlidir!

Evet 1982 anayasası ise 200 maddelik bir anayasa idi. Ama bu iki yüz

madde de askeri yönetimi ve onun tüm karar ve uygulamalarını meşru kılıyordu. (2010 yılı itibarıyla 12 Eylül askeri darbesinin 30. yılındayız tüm Türkiye hala bu deli gömleği 82 Anayasasının içinde çırpınmaktadır.)

14 Temmuz: Bu İnsan Çılgınlıklarını Unutmayın

Ferhat, Necmi, Eşref ve Mahmut'un 33. Koğuştaki eylemi en fazla 35 koğuşta, hücrelerde yankısını buluyor. Dörtlerin eylemini bu eylemden hemen sonra 35. Koğuşa getirilen arkadaşlardan duymuşlardı. Kemal Pir, Ferhatların eyleminden sonra "O çocukların yerinde biz olmalıydık" diyor. Kemal, Hayri ve Karasu arkadaşların kafasında eyleme geçme planları, direnişi başlatma düşünceleri hiç eksik olmadı. Aslında Mazlumdan sonra ilk eylem 35. koğuşta yani hücrelerde geliştirilecekti. Ama duruşmaların başlamasını beklediler. Tüm cezaevi kitlesinin duya-bileceği bir günde açıklama yaparak eyleme başlamak istiyorlardı.

Büyük eylem için geri sayım başlamıştı. 31 Mayıs 1982 de Ana Davanın Diyarbakır grubu sanıkları koridora çıkarılır. Mahkemeye çıkmak diğer hücredeki arkadaşlarla, diğer koğuşlardaki tutsaklarla göz göze gelmek, eğer yan yana oturlarsa da fısıltı ile haberleşmek anlamına geliyordu. Dörtlerin eylemi üzerinden 15 gün geçmişti. Karasu bir mahkeme gidişinde Kemal Pir'e yakın olmak ister.

Bu mahkeme gidişini Karasu şöyle dile getirir: "Bizi koridora dizdiler. Kelepçelediler. Arabalara bindirilmeyi bekliyorduk. Ben hemen Kemal'in yanına kaydım. 'Durumlar ne olacak? Ne düşünüyorsun' dedim. Her zaman yan yana gelemiyoruz. Kemal Pir bana 'Artık direnişi başlatmanın zamanı geldi. Bundan sonra benden koku çıkıyor' dedi. Aynen böyle söyledi."

Büyük direniş için geri sayım başlamıştı.

Yaz aylarına girdik. Dışarıda sıcak bir yaz var. İçeride bu sıcaklık boğucu bir hava ile birlikte duyuyoruz. İçeride olduğumuzdan yazı daha çok vücut terimizin artması ile hissediyoruz. Pencere kapalı. Eğitim denen işkenceler var gücü ile sürüyor.

Dışarıda sıcak. Ortadoğu sıcak. Kürdistan sıcak. Dünya sıcak. Çatışmalar, savaşlar biz içeri alındıktan sonra da devam etti. Gelen bulvar gazeteleri Türkiye'deki savaşı vermek yerine dünyadaki ve Ortadoğu'daki savaşları vermeyi tercih ediyordu. İngiliz Başbakanı Margereth Teacher

Falkland adalarını işgal emri vermişti. Tüm İngiliz ordusu Arjantin'e savaş açmış, onun elinde olan Falkland adalarını işgal etmişti. Güney Amerika'daki bu savaş tüm Türkiye gazetelerini renkli sayfalarını dolduruyordu.

Ortadoğu'da da İsrail Filistin savaşı vardı. Üstelik bir diplomatinin öldürüldüğünü bahane den İsrail haziran başlarında Lübnan'ı baştan başa işgal etmişti. Lübnan'da İsrail askerleri ile FKÖ direnişçileri savaşıyorlardı. Kent kent, kale kale devam eden bu savaş her gün gazete haberi olarak işleniyordu. Sonradan öğreneceğiz ki Ortadoğu sahasına çekilen PKK'liler de FKÖ saflarında İsrail'e karşı bu savaşta yer alıyorlar ve 8 PKK militanı bu savaşta hayatını kaybediyordu. Ama şimdi 1982 Haziran ayı 5 Nolu koşullarında bundan haberli olmak mümkün değildi. Suriye işgalci İsrail'e yer yer karşılık vererek tüm Ortadoğu'yu içine alan bir savaş gelmiş kapiya dayanmıştı.

Savaş haberlerinin bittiği yerde spor haberleri başlıyordu basında. Dünya kupası karşılaşmaları yapılıyordu ve İtalya Dünya kupasını almıştı.

Bu savaşın bir benzeri, 1982'nin o temmuz sıcaklığında Diyarbakır 5 Nolu cezaevinde yaşanıyor. Göğüs göğse yaşanan; ruhta, bilinçte, bedende ve vücudun tüm hücrelerinde yaşanan bu çatışma Ortadoğu'da yaşanan çatışmadan daha geri kalır yanı yoktu. 1982' de tutsaklar artık saldırı halinde idi. Geriye çekildiği kadar çekilmiş, dibe vurduğu kadar vurmuş, artık ileri fırlamanın yükseğe sıçramanın zamanı gelmişti. Ancak bu öyle toplu bir gecelik kararla yada kolay bir organizasyonla olacak bir iş değildi. Bireysel bir irade ile somut örnek eylemlerle olacaktı. Bu ileri sıçrayışın ilk eylemi Mazlum Doğan olmuştu. İkincisi de 33. Koğuştaki Tarihin Şen Çocukları, yani Dörtlerin eylemi olmuştu. Ama arayış devam ediyordu. Yetmedi üçüncü bir çıkış gerekiyordu.

35. Koğuştaki aylardan beri bu üçüncü çıkış tartışılıyordu. Bazen fısıltı ile bazen katlar arası, hücreler arası yükselen seslerle. Kemal ve Hayri ayrı ayrı yerlerdeydi. Birbirlerine ulaşmaları bazen günleri alıyordu. Yine de direnişi örgütlemeye uğraşıyorlardı. Direniş anının gelmesini, zamanın olgunlaşmasını bekliyorlardı. M. Karasu bu arayışı yaptığı değerlendirmede "1982 yılı içinde direniş kararını çok tartıştık ama bir türlü karara varamadık. Bazen günde 10 kez notlaştık. Bazen de günlerce arkadaşlara ulaşamadık" diyordu.

Uzayan bu direnişe geçme tartışmaları öyle bir noktaya geliyor ki Ali Çiçek'in sabrı taşıyor: "direniş direniş diyorsunuz ama hani direniş, hemen başlayalım" dediği aktarılıyor arkadaşlarınınca.

Yine de her şeyi, direnişin başlama zamanını, bunun nasıl kamuoyuna aktarılacağını Doktor’a, M. Hayri Durmuş’a bırakıyorlar. M. Hayri günlerdir aylardır tartışılan nihai eylemin açıklanmasını, dolayısıyla başlatılmasını Urfa grubunun mahkemesine bırakıyor. O sıralar Diyarbakır grubu mahkemeye çıkıyor. Urfa grubu daha kalabalık. Cezaevinin her koğuşundan gelen insanlar var Urfa grubunda. Gecikme tartışmalara neden oluyor. Kemal Pir, “eğer Doktor öyle diyorsa öyle olsun arkadaşlar. Onun bir bildiği vardır” diyerek arkadaşları sakinleştiriyordu.

Takvim yaprakları temmuz ayının 14’ünü gösterdiğinde Urfa grubunu mahkemeye çağırdılar. O gün sabah mahkemeye hazırlanırken sıradan, sıcak ve işkence ile dolu günler gibi görünüyordu. Oysa o günü, yani ana dava grubunun en kalabalık olduğu Urfa grubunun mahkemeye çıkmasını sabırsızlıkla bekleyen Hayri Durmuş ve Kemal Pir için farklıydı.

Salona getirilirken daha koğuş kapısı önünde ellerimiz arkadan kelepçelendi. Siyaha boyanmış askeri gömleği, düşmemesi için iple bağladığımız pantolonumuzun içine koyduk. Biz askeri okul öğrencileriydik ve hatta askerdik. Esat Oktay’a göre! Ama suç işlemiş bir askerdik! Bu sebeple bu kara gömleği bize giydiriyorlardı.

Salonda 250 kişilik grup mahkemeye çıkmaya hazırlanırken askeri marşlar okutuluyordu. Her koğuş marşları ayrı çeşit makamda okutulduğundan her gruptan farklı sesler çıkıyordu. Sonra andımız okutuldu. Ardından Atatürk’ün Gençliğe hitabesi okutuldu. İç güvenlik amiri Ali Osman Aydın Kemal Pir’e “istiklal marşını oku diğerleri tekrar etsin” dedi. Kemal Pir “sesim iyi çıkmıyor” deyip reddetti. Ardından Ali Osman tüm Urfa grubuna seslenerek “kafanızı eğin lan, sizin başınızın dik durmaya hakkı yok!” diye gürledi. Birkaç cop darbesi duyuldu.

Tüm koğuş ve hücrelerden tutukluların getirilmesi tamamlanınca ad okunarak yoklama yapıldı. Adı okunan babasının adını yüksek sesle bağırtıyordu. Benim adım okunduğunda “İbrahim” diye bağırtıyordum. Kemal Pir’in adı okunduğunda “Cemal” diye daha hafif ve kendini yormayan bir ses tonu ile babasının adını söylüyordu. Hayri’de “İsa” diyerek aynı ses tonu ile babasının adını söylediğinde biz tutuklular bu arkadaşlarımızın da bugün mahkemeye çıkacaklar arasında olduğunu anlıyorduk.

Çok geçmeden zincirler de geldi. Zinciri kelepçeli kollarımızın arasından geçirerek 35-40 kişiyi aynı zincire bağlayıp kapıya doğru sürüklediler. Adımlarımızı yavaş atmak zorundaydık. Bu şekilde cezaevinin

büyük giriş kapısı içine kadar gelen ve bizim için özel yaptırılan demirden kutunun içine alındık. Zincirler açılmadan balık istifi kırk kişi aynı araca sıkıştırıldık. Araç içinde dört sıra olduk. Orta yere askerler yerleşti. Daha yola çıkmadan sıcaktan ve terden sıırsıklam olmuştuk. Cezaevinin bulunduğu direkhaneden başlayan yolculuk tuğla ocaklarının önünden geçerek Urfa yoluna çıkan araçlar pavyonlar mevkiini geçtikten sonra demiryoluna ulaşınca yavaşlar ardından Seyrantepe kavşağından sağa saparak 7. Kolordu bahçesine ulaşırdı. Araçlar duruşma salonunun önüne gelinceye kadar, geçen 30 dakikalık süre, bizlere 30 saat kadar uzun geldi. Havasızlıktan ve sıcaktan pelte haline gelmiştik. Kapı açılınca o halimizle dışarı çıkarken çoğumuz yere düşüyorduk.

Bu halimizle salona doluştuk. Kelepçeler açıldı. Duruşmanın hangi aşamasında olduğunu bilmiyoruz. Başımızda duran coplu askerlerin cop dürtmeleri, omuzlara ve kafaya inen cop darbeleri sesleri eşliğinde yerlerimize oturduk. Başlar dik eller diz üstünde olmalıydı. M. Hayri ve Kemal Pir'in de aralarında olduğu 35. Koğuş bu kez arka sıralara oturtulmuştu. Ben salonun oturuş durumumuza göre sol tarafta, ikinci veya üçüncü bank sırasında idim. Çok geçmeden mahkeme heyeti geldi. Ayağa kalktık. Duruşma hakimi Emrullah Kaya her zamanki ön konuşmasını yaptı: "Tutuklu sanıkların getirildikleri, salonda serbest olarak yerlerini aldıkları görüldü" dedi. O gün rutin bir takım işlemler yapıldı. Duruşma öğlene kadar sürdü. Duruşmanın bitimine doğru arkada biri el kaldırıyordu. Çok sık kaldırıyordu elini. Duruşma hakimi Emrullah Kaya konuşmak durumunda kaldı:

-Sonra Hayri bak şimdi işimiz var en son sana söz hakkı veririm, dedi.

Çoğu tutuklu gibi mahkeme heyeti de Hayri'nin her zamanki gibi cezaevi ile ilgili bir açıklama yapacağını zannetti.

Günlük işlemler bitince Emrullah Kaya, "duruşma bitmiştir 15 Temmuz tehir edilmiştir" şeklindeki yazısını katip kıza yazdırırken Hayri arkadaş izin almaksızın yerinden kalktı mikrofona doğru konuşa konuşa yürüdü. Mahkeme başkanı Hayri'nin bu ısrarına engel olamadı. Duruşmayı kapama yazısını tamamlayamadan Hayri'yi dinlemek zorunda kaldı. M. Hayri arkadaş daha mikrofona ulaşmadan herkesin duyabileceği bir ses tonu ile "Görülmekte olan bu dava ile ilgili ve kendim hakkında yapacak çok önemli açıklamalarım var" dedi, mikrofona yaklaşırken.

Mahkeme başkanı Emrullah Kaya bezgin bir üslupla "ne açıklayacaksın

be Hayri, duruşmayı kapattık. Başka bir gün...” derken M. Hayri Durmuş arkadaş yakaladığı bu fırsatı kaçırmaya niyetli değildi ve başladı konuşmaya:

-Günlerdir buraya gelip gidiyoruz. Cezaevinde uygulanan işkenceleri defalarca bu kürsüde açıkladım. Fakat hiçbir önlem alınmadı. Her geçen gün işkenceler arttı. Bunu sonucu mahkemeye kanlar içinde kalarak gidip geldik. Her şey gözlerinizin önünde oluyor. Kolu kırılan, topallayarak gelen, yüzü gözü kan içinde kalan insanlara tanık oluyorsunuz. Kimin ne zaman öldürüleceği belli değil. Savunmalarımızı yapamıyoruz. Burada yapılan her açıklamanın, her savunmanın karşılığı yeni bir işkence oluyor. İnsan çılgınlıkları her yanı kaplıyor. Bu insan çılgınlıklarını unutmayın.

Partimize yönelik komplo hazırlanıyor. Cezaevi bunun uygulama alanı oluyor. Teslimiyet ve ihanet ettirme politikalarının ortadan kaldırılması için daha önce Mazlum Doğan ve dört arkadaşımız kendilerini feda ettiler. Bu burada bitmeyecek. Duruşmalara gidip gelmek anlamsızlaşmıştır. İşkence altında yaşamının hiçbir anlamı kalmamıştır. Bu sebeple partimize yapılan bu komployu protesto etmek, baskı ve işkence politikasını durdurmak amacıyla bugünden itibaren hiçbir koşul ileri sürmeden ölüm orucuna giriyorum. Bu konuda kararım kesindir.

Hayri'nin konuşmasını herkes ilgi ve dikkatle dinliyordu. Bu arada bankta oturma kurallarına uymamaya başlamıştık. Farkında olmadan ellerimi bankın üzerine koymuş ayaklarımı da uzatmıştım. Askerden de herhangi bir uyarı yok! M. Hayri arkadaş hiçbir şart ileri sürmeden ölüm orucuna başlayacağını açıkladıktan sonra mahkeme heyetinde bir hareketlenme başladı. Şaşırmışlardı. Kısa bir süre kendi aralarında konuştular. Sonra da duruşma hakimi Emrullah Kaya;

-Belirttiğin düşünceleri, cezaevindeki uygulamaları ilgili yerlere iletiriz. Sizin cezaeviyle ilgili burada yaptığınız açıklamaları kolorduya iletiriz. Elimizden geleni yapıyoruz. Yine de koşulların düzeltilmesi için elimizden geleni yapar, ilgililere iletiriz. Sen bu eylemden vazgeç. Belirttiğin şikâyetler üzerinde dururuz. Bu eyleme girme. Mahkeme heyeti olarak bu eylemden vazgeçmeni istiyoruz, dedi.

Duruşma başkanı Emrullah bunu derken Hayri'nin kararlılığını biliyordu. Ama o daha çok usulen bu açıklamayı yapıyordu.

M. Hayri arkadaş konuşmasına gayet soğukkanlı olarak devam etti:

-Koşulların düzeltilmesi için göstereceğiniz çabaya teşekkürler, buna memnun oldum. Ama bu uygulamalar sizi aşıyor. Partimize yönelik olan

bu komplo yüksek yerlerde planlanıyor. Ölüm orucuna girme konusunda kararlıyım. Konuşmamın başında da belirttim, hiçbir koşul öne sürmüyorum. Ama benden sonra eyleme devam edecek arkadaşlar bir program içinde bazı talepler ileri sürebilirler. İşkencelere son verilmesi, savunma haklarının kısıtlanmaması, basılı gazete, dergi ve kitapların serbestçe içeri verilmesi, cezaevinde görüşlerin normalleştirilmesi ve emir komuta sisteminin tutsaklar üzerinden kaldırılması için talepler ileri sürebilirler. Benim şartsız ölüm orucuna girmem kesindir ve kararlıyım. Artık duruşmalara katılmayacağım için de burada son sözümü de söylemek istiyorum. Kürdistan ulusal kurtuluş mücadelesine katıldığım günden bugüne kadar Kürdistan mücadelesine elimden geleni yapmaya çalıştım. Ama sorumluluklarımı tam olarak yerine getirdiğimi düşünmüyorum. Bu sebeple bu halka karşı borçluyum. Arkadaşlarıma vasiyetimdir, mezar taşıma 'Kürdistan Halkına Borçludur' diye yazılsın.

M. Hayri o sade ve sakin yüz ifadesi ile bunları söylerken sözlerinde ince eleyip sık dokuyan, artık başka bir yol ve yöntem olmadığına inanan bir ifade vardı.

Mahkeme heyeti de bu açıklamadaki ciddiyet ve ağırbaşlılığı görmüştü. Bu sebeple ellerinde olmayan bir saygıyı göstermek durumunda kalmıştı. Hayri ne kadar konuşsa onlar dinlerdi. Hayri'nin bu kararlılığını kabul etmek ve olup bitenleri tutanağa geçirmeye başladılar. Tutanağa özetle geçti tüm bu konuşmalar. Özellikle de Hayri'yi bu eylemden vazgeçirmeye çalışan duruşma başkanının sözleri de tutanakta yer aldı. Tutanak yazımı bitmeye yakın Hayri tekrar söze girdi:

-Bir de şunu belirtmek istiyorum. Her kim ki Kürdistan'ın özgürlüğü için çaba göstermek istiyorsa silahlı mücadeleyi esas almak zorundadır. Bugüne kadarki uygulamalar, baskı ve işkenceler, halka yapılan baskılar gösteriyor ki ancak silahlı mücadele ile sonuç alınır, dedi.

Bu sözler de özetlenerek tutanağa geçirildi.

M. Hayri Durmuş arkadaşın o temmuz gününde mahkeme heyeti huzurunda ve Urfa grubunda tarihi 14 Temmuz büyük "Ölüm Orucu" eylemini başlattığını açıklarken öz olarak böyle söylemişti. Kelimesi kelimesine olmasa da ağırlıklı ve öz olarak söyledikleri bunlardı. Hafızası güçlü olan veya en erken tarihlerde bu açıklamayı kaleme alan arkadaşlar biraz daha ayrıntıyı yakalamış olabilirler.

M. Hayri Durmuş kısa, özlü ama her bir cümlesi derin ve tarihi de-

ğerde ifadelerdi. Hem durumu tespit ediyordu hem de bu durumda koymas gereken tavrı koyuyor ve bunu bir eylem kararı olarak duyuruyordu arkadaşlarına ve dünya kamuoyuna. Bu açıklamasıyla hem baskı ve işkenceyi teşhir ediyor hem de dışarıdaki yoldaşlarına mesajlar yolluyordu.

M. Hayri böyle büyük bir eyleme girerken topluluk adına veya arkadaş grubu adına değil de kendi adına konuşuyor ve böyle bir dil kullanıyordu. Elbette ki bu eylem istek, irade ve inançla olurdu. Bir araya gelmenin imkansız olduğu böyle bir ortamda insanın öz gücüne, vicdanına ve iradesine seslenmekten başka yol da yoktu.

M. Hayri Durmuş 14 Temmuzlara giderken bile ülke devriminin izleyeceği yolu ta o zaman, o dar yerde ve o koşullarda gösterebiliyordu. Demek ki dışarıda iken, devrim için, ulusal kurtuluş için yola çıkarlarken devrimin izleyeceği yol ve yöntemler üzerine, araçlar üzerine çok kafa yormuşlardı. 12 Eylül uygulamaları ile bu tartışmalar kendi çıkış yolunu netleştirmişti. M. Hayri Durmuş partinin Merkez Komite üyesiydi ve bu görüşlerle de partisine ideolojik politik düzeyde öncülük etmeye devam ediyordu.

Hayri Durmuş aylardır, günleridir arkadaşları ile birlikte düşündükleri eylemi açıklamanın rahatlığı ve huzuru içinde tam olarak kendini ifade etti. Yerine oturmak için salona dönerken Hayri'ye baktım. Çok uzun gelen saniyeler içinde Hayri'nin Siverek'e geliş anını, olaylara karşı önder tavrı sergileyişi, Siverek'teki evimizdeki sohbetlerimiz aklımdan geçti. Ama salondaki ağır hava ve bir o kadar da zulme karşı bu kahramanca çıkışın yarattığı heyecandan fazla geriye gidemezdim. Hayri'ye bakarken Ali Çiçek yerinden kalkarak geldi mikrofona.

Ali Çiçek acelesi olanların atılganlığı ile mikrofona gelirken, mahkeme heyeti müdahale etmemeye başladı. Ama dikkatle bu patlama anını, salondaki Urfa grubunun 200'ü aşkın tutsağı gözlüyorlardı. Ali Çiçek de aynı gerekçelerle katıldı. Dışarıda iken kendisinin yaptığı eylemleri başkaları ceza almasın diye üstlendi. Ardından da "PKK bize teslimiyeti değil, direnişi öğretti. Ben de bugünden itibaren koşulsuz olarak Ölüm Orucuna giriyorum" dedi ve yerine geçip oturdu.

Ali daha yerine oturmadan Kemal Pir geldi mikrofona:

-Mahkemeyi fazla meşgul etmek istemiyorum. Konuşursam zaman yok diyeceksiniz. Biz öyle ölüme sevdalı insanlar değiliz. Yaşamı uğruna ölecek kadar seviyoruz. Ama bu işkenceli yaşamda fikirlerimize karşı ihanet ettirme dayatılıyor. Ben de bugün itibarıyla ölüm orucuna başlıyorum. Hayri arkada-

şın gerekçelerine katılıyorum. Farklı gerekçelerim de var ama zamanınızı almamak için Hayri arkadaşın belirttiklerine katılmakla yetiniyorum, dedi.

Kemal Pır'den sonra Fuat Çavgun yerinden kalktı ve geldi mikrofona:

-Hayri arkadaşın belirttiği gerekçelere ben de katılıyor ve bugünden itibaren koşulsuz olarak ölüm orucuna başlıyorum, dedi.

Ardından iki kişi daha, Bedrettin Kavak ve Ali Kılıç da yerlerinden, yüksek sesle aynı gerekçelerle ölüm orucuna başladıklarını dile getirdiler.

Salondaki tutsaklar bu anı bir bant kaydı gibi işlediler zihinlerine. Belki birçoğunun aklından bu eyleme katılmak geçti. Ama ağır işkence koşullarında bunu başarıya götürememe endişesi, kendini ruhi ve fiziki olarak hazır hissetmeme durumları insanı çekimser kılıyordu. Ben de böyle bir ruh durumunda idim. Katılmak, tüm bu insanlık dışı tutum ve davranışlara ve bu komploya yanıt olmak için bu tarihi direnişte yer almak onurlu bir davranıştı. Ama bunu o dönemki koşullarda göğüslemek, başarıya götürmek kolay değildi. Büyük cesaret ve kararlılık, düşünsel tamlık gerektiren bir eylemdi. Bundan dolayı da tarih nezdinde kendimi eleştirdim. Tarih ve insanlık karşısında bir suçlu gibi hissettim kendimi.

Duruşma bitti. Askerler de şok olmuştu. Hemen işkence yapmadılar, saldırmadılar. Bu yeni bir durumdu. Bu yeni durumda Esat Oktay, Ali Osman Aydın ve cezaevindeki işkenceci kurmaylar ne emir verecekti onu beklediler. Ama coplarını ve başlarını sallayarak bir anlamda 'hele bir cezaevine gidelim de size yapacaklarımızı biliriz' tehdit havasında ellerimizi kelepçelediler. Grup grup bizi zincirle bağladıktan sonra. Tekrar geri cezaevine getirildik. Giriş salonunda kimlikler okunmadan ve ellerimiz açılmadan hücrelerden gelen arkadaşları öncelikle aldılar. Kendilerine göre '35 koğuş! Rahat, hazır ol, sağa dön marş!' çektiler. Ama 35 koğuş adı bir yürüyüşle cevap verdi buna ve salonda içeri doğru yürüdüler.

Onlar giderken minik asteğmenin o hayvani sesi duyuldu:

-Lan aranızda var mı bunlara katılan! Varsa çıksın lan! Bak sonra çıkarsa Anasınıns... lan!

14 Temmuz eylemcilerinden Bedrettin Kavak cezaevine döndükten sonraki durumu şöyle aktarır:

-Cezaevine geldikten sonra Esat Oktay ölüm orucuna girenleri kantinde topladı. Esat Kemal'e 'Patron bu defa öleceksin bak, önceki gibi olmasın' dedi. Kemal de 'bu kez öleceğim dedi, sen merak etme, kararlıyım' diye yanıt verdi.

O gün ölüm orucunun başladığı haberi cezaevine bir bomba gibi düştü. Kölelik tozuna bulanmış yürekler bu eylemle silkelendi. Derinden hissedilen bir heyecanla gelişmeler izlenmeye başlandı.

Ölüm orucuna başlayan grup diğer arkadaşlarla birlikte hücreye getirilirken asteğmenin bağırsı sürüyordu

-Var mı bir babayığit bunlara katılan! Ölüm orucuna girecek var mı lan! diye bağırdı.

Bu sese zaten eylem hazırlığı ve beklentisi içinde olan Akif Yılmaz hücrelerinden cevap verir:

-Var! Ben varım!

Onu çıkarırlar. Tüm hücredekiler gelişmeleri heyecanla kulaklarını kabartarak izlerler. Ayak seslerine dikkat kesilirler. Bu esnada Hayri hücrelerine girer girmez Karasu ile temas kurmaya, gelişmeleri aktarmaya çalışır. Mustafa Karasu bu anı şöyle anlatır:

-Arkadaşlar hücrelere giriş yaptılar. Merdivenleri çıktılar. Hücre kapıları açıldı. Biz heyecanla takip ediyoruz. Bir süre sonra Hayri arkadaş musluğa vurmaya başladı. Çok heyecanlıydı. Şunu söyledi: ‘Başardık başardık altı kişi ile başardık’ dedi, üzerinde büyük bir yükü hafifletmiş bir halde. Ama büyük bir heyecanla, biraz titreyerek, biraz daha rahatlamış bir durumla başladıklarını belirtti.

Sabah saatlerinde Karasu “Ben de ölüm orucuna başlayacağım” der Hayri’ye. M. Hayri Durmuş, “sen bekle, sonra katılırsın” der ona.

Gerek aynı gün gerekse de izleyen günlerde Ölüm Orucuna katılanlar çoğalır 35 koğuşta. M. Hayri “sen sonra katırsın” dediği Karasu fazla dayanmaz 5 gün sonra Ölüm Orucuna başlar. Fuat Kav, Deza Hamit ve başka tutsaklar katılır. Ölüm orucuna katılanları kendi hücrelerinden çıkarıp başka hücrelere tek başına bırakırlar. Kemal Pir, Fuat Çavgun ve Bedrettin Kavak 4. Kattaki hücrelere; Akif Yılmaz, Ali Çiçek ve Hamit Kankılıç 3. Kattaki hücrelere, M. Hayri Durmuş, Fuat Kav ve Ali Kılıç da 2. Kata yerleştiriliyor.

Bir süre sonra ölüm orucuna girenleri 36. koğuşa götürürler. Her geçen gün ikiye üçer kişi katılır ölüm orucuna. Böylelikle ölüm orucu uzun süre canlı tutulmaya çalışılır.

Muzaffer Ayata, “Onları götürdüklerinde bizim ruhumuzu, gönlümüzü, her şeyimizi kendileriyle götürdüler. Bedenimiz onların yanında değildi fakat her şeyimizle onlarlaydık. Eylemin büyüklüğünün farkındaydık ama aynı zamanda o değerli insanlardan ayrılmanın acısı için-

deydik de” diye belirtir Diyarbakır cezaevini anlatan kitabında.

Ölüm orucu günlerinde grevcilerin moralleri yerinde, umutları başarıya kilitlenmiş durumdaydı.

Bazen türkü söylerler, bazen de fıkra anlatırlar birbirine.

M. Hayri Durmuş sık sık söylediği türküyü söyler:

‘Ağlama yar ağlama anê,

Mavi yazma bağlama.

Mavi yazma tez solar anê

Cigerimi dağlama.

(...)

Elma al olanda gel

Ayva nar olan da gel

Hasta düşüm gelmedin anê

Bari can veren de gel’

Hayri’nin ardından Kemal ‘Eşkîya Dünyaya hakim olmaz’ türküsüne başlar:

‘Sinop kalesinden uçtum denize, tam üç gün üç gece göründü Rize’ diye devam ederken ‘unutmuşum, bu türküyü çok severim. Çoktandır söylememişim’ diyerek şarkıyı yarıda bırakır.

Bu moral sohbeti bazen direniş üzerine konuşmalara dönerdi. Böyle bir diyalogu Zülfikar Tak şöyle dile getirir yazısında:

-Doktor, dedi Kemal PİR, acaba gelenler olur mu arkadaşlardan?

-Gelen olur mutlaka, diye yanıtladı Hayri. Ama fazla ısrarlı bir bekleyiş içine girmek gerek Kemal. Daha yeni başladık. Arkadaşlardan kimisi daha duymadı bile. Duyanların bir kısmı şimdi böyle bir eylemin gerek olup olmadığı konusunda kendi kendileriyle bir muhasebe, bir çatışma halindeler. Bu iç çatışmalardan bugünden yarına olumlu bir sonuç beklememek gerek. Mutlaka gelen olur. İdare, katılımları engellemek için ha bire bastırıyor. Eylemin gerekliliği konusunda netleşme sağlansa bile, bir yandan yaşam arzuları, diğer yandan eylemleri götüremeyip bırakma ve sonunda dayatılacak ihanete gitme korkusu var. Hele bir kulak verin, dinleyin bu çığlıkları. Okunan marşlar bile birer çığlıktır.

Sabah beşten önce kuş sesleri, dışarda ağlayan bebelerin sesleri, öten horoz ve kekliklerin sesleri, merkeplerin anırmaları, kuzuların koyunların meleyişleri, tatlıcı, simitçi çocukların sesleri pencerelerden içeriye akıyordu. Ama cezaevi uyandıktan sonra, yani marşlar, eğitimler başla-

dıktan sonra bu yaşam sesleri sustu.Yaşamda kendilerine bir yer arayanlar yerlerini ölüm çılgınlıklarına bırakıp kayboldular. İnsan çılgınlıkları göğe yükseliyor. Dinle bu çılgınlıkları. Bu bir savaştır aynı zamanda. Kürdistan savaşı Vietnam’ı da aşıyor, aşacak. Yani K..stan Vietnamlaşıyor, bu insan çılgınlıklarını unutmayın. Bu çılgınlıkların birden bire cesarete, devrim sloganına ve eyleme dönüşmesini kendiliğinden beklemek lazım.

Bu diyalog sürerken gardiyanların küfürleri arasında kat kapısı gü-rültüyle açıldı. Getirilenler Akif YILMAZ ile Fuat KAV’dı. Ölüm orucuna katılmışlardı. Eylemcilerin sayısı sekize yükselmişti. Kemal PİR, ‘İki kale daha düşürdük, özgürlük ordusu zafere doğru emin adımlarla ilerliyor’ diyerek sevincini ifade etmek istemişti. Akif YILMAZ 3. kat, 6. hücreye, Fuat KAV 2. kat 5. hücreye konuldular. Yani eylemcilere arkadaşların durumları soruldu ‘iyidirler’ denildi.

Kemal her katılanla, direnişin ve mücadelenin ufkunu çiziyordu: “Biz öleceğiz, aramızdan gelenler de ölecek; bu mücadele böyle sürüp gidecek”

Burada da bir Che Guvera tavrı vardı Che’de “... sloganlarımız kulağın kulağına yayılacaksa, silahlarımız elden ele geçecekse ölüm hoş geldi...” diyordu Küba direnişinde. 14 Temmuz direnişinde direnişin sürekliliği ve kararlılığı daha o ilk günlerde kendini gösteriyordu.

Eylemin 20. gününde 1. kat hücrelerinden tanıdık bir ses Kemal PİR’i alabildiğine heyecanlandırmıştı. Sesi tanıdıktı. Gelen eylemci Mustafa KARASU’ydu.

‘Yahu bizim Avreş de buradaymış. Kaç gündür eylemdesin Avreş? diye sordu, Kemal PİR. Karasu ‘15. Gündeyim’ dedi.

-15 gündür haa? Ee... İyi misin Avreş?

-Çok iyiyim Kemal.

-Arkadaşlar nasıl, iyiler mi?

-İyidirler Kemal.

-Başka katılan olur mu dersin Avreş?

-Ben katılırken, Koli’ye katılmasını söyledim. Mahkemeyi bekleyeceğim dedi. Başka kimseye söylemedim. Herkes durumu biliyor. Özgür iradeleri ile karar versinler dedim.

-Yanlış yapmışsın Avreş. Genel çağrı yapacaktın.

-Özgür iradeleriyle katılmayanlar sonradan dökülür kaygısını taşıdım.

-Dökülmeler bir şey etmez. Bir savaştır Avreş. Önemli olan bu konuda “varım” demektir.

M. Hayri DURMUŞ:

-Kendini fazla yorma Kemal. Konuşarak enerjini tüketiyorsun.

-Bir şey olmaz Doktor. İki yıldır düşman bizi konuşturmadı. Ölmeden önce doya, doya her şeyi arkadaşlarla konuşalım.

Eylemin ilerleyen günlerinin birinde idare, eylemcilere neden eyleme girdiklerini bir dilekçe ile cezaevi idaresine bildirmelerini istemişti. Dilekçeyi Hayri hazırladı. Mahkemede eyleme başlarken yaptığı konuşmanın özetini yazdı. Sonra da dilekçeyi eylemci arkadaşlarına okudu. Okuduktan sonra 'eklemem gereken yerler var mı arkadaşlar?' diye sordu.

Kemal PİR:

-Çok güzel olmuş doktor. Savunmalarımızın neden engellendiğini, savunmalarımızın halkımız açısındaki önemini, tarihiliğini iyi işlemişsin. Bence zindan yönü de eklenirse daha da güzel olur. Yani savunmalar mahkemede engelleniyor, ama savunmaya ilişkin hazırlıklar burada vahşetle bastırılıyor. Her şeye rağmen, mahkemelerde siyasi savunma yapan arkadaşlarımız, zindanda feci bir şekilde cezalandırılıyor, benim görüşüm bu.

Dilekçeye eklemeler yapıldıktan sonra tüm eylemciler tarafından imzalandı ve idareye verildi.

Eylemcinin durumunu yerinde görmek için 7. Kolordundan bir Kurmay heyeti gelmişti. İçlerinde adli müşavir de vardı.

Katların ayrı ayrı hücrelerine konulan eylemcilerle tek tek konuşan heyet, sonuç alamayacağını anlamıştı. Daha sonra Kemal PİR'in hücrelerine tekrar uğradılar. Hemen hemen hepsi bir domuz gibi besili idiler. Diyarbakır güneşinin yüzlerinde bıraktığı bakır rengi leke bir yama gibi suratlarının ortasında duruyordu. Eylemcilerin bir deri bir kemik kalmış halde, saç sakal birbirine girmiş, üstlerindeki elbiseler dökülmüş, ter ve kir kokan bedenlerini dimdik, çelik gibi ayakta tutmaları karşısında besili vücutların taşıdığı etten utanıp, etlerini saklayacak bir yer arıyor, bulamayınca da utanıp sıkılıyor ve küçülüyorlardı. Heyetin sözcüsü Kemal PİR'e hitaben: Galiba ölmekte diretiyorsunuz? Bir anlam veremiyorum. Ölüme bu kadar sevdalanmak, yaşamdan bunca nefret etme niye?

Kemal PİR:

-Rütbeni bilmediğim için size beyefendi diyeceğim sadece. Beyefendi, büyük korkunç yanılığ içindesiniz. Ne bizi, nede eylemimizi anlayabilecek bir mantığa sahipsiniz. Ne kadar izah etsek de, kavrayacağınızı sanmıyorum ama şunu özellikle bilmenizi istiyorum: Ne ben, ne de

buradaki hiçbir arkadaşım ne yaşamdan nefret ediyor ne yaşamdan kaçıyoruz. Ne de ölüme sevdalanmışız. Aksine biz yaşamı uğruna ölecek kadar sevenlerdeniz. . .

Heyet Sözcüsü:

-Başka bir yol bulunamaz mı?

Kemal PİR:

-İsteklerimiz var, kabul edin...

Heyet Sözcüsü:

-Nedir istekleriniz?

-Siyasi savunmalarımız kısıtlanmayacak, cezaevinde itirafçılık dayatılmayacak, hiç kimseye baskı ve işkence yapılmayacak.

Heyet Sözcüsü:

-Biz buradakiler için kabul ediyoruz. İstedığınız kadar siyasi savunma yapın, en ufak bir kısıtlama getirilmeyecek; size en ufak baskı uygulanmayacak anlaştık mı Kemal?

Kemal PİR (81 ölüm orucu sırasında Esat Oktay YILDIRAN'ın verdiği 'Asker sözü' nü hatırlayarak gülümsedi) :

-Hayır beyefendi, anlaşmadık. Bizim istemlerimiz sadece bizi buradakileri ilgilendirmiyor, bütün cezaevi için geçerli olacak, 'Evet' dersiniz anlaşırsınız.

Heyet Sözcüsü:

-Bu imkânsız Kemal, kendinize yazık etmeyin.

Kemal PİR:

-İmkânsız diyen sizsiniz, değil mi? Mademki öyle, biz yolumuzun yolcusuyuz. Siz neden kendinizi rahatsız ediyorsunuz?

Heyet Sözcüsü:

-Bizden bir isteğiniz var mı?

Kemal PİR:

-Bu bidonlardaki su, ilk günkü su, değiştirin. Aramalarda sigaralarımızı götürdünüz, sigaralarımızı verin, arkadaşlarımızdan bize sigara getirin.

Heyet Sözcüsü:

-Hepsi bu mu, başka bir isteğiniz yok mu?

Kemal PİR:

-Hayır yok.

Eylemin 40. gününde M. Ayata da eyleme katılır. Onu da ölüm orucunda bulunan arkadaşlarının yanına götürüler: "Arkadaşlar bizi keyif ve coşku ile karşıladı. Kemal her zamanki gibi coşkusundan bir şey kaybetmemişti"

Kemal Pir direnişe başlamanın özgür ruhu içindedir. Sık sık “oh be direniş ne güzel” dediğini aktarır birlikte direnişte olduğu arkadaşları.

Aynı günlerde Rıza Altun da katılır. İşkenceci idare “bunlar anlaşmış, grup grup katılacaklar” der.

Ölüm orucu esnasında da tüm koğuşlarda eğitim ve işkenceler sürüyor. Ama 35. Koğuştaki uygulamalar ölüm orucunun etkisi ve sürekliliği sayesinde biraz gevşemişti. Yani en azından üç öğün yemek vermeye başladılar. En önemlisi de 35. koğuş cezaevindeki tutsakların öncü koğuşu olmuştu. Herkesin gözü kulağı oradaydı. Tutsakların içinde bulunduğu bu durumu İdris Güzel şöyle dile getiriyor bir değerlendirmesinde:

- İki ay boyunca doğru dürüst ne yediğimizi nasıl yattığımızı bilmiyoruz. Bütün ruhumuz, kalbimiz ölüm orucuna giren arkadaşlarda. O olayın getireceği sonuçlardaydı. O açıdan bizim için de bir direniş dönemi oldu.

Ölüm orucu günlerinde işkenceci başı Esat Oktay hücreye uğrayarak ölüm orucunda eylemde bulunanların moralini bozmak isterdi. Esat ve Kemal PİR arasında geçen şu diyalog cezaevinde kalan tüm arkadaşların bildiği bir diyalogdu. Esat, Kemal’i eylemden vazgeçirmeye çalışan sözler ederdi. Bunu başaramayınca da tehditlere başlardı:

-Kemal bu sefer ölmelisin. Eğer ölmezsen seni koğuş koğuş dolaştıracağım. Ama eğer ölürsen de mezarında kadeh tokuşturacağım, der.

Bu sözlerle karşılık Kemal:

-Esat ben Kemal PİR’im, ben öleceğim. Ama sen Ay’a da gitsen PKK’nın üç kurşunundan kurtulamazsın.

Bu yanıt üzerine Esat bir daha hücrelere uğramaz olur.

Hücrenin havası dayanılmaz bir haldeydi. Bir yandan hücre önlerine konan ve yenmeyen yemeklerin ekşimsi kokusu, bir yanda da zemin katlarda patlatılan lağım kapaklarından salona yayılan lağım kokusu birbirine karışıyordu. Bu ağır şartlara katlanmak insan üstü bir iradeyi gerekli kılıyordu. Bu iradenin zayıflamasını uman cezaevi doktoru iki günde bir hücreleri tefiş eder, öleceklerini, sakat kalacaklarını söylerdi ölüm orucundaki tutsaklara.

Doktorların böyle bir gezisis esnasında Kemal’e

-Kemal öleceksin, durumun ağır. Bırak grevi sana hemen kebab, baklava getirelim, seni yaşatalım.

Kemal PİR bunun üzerine şöyle der:

-Sen ne diyorsun? Biz burada bir halkın varlığını yokluğunu belirleyecek bir eylem sürdürüyoruz, bu yüzden kendimizi ölüme atıyoruz. Sen kebab-

tan, bilmem neden bahsediyorsun. Utanmıyor musun? diye azarlar doktoru.

Bir ara ölüm orucu günlerini il plakalarına göre adlandırırlar, buna göre de o ilin özelliklerini anlatırlar, o ile dönük varsa anılarını dile getirirler ve hangi ilde öleceklerini hesaplarlar.

Eylemin 40. gününde ölüm orucuna katılanların sayıları 15' e ulaşır. Sohbetleri artar. İlk başlayanlar bu kırk günü nasıl geçirdiklerini anlatırlar. O sıralarda Lübnan'da tüm şiddeti ile devam eden İsrail Filistin çatışmasını yorumlarlar. İtalya'nın kazandığı 1982 dünya kupası maçlarından bahsederler.

Bu 15 kişinin arasına, ne konuştuklarını idareye aktarması için bir ispiyoncu koyarlar. Kemal bu adama seslenerek "Öyle yapma, bir şey için kendini satma. Benim bir iki konuşmamı oraya götürmüşsün de ne olacak" der. Bazen de gardiyan işkenceci askerlerin küfürlü konuşmalarına karşı Kemal "Küfretmeyin, anamızdan, bacımızdan, toprağımızdan ne istiyorsunuz? Bize ne yapıyorsanız yapın ama toplumu böyle aşağılamayı bırakın. İnsanlarımızın onurları ile oynamayı bırakın, diyor.

Ölüm orucundadır belki de bir tas su içmeye gücü takati yoktur ama böyle onursuz bir davranışa karşı da o koşullarda cevap verme ihtiyacı duyuyordu Kemal Pir.

Cezaevi idaresi eylemin sonuna kadar Hayri'ye yatak döşeği vermez. Hayri çok zorlansa da idareden döşek istemez. M. Ayata bu durumu şöyle açıklar kitabında:

- Hayri'ye bir döşek bile vermediler. Sadece bir battaniyesi vardı. Battaniyeyi katlıyor ve öylece yatıyordu. Ölüm orucuna ve açlık grevine katılanlar bilirler, ilerleyen günlerde beden gün gün eriyor, insanın kemikleri dışarı çıkıyor. İnsanın her yeri yaralar içinde kalıyor. Eğer yattığınız yer sertse kemikler bıçak gibi batıyor ve acıtıyor. Ancak Hayri'den bir ah duymadık. Arkadaşlarına da söylemedi. Söyleseydi idare ona döşek verirdi."

Eylemin 50. günü itibarıyla Kemal Pir'in gözlerini kaybettiği anlaşılr. M. Karasu eylemin 50. Günündeki bu gelişmeyi şöyle anlatır:

-Kemal 50. günden sonra görmüyor. Doktor bunu ilk fark ediyor. Doktor Kemal'e bakıyor, Kemal farklı yöne bakıyor. O zaman anlıyor. Bazı işaretler falan gösterdi Kemal bilemedi. Kemal'e şunu söyledi: 'Bırak. Tedavi olursun. Serum verirsek iyileşir. Gözünü kurtarırız.' Kemal 'Sen benim düşüncemi kabul etmiyorsun. Varlığımı, beni olduğum gibi kabul etmiyorsun. 'Kemal'in iki gözü olsun' diyorsun. Bırak-

mıyorum. Benim için önemli olan düşüncem. Eğer olduğum gibi kabul ederseniz olabilir. Beni olduğum gibi kabul etmiyorsun bana ‘göz’ diyorsun. ‘Göz olsun ama Kemal olmasın’ diyorsun.”

Kemal, gözlerinin görmediğini bir süre arkadaşlarından gizler. Gizleme gereği kalmayınca da “Hevalno çavên min nabîne” der. Ve bildiği birkaç Kürtçe cümle daha kurar arkadaşlarıyla konuşurken.

Kemal Pir hastaneye kaldırılır. Muzaffer Ayata o günü şöyle anlatır:

-Kemal’i 53. gün hastaneye kaldırdılar. Onu çıkardıklarında Hayri’ye seslenerek ‘Hayri, Arkadaşlar! Beni götürüyorlar. Haberiniz olsun!’ Gitmek istemiyordu. ‘Bırakın. Arkadaşlarımın yanında öleyim’ diyordu gelen gardiyanlara. Ancak onu götürdüler. Götürdüklerinden üç gün sonra, ölüm orucunun 57. gününde yaşamını yitirir.

Kemal Pir’den sonra Hayri, Akif Yılmaz, Ali Çiçek de hastaneye kaldırılır.

Ama eylem devam ediyor. 65. günde idare de eylemin bitirilmesinden yana, diyaloga yanaşiyor. Karasu “arkadaşlarıma danışmam gerekir” diyor. O gün cumartesi. Salı günü getirelim arkadaşlarını derler Karasu’ya. O güne kadar da sana serum takalım derler. Serum almazsan o güne kadar öleceğini ifade ederler. Ama Karasu onlara 81’i hatırlatır: “olmaz! Siz arkadaşlarımı getirmeyinceye kadar bir şey söyleyemem. Doktor Seyit Paksüt, ‘Durumun iyi değil. Serum alman lazım. Almazsan ölürsün, arkadaşların gelene kadar senin yaşaman gerekiyor’ derler. Bunun üzerine Karasu bir şişe serum ve bir bardak süt almayı kabul eder. Görüşme oldu. Askeri doktor İbrahim Turan, Karasu’ya şunları söylüyor: “Artık siyasi savunma serbest olacak. Cezaevinde savunmalar yazılabilir. Yasaklanmayan gazete ve yayınlar verilecek. İşkence yapılmayacak. Aile ve avukatlarla görüşmeler serbest olacak.”

Karasu, 1981 eylemini hatırlatarak “Siz bizi kandıramazsınız’ der. Askeri doktor buna uyacaklarına söz verir. Bu görüşmeden sonra diğer eylemciler hastaneye getiriliyor. Karasu onlarla bir görüşme yapıyor. Karasu, “Sizinle görüşebilmek için serum almayı kabul ettim. Haberiniz olsun. Ne yapacağız?” Arkadaşları eylemin amacına ulaştığını belirterek, “eylemi sona erdirelim” der.

Karasu ile görüşen grup içinde Hamit Baldemir var. Hamit, Karasu ile yapılan eylemi sonlandırma ve idare ile varılan anlaşmayı şöyle dile getiriyor 14 Temmuz başlıklı yazısında:

-Biz son grupta eyleme girmiştik ve bizi 29. günde hastaneye kaldırdılar. İlk gruptaki öncü eylemcilerin eylemi 67. güne ulaşmıştı. En son katılan Mustafa Çepik de hemen hastaneye getirilmişti. Dört arkadaşımız hastanede yaşamını yitirmişti. Ben, H.Hayri Arslan, M. Ayata, H.Hüseyin ve M.Şener kalmıştık eylemi sürdürenler. Bir de Mustafa Çepik eylemi sürdüüyordu. Fakat bizimle aynı koğuştaki değildi. Mustafa Karasu hastanede üst katta eyleme devam ediyordu. Ancak ölmesi an meselesiydi. Bizimle buluşmak koşuluyla bir bardak süt ve serum kabul etmişti. Bizimle buluştuktan sonra anlaşma sağlanamaz ve eyleme devam kararı çıkarsa serumu reddedip eyleme devam edecekti.

Karasu ile bizim grup adına Şevket gitti görüşmeye. Görüşme sonucunda talepler yazılıp kolorduyu temsilen gelen subaya veriliyor. Bu koşullarda eylemi bırakmaya karar verdik.

Taleplerimiz şunlardı:

1 - İşkence son bulacak. 2 - Yemek düzenli verilecek. 3 - Hastalar tedavi edilecek. 4 - Eğitim günde dört saati geçmeyecek. 5 - Savunmalar engellenmeyecek. 6 - Esat Oktay görevden alınacak. 7 - Ölüm orucunda olan arkadaşların tedavilerinin tamamlanması için bir süre hastanede kalacaklar. 8 - Bu koşullar başta 35. koğuştaki olmak üzere tüm cezaevin de geçerli olacak.

14 Temmuz eylem sonrası idare anlaşmayı sadece 35. koğuştaki ile sınırlı tuttu. Çünkü koğuştaki eyleme katılım pek olmamıştı. Anlaşmanın uygulanması için yaptırım gücümüz yoktu. Bu andan itibaren de daha kitlesel ve daha güçlü bir eylem örgütlenme fikri ve planı gündeme geldi.

12 Eylül ilk darbeyi 5 Nolu'da alıyor!

14 Temmuz ölüm orucu eylemi hakkında tüm koğuşların haberi olmuştu. Direniş kıran kırana bir şiddetle geçiyordu. Müthiş bir irade savaşı yaşanıyordu. Cezaevindeki 3000 tutsağın bu direnişe kitlesel bir destek sunma durumları oluşmadı. Niyette duyguda bir hareketlenme yaşansa da sonuçta işkencecilerin uygulamalarını bir bütün olarak göğüslemek ve buna karşı direnişe geçmek 1982 yılı yaz aylarında pek mümkün görünmedi. İşkence tüm şiddeti ile sürüyordu. Üstelik direnişin diğer koğuşlara sıçramaması için idare özel tedbirler alıyor, içerideki ispiyoncularını ve Auschwitz toplama kampındaki kapoların(Kapolar: Hitlerin toplama kamplarında işkenceci idarenin işlerini gören işbirlikçi tutsaklar) karşılığı olan bazı koğuş sorumluları vasıtası ile koğuşu ve koğuştaki tüm tutukluları kontrol altında tutmaya çalışıyordu.

Bizim bulunduğumuz koğuşta Urfa grubundaki gelişmeleri ve ölüm orucu hakkındaki açıklamaları güven duyduğum arkadaşlarla paylaştım. Paylaştıklarımın biri de Haydar Eroğlu idi. (Haydar 1985 yılında cezaevinden çıkar çıkmaz Lübnan'a, Bekaa vadisine gider. Şahin Dönmez'in tüm durumunu rapor eder. Ama sonradan duyduğuma göre de aynı yıl, bir kaza sonucu yaşamını kaybeder)

İdare tedirgin olmuştu. İtiraflarını geri alanlara karşı sert tavırlar koymaya başladı. Tabii bunu yaparken, başta 14 Temmuz ölüm orucunun yarattığı etkiyi boşa çıkarmak istiyordu. 14 Temmuz eylemi itiraf ve ihanete doğru giden eğilimi tersine çevirmede doruk oldu. 14 Temmuz eyleminden sonra itiraflar bir bir geri alınmaya başlandı.

Ve 5 Nolu özellikle 14 Temmuz ölüm orucu başladığından itibaren eskisi gibi değildi artık. Direniş bilinci bu eylemden sonra çok daha gelişti. Tutsaklara güç ve cesaret geldi. Mahkemelerde itiraf yapanlar birer ikişer ve giderek toplu olarak itiraflarının geçersiz olduğunu ilan etmeye, baskı altında, işkence ile zor altında yalan söylediklerini duyurmaya başladılar. Mazlumun eyleminden sonra doruktan aşağı inmeye başlayan

ihamet ettirme politikası Dörtlerin o geceki eyleminden ve o eylemin muhtevasının duyulmasından sonra bir bütün olarak kitlesel düzeyde veya sıradan insan düzeyinde bile direniş pekiştiriyordu. 14 Temmuz sonrası ise artık bilinçte olgunlaşan direniş yavaş yavaş pratikte yerini bulmaya başlamıştı. İtiraflarını geri almaya başlayan tutsakların tavrı bu pratik adımların başında geliyordu.

Bu kez işkenceci idare, Esat Oktay, Ali Osman Aydın ve ekibi, minik asteğmen, tüm blok çavuşları ve asker gardiyanlar muhafazakâr bir konna geçtiler, daha fazla itirafçı ve ihametçi üreteceğine mevcut olanla yetinmeye, mevcut olanların itiraflarını geri almamak için işkencelerini rutin düzeyde tutmaya başladılar. Bu süreci bizzat yaşayan Haydar Eroğlu şöyle dile getiriyordu:

-Mahkemede ifadelerimi geri aldıktan sonra idarenin tavrı bana karşı değışti. Ölümle tehdit ettiler. Beni öldürseniz, etlerimi parça parça ayırsanız bile ben tekrar o batağa saplanmam dedim yüzbaşıya. Üç gün süre verdiler bana. İyi düşün dediler. Ben kararlıyım. Ölüme razıyım ama itirafçı ihametçi olmaya razı olamam, dedi. Ve şunu da ekledi ‘bana bir şey olursa sorumlusu idaredir’, dedi.

5 Nolu’da başını Şahin Dönmez’in çektiği ihametçi çizgi, merkez komite düzeyinde arkadaşların yer aldığı 14 Temmuz eylemi ile boşa çıkarıldı. Artık Şahin kendini güvende hissetmiyordu. Bunu çıktığı mahkemede de açıklıyordu. İdarenin sahip çıkamayışından ve bulunduğu koğuşta can güvenliğinin olmadığından yakınıyordu. Çok geçmeden Şahin Dönmez ve Erol Değirmenci çıktıkları bir mahkemeden bir daha dönmediler. Gardiyan gelip eşyalarını aldı. Haydar bir hayli rahatlamıştı. Daha doğrusu hepimiz rahatladık.

Koğuşumuzda hangi siyasi gruptan olursa olsun, arkadaşlarla aramızda bir güven sağlamıştık. Koğuşa gelen bazı tutuklular bizim bu ilgi ve arkadaşlığımız sayesinde kısa sürede koğuşa ne amaçla gönderildiğini açıklıyor, ne olursa olsun ispiyonculuk yapmayacaklarını mahcup bir tavırla açıklamak durumunda kalıyorlardı. Tabii bu kişileri haftada bir dışarı çağırır, içeride olup bitenlerden haber almak isterlerdi. Her defasında da gardiyanlar olumsuz rapor alınca ellerine bir kaç cop yer içeri girerlerdi.

14 Temmuz eylemi esnasında müfettiş denetimleri de vardı. Bir ara bize vermedikleri ekmekleri koridorda biriktirdiler. Hepimiz açtık fakat ekmekleri kapı önüne yığıyorlardı. Asker gardiyan koğuş sorumlusunu

çağırıp imzalı bir dilekçe alıyordu. Bu dilekçede “bize gelen ekmek ve yemek fazladır. Fazla geldiğinden çöpe dökmek zorunda kalıyoruz.” diyen ifadeler vardı . Oysa açtık! Kapı önüne biriktirilen o ekmekler içeri verilse beş dakika içinde tüketilirdi. Ekmek vermeyerek kantinden bisküvi alımı bu şekilde teşvik ediliyordu. Her Çarşamba ve Perşembe günleri tırlar dolusu bisküvi getirilirdi. Yer kalmazdı salona dizdirilirdi bisküvi kutuları. Yani hem işkence ve ihanet ettirme politikaları hem de zaten yoksul olan tutukluları maddi olarak sömürme Kürtlerin Auschwitz’i 5 Nolu’da birlikte yürütülürdü.

Yine 14 Temmuz eylemi süreci içinde bazı yabancı heyetler, gazeteciler ve müfettişler de geliyordu. Dörtlerin kendini yakma eylemi, Ölüm Orucu ve işkence uygulamalarının yurtdışında yarattığı infial üzerine gelen bazı heyetler gezdiriliyordu. Özellikle hazırladıkları koşulları bu heyetlere gezdirerek ve göstermelik bazı uygulamalarla bu ‘denetimler’ boşa çıkarılıyordu. Benim bulunduğum koğuşa gelmedi bu heyetler ama biz de göstermelik uygulamalara tanık oluyorduk.

Esat televizyon şovu için 32. Koğuşu seçmişti.

İşkencenin en yoğun olduğu günlerde dışarıdan kameralı, fotoğraf makinelikli bir grup gazeteci de getirilir içeri. Esat Oktay ve ekibi bu güdümlü basına brifing verme ihtiyacı duyar. 32. Koğuş bu amaçla kışın soğukunda eğitime çıkarılır. Tabii bu eğitimde dayak, işkence, yat sürün yoktur. Tutukluların faşist-Türkçü askeri marşları bir Türk askeri gibi nasıl gönüllü ve içten okuduklarını, nasıl nizami eğitim yaptıklarını kameralara sergilerler. 5 Nolu’yu anlatan bir çok kitabın kapağında, afişlerde yer alan bir grup tutuklunun eğitim esnasında, ayaklar 90 derece havada, baş ve omuzlar dik ve ağızlar alabildiğince haykırış halinde uygun adım yürürken çekilen fotoğraf o gün, o basına verilen brifing günü çekilmiştir. Benzer çekimler eğitim sonrası koğuş içinde de sürmüştür. Koğuş sorumlusu H. Ç. idi. Gelen heyet koğuş sorumlusundan güllük gülistanlık bilgiler alıyordu: ‘Sabah 07 de kalkıyoruz, kahvaltıdan sonra havalandırma eğitimine çıkıyoruz. Günde üç öğün yemeğimiz geliyor. Ailelerimizle düzenli görüşüyoruz. Baskı ve kötü muamele yoktur. Herhangi bir ihtiyacımız yoktur. Düzenli uyuyoruz. Allah idaremizden razı olsun.’ Kime sorulduysa aynı ifadeler verildi anlaşmalı basına. Bu basın da ertesi gün 5 Nolu’da her şeyin vatan ve milletin arzuları doğrultusunda sorunsuz devam ettiğini yazdı. İşkence, baskı, inkar, mantıksızlık, zorbalık, insanlık dışı durumlar ve tu-

tumlar, Hitlere rahmet okutan kıyımlar askerin başarısı, zaferi olarak Hürriyet, Milliyet, Cumhuriyet gibi gazetelerin manşetlerini süsledi. Bu gazeteleri okumak isterdi tutsaklar. Ama adam başı bir gazete satılırdı tutsaklara. Tutsaklar tek bir satırına dahi bakamadan o parası tutuklularca ödenmiş gazeteler balyası açılmadan tekrar dışarı verilirirdi.

14 Temmuz eyleminin akıbeti, başarısı tutsaklar için ne kadar önemli idiyse, idare için de bu ölüm orucunun başarıya ulaşmaması o derecede önemliydi. Biz eylemin başarısı ile içeride işkence ve ihanet ettirme politikasının kırılacağını ümit ederken, işkenceci idare de sonuna kadar grevin kırılacağı, ölüm orucunun bir zaman sonra bırakılacağı ve böylece esas amacın gerçekleştirileceği çabası içindeydi. Esat, bu amacına ulaşmak için tüm çabasını ortaya koyuyordu.

Zaman zaman açlık grevini bırakanlar da oluyordu. Bu durum Esat Oktay'a umut ve moral veriyordu. Bir gün yine hoparlörler çalıştı. Tüm gardiyanlar koğuş başlarında tutsakları uyardı. Yüzbaşı konuşacaktı. Haftalardır görünmeyen, koğuşları dolaşmayan yüzbaşı ölüm orucunun birinci ayından itibaren gözükmeye başladı. Tüm koğuş hoparlörleri çalışır:

-Merhaba benim askeri okul öğrencilerim. İç güvenlik amiriniz konuşuyor. Bir süredir aranızda yoxtum. Memleketi gezdim biraz. Gerçekten memleketimiz çok güzel! Bir baştan bir başa uçtum, gerçekten bu cennet vatan çok güzel! İstanbul'dan Antalya'ya, oradan Hakkâri'ye uçtum. Sonra Diyarbakır'a... Gerçekten bu cennet vatan çok güzel! Asya ile Avrupa arasında müstesna bir yerde bulunan bu vatanda yaşadığımızdan dolayı çok mutluyuz.

Gezim bitti ve döndüm arınıza. Bir de baktım ki üç tane serseri açlık yapıyor. Açlığa girmek için birbirini teşvik ediyorlar, zorluyorlar. Halbuki ne açlığı. Bir gün yemek yemeseler ölürler. Akşam koyduğumuz yemeği sabah görmeyince, 'fare yedi' diyorlar. Güya açlık yaparak tekrar sizleri kandıracaklar. Bizi kandıramadılar. Sevgili askeri okul öğrencilerim bunlara inanmayın. Bakın onlardan biri burada nasıl açlık grevine girmeye zorlandığını, gizliden yemek yediklerini ve dışarıda iken bunların ne mal olduklarını size anlatacak, dedi.

Hepimiz ürpermiştik. Rengimiz sapsarı olmuştu. Ama bu işte bir iş vardı. İnaniyorum ki 41 koğuşta tüm tutsaklar bu konuşmayı dikkatle ve heyecanla dinliyordu. Kimin konuşacağı anons edilmedi. Bir kişi konuşmaya başladı. Dikkatle dinledim. Sesi tanıyordum, ölüm orucuna giren ar-

kadaşlarımızdandı. Konuşması özetle şöyleydi: “Ben ... yerde örgüte zorla katıldım. Örgüt mensupları her zaman evimizde kalırlardı. Kadınları kızları sürekli taciz ederlerdi. Burada da bizi zorla ölüm orucuna koydular. Dışarıda da bizi cinayet makinesi yapmışlardı. Burada da beni kendi amaçları için kullandılar. Girmezsen seni öldürürüz dediler. Ben de korkudan girdim. Bu yolun boş olduğunu gördüm ve açlık grevini bıraktım. Açlık grevinde gizliden yemek yiyorlar. Sizler de bunlara inanmayın.” dedi.

Bu konuşma esnasında içten bir rahatlık duydum. Çünkü konuşanı tanıyordum ve böyle art arda düzgün Türkçe cümleler kuramazdı. Söyledikleri tamamen Esat Oktay’ın yazıya dökülmüş saçmalıkları ve uydurmasıydı. Bir kağıt eline vemişlerdi ve kağıttan okuyordu. Belki bu arkadaş açlık grevini bırakmış olabilirdi ama bunları söylemesi mümkün değildi. Bunu tam da o anda koğuştaki arkadaşlara anlattım. Zaten kimse de inanmadı.

Esat Oktay, eline kağıt vererek okutturduğu bu arkadaşın konuşması bitince tekrar mikrofona geldi.

-İşte gördünüz benim askeri okul öğrencilerim! Sizin bir sıkıntınız, bir derdiniz olursa bana gelin. Ne olursanız olun, kim olursanız olun bana gelin. Bu serserilere asla inanmayın. Onlar beni kandıramadılar ama sizi de kandıramazlar. Dışarıda sizleri kandırıp buraya gelmenize sebep oldular ama burada kandıramazlar. Zaten hepsi de açlığı bırakmış durumda, sadece bir iki kişi kalmış onlar da vazgeçerler.

Konuşma bitti, hoparlör kapandı. Ümit Besen veya başka bir şarkıcının taverna müziği başladı.

Bu arada, 14 Temmuz ölüm orucu günlerinde gardiyanlar içeri gönderdikleri işpiyoncularını sık sık su taşıma, koridor temizleme, karavana alma bahanesi ile dışarı çağırır, aşağıda merdiven altında bilgi alırdı. Aynı anda da koğuş mazgallarında sürekli gözetlenir olmuştuk. İdareyi, Esat Oktay’ı ve tüm işkenceci yönetimi toplu isyan, toplu açlık grevi korkusu sarmıştı. Bu sebeple işi sıkı tutuyorlardı.

Esat Oktay ölüm orucunu böyle aleni ifşa etmezdi. Fakat o da biliyordu ki eylem en kalabalık grup olan Urfa grubunda açıklanmıştı ve bu yolla da tüm cezaevi eylemden haberdardı. Çünkü az da olsa koğuşlardan da ölüm orucuna katılanlar çıkıyor ve bunları da hücreye atıyorlardı.

Ama dipten gelen bir dalga da yok değildi.

Esat Oktay ve işkenceci ekibi bu dalgayı önlemek için tüm çabalarını

harcamaya başladılar. Önce sıkı işkenceyi gevşetmeyi denediler. Askerlere verdikleri emirde tutuklulara en fazla üç cop darbesi vurulacaktı. Bunu bizlere söylemediler ama uygulamalarda bu gözüküyordu. Düzenli yemek vermeye başladılar. İlk kez sabah kahvaltısı görülmeye başlandı. Eğitim devam etti ama ara dinlenmelere izin verildi. Esat Oktay ve işkence ekibi bu aşamadan sonra artık mevcut olanı korumanın derdinde oldular. Gerek hoparlör konuşmalarında gerekse koğuş gezilerinde “bu durumunuzu koruduğunuz müddetçe” demeye başlamıştı. Ardından tahliye, iyi yaşam ve işkencesiz yaşam bundan sonra başlardı ona göre.

Esat Oktay 14 Temmuz ölüm orucu eylemini sonlandığı eylül 1982 ayından itibaren bir daha gözükmedi. 5 Nolu cezaevinde zorlandığı kadar 1974 yılında katıldığı Kıbrıs harekâtında zorlanmamıştı. Başarısız kalmıştı. Bu sebeple de görevinden alınmıştı. Ağustos ayı başlarında Ölüm orucunun birinci ayında yaptığı hoparlör konuşması onun cezaevindeki son konuşması olmuştu. Bir daha Esat Oktay cezaevi koridorlarında görülmedi, sesi duyulmadı. Ama ekibi Ali Osman Aydın, Minik Asteğmen ve diğer ast ve üst rütbeliler olduğu gibi kaldı.

Bu kez bu işkenceci ekip bir ikilem içine girmişlerdi. Bir yandan baskı ve işkenceyi yumuşatmak zorunda kalıyorlardı. Öte yandan da tutsak kitlesinin direnişe geçme, hücrelerdeki arkadaşları ile birlikte hareket etme endişesine sevk ediyordu. Bu düzeyi ancak katı bir işkence ile sağlayabilirlerdi.

Ama 14 Temmuz eyleminden sonra görüldü ki tutsaklar ölümden öte köy olmadığını anladı ve tutsakları ölüm tehdidi ile korkutmak artık mümkün değildi.

Ölümler artınca sahte tutanaklar önceden düzenlenmeye başladı. Hepimizden “ne hastalıklarınız var onları yazın. Bu hastalık bende cezaevine girmeden önce vardı deyip imzalayın” dediler. Dışarıda kimsede hastalık falan yoktu. Hastalığı cezaevinde başlayan, işkencelerde akli dengesini yitiren, verem olan ve daha ciddi hastalıklara burada bulaşan insanların dilekçe ve tutanakları kabul edilmedi. Bunu yerine herkes ölümcül olmayan önemsiz bazı hastalıklarını yazıp “bunlar bende dışarıda vardı” deyip imzaladılar. Cezaevinde işkence sonucu ölenlerin raporlarının hemen hepsinde ya “ranzadan düştü öldü” yazılı, ya da “dışarıdaki hastalığından dolayı ölmüştür” diye yazılıdır.

5 Nolu’da hukuk böyle işlerdi.

Direnif zafere Götürür

Eylül ayı, 14 Temmuz direnişçilerinden ilk grupta yer alan dört kişinin yaşamını yitirmesine sahne olur. 7 Eylül’de, o büyük enternasyonalist devrimci, zindanlara sığmayan Che Guvera ruhlu Kemal Pir yaşamını yitirir. Kemal Gümüşhane’nin Torul ilçesinde dünyaya gelmişti. Bir söz ile bağlandı bu mücadelede büyük etkiler bıraktı. O Che gibi ‘şanslı’ değildi. Kendi Küba’sını kurtaramadan yaşamını yitirir. O düşündüğü Kürdistanı kurtarsaydı, yerinde durmaz, CHE gibi “rosinantesine” atlar daha fazla Kübaları ya da daha fazla Kürdistanları yaratmak üzere Ortadoğu’nun ya da Asyanın içlerine daldardı. Kemal o derece etkileyici, iknacı, örgütleyici, moral ve güven kaynağı olan bir önder kişilikti. Onun bu özelliğine bizzat tanık oldum. Etkilendim, büyülendim. Bu doğal ve çekici özelliği ile Kemal özgürlük ideolojisinin bilinç, irade ve cesaret gerektiren özelliklerin bir bileşimiydi.

Hayri 12 Eylül günü, 12 Eylül askeri darbesinin 2. yıldönümünde, onu protesto edercesine o gün yaşamını yitirir. M. Hayri Durmuş cezaevinde yeniden direnişe geçmenin tek mimarı ve sorumlusuydu. Cezaevindeki olumsuzluklardan hep kendisini sorumlu tutan mütevazı bir insandı. “Mezarıma borçlu yazın” derken halka verdiği söz tutamamanın vicdani borcunu dile getiriyordu. Hayri’nin sözü dinlenirdi. Ağır başlı, uzak görüşlü bir önderdi. Bir önder gibi düşünür, bir nefer gibi yaşardı. Malatya belediye başkanı Hamit Fendoğlu’nun, gönderilen bir bomba sonucu öldürüldüğünde bunun bir provokasyon olduğunu söylemiş ve artık sıkıyönetimi getireceklerinin değerlendirmesinde bulunmuştu. Öngörülüydü. Hayri gerçek bir devrimci, en zor anlarda soğukkanlı düşünen bir kadro idi. Hayri Bingöl doğumluydu.

Akif Yılmaz eylül ayının 15’inde Hayri’den 3 gün sonra yaşamını yitirir. Diyarbakır bölge sorumlusu iken yakalanmıştı. En büyük acısı Mazlum’un kaçırılması eyleminde kendini sorumlu tutmasıydı. O bu vicdani muhasebe içindeydi. Ama arkadaşları Akif’ten kaynaklı bir eksikliğin olmadığını, sonradan itirafçı olan Hıdır Akbalık’ın bu konudaki ihmalkarlığına dikkat çekerler.

Cezaevinde hep direnen arkadaşları ile birlikte oldu. 14 Temmuz günü 6 kişi ile başlayan direnişe o da cezaevinde aynı gün katılarak 7. Kişi oldu. Akif'in de Kemal gibi eylemin son günlerinde gözleri görmez olur. Ölüm orucunun bu günlerinde su ister. Su yerine kendisine hoşaf suyu verirler. Akif bu suya dudağını değdirir değdirmez bardağı yere çarpar, küfürler savurur.

Ali Çiçek, 14 Temmuz eylemcilerinin içinde en genç olanı idi. Belki de bu yüzden en son yaşamını yitirendir. Ali, Kemal Pir'in örgütleyerek bu harekete kazandırdığı bir geçti. Kemal Pir'in bütün özelliklerini almıştı desek abartı olmaz. Eylemi tam 65 gün götürdü. Hastaneye getirilirken doktorların deyimi ile "tubben ölü, hukuken yaşıyor" durumdaymış. Ali Çiçek M. Hayri Durmuş'un ifadesi ile "o bizim kıızıyıldızımız"dı. 17 Eylül günü hayatını kaybeden Ali Çiçek 1963 Urfa doğumluydu.

14 Temmuz ölüm orucu direnişi sonuçlandıktan sonra bu direnişin etkisinin sadece hücre bölümü için geçerli sayıldı. Hücrelerde işkencede gözle görülür bir azalma oldu. Koğuşlarda da direnme eğilimi gösterenler zamanla hücrelere getirildi. Ama esas değişim ve başkaldırı sırası iki yıldan bu yana koyu bir sessizlik ve teslimiyet içinde olan tüm koğuşlardaki binlerce tutsaktaydı.

12 Eylül sistemi 5 Nolu'da çökmüştü. Koğuşlardaki ispiyoncu ve itirafını geri almayan itirafçılar tedirgin olmaya başlamıştı. İdare bunları korumak için 38. Koğuş denen bir itirafçı koğuşu açmaya karar verdi. Tüm itirafçı, ispiyoncu, "antenleri" ve kapolarını orada toplamaya başladılar. 38. koğuş 14 Temmuz eyleminden sonra 12 Eylül zihniyetinin kişiliksiz insan suretleri ile birlikte hapsedildiği bir yer oldu. 14 Temmuz eyleminden sonra tüm koğuşlar kendi içlerindeki bu kişilikleri yavaş yavaş bertaraf ederek direnişi örgütlemeye başladı.

14 Temmuzun esas etkisi dışarıda oldu. Sonradan öğreneceğiz ki 1981 ve 1982 yılı içinde cezaevinde tüm olup bitenler dışarıda yeni bir çalışma, derlenip toparlanma ve yeni koşullarda ülkeye dönüş yapma çabası içinde bulunan özgürlük ideali sahibi olanlarda karşılık buluyor. Onlar cezaevini ve cezaevindeki direniş haberlerinin mesajını iyi okuyarak kongre yapıyorlar. Meşhur ikinci kongre tam da 14 Temmuz eyleminin devam ettiği bir sırada gerçekleşiyor.

"Teslimiyet ihanete, direniş zafere götürür" sözü Mazlum Doğan'ın, 79-80 yıllarında çıkan yazılarındaki tespitlerden biriydi. Bu söz hep biz tutsakların zihninde oldu. Ve bu söz, zindanda yaşananlarla gözle gö-

rölür bir şekilde insan bilincinde kan ve can buluyordu. 1981 yılı baha-
rında dayatılan teslimiyetin bir süre sonra nasıl ihanete sürüklediğini
kendi yaşam deneyimleri ile acı içinde öğrenen tutsaklar, 14 Temmuz
ölüm orucu eyleminden esinlenerek kendi içinde direnişi örgütlemeye,
bilincinde ve yüreğinde direnişi yeşillendirmeye başladı.

14 Temmuz günü belki rastgele bir tarihi ama 1789 Fransa'sında ve
başkent Paris'te Fransız devrimi de bir 14 Temmuz günü başlar. Bu dev-
rim, işkenceleri ve ölümleri ile ün yapmış Bastil (Bastille) zindanındaki
ayaklanma ile başlar. Bastil zindanı Diyarbakır 5 Nolu cezaevi gibi, Kral
4. Lui iktidarına karşı olan bütün muhaliflerin kapatıldığı zindandı. Bu
zindanda tutsaklar ünlü işkence tezgâhlarından geçirilir, bazıları da gi-
yotine gönderilerek kafaları kesilirdi. Bu zulüm tüm ülke sathına yayıl-
mıştı. Bastildeki tutsaklar her yanı yakıp yıkarak bir isyan başlatır.
Zindandan taştan bu isyan dışarıda da Jakobenlerin direniş hazırlıklarıyla
birleşmiş ve toplum zindandaki bu direnişin öncülüğünde sadece Fran-
sa'ya değil tüm insanlığa yeni bir sayfa açan devrimler zincirinin başla-
masını getirmişti. Bu sebeple de 14 Temmuz Bastil zindanı direnişi
insanlık için ortaçağın kapanmasını ve yeni çağın kapitalist demokrasi ça-
ğının açılışını da beraberinde getirmişti.

14 Temmuz 5 Nolu cezaevinde başlayan ölüm orucu direnişi de böyle
bir etki yarattı. Bu etki, ilk önce tutsaklar üzerinde yankısını bulsa da çok geç-
meden dışarıda toplumsal kurtuluş hazırlığı içinde bulunan halkın özgürlük
arayışı ve çabasıyla birleşiyor. Yıllar içinde Kürt demokratik hareketi bu otuz
yıllık sürecinde kendi sınırlarını aşarak Ortadoğu'ya yayılma ve tüm gerici
düzen ve devlet yapılanmalarını kökünden sarsarak devrimci bir etki yarat-
maya devam etmektedir. Fransızların 14 Temmuz'u belki tarihsel ve top-
lumsal süreç içinde kendi evrimini tamamladı ve dönüştü. Kürtlerin 14
Temmuz'u ise henüz kendi evrimini tamamlamamıştır. Bu büyük ve doğur-
gan eylemin 28. yılında bu süreç (evrim) devam etmektedir. Ama güçlü bir şe-
kilde ve tüm görüngüleri ile diyebiliriz ki 14 Temmuz 1982 ölüm orucu
eylemi, 14 Temmuz Bastil zindanında başlayan isyanın yarattığı bölgesel ve ev-
rensel etkiyi yaratacaktır.

1982 Anayasası 5 Nolu'da hazırlandı

Cezaevlerinde tam bir otorite kurduğunu sanan askeri yönetim, dışarıda toplumu teslim almanın peşindeydi. Cezaevlerinden yükselen insan çığlıkları, ölümler, açlık ve tüm insani değerlere meydan okurcasına yapılan işkenceler toplumu sindirmişti. Her köy meydanı, her mahalle meydanı, her okul insanları korkutmanın, sindirmenin alanları olmuştu. Toplum bir düdük sesi ile yatar, bir düdük sesi ile kalkar hale getirilmişti.

Böyle bir ortamda tamamen askerin ve asker bürokrasinin elinde bir tepki anayasası oluşturuldu. Bu anayasa hiçbir farklı dili, kültürü, dini, örgütlenmeyi kabul etmediği gibi 12 Eylül askeri dönemin yasaklarını ve kurallarını anayasal düzeyde kalıcılaştırıyordu. Çünkü 5 Nolu'da tam da böyle bir amaç gütmüşlerdi. Tek dil, tek bayrak, tek ulus, tek kültür... Farklı diller ilk önce 5 Nolu'da yasaklandı. Kürtçe konuşmak işkence nedeni sayıldı. Yaşlı analar, babalar görüş esnasında ya gözyaşları içinde sustular ya da kapıda öğrenmek zorunda kaldığı bir iki Türkçe kelime ile yetindiler.

Başka inançları, etnik yapıları, ulusları tanımadılar. Hıristiyanı, Êzîdîyî, Ermeniye, Almanı Türk ve sunni müslüman sayarak işkence eşliğinde “Ne mutlu Türküm diyene” dedirttiler.

Yaşlı genç, kadın erkek ayırımı yapmadan; geldiği siyasi grup, geliş sebebini ayırımı yapmadan işkencede “eşitliği” sağlayarak insanları demirden kafese koydular. Ve böyle bir ortamda, bir emirle 3500 kişiyi çılgınca bağırtdılar. Yeri geldi bu 3500 kişi ölüm sessizliğine sevk edildi.

İşte 5 Nolu'da işkence ile elde edilen bu sonuç o yıllarda Ankara'da özenle izlendi ve yasalara işlendi. Ve büyük bir başarı gibi alınarak o sıralarda hazırlanan Anayasa maddelerine yansıtıldı. 1982 anayasası 5 Nolu'da hazırlandı, ilhamını oradan aldı. Diyarbakır 5 Nolu Askeri Cezaevi Gerçeğini Araştırma ve Adalet komisyonu üyesi bir hocamızın dediği gibi “5 Nolu, 12 Eylül Anayasasının hazırlandığı bir mutfak” oldu.

Bundan olsa gerek, işkenceci iç güvenlik amiri yüzbaşı Esat Oktay bir çok konuşmasında kendi ‘başarısı’ndan bahsederken “Raporlarınız şu anda Ankara’da, Kenan Paşanın ve Güvenlik Konseyinin masasında durmaktadır” demektedir. Esat Oktay yarattığı teslimiyet ortamını her ay rapor ediyordu Ankara’ya. Ve Ankara’da Anayasa hazırlanıyordu.

Sonuçta; demokratik bir anayasa değil, faşist ve totaliter bir anayasa ortaya çıkmıştı. İşte bu meşhur 1982 Anayasası 1982’nin ekim ayında halkoyuna sunulacaktı. Halkoyu! Ortada özgür bir irade ile görüş ve dü-

şüncelerini belirtenleri kalas ve cop darbeleri ile oracıkta ezen işkence-ciler halk oylamasına başvuracaktı!

Başvurdular da. Kasabalarda, köylerde, büyükşehirlerde ve her yerde anayasa “evet” dedirtmek için tüm askerler, yüzbaşılar, binbaşılar ve general-ler seferber oldu. Evet oyu vermeyenin vay haline! Bu ortamda yapılan 200 maddelik anayasa yeni yönetimin anayasası oldu ve etkisini 2010 yılına kadar sürdürecektir olan bu anayasa yüzde 92 gibi yüksek bir oy oranı ile kabul edildi. Bu oylama ile darbeyi yapan Kenan Evren 7 yıllığına Cumhurbaşkanı oldu. Diğer dört kuvvet komutanı da Cumhurbaşkanlığı danışmanı oldular.

Anayasa için referandum yapıldı. Ama halkın bu anayasayı inceleyecek, olumlu olumsuz yanlarını tartışacak durumu yoktu. “Emir komuta içinde ve emirle” darbeyi yapan generaller bu anayasa da aynı yöntemle, “emir komuta içinde ve emirle” yüzde 92’lik bir oranla kabul ettirdiler halka. Kendi bölgesinde anayasaya “hayır” oyu çıkan komutanın vay haline!

5 Nolu askeri cezaevi cehenneminde işkenceler devam ediyordu. 14 Temmuz ölüm orucu eyleminden sonra hücrelerde kurallar biraz da olsa gevşetilmişti. Tutsaklar bu kuralların içini boşaltarak laçkalaştırıyorlardı. Diğer koşullarda da görece bir gevşeme vardı ama bu her an ortadan kaldırılıyordu.

1983 yılı ocak ayı itibarı ile işkenceler tekrar hızlandı. Bu kez idareyi Ali Osman Aydın eline almıştı. Ali Osman komutasındaki işkenceci asker ve su-baylar tekrar 14 Temmuz direnişi öncesine dönmek ve idarenin sarsılan oto-ritesini tekrar yükseltmek için yaygın bir işkence kampanyası başlattı. Eğitimler sıklaştırıldı, koğuş baskınları ile ranza altı ol, koğuş içi eğitime devam saldırıları başladı. Bu işkence dalgasının amacı 12 Eylülün yarattığı korku ve tedirginliği süreklileştirmekti. Cezaevinde başlayacak genel bir pat-lamayı bu şekilde önleyeceğini sanıyordu. Bu sebeple saldırıda sınır tanı-mıyordu. Kaba zor uyguluyordu. Ama inancı, morali yoktu eskisi gibi.

Bu arada ana dava dışında Siverek-Hilvan grubu, bin kişilik Mardin grubu, Siirt batman grubu davaları da açılmıştı. Yüzlerce sanıklı, hatta bin sanıklı davaların açılması ile birlikte bir anda bin kişinin mahkeme-lere taşındığı davalar da görülmekteydi. Tutuklamalar o kadar yoğun-du ki sadece iller adına dava açılmıyor, ilçeler adına da davalar açılmaya baş-lanmıştı. Mesela Suruç grubu, Viranşehir grubu ve daha onlarca dava böyleydi. Bu davaların tümü de PKK davası idi. Diğer grupların sayıca az oldukları gözleniyordu. Onlar için de sadece merkezi ve bölge düze-

yinde yer alan ilişkilerin olduğu davalar açılmaktaydı.

Yüzlerce, binlerce sanıklı davalar, sinema salonu kadar büyük mahkeme salonları ve o salonları dolduran binlerce insan, Kürt halkının varlık ve özgürlük davasının savunulduğu duruşma anlarının varlığı, 1971 yılında yargılanan DDKO sanıklarının sözlerinin doğruluğunu ortaya çıkardı. DDKO iddianame ve savunmalarının yer aldığı kitaplarda bir sanık “hakim bey siz şimdi bizi Kürt halkını savunduğumuz için yargılıyorsunuz. Devletin Kürtlere yaklaşımı değişmezse yakın gelecekte bu salonlarınız bize yetmeyecektir” demişti.

Evet o söz doğru çıkmıştı. Sadece duruşma salonları değil zindanları, hapisaneleri yetmemişti Kürt davasını savunanlara. Kolorduların, Tuğayların merkezinde toplama kampları oluşturmuşlardı. Yatılı okullar, sanat okulları, buraların geniş salonları, kapalı-açık spor merkezleri hepsi ama hepsi birer toplama kampı durumuna getirilmişlerdi.

Siverek Hilvan grubunda 7 olaydan sorumlu tutuluyordum. Ana davadan da 3 olaydan hakkımda dava açılmıştı. Bu davaların tümünde de 125. maddeden cezalandırılmam isteniyordu. Yani on idam cezası!

İdam cezası 5 Nolu’da anlamını yitirmişti. Korkutucu, ürküntü verici olmaktan çıkmıştı. Çünkü her gün yaşadıklarımızla zaten ölüp ölüp dirililiyorduk. Ölümden beter bir durumda kalmıştık. Gecemiz gündüzümüz işkenceler içindeydi ve ölüm bir kurtuluş gibi görünmeye başlamıştı.

Kapolar

Emperyalist faşist sistemlerin zindan uygulamaları şaşırtıcı bir biçimde birbirine benzediğini vurguladık. 1979-80’de İrlanda zindanlarında uygulanan kişiliksizleştirme politikaları, İrlanda dilini, kültürünü yok sayan İngiliz yönetiminin uygulamaları, çok değil bir yıl sonra Diyarbakır cezaevine ortaya çıktı. Orada İngilizleştirmek yolu ile kişilik ve kimliğinden uzaklaştırma izlenirken, burada Türkleştirme politikası aynı yol ve yöntemlerle devam ettiriliyordu.

Daha gerilere faşist Alman imparatoru Hitlerin muhalifleri topladığı kamplardaki uygulamaları ile Diyarbakır cezaevindeki uygulamalar aynı zihniyetin, aynı dünya felsefesinin ürünüydü. Bu uygulamalardan biri de teslim alınan insanlardan, tutsak kamp alanlarında, ölüm kamplarında veya şimdiki adıyla cezaevlerinde kendilerine hizmet edecek insanları yaratmalarıydı.

Alman faşistleri bunlara Kapo demişti.

Kapolar da esirdi. Esirlerin içinden idareye yardımcı olmak için seçilmişlerdi. Kapolar belki kendi canlarını kurtarmak için, belki de biraz yaşam olanağı için böyle bir role soyunmuşlardı. 5 Nolu cezaevinde de buna denk düşen kişilikler vardı. 5 Nolu'da koğuş sorumlularını kapıdaki işkenceci asker gardiyan atardı. Bu atama içerdeki bilgiyi verip vermesine bağlıydı. Koğuş sorumluları içeride gardiyan olmadığı zamanlar gardiyanın görevini yapacak olanlardan seçilirlerdi çoklukla.

Bizim koğuşta ve bir çok koğuştaki koğuş sorumluları devrimci yurtsever arkadaşlardı ve onlar asla idarenin dediğini yapmadılar. Dayak yemeyi, işkence görmeyi göze aldılar ama insanlık onurundan taviz vermediler. Tam tersine böyle bir dönemde idare ile tutsak arasında zorlu bir görevi üstlenmekle fedakârlık yaptılar. Mesela bizim koğuşta KUK grubundan gelen Hasan böyle bir insandı. Yine ondan sonra koğuş sorumluluğu yapan Eyüp de böyle bir arkadaştı. Eyüp'ten sonra da Haydar koğuş sorumlumuz oldu. Onun da tavrı diğerleri gibi koruyucu ve fedakârca oldu. Bu fedakâr tutumları ile o zorlu dönemi atlattırma katkıları ve emekleri çoktur.

Ama sonradan duyacağız ki, özellikle (...) koğuşların uzun dönem koğuş sorumluluğunu yapan kişiler tam da Nazi kamplarındaki kapolar tanımına uygun davranan tiplerdi. 1983 yılı ocak ayında Üsteğmen Ali Osman Aydın nispi bir yumuşama politikasına geçerken tüm koğuş sorumluları ile toplantı yapar. Bu toplantıda (...) Koğuş sorumlusu “komutanım, bize iyilik yaramaz. Üzerimizden cop eksik olursa hemen şımarıyoruz.” biçiminde bir değerlendirmede bulunduğu aktarılır toplantıya katılan diğer koğuş sorumluları tarafından.(Burada bir not düşme zorunluluğu var. Yukarıda koğuş adı ve koğuş sorumlusunun adını vermekten imtina ettiğim yerler var. Aradan geçen bu süre içinde bu kişilerin geçirmiş oldukları düşünsel evrimleri hakkında bir bilgim yoktur. Yine o dönemki “kapolar” sıfatına gireceklerin araştırılması gerekmektedir.)

Bir de Hasan Garip adında bir itirafçı vardı.. Aynı zamanda 14. Koğuşun sorumluluğunu yapıyordu. Hasan Garip adı da o dönem tutsaklar arasında yaygınca telaffuz edilen ve itirafçılığıyla, kapoluğuyla ünlenen bir isimdi. Kapolar tam olarak itirafçı değiller. Ama bencil ve bireyci kişilik sahibi işbirlikçilerdir. Korkaktırlar. Ölümünden, acı çekmekten korkarlar. Bu sebeple güdülerine çok çabuk yenik düşen bu kişiler arasında seçilerek diğer tutsakların karşısına konurlardı. Faşizmin yarattığı bu tiplere her tutsakevinde, her işkence hanede ve ölüm kamplarında rastlamak mümkündür.

1983 yılı başlarında Diyarbakır'da Hicret apartmanı çöktü. 70'e yakın insan feci şekilde öldü. Bu olay cezaevinde de binanın çatlaklarının var olup olmadığının araştırmasına götürdü. Çatlaklar vardı. Bir yıldan beri her üç katta binlerce kişi asfalt üzerinde veya askeri eğitim alanlarında eğitim yapar gibi eğitim yapıyordu. Koğuş içinde yüzlerce kişinin ikinci ve üçüncü katlarda aynı anda ayak tabanlarını zemine vurmalarından dolayı yaratılan titreşimler sonucu zeminde ve duvarda çatlaklar oluşmuştu. Yaratılan titreşimden camlar ses çıkarıyordu. İşte o kiş o apartman çökünce içeride yapılan askeri eğitimden vazgeçildi. Ayakta durarak eğitim yapmaya devam edildi.

Bir süreden beri dini yayınlara başlamışlardı. Görevli bir cami hocası veya imamı gelir koğuşta oturur, bize Hz. Muhammed'in mucizelerini anlatırdı. İslam'ın doğuş anını anlatırdı. Hocanın kullandığı kelimeler, kavramlar öylesine gerçek dışı, öylesine doğaüstüydü ki ancak masal dinlemeye alışmış çocukların uykusunu getirmeye yarardı. Öte yandan, bu durum tutsakları eğitim denen işkenceden, ayakta durmaktan az da olsa kurtarıyordu. İmam efendinin açıklamalarında bizi sanki yoldan çıkmış, dinden imandan uzaklaşmış ve hayırsız evlat olmuş kişiler gibi ele alıyor, dini telkinlerini buna göre kuruyordu. Biraz da moral olsun diye de sanki tüm bu "kötülükleri" biz isteyerek değil de kaderimizde varmış gibi göstererek bizi tam bit aptal yerine koyuyordu. Biz oturmak adına bu duruma katlanıyorduk. Hoca efendi bir kez geldi koğuşa. Ondan sonra da benzer içerikteki konuşmalarını her hafta çarşamba günleri merkezi ses sisteminden yapmaya devam etti.

Bu vahşet ortamında din ne işe yarardı?

Şuna yarardı. Gerçekten de her şey belirli zamana göre belli plan dâhilinde yapılırdı. İlk önce cellat rolü oynanmış ve insanlar güdülerini hareket etmek için süzölmek durumunda kalmışlardı. İşkence korkusu, ölüm korkusu insanları için büzmüş, güdülerini hareket edecek duruma sokmuştu. Şimdi de papaz rolü oynamak gerekiyordu. Hoca veya imam bu amaçla 40 koğuşa birden sesleniyor, insanları dini maneviyata teşvik ediyordu.

Ama 5 Nolu'daki yaşamın diken gibi batan gerçekliği ortamında hoca veya imam uyuşturucu teskin eden ve itaati sevdiren bir etki yaratabilir miydi?

Bu vaazlar daha sonra aylarca devam etti.

Üstegmen Ali Osman 1983'te kontrollü bir geçiş veya denetimlerinde gelişecek bir normalleşme yaşamak istiyordu. Fakat bunu nasıl ya-

pacaklarını da bilemiyorlardı. Üç yıl boyunca uyguladıkları insanlık dışı işkenceler öylesine bir öfke birikimine yol açmıştı ki, bu öfkenin önüne diktikleri betondan duvarlar çatlamak üzere idi. Hiçbir yama, hiçbir anlık desteklerle bu duvarın çatlamasını önleyemiyordu.

Ali Osman Aydın sık sık koğuş sorumlularını çağırarak kurallara uyulduğu sürece kimseye dayak ve kötü muamele yapılmayacağı mesajını veriyordu.

Bu toplantılar tam bir oyalama, kandırma, geçiştirme toplantısı olduğu halde, yine de denemekten geri durmuyordu.

Bu arada eski 36. Koğuşu dağıtmışlardı. Bu koğuştan bizim yanımıza Suruçlu Mustafa Boydan getirilmişti. Mustafa okuldan arkadaşım. Cezaevine girmeden önce de bazı çalışmalarımız olmuştu Mustafa ile.

Ali Osman Aydın 83 yılı başlarında ki bu koğuş sorumluları toplantısında işkencenin olmayacağını, baskının kalkacağını, yemeklerin düzeleceğini üzerine basa basa söylemişti. Koğuş sorumlusu bunu bize kendi koğuşlarına aktardığında kimse inanmamıştı. Hatta daha tedirgin olduk. Daha fazla işkence anlamına geliyordu bu. Daha çok baskı geleceğini düşündük.

Ama işin bir gerçek yönü vardı; 14 Temmuz ölüm orucu eylemi gerçekten Ali Osman Aydın komutasındaki işkenceci idareyi sarsmıştı. İhnet ettirme politikaları geri teptiği gibi şimdi 2-3 yıl boyunca dünyanın en aşağılık zulmünü işkencesini yaptıkları, onur ve gururları ile oynadıkları bu insanların patlamasından, isyanından korkuyorlardı.

Çok geçmeden tekrar işkenceler başladı. Bunu bekliyorduk. Çünkü işkence, baskı, korku üzerine kurulu bir disiplin veya kurallar dizisi ancak yine işkence ve baskı sistemi ile devam ettirilebilirdi. Üsteğmen Ali Osman Aydın da böyle yaptı.

35 İdam 19 müebbet

Dışarıda yeni anayasa onaylanmış ve Kenan Evren, darbenin generali 7 yıllığına Cumhurbaşkanı olmuştu. Siyasi partiler kanunu bu dar ve faşist anayasanın izin verdiği ölçüde hazırlanmıştı. Çok değil sonbaharda da ilk genel seçimler yapılacaktı. Toplum normalleşmeye gidecekti! Tıpkı 1960 darbesi sonrası gibi, tıpkı 1971 darbesi sonrası gibi...

Ama hayır... Öyle olmayacaktı bu kez! 12 Eylül askeri darbesi bir geldi pir geldi. Kalıcı olacaktı. 12 Eylülün ruhu zaten 82 Anayasasına sinmişti. Her şey ona göre biçimlenecekti. Gerçekten de bunun ilk uygulamaları yine 5 Nolu'da kendisini gösterdi. Toplumda bir gevşeme değil bir sertleşme olacağının ilk işareti 1983 yılı ocak ve şubat aylarında başlatılan işkence dalgası ile yine burada kendini gösterdi. Merdiven altları tekrar işkence alanları oldu. Atılan cop sayısı arttırıldı. Eğitim saati arttı. Ayakta okunan kitaplara Atatürk ve İnkılap Tarihi dışında bu kez Atatürk'ün iki ciltlik Nutuk kitabı da eklendi. Günlerce ayakta Nutuk kitabı okundu ve tüm tutsaklar tekrar etti.

Kürt, Türk, Arap, Ermeni, Laz ve bir çok milletten oluşan Türkiye toplumu tek tip şekillendirilmeye çalışılıyordu 5 Nolu cezaevinde.

5 Nolu'da "an değil tarih, kişi değil toplum" şekilleniyordu.

1983 baharı işkencelerle geçiyordu. Yaza doğru başka bir yüzbaşı gözükmeye başladı koridorlarda. Bu yüzbaşı ara sıra koğuş sorumluları ile sohbet ediyor ve "ben sirk cambazı değilim ki insanları hayvan terbiye eder gibi işkence ile terbiye edeyim" sözü kendisini görmeden önce kulağıımıza çarpıyor. Yüzbaşı Abdullah Kahraman işkenceyi ortadan kaldırma lafı dolaştırırken merdiven altlarında, görüş yerlerinde işkencenin yol açtığı bağırışlar duyuyorduk.

Dışarıda olup bitenleri renkli basının manşetlerinden sezebiliyorduk. Duvarların ardında, uzak yerlerde, dağlarda önemli hareketlilikler vardı. Mesela 1983 Mayıs ayı başlarında "Güneş Harekatı" başlamıştı. Dağlarda, sınır ötesi de dahil büyük bir operasyon başlamıştı. Gazeteler bu operasyonu 12 Eylül-

den bu yana yakalanamayan “anarşist ve şakilere” dönük operasyon şeklinde veriyordu. O zaman henüz “terorist” kelimesini üretmemişlerdi.

Günlük gazeteler bir gün sonra verilirdi bize. Ama o Mayıs ayının bir gününde o günkü günlük gazeteyi attılar içeri. Hürriyet veya Milliyet gazetesi idi. “Abdullah Öcalan Lübnan’da yakalandı” haberini manşetten iri puntolarla veriyordu. Haberin ayrıntısında da yakında Öcalan’ın Türkiye’ye iade edileceği, bunun hazırlıklarının başladığı yer alıyordu. Kapıdaki gardiyan mazgaldan sırtarak sesleniyordu: “Leeen lideriniz de yakında burada olacak leeen!”

Topyekun bir saldırı başlamıştı.

Güneş operasyonu, karar aşamasına gelen PKK ana dava gurubu ve “Apo Lübnan’da yakalandı” haberleri iç içe geçiyordu.

Aynı sıralarda 450 kişi ile başlayan, izleyen aylarda da birleştirilen dosyalarla sanık sayısı 572’e çıkan PKK ana dava karara çıktı.

1983 yılı 24 Mayıs’ında sıcak bir Diyarbakır gününde biz tutuklu 450 kişiyi duruşmaya çıkardılar. Kalabalık olduğumuzdan ana koridor yetmemiş, bizi 38. koğuşun büyük havalandırmasına dizmişlerdi. Siyah askeri mont içinde saç aralarından kopan terler enseimizden dolanıp çene ve burunlarımızdan betona akıyordu. Ellerimiz arkadan kelepçeli, başımız öne eğik öylece bekledik. Hazırlıklar uzun sürüyordu. Öğlene kadar bu şekilde bekletildikten sonra 7. Kolorduya taşındık. Geniş salonda yerlerimizi alırken terden donumuza kadar ıslanmıştık. Duruşma başladı. Duruşma hakimi Emrullah önce yargılandığımız ceza maddesini okudu. “Türk ceza kanununun 125. maddesine binaen devletin hakimiyeti altında bulunan toprakların tamamını veya bir kısmını devlet idaresinden ayırmaya matuf eylemlere kalkışmak” babından idam cezası alanların adlarını okudu. Ardından yine aynı maddeye binaen indirimli ceza olan müebbet cezası alanların adlarını sıraladı. Tam 54 kişi. Yarısından çoğu, yani 35 kişi idam; 19 kişi de müebbet hapis cezası almıştı. Diğerlerimiz de 12 ile 24 yıl arasında değişen cezalara çarptırılmıştık. Çok az kişi berat etti.

Kararın açıklanması ardından sloganlarımızı attık. O dönemin sloganı ilk ideolojik dönemden kalma “Kahrolsun sömürgecilik, Yaşasın Kürdistan” dı.

Ben bu dosyada üç olaydan yargılanıyordum. Her üçünden de berat ettim.

Dönüşte idam cezası alanları gruptan ayırdılar. Onlar için hücrelerin bazı bölümleri hazırlanmıştı. Dosyalar Yargıtay’a gidecekti. Yargıtay da onayladıktan sonra meclise gelecek ve bir gece ansızın idam edileceklerdi. Politika

buydu. Gerçi o tarihe kadar 40'a yakın tutsağı işkence altında inleye inleye, bağırtı bağırtı öldürmüşlerdi. Şimdi de aynı sonucu idam ederek alacaklardı.

Koğuşa döndüm. Tüm koğuş başıma toplandı. Herkes ana davanın kararının merakı içindeydi. 35 idam kararı ile şok geçirdiler. İdam cezalarının sonu gelmeyecekti artık. Müebbet hapis cezası sıradan bir ceza idi. Beraber ana dava grubuna çıktığımız Hadi Kevci örgüt üyeliğinden ceza almıştı.

Haziran ayı ortalarında bulunduğum koğuşa dağıttılar. Bu koğuştaki iki yıl kalmıştım. Bir çok insan gelip geçti. Kalanlarsa birbirimize alışmıştık. En zor günlerde dayanışma göstermiş, kendimizi, onurumuzu korumuştuk. Hoş hala işkenceler devam ediyordu. Yine de her birimizi bir yere savurarak en zor dönemde aramızda yarattığımız dayanışmayı yok etmek istiyorlardı. Çünkü o ana kadar içimizde düşürecekleri, bize karşı kullanacakları bir anten, ihbarcı, ispiyoncu veya itirafçı yaratamamışlardı. Hal böyle olunca da başka koğuşlardan düşürdükleri kişileri vermişlerdi bizim koğuşa. Bir üst koğuşumuz olan 3 koğuştaki ispiyonu sonucu Ali Sarıbal adlı tutuklunun işkence ile ölümüne sebep olan ispiyoncu bizim koğuşa vermişlerdi. Bu kişi Adanalı idi ve her hafta dışarı çıkıp koğuş hakkında bilgi veriyordu. Bu kişinin durumunu fark ettikten sonra koğuştaki bazı arkadaşlarımız bunu tuvalete çekip tehdit etti. Koğuşumuzun dağıtılması bu kişinin tehdit edilmesinde sonraya denk gelmesi de anlamlı idi.

Gözyaşları içinde, en sevdiğimiz insanlarımızdan ayrılır gibi eşyalarımızı doldurduk battaniyelerimize. Grup grup dağıttılar bizi. Ben 21 koğuşa düştüm. Bu koğuş bizden önce de dağıtılmış. Yerine 20 kişilik bir grup getirilmişti. Bu arkadaşların içinden tanıdıklar da vardı. Mahir Koçak, Elazığ grubundandı. Mahir benim Dersim Öğretmen Okulundan arkadaşımdı. Mahir'i gördüğüme sevinmiştim. Mahir hoş ve sohbet sever bir insandı. Koğuş içi eğitimlerden fırsat bulduğumuzda sohbet eder Öğretmen Okulu anılarımızı dile getirirdik. O sıralar bir kulağım yediğim dayaktan işitmiyordu. Bu sebeple Mahir'in konuşmasını duymak için kulağımın duyan tarafını ona çeviriyordum. Bir de Viranşehir'li Nayıf vardı. Nayıf'ın yargılandığı Viranşehir davası da karar aşamasına gelmişti. (Bu kitabın yazıldığı esnarlarda Nayıf'ı gördüm Viranşehir'de bana "sen benim savunmamı yazdın" dedi. Unutmuştum.) Nayıf çok geçmeden tahliye oldu. Hilvan'lı Emin Pertev de bu koğuştaki idi. Bunların dışında Nesim Kılıç, Vedat Alataş, Ali Aksoy 21. Koğuştaki aklımda kalan isimler.

Adli tutuklular da vardı. Kimi silah, kimi de eroin kaçakçılığından getirilmişlerdi.

1983'ün yaz sıcağında 21. Koğuş havalandırmasında çok dayak yedik, çok yerlerde yat sürün yaptık. Hepimiz değişik koğuşlardan gelmiştik. Bu sebeple hepimiz ezberlediğimiz 45 askeri marşı farklı farklı makamlarda, farklı ses tonlarında okuyorduk. Yürüyüş düzenimiz de farklıydı. Bu sebeple havalandırma eğitimlerimiz işkence görmemiz için yeterli derecede berbat! Ses uyumu yoktu, düzen sağlanamıyordu.

Yüzbaşı Abdullah Kahraman zaman zaman koğuşa gelir duruma bakardı. Yumuşama mesajları verirdi. 1983'ün yaz ortalarına doğru koğuş içi eğitim kalkmış, yerine serbest oturma izni çıkmıştı. İşkenceci idare tam kadrosu ile varlığını korurken direnişin de patlama anının yaklaştığını hissediyorlardı. Bu sebeple bir yandan kuralları göreceli olarak rahatlatırken, diğer yandan da direnişe yeltenen veya böyle bir gelişme gördüklerinde de kişiyi ve koğuşu tümenden falakaya çekiyorlardı.

Yüzbaşı Abdullah Kahraman böyle bir ortamda 32. Koğuşa gider. 32. Koğuştaki tutuklularla bir sohbet yapar. Tutukluları dinlemek ister. Tutuklular 3 yıllık işkence birikimi içinde yanıtlar verir. Bu tutuklulardan Vedat Aydın yapılan işkenceleri sıralar. İnsanlık dışı durumları izah etmeye çalışır. Koğuşta bulunan herkes yapılanları sıralamaya çalışır. Tutukluların içinden deli dolu bir kişi olan Mahmut bu iki yıl içinde burada uygulananları kastederek "Burası Kafiristandır komutanım, dünyada buranın bir eşi benzeri yoktur" der. Yüzbaşı Abdullah kendini saflığa vurur. Ama bir cevap vermek zorunda da hissederek kendini. Kendisinden önceki iç güvenlik amiri Yüzbaşı Esat Oktay'a küfrederek işin içinden çıkmaya çalışır: "Anasını avradını s..yim onun, böyle baskı yaparsa böyle tepkiler çıkar işte..." Tutukluların ortaya koyduğu sorunlara ve durumlara bir cevap olmadan koğuştan çıkar gider.

1983 yazı direnişe hazırlanma zamanı olarak geçti. Ölüm orucu, açlık grevi tek seçenek ve tek yoldu. 14 Temmuz ölüm orucu üzerinden bir yıl geçmişti. Özellikle 35. ve 36. koğuşlarda kalan arkadaşlar yine 14 Temmuzda olduğu gibi bir grubun ölüm orucu ile direnişe geçmesi kararını alıyorlar. Ancak bunun açıklanması ve diğer tüm koğuşlara duyurulması için bir grubun mahkemeye çıkma anını beklemek gerekiyordu. Ana dava sonuçlanmıştı. Siverek Hilvan grubu gibi büyük sanıklı davanın da yakınlarda duruşması yoktu. Bu kez mahkemesi en yakın olan PKK Suruç grubuydu.

1 Eylül 1983 direnişi

Eylül ayı zindanda farklı başladı.

82 anayasası ile Cumhurbaşkanı olan Kenan Evren ve ekibi her alanda hakimiyetini sürdürüyordu. Toplumda direnme, karşı koyma, hak ve hukukunu arama, onurunu koruma adına hiçbir şey kalmamışken 5 Nolu Cezaevindeki tutsaklar faşist cuntacılar cevap verme hazırlığı ve bekleyişi içindeydi. 12 Eylül askeri yönetimine, kendilerini en dorukta ve en güvende hissettikleri bir zamanda direnişle cevap vermek an meselesi idi.

Dışarıda “sivil” hayata geçiş hazırlığı vardı. Kasım 1983’te genel seçimlere gidilecek ve sivil iktidar askeri bir emirle başlayacaktı! Özal Anavatan Partisini kurmuş, Turgut Sunalp adında bir emekli general paşa da Milliyetçi Demokrasi Partisi adında başka bir parti kurmuştu. Ne olduğu belirsiz başka bir asker emekli olan Necdet Calp da güya sol yelpazeden boşluğu doldurmak üzere bu demokrasi mizanseninde yerini almıştı. Ve hepsi de askerin öngörülerini ile Küçük Amerika yaratmak üzere dizayn edilmiş bu partiler kasım ayında darbe sonrası ilk genel seçime hazırlanıyordu.

Dışarıda seçim ve “sivil hayat” a dönüş çalışmaları bu şekilde sürerken 1983 yazı 5 Nolu’da direnişe geçme tartışmaları ile geçti. Bu defa tutsaklar tecrübelidir. Ne zaman ve nasıl başlamaları gerektiğine dair çok karmaşık değil yolları. Çünkü Mazlum’un eylemi vardı, Dörtler de bir yol göstermişti. En önemlisi de 14 Temmuz Ölüm Orucunun anları ve anıları, o insanların direniş, sabır, umut, başarıya olan inancı telkin eden sözleri hala tutsakların kulaklarındaydı. Bu sebeple çok fazla tartışma çıkmadı. Ama cezaevinde mutlak tecritlik ortamı da devam ediyordu. 40 koğuşta 40 ayrı dünya vardı. Kimseden habersiz bir eyleme başlamak da olmazdı. Bu yüzden yine 14 Temmuz eyleminde olduğu gibi bir duruşma gününü beklemek zorunda kaldı tutsaklar.

1 Eylül 1983 günü; Kürt halkı ve tüm Türkiye halkları adına ve işkence-lerde insanlık onurlarını koruyanlar adına direniş çağrısı yapılır. Bu çağrı mahkeme tutanakları yolu ile de kamuoyuna duyurulur. Sुरुç grubunda direniş

açıklamasını yapan ve tutsaklara bu direniş katılma çağrısı yapan arkadaşımız Ali Yaverkaya olur. Ali o anları şöyle dile getirdi sonraki anlatımlarında:

-Cezaevindeki tüm işkence uygulamalarını anlattım. Duruşma başkanı beni dinledi. O beni dinleyince de rahatça anlatma olanağı buldum ve açıklamamı şöyle yaptım: ‘Cezaevindeki bütün bu baskı ve işkencelere son vermek için, cezaevinde insan onuruna yakışan bir yaşam kuruluncaya kadar bugünden başlayarak 20 arkadaşla ölüm orucuna başlamış bulunmaktayız’ dedim. Duruşma hakimi açıklamamı zabıtlara geçirmeye başladı. Ardından Ölüm orucuna girenlerin isimlerini saymaya başladım. Bu isimler tek tek zabıtlara geçirildi. O isimler Şunlardı: Muzaffer Ayata, M. Can Yuce, Hamit Baldemir, Cemal Arat, Kemal Aktaş, İrfan Güler, Cuma Koyukan, Yılmaz Uzun, Süleyman Günyeli, Fuat Kav, Mustafa Çepik, M. Fahri Çiftkuş, Mehmet Takir, M. Emin Keskin, Mehmet Doluk, Şükrü Gökteş, Mahmut Güvenç, Ahmet Nitelik, Mustafa Keser, Alaattin Aktaş. Bu isimler zapta geçirilirken ben tutuklulara dönerek eyleme katılma ve bu vahşet düzenine karşı direniş geçme çağrısı yaptım. Salonda çıt çıkmıyordu. Bu sevinç içinde cezaevine döndüm. Mesaj yerine ulaşmış ve ben rahatlamıştım.

1 Eylülün Kürt tarihinde yeri büyüktür. Dünya tarihinde de yeri var. 1 Eylül 1939’da Hitlerin faşist orduları Polonya’yı işgal etmişti. Beş yıl süren kanlı bir dünya savaşından sonra uluslararası demokratik güçler zafer kazandı ve bu saldırının ve savaşın başladığı gün olan 1 Eylülü dünya barış günü ilan ettiler.

1 Eylül 1983’te başlayan ölüm orucu eylemi, Suruç grubunda açıklandıktan sonra koğuşlar kaynamaya başladı. Eylemi biz de duyduk. Bu eyleme katılmak üzere ölüm orucuna girenler idareye dilekçelerini vererek 1 Eylül günü başlayan ölüm orucuna kendilerinin de katıldığının bilgisini iletirler. Tüm koğuşlardan on-on iki tutuklu arkadaş bu şekilde 2 Eylül günü veya 3 Eylül günü katılırlar.

Ama bu yetmezdi herkes bir şekilde bu eyleme katılmak veya desteğini ifade etmek durumundaydı ve o an gelmişti.

Ve 5 Eylül pazartesi. Cezaevi üzerinde büyük sessizlik hakim. Hafta başı. Yüzbaşı ve ekibi işbaşında. Normal sayımlarını alıyorlar. Ölüm orucu başlamış. Koğuşların katılımı ile de bu sayı 40’ a ulaşmış. Sayım yapılıyor. Saat 09.00 suları. Kapılar tek tek açılıp kapanıyor. Yüksek sesle ve son kez tekmiller veriliyor: “21. koğuş 47 mevcutla emir ve görüşlerinize ha-

zırdır komutanım” bu sesler son kez işitilecekti. Sayım bittikten sonra pencereden dışarı baktım. Sanki birileri “hadı” diyordu hepimize. Ve bir yerlerden ses duyduk. 25. Koğuş taraflarında ince bir bağırış duyuldu. Bu ses düşen çığ gibi gittikçe büyüdü. Ve o sesi kaptık, kattık içimize biz de o sesle büyüdük. Ve bir kalabalık ses olduk gürledik. Camlara koştuk. Ve bir ses bin ses oldu aniden. “ Arkadaşlar camlara vurun, kapılara vurun, mazgallara vurun” bağırışları arasında müthiş bir patlama anı!

Üç yıllık öfke patladı

Üç yıldır bilinçlere vurulan bend patladı.

Herkes birbirini bir şeyler yapmaya teşvik ediyor. Herkes birbirinin isyanından güç alıyor. Herkes eline ne geçirdiyse demir kapılara, parmaklıklara vuruyor. Metal boş karavanalar zangır zangır titriyor tutsakların elinde. Kırk koşuşta 3 binden fazla insan ayakta. Ölü sessizliği dağıldı. Saatlerce sürdü bu ayaklanış. Kim ne diyor anlaşılmıyor. Sadece üç yıllık birikmiş bir öfke var, o öfke bir volkan gibi patlamıştı. Camlar kırılıyor. Esat Oktay’ın işkencehanesi, Kenan Evren’in Kürtler ve tüm muhalifler için özenle hazırladığı bu toplama kampı, yani bizim Auschwitz (Oçwiz), bizim Trebilenka, bizim Dachau (Daça), bizim Haydari Kampı seslerden sarsılıyor.

Aman tanrım bu ne görkemli isyan! İsyân ve insan kelimeleri ne güzel birbirini tamamlıyor şu anda 5 Nolu’da. İnsan olduğumuzu hatırlıyoruz bu isyan ile. Aman tanrım, gözyaşlarımızı tutamıyoruz. Bu günleri de mi görecektik! Bir direniş, onurlu haykırış ve hep beraber. Ve binlerce yürek birden isyan ediyor. 5 Nolu’da! Esat’ın askeri okulunda!.. Duvarların sivaları dökülüyor. Kapılar, demir parmaklıklar, hücreler, koridorlar; duvarlardaki 77 Türk büyüklerinin yağlı boya portreleri, Atatürk’e benzemeyen Atatürk resimleri, sadece kan ve işkence olarak gözümüzün içine sokulan aylı yıldızlı ve de kan kırmızı Türk bayrağı resimleri ve vahşet ve ırkçı- faşist sloganlar, yazılar; sadece Türkü öven, sadece Türk’e yaşam hakkı tanıyan, sadece Türk’e seslenen o duvar yazıları şimdi o eylül gününde ve o üç bin tutsağın isyan eden yüreklerinden çıkan seslerden ve utancından sarsılıyorlar, büzülüyorlar ve yok oluyorlar.

Beş eylül günü o muhteşem patlama anı, isyanı, direnişi saatlerce sürdü. Dillerde sloganlar: Kahrolsun sömürgecilik! Kahrolsun faşizm! Asker ortalıkta görülmedi. Kapılar açılmadı. Genel açlık grevi başlattık. Her koğuştan ölüm orucuna girecekler listesi hazırlandı. Ölüm orucuna girenlerin

sayısı iki yüzü aştı. Ama siyasi grup, yargılandığı dava, tutuklanma sebebi ayırımı olmaksızın üç bin kişi de açlık grevinde. Öğleden sonra sloganlar daha somut belirdi: Kahrolsun işkence! İnsanlık onuru işkenceyi yenecek! Bu iki slogan tüm tutsakların ortak sloganı oldu.

Yüzbaşı Abdullah Kahraman yönetimindeki cezaevi idaresi şaşkın ve çaresiz kalmıştı. Savunmaya çekilmiş vaziyette, bu durumu nasıl bastırırım beklentisi içinde. Artık ölüm orucuna girenleri bir koğuştaki veya hücrelerde toplamak imkansız. Her koğuş ölüm orucu, açlık grevi ve direniş alanı oldu. 14 Temmuz 1982’de gerçekleşmeyen durum bir yıl sonra, yine eylül ayında 14 temmuz ölüm orucunda M. Hayri Durmuş, Kamal Pir, Ali Çiçek ve Akif Yılmaz’ın şehit düştüğü eylül ayında, onları selamlarcasına, şahadetlerinin birinci yıldönümünde onları eylemle andı. Ve tüm tutsaklar ayaklandı, isyan etti. Böylelikle ölüm orucu kitle-sel destek buldu ve yaygınlaştı.

5 Eylül pazartesi ve izleyen günlerde sayım alamadılar. Ertesi gün Siverek’ten direnişi bastırmak üzere komando birliğinden mavi bereli askerler geldi. Tüm koridorları silahlı, coplu komandolar doldurdu. Eski işkenceci askerler geri çekildi idareyi bu komandolar ele aldı. Kapı anahtarları bu komandoların elindeydi. Komando yüzbaşısı uzun boylu esmer biriydi. Zaman zaman tutukluların nabzını yokluyordu. Herkes-ten tek ses çıkıyordu: “Biz işkencelere karşı insanlık onurumuzu koru-mak için ölüm orucuna başlayan arkadaşları desteklemek için direnişe geçtik. Onların talepleri bizim talebimizdir. Onlarla görüşün. Onlardan haber gelmeden biz direnişimize, açlık grevine son vermeyeceğiz.”

Yüzbaşı komutasındaki idare paniklemişti. Yüzbaşı 35’te kalan arkadaşların da görüşüne başvuruyor. Buradaki arkadaşlar “eğer bizi koğuş-ları gezdirirseniz biz taşkınlıkları önleriz, onlar bizi dinlerler” diye bir teklifte bulunuyorlar.

Tüm cezaevindeki bu tek ses karşısında başka bir çare bulamayan idare mecbur kaldı ve 35. Koğuştan temsilci düzeyinde arkadaşlarla bir-likte koğuşları dolaşmaya başladılar. Siverek’ten gelen Komando birliği-nin komutanı, İç güvenlik Amiri Yüzbaşı Abdullah Kahraman ve bizim arkadaşlar toplam 8-10 kişi koğuşlara “sakin olma” ziyaretlerinde bu-lundular. Bu gezilerle idare isyan ve direnişin daha ileri gidip askere ve idareye karşı genel bir saldırıya veya toplu bir firara dönüşmemesi için kendi açısından içine girdiği bir tedbirdi. Çünkü gerçekten idare böyle

bir korku içine girmişti. Üç yıl boyunca insanlara yaşattıkları bu insanlık dışı işkenceler ve katliamlara uğrayan bu insanların direnişi ve isyanını bekliyorlardı ve korkuları da bundandı.

Bizim arkadaşlar açısından da direnişi rayından çıkarmadan, ortak amaç doğrultusunda ve provokasyonlara meydan vermeden direnişi ortak talepler ekseninde başarıya ulaştırmak için bu gezileri idareye önermişti. Artık doğal olarak bir temsilcilik oluşmuştu. 35. Koğuş bu konuda öncülüğü üstlendi. Zaten ölüm orucunda bulunan ve yönetici öncü kadronun çoğu da 35. koğuşta bulunuyordu. Koğuşları dolışan arkadaşlar şunlardı: Rıza Altun, Mustafa Karasu, Muzaffer Ayata, bazı koğuşlara da Mehmet Şener'i götürmüşlerdi.

Bizim koğuşa bu ekibin içinde Rıza Altun gelmişti. Konuşan Rıza idi.

-Arkadaşlar bize üç yıl boyunca insan aklı almayan işkenceler yapıldı. Savunmalarımız engellendi. İnsanlarımız işkence ile katledildi. Şimdi ölüm orucu eylemi var. Talebimiz ölüm orucuna girenlerin talebi ile aynıdır. Size işkence yapılırsa herşeyi yapmaya hakkınız vardır. Ama işkence yapmazlarsa biz direnişimizi taleplerimiz kabul edilinceye kadar sürdüreceğiz. Bu direnişi sürdürürken sağa sola saldırmadan, yıkmadan dökmeden yapacağız bunu. Bir yerde işkence sesi duyulduğunda hep birlikte kahrolsun işkence sloganlarımızı atacağız. Tepkimizi göstereceğiz. Bunun dışında slogan atmaya gerek yok, sağı solu yıkmaya gerek yok. 35. koğuştan ve bizden haber almayınca ya kadar da direnişi ve açık grevini bırakmayacağız.

Rıza arkadaşın bu konuşması direnişi örgütlü ve bir amaç doğrultusunda sürdürmeye yönelikti. Rıza Altun konuşurken Yüzbaşı Abdullah, bazı tutuklulara yanaşıyor ve onlarla sohbet havası içinde diyaloglar kurmaya çalışıyor ve ekliyordu “benim dönemimde işkence yapıldı mı?” diye soruyordu. Arkadaşlar da hararetle “daha üç gün önce, bir hafta önce şu merdiven altında, bu koridorda bize işkence yapıldı, işkence sesleri geldi” diye cevaplar veriyordu yüzbaşıya. Tabi bu diyaloglarda yüzbaşı kendini saflığa vuruyor ve: “Söz veriyorum işkence olmayacaktır, işkence suçtur” demekten de geri kalmıyordu.

Bu koğuş gezilerinde zaman zaman Komando Yüzbaşı konuşmacı arkadaşlara müdahale ediyor ve ağzından kaçırıyordu, “biz taşkınlık yapmasınlar diye getirdik, sen onları isyana teşvik ediyorsun Rıza” diyordu. Rıza da “hayır yüzbaşı eğer işkence olursa, diyoruz.” diye karşılık veriyordu.

Sonuçta idare ilk şoku üzerinden attığında 35. koğuştaki tutukluları

koğuş koğuş gezdirmişti. Bu koğuş gezilerinin kendileri için iyi olmadığını anladılar. Arkadaşlar idarenin bir anlık paniğinden yararlanarak bu gezilerle direnişi organize etmiş, belli bir disiplin altına almıştı.

O günden sonra artık arkadaşları koğuşlarda gezdirmediler. Ama direniş de artık rayına girmişti.

Direnin birinci haftası idare komando yüzbaşısı ile beraber direnişi kırma, direnenler ile diğer tutukluları birbirinden ayırma çabası ile geçti. Direnenlerin sadece PKK'lı birkaç yüz kişi olduğundan hareketle direnişi bölmeye çalıştı. Bu kez koğuşları sadece idare kadrosu ile gezip bu taktiği devreye sokmaya çalıştılar. Bu amaçla bizim koğuşa da geldiler. Komando yüzbaşısı konuştu:

-Bakın bugüne kadar burada ne olmuş ne bitmiş beni ilgilendirmez, ben size işkence yapmadım. Ama sizin yaptığınız düpe düz isyandır. Devlete başkaldırıdır. Bundan sonra işkence olmayacak. Ama bazı kurallar olacak. Siz burada devletin elinde bir tutuklusunuz. Cezaevindesiniz. Bundan sonra işkence olmayacak diyoruz. Bu konuda devlete güvenmelisiniz. Şimdi size soruyorum. Devlete inanmayanlar, ben direnirim hakkımı s... s... alırım diyenler şu tarafa geçsin.(kendisinin bulunduğu yöne göre sağ tarafı gösterdi) Yok ben devlete güveniyorum, artık bana işkence yapmaz diyenler ise bu tarafta, pencere tarafında kalsın, dedi.

Bunun üzerine bizler yaklaşık 35 kişi devlete inanmayanlar tarafına geçtik. Bizimle birlikte silah kaçakçılığından veya eroinden gelmiş adli tutuklular da geçti. Geride 8-10 kişi kadar az sayıda kişi kaldı. Yüzbaşı Abdullah bir tutukluyu işaret etti komando yüzbaşısıya ve kulağına o kişinin "suç"unu söyledi. .

-Sen, dedi, ne suçtan gelmişsin

-Silah kaçakçılığından, dedi

Komando yüzbaşı şaşırdı

-Oğlum hele bunlar devlete başkaldırmış siyasilerdir, sen kaçakçılıktan gelmişsin ne işin var bunların içinde, dedi

Kaçakçı dayının cevabı hazırды:

-Yüzbaşı bana burada cop sokulurken kaçakçı, PKK'ci demediniz. Hepimize işkence yaptınız. Ben devlete inanmıyorum, dedi ve bizim aramıza katılışını böyle gerekçelendirdi.

Komando yüzbaşı "peki" deyip çıktı koğuştan.

Çok geçmeden isimlerimiz okundu. Bizi hücrelere dağıttılar. Ben 35.

koğuşa getirildim. 3. kat 5. hücre. İlhami Adıyaman adlı Batmanlı bir arkadaş ve Dev Yol davasından Servet Acar adlı Artvinli bir arkadaşla aynı hücreyi paylaştık. Bitişikte 6. hücrede de Necmettin Büyükkaya var. Yüzbaşı Abdullah sık sık Necmettin'in hücresi önüne gelir onunla sohbet ederdi. Bazen de Necmettin'i çağırırlardı. Necmettin benim hemşerimdi. En çok da babamı tanırdı. Babam ile 71 yılında birlikte DDKO çalışmalarında ve Doğu mitinglerinde çalışmışlar. Hücre önünden geçerken sohbetlerimiz olurdu. Hücrede tüm arkadaşlar vardı. Erkan'ın sesi duyulurdu 2. Katta. Sonra Rıza Altun sık sık görüşmelere çıktığından 2. katta ilk hücrede kalırdı. Necmettin'in siyasi grubu vardı. 1982 yılında yakalanmıştı. Büyük amaçları olan, heyecanlı, bir çok şey görmüş yaşamış olgun bir insandı. Bu sebeple görüşmelere çıkarken o da kendi siyasetini temsilen gidiyordu. Necmettin'e Zinarê Mezin diye seslenirdik. Soyadını Kürtçe çağırırdık. Bunun gibi hemen tüm arkadaşların soyadlarını Kürtçeye çevirerek bir nevi kod isim elde edilirdi. Mesela M. Karasu'nun adı Avreş'ti. Muzaffer Ayata'nın dışarıda iken bir lakabı vardı: Kolî. Ya da baba adları ile çağırılırdı. Faut Kav uzun süre Kurê Mao olarak çağırıldı. Kurê Sofî, Kurê Bekçî, Kumik, Verdî, Sulo, Bedo adları daracık hücrelerin demir parmaklıkları arasında süzülüp 35. koğuşun derin boşluğunda yankılanırdı. Herkes birbirleri ile kendi hücrelerinden seslenir, konuşur, bilgi alır veya şakalaşırlardı. Ama geneli ve direnişi ilgilendiren bir haber geldiğinde de herkes susar konuşan arkadaşları dinlerdik.

Ölüm orucunda olanlar 36. Koğuş tarafındaydı. Bir hayli kalabalıklardı. Koğuşların kitle desteği de tamdı. İdarenin ölüm orucunu tecrit etme çabaları, direnenleri küçültüp kurallarını işletebileceği bir kısım grupları yaratma çabaları da boşa çıkıyordu. Yeni bir saldırı ve işkence dalgasını da şu an göze alamıyorlardı. Dışarıda genel seçim havası vardı. "Sivil" yönetime geçilecekti. Ama 12 Eylül sonrası 71 Mart sonrası gibi de olmayacaktı. Devlet ve ordu geçici bir soluklanma ihtiyacı da hissediyordu. Ama en önemlisi direniş tecrit edilemiyordu artık.

Eylül ayının sonlarına doğru çözüm görüşmeleri hızlandı. Talepler tartışıldı. Tek talep ciddi bir şekilde öne çıkıyordu. Emir komuta zinciri olmayacak. Siyasi tutuklu asker değildir. İşkence kesinlikle olmayacak ve doğal ihtiyaçlar, su, yemek, havalandırma tutsaklara karşı bir işkence aracı olarak, teslim alma aracı olarak kullanılmayacaktı. Siyasi savunmalara engel olunmayacak. Yapılan görüşmelerde idare de haftada iki kez istiklal marşının okun-

masını ve sayımda sıraya girilerek sayımın yapılmasını istediler. Bu iki madde de tutuklular tarafından geçici de olsa kabul edildi. Önemli olan emir komuta sisteminin kırılmasıydı bizim için. Gerisi izleyen günlerde giderilebilirdi.

27 Eylülde bu minval üzere ve bu koşullarda bir anlaşmaya varılarak direniş başarı ve zaferle sonuçlandı. Bu sonucu Rıza Altun 35. Koğuşta açıkladı. Direniş sona ermişti, kabul edilen ve kabul edilmeyen maddeler tartışıldı. İdare direnenlerin şartlarını kabul etmişti. Böylece 12 Eylül ilk geri adımını 5 Nolu'da atmıştı. 12 Eylül zihniyeti, en güçlü olduğu bir zamanda zindanda direnişle yenilgiye uğratılmıştı. Bu önemliydi ve bunun sonraki aylara ve yıllara siyasal etkisi olacaktı. Ama aynı idare 14 Temmuz ölüm orucu sonunda da işkence ve baskı olmayacağına dair sözler vermişti. Bu sözünde de durmamıştı işkenceci idare. Bu kaygıyı bir arkadaş Rıza'ya sordu:

-Peki bu kazanımlarımızın güvencesi nedir? Tekrar eskiden olduğu gibi sözlerinde durmasalar ne olur, yani bizim güvencemiz ne? Tekrar o işkenceleri uygulamayacaklarının, teslimiyet ve ihaneti bize dayatmayacaklarının güvencesi nedir? dedi.

Rıza'nın yanıtı anlamlıydı ve cezaevinin, başkasının elinde tutsak olmanın gerçekliğini tüm çıplaklığı ile açığa vuruyordu.

-Arkadaşlar kazanımlarımızın güvencesi yine bizleriz, bizim direnişimizdir. Başka da bir güvence yoktur.

Evet güvence yine bizlerdik.

Bizim Auschwitz'imizde, Kürtlerin ve tüm muhaliflerin toplama kampı olan 5 Nolu uluslararası müttefikler tarafından kurtarılmamıştı. Bizim direnişimizle, ölüm orucumuzla, kitlesel patlamamızla biz kendimizi kurtarmıştık. İşkenceciyi alt etmiştik. Bunun güvencesi de yine bizlerdik.

Öyle anlaşılıyordu ki bundan böyle onurumuzu, kişiliğimizi korumak için direnişe hep hazır olmalıydık.

Açlık grevi bırakıldı. İlk kez toplu bir eylem, kitlesel bir eylem başarıya ulaşmıştı. Sevinç ve heyecan doruktaydı. Üç yıllık teslimiyet süreci tuzla buz olmuştu. Toplu eylem bırakılınca tedavi süreci de başlıyordu. Ancak ölüm orucuna girenler o kadar çoktu ki herkesi hastahaneye götüremediler. Bunun yerine hücrelerde serum takma yoluna gittiler. Bu kez de başka sorunlar kapıya dayandı. Bunu yaşayan Ahmet Şeremet Eylül direnişine dair bir anısını şöyle dile getirdi bir yazısında:

-1 Eylül direnişinde 26. Koğuştaydım. Yanımda Sinan Şanda, Cuma Karacı ve Sıddık Atmaca adlı arkadaşlar vardı. Grevin 15. Günü bizi bu ko-

ğuştan alıp 36. Koğuş 4. Kat birinci hücreye verdiler. Daha sonra yanımıza Haydar Eroğlu da geldi. Açlık grevi ile ölüm orucunu bir sanıyorduk. Haydar böyle olmadığını, açlık grevinde şekerli su alındığını söyledi. 36. Koğuş tıklım tıklım doluydu. Her hücrede 8-10 kişi vardı. Herkes direnişeydi.

Açlık grevin 27. günü yapılan anlaşma ile açlık grevimiz sona erdi. Başarmıştık. Gece saat 02.00’de ileri sürdüğümüz bazı temel taleplerimizin kabulü ile grev sona ermişti.

Hepimiz 27 gün boyunca bir şey yememiştik. Hepimiz halsiz ve hasta düşmüştük. İçimizden durumu acil olanları o gece hastaneye kaldırdılar. Eğer açlık grevi veya ölüm orucu sonrası iyi bir bakım olmazsa insan hayatını kaybedebiliyordu. Hepimizin durumu aynıydı. Ama hepimizi hastaneye kaldırmak yerine serumları bulduğumuz hücrelerde kolumuza takmaya başladılar. Serum takma zaman alıyordu. Gardiyanlar hücrelerin önüne beşer adet serum şişesi bırakmıştı. Bunlar sıra ile kollarımıza takılacaktı. Ama sabaha kadar sıra gelmezdi bize. Bir süre sonra serumları içme fikri gelişti bizde. Nasılsa içilirse de aynı vitamin ve besleyici sıvıyı almış olurduk diye düşündük. Haydar hücre önünde duran serum şişelerini içeri aldı. Dişiyle zorlayıp kapağı açtı. Sonra da yavaş yavaş içmeye başladı. Bense şişeyi açar açmaz bir dikişte şişeyi yarladım. Pek bir şey anlamadım. Bir iki saat geçince midem şişmeye, dolayısı ile tüm gövdem şişmeye başladı. Öyle ki patlar gibi hissediyordum kendimi. Bu patlama hissi uzun süre geçmedi. Oysa direniş bitmiş, insani haklarımızı elde etmiş, 12 Eylül darbeci generallerinin hala iş başında olduğu bir dönemde direnişimizle emir komuta zincirini kırmıştık. Ben arkadaşların içine çıkamıyordum. En fazla sevinçli ve heyecanlı olduğumuz bu günlerde aniden şişmanlamanın yarattığı yıkıcı psikoloji içinde arkadaşlarıma görünmemeye çalışıyordum. Üç ay sonra iyileştim ve kendime geldim.

Burada Yılmaz Uzun’u anmanın tam zamanı. Eylül ölüm orucunda 36. Koğuş hücre tarafındaydı. Direniş sonuçlanınca 27. günün açlığına bakmaksızın tüm katlara çorba dağıttı. Siverek’in bu yiğit kahramanı her zaman neşeli, canlı, fedakar bir yoldaşımızdı. Yılmaz 90’lı yıllarda tahliye olur olmaz Siverek’te yarım bıraktığı mücadelesini devam ettirdi ve o sadece Siverek’in değil tüm ülkenin kahramanı oldu. 94 yılında bir komplo sonucu yakalanan Yılmaz kolluk güçlerinin eline sağ olarak geçer. Devlet olmanın hukukunu bir yana iten askerler Yılmaz ve beraberindeki arkadaşlarını hunharca katlederler.

Teslimiyet; bir daha asla!

Eylül direnişini başarıya ulaşıp askerın emir komuta zinciri tutsaklar üzerinden kalktıktan sonra bir daha zindanda teslimiyet olmadı. Çok geldiler üzerimize, çok katliamlar ve işkenceler denediler ve belki de 12 Eylül sonrası cezaevinde katledilen 40'ı aşkın kişiden daha fazlasını katlettiler veya işkencede sakat bıraktılar ama teslim alamadılar, ihanet ettiremediler. Bu zindan direniş tarihi açısından, Kürt halkının varlık ve özgürlük mücadele tarihi ve bağı olarak Türkiye demokratik mücadele tarihi açısından önemli bir vurgu, tarihe düşülen önemli bir nottur.

Eylül direnişi sonrası idare ve askeri yetkililerle varılan anlaşma tüm cezaevindeki tutsakları kapsadı. Kitaplar alınmaya başlandı. İlk kez kağıt ve kalemlerimiz oldu. Üç yıldan sonra ilk kez arkadaşlarla havalandırmada, hücre koridorlarında gezmeye, sohbet etmeye imkanımız oldu. Okuyacak kitaplar daha uzun süre verilmedi bize. Ama dil kitapları serbestti. Mesela İngilizce, Fransızca kitapları isteyen görüşten isteyebiliyordu. Zinârê Mezin İngilizce çalışıyordu. Onun kitapları vardı. Avrupa'da kalmıştı ve uluslararası siyasette İngilizcenin öneminin farkındaydı. Kendini geleceğe hazırlıyordu.

İlk kez alınan haklar herkes için geçerliydi. Bu sebeple yeniden koğuş düzenlemeleri oldu. Bu kez 26 koğuşa geçtim. Bu koğuşta hatırladığım kadarıyla bizim gruptan İdris Güzel vardı. Rızgari grubundan Recep Maraşlı, TKP grubundan İsfendiyar Eyüboğlu vardı. Koğuş büyük bir koğuştu. İdare Nazi kamplarının koğuşlarındaki gibi üç katlı ranzaları kaldırmış yerine iki katlı olanları bırakmıştı. Ranzalar birbirine bitişik uzun ahşaptan yapıldı. Koğuş kalabalıktı. 160 kişiydik. Ön tarafı yüksek pencereler vardı. Arka tarafındaki pencereler ise bağlar semtine bakardı. O zaman şu anki gibi sekiz on katlı binalar yoktu. Üç beş evden oluşan bir köy görünümündeydi çevre.

5 Nolu'da direnişle kazanılan haklar uygulamaya girince idarenin hazmedemediği bir durum ortaya çıkmıştı. Üç yıl boyunca işkence yaptıkları, cop soktukları, bok yedirdikleri tutuklular serbestçe koğuş içinde geziyor, duruşmalara çıkarken rahatça sağa sola bakıyor, hazırladıkları siyasi savunmaları mahkemeye götürüp siyasal görüşlerini açıklıyor, ceza alınca da siyasal sloganlarını atıp geliyorlardı. Bu durum işkence yapmaya alışmış, her şeyi bastırmak, yok etmek ve ezmek için programlanmış bu ekibin hazmedemediği bir şeydi. Zaten dışarıda da 12 Eylül anayasası yürürlüğe girmiş, darbenin hukuku anayasanın ve yasaların temeli olmuştu. O hu-

kuku uygulayan kadrolar da devletin her zerresine hakim olmuştı. Direnişle elde edilen bu insani durumu kabul edemezlerdi. Ancak kasım ayında seçim vardı. Bu seçim sonucunda başa gelecek hükümetin tutumunun ne olacağı belli değildi. Bu sebeple içeride yeni bir saldırı dalgası başlatmak için fırsat kollanmaya başlandı. Binbaşı idaresindeki yönetim, Abdullah Kahraman komutasındaki İç Güvenlik Amirliği ve Üsteğmen Ali Osman Aydın işkenceci kadrolarını olduğu gibi muhafaza etti.

Bu arada sonradan kullanmak üzere basit bazı olanaklar da yarattılar. Mesela paramızla fırından taze ekmek almamıza olanak sağladılar. Bir de bizi tahta kaşıktan kurtarıp iki parmakla dahi bükülebilecek incelikte alüminyum kaşıklar verdiler bize.

Kadınlar Koğuşu

Kadınlar koğuşu 5 Nolu cehenneminde yürütülen insanlık dışı uygulama ve işkencelerin en önemli yerlerinden biriydi. Kadın tutuklular tutuklu birer insan olmalarının yanı sıra bir de kadın olduklarından dolayı işkence ve istismara uğruyor, cinsiyetçi erkek egemen sistemin hedefi oluyordu. Bu sebeple kadınlar iki kat daha fazla bu cehennemi işkencelere katlanmak zorunda bırakılmıştı. 25 kişilik koğuşta 75 kişi kalıyorlardı. Aralarında her yaştan, her sosyal kesimden ve siyasi gruptan kadınlar vardı. 5 Nolu'nun tüm işkencelerine maruz kaldılar. Bazılarının da çocukları vardı yanlarında. Bir ile üç yaş arasındaki bu çocuklar da bu vahşeti yaşamak, görmek durumunda kalmışlardı. Uzun yıllar bu koğuşta kalanlar hakkında bir bilgimiz olmadı. Ama orada arkadaşlarımızın, yoldaşlarımızın olduğunu biliyorduk. Mesela Sakine Cansız vardı. Dersimli. Besê'nin direniş geleneğinin devamcısı gibi duruyordu 5 Nolu'da. Durre Kaya vardı. Hilvanlı ana. Çirkin bir davranışı karşısında Esat Oktay'a salladığı tokat hala konuşulur. Bir de Emine, Cahide, Gönül, Aysel, Aliye, Gülten, Havva, Canan ve daha nice isimlerin, üç yılda kaldığı/geçtiği kadınlar koğuşu...

Uzun yıllar kimsenin bu koğuşta yapılan işkencelerden, insanlık dışı uygulamalardan haberi olmadı. Utandılar belki... İşkenceci cellatların ve aşâğılık tiplerin insan olduklarından dolayı, onların yerine utandılar belki... Psikolojileri kaldıramadı da olabilir... Ve daha bir çok neden olabilir. Ama 5 Nolu cehennemini yaratanların kadınlara neler çekebilecekleri de az çok belli idi.

Kadın tutsaklar uzun yıllar hep dar sohbetlerde dile getirebildi bu yapı-

lanları. Çok yakınlarına anlattılar. Çoğu zaman da hiç anlatamadılar. İçlerine attılar. Yıllarca orada kaldı. Ama daha fazla orada kalamazdı. Yer altı volkanları gibi süzüle süzüle gün yüzüne çıkmaya mecburdu. Nitekim, yıllar sonra da olsa; bu yapılanlar, gazete ve dergi sayfalarında, internet sayfalarında, geniş dinleyici toplulukların bulunduğu salonlarda gözyaşları eşliğinde kendi titrek sesleri ile gün yüzüne çıkmaya başladı.

5 Nolu'da işkenceli yılların tüm aşamasında kadınlar koğuşunda bulunan Emine Turgut bu isyan damarlarından biriydi ve patladı. Emine Turgut, Ankara'da yapılan "Türkiye, Diyarbakır Cezaevi Gerçeği ile Yüzleşiyor Sempozyumu"nda yaptığı konuşma Kadınlar Koğuşuna ve kadın tutsaklara yaklaşımı net olarak ortaya koyuyordu:

"Her şeyin geride kaldığı dediğim bir dönemde sadece dönüp askere su soracaktım ki kendimi gecenin bir karanlığında hücrede çırlıçıplak ıslak bir şekilde sular içinde buldum. Gözlerimi açtığımda Esat Oktay'ın köpeği co bana, ben ona bakıyordum. Uyandığımda üzerimde üç kağıt parçası vardı; İstiklal marşı, andımız ve onuncu yıl marşı. Bunları mutlaka o gece ezberlemem ve ertesi gün onları okumam gerekiyordu! Daha sonra on kişilik bir asker ekibiyle birlikte Esat Oktay beni özel bir yere aldılar. 'Sen andımızı ezberlerdin mi' diye sordu. Ben o anda andın ne olduğunu unutmuştum. Bunu söyleyemedim beni tekrar hücreye aldılar. Biz bunları ezberledikten sonra koğuşa götürüldük. Koğuştaki en azından işkencenin bittiğini düşünmüştüm. Ama beni koğuşa koyduklarında herkesi sıra dayığından geçirdiler. Orada bizim yaşamadığımız hiçbir şey kalmadı. Ağrı'dan bir bayan getirilmişti. Türkçe bilmiyordu. Esat Oktay'ın karşısında ona tecavüz edildiğini gözlerimle gördüm. Üç ay sonra bayan cezaevi dışına çıktığında aklını yitirmişti, intihar etti. Boklu suların içinde bize Türklüğü, andımızı, İstiklal marşını, Onuncu yıl marşını anlattılar. Yaşlı bir kadın vardı Düriye Kaya, Türkçe bilmediği için işkence yapılıyordu. Türküm diyemiyordu Tirkim diyordu, ulu önder Atatürk diyemiyordu, ölü önder Ataturk diyordu.

Coplu taciz ve tecavüze ben de uğradım. Bundan dolayı iç organlarım yırtıldı. Yıllardır çocuğum olmadı, olmayacak da. Tüm bunlar '28'inci isyan Diyarbakır Cezaevi'ne gömülecek' diye yapılıyordu. Koğuşumuzda bir buçuk yaşlarında üç çocuk vardı. Onların çığlıkları bizim çığlıklarımıza karışıyordu. İşkencelerden çocuklar eteklerimize sığınıyordu. 24 saat işkence görüyorduk, haddi hesabı yoktu işkencenin. Aradan 30 yıl geçti ama her şeyi şu an gibi yaşıyoruz. Diyarbakır cezaevinde gördüğüm işkencelerin bir

çoğunu üzerimde taşıyorum, vücudumda, zihnimde izleri var. Eğer bugün dim dik ayaktaysam, yaşıyorsam bu gerçekten güçlü bir iradenin, çok aşırı derecede bir inancın ve gerçekten çevrenin de etkisinden kaynaklanıyor. Diyarbakır gerçeğini asla hiçbir zaman olduğu gibi dile getiremeyiz. Diyarbakır cezaevindeki Türkiye’deki cunta sistemi bizi bildi.”

5 Nolu cehenneminde kadınlar koğuşunu yaşayanlardan biri de Rızgari grubundan Nuran Çamlı. 1981 mayıs ayında Ankara Mamak cezaevinden 5 Nolu’ya getirilir. Mayıs 81 askeri kuralların işkence eşliğinde uygulatıldığı zamanlardı.

“O zaman 20 yaşlarında bir genç kızdım” diye başlıyor anlatımına Nuran. “O dönemin bilinmesi, gerçeklerin gün yüzüne çıkarılarak devletin işkenceci yüzünün teşhir edilmesi ancak o dönemlerde tutsak olan kadın arkadaşların anlatımlarıyla mümkün olur. 17 Nisan 1980 tarihinde, Ankara siyasi polisi tarafından gözaltına alındım. Uzun süren bir gözaltından sonra tutuklanarak Ankara Mamak Askeri Cezaevine götürüldüm. Bir yıl burada kaldıktan sonra 1981 yılının Mayıs ayında bir gün, sabahın erken saatlerinde içi bomba ve silah dolu bir askeri uçakta, ellerimiz yanıımızdaki arkadaşla kelepçeli, ayaklarımıza zincir bağlanmış bir halde saatler süren yolculuktan sonra gece Diyarbakır’a ulaştık... Askeri bir cip bizi alarak 5 Nolu cezaevine götürdü.

Arabadan iner inmez onlarca asker tarafından etrafımız sarıldı. Dış bölük erlerin ellerindeki silahların namluları bize çevrilmiş ağır silahlar, diğerlerinde ise cop olan iri kıyım askerler hemen komutlara başladılar.

“Sağa sola bakma! Tek sıra ol! Konuşma! Başını kaldırma!..”

Bir kaç basamaklı bir merdivenden çıktıktan sonra cezaevinin içine girdik. Bütün duvarlar Mustafa Kemal ve Kenan Evren’in resimleri, sözleri, ırkçı sloganlar ve Türk bayrakları ile donatılmıştı. Yüzlerimiz duvara dönük şekilde bekletilirken insan azmanı askerler, Mamak’tan gelen “azılı teröristler”i görmek için eğilip yüzümüze bakıyor, aralarında “bunlar mı ulan Mamak teröristleri” diyor ve itişiyorlardı. Bir köpek sesinin duyulmasıyla askerlerin hazır ol vaziyetine geçtiklerini hissettim. Yüzümüz duvara dönük olduğu için gelenleri göremiyorduk. Aynı anda sesini duyduğumuz köpek ben ve diğer kadın arkadaşımın (Nuriye Palalı) yanına sokulup sağımızı, solumuzu uzunca kokladıktan sonra hırlamaya başladı, arkamıza geçip burnunu makatımıza sokarak hırlamasını yükseltti. Nuriye ile korkudan buz kesilmiştik. Koklama ve hırlama yarım saat kadar sürdü. Nihayet, ‘Co,

kızım buraya gell” sesiyle köpek arkamızdan ayrıldı.

Bir askerin “Sola dön!” komutuyla yüzümüzü döndük ve alaylı bir gülümsemeyle “Hoş geldiniz” diyen Cezaevi İç Güvenlik Amiri Yzb. Esat Oktay, işkenceci ekibi ve meşhur köpeği Co ile karşılaştık.

Esat Oktay bize hitap ederek, “Kızlar aybaşı mi oluyorsunuz, bakın benim kızım hemen kokuyu aldı” diyerek konuşmasını sürdürdü. Korku ve utandırılmaktan kıpkırmızı olmuştuk. Askerler, getirdiğimiz bir kaç parça eşyamızı didik didik ararken, biz de hazır ol vaziyetinde Esat Oktay’ın emirlerini dinliyorduk.

“Burası Diyarbakır cezaevi, burada Allah benim. Hepiniz dediklerimi yapmak zorundasınız. Ben burayı hizaya sokmak için gönüllü geldim. Benim olduğum cezaevinde kuş bile uçamaz. Buradaki bütün kurallara sizden öncekiler uyduğu gibi sizler de uyacaksınız....” diye uzun uzun talimatlarını anlatmaya koyuldu. Sonra da, ekibine “gerekli yere götürün ve iyi ağrılayın, biraz sonra geleceğim” diye emir verip ayrıldı.

Onun gitmesiyle, askerlerin her bir yandan tekme-tokat vurmaları bir oldu. Birden “Soyunun ulan!” sesini duyduk. Hiç birimiz soyunmayınca iyice hırçınlaşıp, her birimizi 15-20 kadar asker aralarına alıp bütün güçleriyle vurmaya başladılar. Dayak sırasında bir arkadaşımızın kulağı patladı (Süleyman Petekkaya), her yanı kan içindeydi, ama askerler için bu bir şey ifade etmiyordu. Erkek arkadaşların üstlerini yırtarak çıkar-dılar, sıra donlarını çıkarmaya gelmişti.

Bizim dayak faslımız devam ederken, bir yandan da güzel buldukları yan-larımızın hoşlarına gittiklerini söylüyorlar, lafla sarkıntılık ediyorlardı. Sonuçta biz de -iki kadın- kazaklarımızı çıkardık. İç çamaşırlarımızı da -atlet ve sut-yenleri- çıkarmamızı istediler, çıkarmadık. Kendileri yırtarak çıkardılar. Sözüm ona vücudumuzda yara izleri var mı diye bakıp tutanağa geçeceklermiş. Benim göğsümün ortasında küçüklükten kalma kedi tırnağı izi vardı. Bu onlar için bir malzeme oldu ve istedikleri sarkıntılığı yaptılar.

3 saate yakın arama ve kayıttan sonra biz iki kadını hücreye attılar. Esat’ın teftişinden sonra, ellerinde kalın kalaslarla işkenceci ekibi, Kara Bela, Laz Mevlit, Ömer Çavuş, Posta Eyüp, Horoz adlarındaki azılı gar-dianlar geldiler. Bize akıllarına ne gelirse, yığınla abuk-sabuk sorular sorup, cevabini beğenmediklerine “olmadı” deyip, ceza olarak her de-fasında ellerimize coplarla her bir elimize en az yirmişer defa vuruyor-lardı. Bu kez başka bir gardiyan “yine olmadı kız, a..na koyduğum”

diyerek falakaya çekiyordu. Sabaha kadar falaka, dayak devam etti. Ellerimiz ayaklarımız mosmor kesilmişti, acıdan-sızıdan bağıırıyorduk.

Gün ağardığında, ekibin başı Kara Bela, “Havalandırmaya çıkan koğuşla konuşursanız a..nızı s...rim, konuşmak, işaretleşmek, cama çıkmak, yemek, içmek, tuvalete gitmek, volta atmak yasak, bunlara uymazsanız buradan cesetleriniz çıkar” deyip toplu halde çekip gittiler.

15 gün boyunca bu hücrelerde kaldık. Daha sonra bizi kadınlar koğuşuna verdiler.

Biz kadınlar yaşamın hiç bir alanında erkeklerle eşit haklara sahip olmazken, Diyarbakır zindanında her anlamda eşitliğe sahiptik. İşkencede, hücrede, tekmilde, askeri eğitimde, sürünmede, sınav çekmede ve diğer ne varsa. Yani erkek koğuşlarında uygulanan bütün işkenceler biz kadınlar için de geçerliydi. Hatta fazlası var, eksigi yoktu. İki kişinin yan yana gelip bir laf etmesi kesinlikle yasaktı. 25 kişilik koğuştaki 75 kişi kalıyorduk. Tek ranzada ikişer kişi ranzalarda, geri kalanlar tek battaniye ile yerlerde ranzaların arasında yatıyorduk. 6 gözetleme deliğinden 24 saat gözleniyorduk.

Diyarbakır cezaevinde adet görmek başlı başına bir işkence idi. Her kadının doğallığından kaynaklanan aylık adet görme, bizlerde bir işkence halini almıştı. Çoğu arkadaş stresten adet olamıyor, bunun yarattığı bir takım hastalıklar yaşıyorlardı. Aşırı sinir, şişmanlık, terleme vs. Adet görenlerimiz ise, keşke biz de olmasaydık diye her ay neredeyse dua ediyorduk. Çünkü koğuştaki pamuk, bez, orkit gibi korunmaya yönelik malzemeleri bulundurmamak yasaktı. Kanaması olan arkadaş ya direkt kendi, ya da koğuştaki sorumlusuna haber verir, o da gardiyanı çağırıp tek mil vererek bir miktar pamuk alırdık. Tekmili söyle verirdik;

“Nuran Çamlı, 1961, Muş doğumlu. Kanamam var, pamuk alabilir miyim komutanım?”

Şivesinden Karadenizli olduğu belli olan gardiyan ne için pamuk istediğimizi bilmesine rağmen, iğrenç duygularını kabartıp, ağzından köpükler saçarak, “Niye istiyorsun agzuna suçtugum, olmadı hele bir daha de!” diyerek defalarca tekrarlatırdı. Eğer vermek niyetinde ise “tamam anlaşıldı” der, niyeti vermek değilse “olmaz, ben mi dedim gan gelsin” diye alay ederdi. Pamuğu getirirken de yanına işkenceci ekipten bazılarını da getirir onların da bizimle alay etmesini sağlardı. Bize, isimlerimizle değil,”kaltak - ağzına sığıtığım - kapatma - orospu” diye hitap ederlerdi. Asker gardiyanların ismi de hep Horoz olurdu.

Koşuş sorumluluğu bizim için önemliydi. En azından arkadaşlarımızın yalnız dışarı çağırılmasına engel olabiliyorduk. Önce koşuş sorumlumuz PKK davasından Gönül Atay'dı, ardından yine aynı davadan gelen Aliye Saruhan oldu. Sonra da ben. Hafta sonu koridor temizliğı ve su taşıma gibi işlere biz kendimiz, (ben, Cahide, Sakine, Aysel, Gönül) çıkıyorduk. Böylelikle genç arkadaşlarımızı askerin kirli emellerinden korumuş oluyorduk.

Analar, Eşler, Kardeşler, Çocuklar

Diyarbakır 5 Nolu Askeri Cezaevindeki eziyet, işkence ve direnişin bir yanı da dışarıdaki ailelerdi. 12 Eylül kara propagandası ve saldırısı sonucu tutuklu aileleri yalnız kalmıştı. Aniden bir yakınlarının gözaltına alınması, ardından da aylarca haber alamamaları aileleri derin endişelere sevketmişti. Analar çocuklarını, eşler kendi eşlerini, çocuklar babalarını veya annelerini kapı kapı aradılar aylarca. Sonuçta onlar da 5 Nolu adını duydular. Haber alınamayan herkes, eğer o ana kadar öldürölmemişlerse, oradaydılar.

Erken saatlerde cezaevi önünde, yazın sıcağında, kışın soğuşunda beklediler. Yakınları ile tel öğü ardında bir dakikalığına görmek için kapı önünde, girişte, koridorlarda, görüş kabinlerinde işkencelere, tehditlere maruz kaldılar.

Ama bıkmadılar.

Sonra birbirlerini tanıdılar. İçeriden parça parça aldıkları bilgileri dışarıda gizliden gizliye buluşarak birleştirdiler. Bu bilgiler aracılığıyla içeridekilerin durumunu anlamaya çalıştılar. Onlar için neler yapabileceklerini tartıştılar. Neler yapacaklarını içerdekilerin eylemlerinin diliyle, mesajlarıyla çıkarmaya çalıştılar. Bu mesajı bir konuşmasında Leyla Zana şöyle dile getirdi:

-Mazlum'un eylemi biz dışarıdakiler için mücadele etmezseniz sizi tek tek tasfiye edecekler mesajıydı. Dörtler birbirlerine kenetlenerek ateş içine otururken, bu bizlerin de birbirlerimize kenetlenmemiz gerektiğı mesajıydı. Az da olsak, kimse bizi anlamasa da var olan insanlarımızla birbirimize kenetlenmek gerektiğı mesajı verdi bize. 14 Temmuz ölüm orucu eylemi, bizlere açılmamızın, sabırlı ve inatçı bir çaba ile bu davayı her yere, her insana taşımamızın mesajını veriyordu bize. Eylemin dili ile verilen bu mesajları biz dışarıda, cezaevi önünde aileler olarak böyle algıladık ve uygulamaya çalıştık. Çok geçmeden dayanışmamız büyüdü.

Gençler, kadınlar ilerleyen yıllarda tüm halk yanımızda oldu. Halk tut-sakları ve biz yakınlarını sahiplendi.

Evet, yakınları cezaevine girmeden önce siyasal yaşamları pek olmayan, sosyal yaşamları da evleri ve kapı komşuları ile sınırlı olan analar, eşler, kardeşler ve çocuklar bu acı dolu günlerde, bu zorlu süreçte devrimci yakınları peşinden cezaevi kapısı ile tanışırken, bu aynı zamanda siyasetin ve yeni bir dünyanın da kapısını açıyordu onlara.

Cezaevi kapısında, görüş günleri ile kendi evi arasında gidip gelerek büyüyen çocuklar trajedinin boyutlarını anlamadan sadece küçücük yüreklerinde kin büyüttüler bu sisteme karşı. Çok erken tanıştılar dünya gerçekliği ile. Her biri kendine göre yorumladı bu durumu. Kimileri okudu meslek sahibi oldu. Kimileri babalarının izinden gitti. Belki de cezaevine düşenler de olmuştur. Ama hepsi de bu “zalim” dünyada zalimlerin yarattığı dramın izlerini yüreklerinde, bilinçlerinde taşıdılar.

İlk Genel Seçim: Özal Hükümeti

1983 Kasım ayında genel seçimler vardı. Turgut Sulap'ın genel başkanlığında kurulan Milliyetçi Demokrasi Partisi Kenan Evren'in desteklediği parti idi. Seçime az bir zaman kala Kenan Evren ve ekibi MDP'den yana tavırlarını ortaya koydular. 12 Eylülün bir ekonomi bürokrati olan Turgut Özal kurduğu Anavatan Partisinin liberal ve insana hitap eden, devlet bürokrasisini hedef alan propagandası ile taraftar topluyordu. Gazetelere verdikleri ilanlarda devletin bürokratik uygulamalarını eleştiriyor, liberal düzen mesajları veriyordu. Ve tüm topluma da ekonomik rahatlık umutları dağıtıyordu. Necdet Calp'ın Halk Partisi ise silik ve sönük mesajları ile 12 Eylül darbesine soldan bir taban yaratma hevesi ile ortaya çıkmıştı.

Seçim sonuçları Turgut Özal'ın partisini birinci parti yaptı. %45'lik bir oy oranı ile Turgut Özal başkanlığında yeni "sivil" kabine kurulmaya başlandı.

Seçimden hemen sonra hükümet kurulmadı. Bir ay gibi bir boşluk yaşandı. O boşlukta da 12 Eylül darbecileri, önlerindeki zamanın 71 sonrası gibi olmaması için tekrar şiddet ve işkencede ısrar eden tavırlarını ortaya koymaya başladılar. İdam dosyası mecliste bulunan iki kişi idam edildi. 5 Nolu'da idam cezası alanlar çoğalmıştı. Ama Yargıtay aşamasında idiler. Henüz cezası Yargıtay'da onaylanan yoktu. Seçimden hemen sonra 1 Eylül direnişi ile elde ettiğimiz hakları elimizden aldılar. Temsilciliği kabul etmediler. Her şey eskisi gibi olacak demeye başladılar. Kurallar geri gelecekti. Tekrar emir komuta zinciri konulacak ve askere komutanım denecekti. Cezaevi Müdürü bunu bir gün koğuş hoparlöründen açıkladı.

-Siz iyilikten anlamıyorsunuz. Cezaevinde suçlu konumdasınız fakat sanki cezaevinde değilmişsiniz gibi hareket ediyorsunuz. Bundan sonra herkes kurallara uyacak. Sizlere iyilik yaramıyor. Size ilk defa fırından sıcak ekmek getirttim. Ta Antep'ten özel kaşıklar getirttim. Siz bunlara

layık değilsiniz. Herkes kurallara uyacak. Uymayanı uydurmasını biliriz, yönlü tehdit içeren açıklamalar yaptı.

Bu arada aralık ayı sonlarında hükümet kuruldu. Yılbaşından sonra da 3 Ocak günü biz tutuklulara saldırı başlatıldı. Tutuklular da buna karşı tekrar ölüm orucu ile cevap verdiler. Bir de koğuş baskınlarına karşı tüm koğuşlarda barikatlar kuruldu.

Tek Tip Elbise: 1984 Ocak Direnişi

6 Kasım 1983 genel seçim sonuçlarına göre Turgut Özal kabinesini kurmak üzere hazırlanırken 5 Nolu’da saldırılar başlamıştı. Temsilcilik tanınmadı. Tek Tip elbise giyme zorunluluğu getirildi. Kurallara uyan birkaç koğuştan tekrar askeri marş sesleri yükselmeye başladı. İşkence sesleri her taraftan duyuldu. Ama bu kez tutsaklarda bilinç ve örgütlülük vardı. Bir slogan veya bağırış sesi duyduğumuzda kapı ve pencerelere koşuyor, kapı mazgallarını ve pencere demirlerini dövüyor ve slogan atıyorduk. Sloganlarımız “kahrolsun işkence”, “insanlık onuru işkenceyi yenecek” şeklinde ortak sloganlardı. Ama bazen de dışarıya seslenerek “gellê me werin cem me!” ya da Türkçe olarak “halkımız buraya!” sloganları atıyorduk.

1983 yılının sonlarına doğru Özal hükümeti kuruldu. O yılbaşını saldırı ve işkence tedirginliği içinde geçirdik. Barikatlarımız bir ayını doldurmuştu. 3 ocakta saldırılar başladı. B bloktaki koğuşlardan başladılar. Asker, polis, itfaiye birlikte saldırıyordu. Basılacak koğuşun sırası geldiğinde önce itfaiye pencerelerden içeriye su sıkıyor, ardından tepeden tırnağa işkence ve saldırı araçları ile donanmış komando askerler kapıdaki barikadı zorlayarak içeri giriyordu. İçeri girdikten sonra da tam bir meydan savaşıya yaşıanıyordu. Tutuklular çarşaf ve döşekleri ateşe veriyor, kimi kendini yakıyordu kimi de teslim alınmamak için kendini asıyordu. Saldırıya uğrayan her koğuşta bedenini ateşe veren tutsaklar çoğalıyordu. Remzi Aytürk ve Yılmaz Demir adlı tutsaklar bu saldırılara tepki olarak bulundukları koğuşta kendilerini asarak yaşamlarına son verdiler.

Aynı anda, saldırının başladığı 3 ocak itibarıyla ilk postada 50’yi aşkın kişi ölüm orucuna başladı.

Saldırı sırası bulunduğum 26. Koğuşa 17 Ocak’ta geldi. Öğleden sonra itfaiye ve askerler çatıda gözükmeye başladı. İçeri tazyikli suyun sıkılması ile her iki kapının coplu ve kalaslı askerler tarafından zorlanması bir oldu. İçeri ilk giren askerlere elimizde ne varsa fırlattık. Kendilerini attığımız eşyalardan korumak için yanlarında kalkan getirmişlerdi.

İçeri girmeye başaran askerler yoğun saldırımızla kendini korumaya alıyor, kalkanları ardına gizlenip öylece beklediler. İçeride belli bir çoğunluğa ulaşıncı da saldırmaya başladılar. Bir anda bağırışlar içinde kaldık. Hazırladığımız yanıcı maddeleri ateşe verdik. İçerisi kalın bir duman tabakası içinde alev kızılığına bürünürken itfaiye üst pencereden eğik tavana tazyikli su sıkıyordu. Durmaksızın slogan atıyoruz. Cop ve kalas darbeleri öldüresiye kafalarımıza iniyor. Düşüp sersemleşenleri de aramızdan çekip daha kalabalık bir asker grubu içine atıyorlardı. Aynı cop ve kalas darbeleri ile hepimizi tek tek alıp yerden sürükleye sürükleye salona çıkardılar. Salondaki askerler her gelen tutukluya saldırıyor öldürürcesine dövüyorlardı. Bazılarımızı hamam denen kapalı yere götürüp özel işkenceye alıyorlardı. Bazılarımızı da sinema salonuna taşıyorlardı. Bu saldırı esnasında bir yandan üzerlerimizdeki elbiseleri parçalarcasına yırtıyor, bunu yerine getirdikleri tek tip elbiseyi giydiriyorlardı. Biz de her fırsatta bu elbiseyi üzerimizde çıkarıyorduk. Sinema salonunda yerde yatırılmış vaziyette saatlerce bekletildik. O gün üç koğuşun saldırısı gerçekleştirilmişti.

Akşama doğru bizi yerlerden sürükleyerek hücrelerin 36. Koğuş tarafına atıldılar. Burada on kişi idik. Üçüncü kattaydım. Karşıda yukarıda, koğuşun yüksek pencerelerinin açık bir penceresine yerleştirilen hoparlörlerden kahramanlık marşları çalınıyordu. İşkence esnasında attığımız sloganları ve çığlıklarımızı bu sesle bastırmalarının yanı sıra, bu ses beynimizi kemiriyordu adeta. İşkence döneminde bu hoparlörler içeride koğuş duvarına monte edilmişti. Ama direniş günlerinde bunlar tahrip edilmişti. Şimdi de bu hoparlörleri çatılara, ulaşamayacağımız yerlere bırakmışlardı. Çıkardığı yüksek ses, o daracık yerde hiçbir şey düşünemez, hiç bir şey duyamaz hale getiriyordu bizi.

Koğuşlara saldırılar ve barikat direnişleri devam ediyordu.

Her gün bir veya iki koğuş Hasan Mutlucan'ın hamaset türküleri eşliğinde, Allah Allah naraları ile basılır, tam bir barikat savaşa yaşanır. 24 Ocakta, M. Şener, Necmettin Büyükkaya gibi arkadaşların kaldığı 24. Koğuşa sıra gelmişti. Şener cezaevi yönetiminde PKK grubunun üzerinde etkisi olan bir isimdi. Necmettin ise yine belli bir siyasal geçmişli olan, 71'lerden gelen bir devrimci örgüt lideriydi. İşkenceci idarenin bu iki insana yaklaşımı özel oldu. Hamamda işkenceden geçirildiler. Necmettin gördüğü işkenceler karşısında dayatılan hiçbir kuralı kabul etmedi. Hükümet güya sivil hükmetti ama 12 Eylül devletin ruhuna

sinmişti bir kere ve kolay kolay da bu ruh temizlenemeyecekti. Bu sebeple aslında tutsaklardan istedikleri bir şey yoktu. Öldürmek, can almak, acı çektirmek politikalarının özüydü. Bu sebeple Zinarê Mezin gördüğü ağır işkenceler ve aldığı darbeler sonucu 24 Ocak günü, kaldırıldığı hastanede hayatını kaybeder. O günü ve Zinarê Mezzin'ı onunla birlikte hamam işkencesinden geçen İsfendiyar Eyyüboğlu şöyle anlatır:

-1984'ün 24 Ocak'ı idi. Günlerden salıydı. Yanımda yatanları görünce bütün koğuşun veya başka koğuşlardan birçok kişinin buraya getirildiğini anlıyorum. Bunu anlamam felaketi tek başıma karşılamayacağımı gösterdiği için rahatlatıyor beni. Vücuduma göz gezdiriyorum. Üzerimdeki kabanımın sadece bilek ve ön kol kısımları kalmış, diğer kısımlar yok. Parçalanmış. Etraftan bangır bangır geçen, yıl boyunca saatlerce ve zorla okuttukları askeri marş sesleri geliyor. Ne olduğunu anlamıyorum. Canım sıkılıyor. Herhalde yeniden 4 ay öncesine; işkenceler ve askeri eğitimler, marşlar günlerine döneceğiz. Hem ne olduğunu anlayamıyorum, hem de eylülünden ve sloganlardan sonra yeniden eğitimlere marş okuyan, bağtıran, yakaran seslere tahammülüm yok. 23 Ocak'ta Neco hamamda benzer işkencelerden geçti. Aynı akşam askeri hastanede yollarımız kesişti. Uyguladıkları işkence öylesine insanlık dışıydı ki, hayata tutunmaya o yiğit, delikanlı, güçlü bünye ve yürek dahi yetmedi. O gece saat 02.00 sularında, kaydı gitti ellerimizden.

Ocak eyleminde Necmettin Büyükkaya'nın yanında olan ve öldürülüşüne tanıklık eden Hasan Çakır da bu gelişmeye daha detaylı yer verir bir yazısında:

-Neco ve Mehmet Şener 24. Koğuşa birlikte gelmişlerdi. Koğuşumuz, 5 Eylül direnişinden sonra yeniden oluşturulmuştu. Eylül direnişinde birçok olanak elde edilmişti. Ancak zindan yönetimi, elde ettiklerimizi tekrar geri almak istiyordu. Ocak direnişi diye bilinen direniş başladığında Neco, koğuş pencerelerinden Kürtçe, Zazaca direniş talimatları veriyordu. Bir gece koğuş mazgalı açıldı; Yüzbaşı Abdullah Neco'ya 'Necmettin Büyükkaya, yaptıklarına dikkat et, fazla ileriye gidiyorsun; seni uyarıyorum, aklını başına topla' demişti. Bunun üzerine Neco, Yüzbaşıya 'Sen hiç merak etme aklım başımdadır, ne yaptığımı da çok iyi biliyorum; ayrıca kaybedecek bir şeyim de yoktur. Benim çocuklarım babaları ile gurur duyacaklardır. Ama sizin gibi işkencecilerin çocukları ise toplum içinde utanç duyacaklardır' cevabını verdi.

Direnişin 16. günü, artık sıra bizim koğuşa gelmişti. Saldırı halinde, neler yapabileceklerimizi kendi aramızda kararlaştırdık. Saldırı halinde bir-

birimize sıkıca kenetlenecektik. Amaç, bizleri kolayca teslim alamamalarıydı. Bütün bu gelişmelerde Neco en öndeydi. Bize büyük bir cesaret ve moral veriyordu. Bir ara yanıma gelerek ‘Kek Hesen, biliyorum, bu soy-suzlar beni öldürecekler; ancak buna rağmen bunlara karşı başımı eğmeyeceğim’ dedi.

Saldırı, 24 Ocak 1984 günü saat iki civarında başladı. Kenetlendik. Koğuştaki 40-45 civarında tutuklu ve hükümlüye karşılık 60-70 gardiyan ve komandolar saldırmıştı. Ellerindeki jop ve kalın kalaslarla bedenlerimize rast gele vuruyorlardı. Saldırıyı yöneten subaylardan biri ‘Kollarına vurun, kollarına!’ diyordu.

Neco ile birlikte 6-7 arkadaş kendimizi eski hamama, o günlerde ise işkencehane olarak kullanılan mekanda bulduk. Orada, bizleri Albay Şenol, Yüzbaşı Abdullah Kahraman ve Yüzbaşı Esat Oktay Yıldırım’ın ekibinden kalan Üsteğmen Ali Osman Aydın bekliyordu. Albay Şenol ‘Tek tip elbise giyecek, tüm kurallara uyacaksınız, aksi taktirde buradan hiçbiriniz sağ çıkamayacaksınız’ tehditine, Neco şu yanıtı vermişti:

-Albay, Albay, sen bizi ne zannediyorsun; ne elbise giyeriz ne de o insanlık dışı kurallarınıza uyarız!

Bunun üzerine Albay’ın işareti ile ölüm mangası naralar atarak vahşice üzerimize geldiler. İşkencehane olarak kullanılan o eski hamamın akustik ortamında işkencecilerin kalas sesleri ve bizim iniltilerimiz birbirine karışıyordu. O sırada sırtını duvara dayayan Neco’ya üç asker ellerindeki kalaslarla habire vuruyorlardı. Neco’nun bedeni bir an hareketsiz kaldı. İşkenceleri izleyen Albay, durmalarını emretti. Neco ile göz göze geldik. Ama gözleri hareketsizdi. Bir an kendi acılarımı unuttum. Dostluğuna doyamadığım inançlı, yiğit bir Kürt yurtseverini ve devrimcisini kaybetmenin korkusunu yaşadım. Neco’yu hastaneye yollarken, bizleri de yerden sürükleye sürükleye eski koğuşlarımıza götürdüler.

O geceyi koğuştaki ıslak beton üzerinde geçirdik. Sabah vakti olanları protesto etmek için Remzi Aytürk arkadaşımızın kendini asarak yaşamına son verdiğine tanık olduk. İkinci gün koğuşa gelen bir astsubay, hastaneye kaldırılan Neco’nun öldüğünü ve bu ölüm olayı için soruşturma başlatılacağını; bu soruşturmaya tanıklık edecek kimsenin olup olmadığını bizlere sordu. Ben, olaya tanıklık yapacağımı söyledim. Askeri savcının huzurunda Necmettin’in nasıl öldürüldüğünü tüm ayrıntıları ile anlattım. İfademde Necmettin Büyükkaya’yı Albay Şenol, Yüzbaşı

Abdullah Kahraman ve Ali Osman Aydın'ın emir ve komutasında işkenceci askerler tarafından kafasına kalas vurmak suretiyle öldürüldüğünü belirttim ve ekledim: 'Necmettin Büyükkaya'yı devlet öldürdü'. Eğer bir gün bu dava yeniden yargıya intikal ederse ve ben de yaşıyor olsam, bu ifademi tekrar edeceğime and içiyorum.

Burada bir parantez açmak istiyorum. 12 Eylül'ün 30. yılında, Diyarbakır'da gerçekleştirilen "Türkiye, Diyarbakır Askeri Cezaevi gerçeği ile yüzleşiyor" sempozyumunda Necmettin'in kızı Serdil Büyükkaya ile tanıştım. Serdil o dönem 6 yaşlarında. Şimdi büyümüş, doktor olmuş. Babasını anlattı. Serdil, o küçük çocuğun gözünden o dönemki durumumuzu, görüntümüzü dile getirdi. Çok duygulu bir konuşma yaptı. Anlatmada zorlanıyordu, bununla birlikte anlatmak gerektiğini de biliyordu. Ama bir o kadar da onurlu ve gururluydu Serdil. Serdil konuşurken, hazırlamaya çalıştığım ve sonuçlandırmak üzere olduğum bu kitapta yer alan Neco'nun işkenceci yüzbaşının tehditlerine karşı sarfettiği konuşmayı anımsadım: "Benim çocuklarım babaları ile gurur duyacaklar, ama sizin çocuklarınız toplum içinde sizden utanç duyacaklar"

Gerçekten de Serdil'de babasından duyduğu bu onuru gördük, gururlandık.

Zinarê Mezin'ı daha bir çok arkadaşı anlattı.

Necmettin Büyükkaya'nın ölümünden hemen haberim olmadı. Günlerce sonra duydum. Necmettin ile aynı esnada hamam işkencehanesinde bulunan Mehmet Şener, görenlerin söylediklerine göre, tek tip elbise giyiyor ve istiklal marşını okuyor. Bu konu sonraki yıllarda çok tartışıldı. İki insan biri işkenceye direnerek hayatını kaybediyor, diğeri de "taktik" yapma adı altında kurallara uyuyor, istiklal marşını okuyor ve "beni arkadaşların yanına götürün, onlara tek tip elbise giymeyi kabul ettiririm" diye bir öneri de sunuyor işkencecilere. Şener bu öneriyi yapıyor.

Ama ölüm orucu sürüyor, tekrar o vahşet dönemini, o işkenceli gün ve geceleri yaşamaktansa ölmeyi tercih edenlerin sayısı hızla artıyor. Remzi Aytürk'ten sonra Yılmaz Demir de bulundukları koşušta kendilerini asmak suretiyle protestolarını ifade ediyorlar. Remzi 24 yaşında Vanlı bir Kürt genciydi. Rızgari grubundan yargılanıyordu.

Remzi Aytürk'ün eylemini aynı koşušta bulunan ve Remzi'nin dava arkadaşı İsa Tekin şöyle dile getiriyor:

-Bulduğum 24. Koşuş baskınından sonra bizlere tek tip elbiseyi zorla

giydirdikten sonra getirip koğuşa attılar. İçeride ranza diye bir şey kalmamıştı. Hepsini söküp dışarı atmışlardı. Battaniye ve yatakları yırtıp döşek pamuklarını rastgele koğuşun içene dökmüşlerdi. Her taraf yırtılan elbiselerimiz ile doluydu. Ayakta duracak halimiz yok. Gündüz saat 15.00'ten gece 02.30'a kadar sürekli cop, kalas, zincir, demir ve askeri bot darbeleri ile vücudumuzun her tarafı morluklar, kan ve kırıklar ile doluydu. Birbirimize baktıkça gözlerimizden yaşlar akıyordu. O neşe ve umut saçan insanlar gitmiş her şeyini yitiren, kendisine bile bakamayan, çaresiz, mecalsiz, takatsiz, sakat ve yaralıların olduğu bir revire dönmüştü koğuşumuz.

Üç beş arkadaşımız yalnız ayakta kalabilmişti bu arkadaşlarımız da bir sağa bir sola koşuşturuyorlardı. Yarası ağır olanlara, hala kafasında ve vücudunda kan akan arkadaşlara bezler ve soğuk su ile tedavi etmeye çalışıyorlardı.

Vücudumuzun her yeri sızlıyordu. O halde yerde yarı baygın şekilde uyumaya dalmışız. Ne kadar uyuduk bilemiyorum, aniden bir bağırma sesi duydum. Tekrar koğuşun basıldığını sanarak irkildim. Tüm koğuştuvalete doğru koşuyordu. Ben de o yöne doğru sürünerek gittim. Gördüğüm şey çok korkunçtu. Aynı davadan yargılandığımız arkadaşımız Remzi Aytürk kendisini kalorifer borusuna asarak intihar etmişti. Bir defa daha sarsıldım. Remzi kendini asmadan önce üç tane mektup yazmıştı. Bize yazdığı mektubun özü hatırladığım kadarıyla şöyleydi: “Tüm devrimci ve demokrat arkadaşlarıma; bu cezaevindeki baskının ve işkencenin son bulması için bedel ödemek gerekir, direnmek gerekir. Ben de bu direnişin bir parçası olarak bedenimi feda ediyorum. İnanıyorum ki tüm devrimci ve demokratlar beni unutmayacaklar. Bu bir zaıflık değildir. Sakın zaıflık olarak değerdlendirmeyin. Hoşça kalın.” Remzi'nin bu mektubu karşısında koğuş olarak hepimiz ağladık. İkinci mektubu cezaevi idaresine yazmıştı. Ölümünden cezaevi idaresi sorumludur, cezaevindeki baskı ve işkencelerin son bulması için hayatıma son veriyorum. Aileme yazdığım mektubu aileme teslim edin. Diye yazmıştı.

50'ye yakın komando asker ile birlikte gelip Remzi Aytürk'ü asılı olduğu yerden alıp götürdüler. Savcı da geldi. Hem Necmettin'in hem de Remzi'nin ölümünden idare sorumludur, davacıyız, şahidiz, dedik. Savcının cevabı çok korkunçtu. Hepiniz burada öleceksiniz, diyordu.

Kendini ateşe atıp yakmak isteyenlerin sayısı onlarla ifade ediliyordu. Bunlardan Remzi ve Yılmaz dışında hayatını kaybeden olmadı ama çok

sayıda tutuklu kendini yakma eyleminde bulunduklarından dolayı yaralandılar ve tedavileri aylarca, yıllarca sürdü.

Necmettin Büyükkaya ile birlikte şu ana kadar hayatını kaybedenlerin sayısı üçe çıkmıştı. Ölüm orucu devam ediyordu. Hücreler tıklım tıklım doluydu. Her hücrede en az on kişi vardı. Son koğuş baskınlarından gelenler ise alt zemin katta bekletildiler.

Tutsakların direniş coşkusu tamdı. Akşamları sesi güzel olanlar yanık Kürtçe türküler okuyorlar. Mehmed Şêxo'nun, Tahsin Taha'nın, Aram'ın ve Şivan'ın türküleri direnç aşıyordu tüm tutsaklara. Şarkı ve gazel okuyanların içinde 34. Koğuştan gelen Hamit'in sesi ilgi çekiciydi. Dışarıda ozan olarak da bilinen bu arkadaşımız KUK grubundan gelmişti. Hücrelerde yer kalmadığından 34. Koğuştan gelenleri 36. Koğuşun salonuna aldılar. Günlerce salonda kaldılar. Hamit'i görmedik ama sesi tüm hücreleri kaplıyordu. (Ozan Hamit, 1990'lı yıllarda Mardin'de kontralar tarafından katledildi)

Bazen hücrelerdeki tüm tutuklular halaya kalkardı. Gardiyanların buna cevabı “susun” diye bağırarak olurdu. Ama beş yüz kişiyi kim susturabilirdi ki.

Gündüz işkenceler ve baskınlar başlayınca karşımızdaki yüksek sesli hoparlör de yayına başlardı. Zeki Müren'in o ince nazık sesi kaba işkencecilerin elinde bu şekilde bize eziyet aracı olurdu. Bu sesi aşkın ve sevginin sesi olarak algılamak işkencecilere inat etmek için iyi bir yöntemdi.

“mihrabım diyerek sana yüz vurdum
Gönlümün dalında bir yuva kurdum
Yıllardan beridir yalvarıp durdum
Sevgilim demeyi öğretemedim”

(Durum normalleşince bu şarkıyı Abdullah Kerküklüoğlu okurdu. Midyatlı Kerküklüoğlu sanat müziğini bize sevdirdi.)

Bazen de Hasan Mutlucan'ın saldıran askerleri motive eden faşist Osmanlı Türkçü marşları çalıyordu:

Yine de şahlanıyor aman
Kolbaşının kır atı aman aman
Görünüyor bize aman aman sefer yolları

Müşerref Akay'ın ‘Türkiyem Türkiyem’ marşı ve Orhan Gencebay'ın arabesk türküleri kulaklarımızı patlatırcasına çalınıyordu.

Alt katlar bu sesi daha az alıyordu. Bu sebeple hücreden hücreye seslenmeler yüksek sesle oluyor, tüm hücre böyle sesler mozağine dönüyordu.

Ölüm orucu 50'li günlere dayanmıştı. Bu arada 2. ve 3. postalar da başlamış, idare üzerinde büyük baskılar vardı. Ama devlet 12 Eylül'ü Özal Hükümetiyle birlikte devam ettirmeye kararlıydı. Öyle ki en ufak bir direniş ve hak talep etme "12 Eylül öncesine dönüş haa" diyerek bastırılıyor, işkenceler devreye konuluyor ve insanlar darağaçlarında sallandırılıyordu. Özal Hükümetinin kuruluşu üzerinden aylar geçmesine rağmen idamlar hızından bir şey kaybetmemişti.

Bu politik bir tercihti Türkiye Cumhuriyeti için.

Bu tercihin ilk göstergesi 5 Nolu askeri cezaeviydi. Zaten 1981'den beri toplum için neyi uygun görüyorlarsa burada, bu cezaevinde tatbik etmişlerdi ve burada elde ettikleri uygulama ile "Başarıları"nı topluma kanun, yasa, yönetmelik ve en üstte de anayasa diye tatbik etmişlerdi.

Kendini yakmalara, kendini asmalara rağmen ve işkencede bizzat katlettikleri kişilerin yanı sıra onlarca insan ölüm orucunda ve ölüm sınırındayken bile talepler kabul edilmiyor ve eylül direnişinde elde edilen hakların geri alınmasında ısrar ediliyordu. Zulümde, işkencede ve tekrar o ölümcül günleri bize yaşatmada bu kadar ısrarlıydılar.

Ama bu kez direniş hem tecrübe ile donanmış hem de direnenler yalnız değildi. Öncü direniş ile kitlesel direniş birbirini tamamlamış ve tutsakların ileri sürdükleri talepleri kabul etmekten başka şansları kalmamıştı.

Bu konuda H. Baldemir bir yazısında şu değerlendirmede bulunur.

-Koğuşlarda ölüm orucuna başlamış olanlar, yapılan operasyonlarla koğuşlardan alınarak bir koğuşta toplatılmıştı. 35.Koğuşun tektip elbise giymeyi kabul etmesi ile 35.Koğuşta bulunan ölüm orucu eylemcileri de diğer ölüm orucu eylemcilerinin yanına alındı. Tektipin giyilmesiyle aslında eylem bir biçimiyle sonlanmıştı. Ağır ve kötü koşullarda eyleme devam eden ölüm orucu eylemcilerinin çoğunun durumu ağırlaşmıştı.

Eylem anlaşmayla noktalandığında, birinci grupta eylemi sürdürenler 48.-49. günlerine varmışlardı. Cemal Arat / Şêx (PKK Diyarbakır Gurubu Ana Davadan) ile Orhan Keskin (Dev Yol Davasından) artık dönülmez bir noktadaydılar. Bu iki yiğit devrimci böylece ölüsüzleşiyorlar. Eylem 5 Eylül 1983 direnişin taleplerini ancak egale edebildi. Ama tektip elbise giyilerek. Hatta tektip elbise anlaşmada pazarlık konusu yapılmadan eylem sonuçlandırıldı. Onlarca direnişçi ise sakat kaldı. Bunlardan bir kaç: Müslüm Elma (TIKKO); Recep Maraşlı (Rızgari); Cemal Miran (Kawa).

Ölüm orucunun altmışıncı günlerinde Orhan Kesin ve Cemal Arat

da yaşamını yitirdikten sonra idare ve askeri müşavirlik tutsakların koşullarını kabul etmek zorunda kaldılar.

Cemal Arat (Şêx)

1955'in Aralık ayında Diyarbakır Mermer nahiyesine bağlı Şêxhelika köyünde doğdu. Babası ve dedesi Hênê(Hani) de geniş toprağa sahip, köklü bir Şêx ailesine mensuptur. Cemal'in dedesi ve yakın akrabalarının birçoğu Şeyh Sait isyanında yer aldıklarından dolayı kimisi idam edilir, kimisi de sürgün edilir. Cemal'in dedesi Kütahya'nın Tavşanlı ilçesine sürgün edilir. Annesi Sakine Ana sürgünde, bu ilçede dünyaya gelir. 1950 yılında DP iktidarında çıkarılan yasa ile köylerine geri dönerler. Cemal 1955 yılında sürgünden dönen ailenin ilk çocuğu olarak dünyaya gelir. 9 yaşında Hani'de halasının yanında kalarak ilk ve orta öğrenimini tamamlar. Liseyi de Diyarbakır Ziya Gökalp lisesinde okur. 1974 senesinde köyde kalan aile de Diyarbakır'a yerleşir. Lise öğreniminden sonra Ankara İşletme fakültesini kazanır. Ancak bu okula devam etmez. Bir sonraki yıl Dil Tarih fakültesini kazanır. Bir yandan kaydının bu fakültenin açık öğretim bölümüne yaptırırken bir yandan da Batman Zirai Donatım'a memur olarak atanır.

1978-79 da Lice'de memurdur. Bu yıllar aynı zamanda K. Devrimcileri fikri ile de tanıştığı yıllardır. Devrimci çalışmalar içinde aktif olarak yer aldı. 1980 yılında 7 ay Lübnan'da kaldı. Diyarbakır bölge sorumluluğunu yürütürken, 12 Eylül sonrası 1981 yılı Nisan ayında yakalandı. PKK Ana davasında yargılanıyordu.

Orhan Keskin (1956- 3 Mart 1984)

1956 yılında Ardahan'da ilerici, demokrat bir ailenin çocuğu olarak doğdu. Silvan Lisesi'nde okuduğu yıllarda devrimci düşüncelerle tanıştı. Liseyi bitirdikten sonra ailesiyle birlikte Tatvan'a gitti. Devrimci Hareket'le ilişkisi Tatvan'da bulunduğu dönemde gerçekleşti.

Orhan Keskin, 1977 yılında Diyarbakır Eğitim Enstitüsü, Matematik Bölümü'ne kaydoldu. Ancak Tatvan'daki çalışmaları nedeniyle okula fiilen başlayamadı. Bu dönemde sadece Tatvan'da değil, giderek Bitlis, Van, Siirt, Mardin gibi illerde gelişen devrimci mücadele ile de ilişki kurdu. Siyasal pratik içinde yetkinleşirken özellikle ulusal sorun konusunda teorik çalışmaları ile bölgedeki diğer gençlerin eğitiminde önemli rolü oldu.

1979 yazında Diyarbakır İl Komitesi içinde yer aldı.

Diyarbakır'da 1980 Mayıs'ında girdiği bir silahlı çatışmanın ardından yaralı olarak yakalandı. Gözaltında kendisine yüklenmeye çalışılan suçları kabul etmedi. Tutuklanarak Diyarbakır Cezaevi'ne gönderildi. 12 Eylül döneminin baskısının en ağır hissedildiği yerlerden biri olan Diyarbakır Cezaevi'nde işkenceye karşı yürütülen direnişte yer aldı. 2 Ocak 1981, Eylül 1983 ölüm orucu eylemlerinde yer aldı. Ancak verilen sözler yerine getirilmediğinden en son 14 Ocak 1984'de yeni bir ölüm orucu başlatıldı. Orhan Keskin, cezasının bitimine az bir süre kalmasına karşın direnişe katılmakta hiç tereddüt etmedi. Ölüm orucunun 55. günü Cemal Arat ile birlikte devrimci direniş tarihine Ocak 1984 direnişi olarak geçen bu eylemde şehit düştü.

Eruh - Şemdinli

‘84 Ocak direniş i sonrası yapılan anlaşmaya göre emir komuta zinciri olmayacak, işkence olmayacak, askeri mahkemede savunmalarımıza engel olunmayacak, insani ihtiyaçlar işkence aracı olarak kullanılmayacaktı. Kazanılan haklar tüm koşu lara uygulanacaktı. Buna karşılık bizler de tek tip elbiseyi giyecektik. Sonradan yapılan tartışmalarda tek tip elbisenin giyilmesi geri bir adım olarak değ erlendirilecekti.

Hal böyle olsa da direniş başarıyla sonuçlandı. Seksendört ölüm orucunda çok sayıda arkadaşımız yarı felçli halde yaşama dönmeye çalıştı. Koşu lar açıldı. Tekrar koşu lara yerleşme başladı. Dağı tımı idarenin kendisi yapıyordu. Ben bulunduğ um yerde, hücrelerin 36. Koşu bölü münde kaldım. İ lerleyen günlerde bir arkadaşımız bize renkli televizyon getirdi. Televizyon hücrelerin orta duvarına yerleştirildi. Biz kendi hücremizden ancak yandan bakarak bu renkli televizyonu izleme olanağı buluyorduk. Ama ses geliyordu. Aramızda misafirlik adı altında başka hücrelere gidebiliyor, sohbet edebiliyorduk. Havalandırma yoktu.

Yaza doğ ru yeni yeni yakalanan arkadaşları getirdiler hücrelere. Yeni tutuklananlar bu dört yıl içinde bize yapılanlar karşısında hayretlerini gizlemezlerken, bizler de onlardan dışarıdaki gelişmeleri duyuyorduk. Bunlarda biri de Ali O. arkadaşımızdı. Ali arkadaş 12 Eylül sonrası ele geçmeyen ve Lübnan Bekaa vadisine giden ve burada eğitim alan arkadaşlardandı. Ali arkadaşın anlatımı fısıltı ile yayılıyordu kulaktan kulağ a: Arkadaşlar Lübnan’da 1982 yılında 2. Parti kongresini toplamışlar. Bu kongrede ülkeye dönüş kararı çıkmış. Bu sebeple de 82 yazından beri ülkeye girişler var. Tam bir gerilla mücadelesi başlayacak. Eski grup ilişkileri yerini modern tarzda örgütlenmiş gerillalara bırakacak. Şu sıralarda dışarıda her an ulusal kurtuluş savaşı başlayabilir...

Dört yıllık yoğun işkenceli süreçlerden sonra ve zindanın dip köşesinde, dışarıdan öyle canlı, öyle diri ve hayat dolu haberleri duymak canlandırıyor bizi.

Ağustos 1984'e kadar 36. koğuşta böyle 8 ay geçti. Tam 17 ağustos Cuma günü akşam 30 kişilik grup oluşturularak bizi 8. Koğuşa götürdüler. Bugünün tarihini ve gününü hatırlamamın nedeni önemli gelişmelerden dolayıdır. Şöyleki; Koğuşa gideceklerin adları okundu. Öğleden sonra tüm eşyalarımızı hücrelerde battaniyenin içine koyduk. Koğuşa vardığımızda sırtımızdaki eşyalarımızı indirdik. Yorgunluktan olacak ki battaniyelerimizi açmadan küçük ekran siyah beyaz televizyondan haberleri izlemeye başladık. Spiker şaşkın vaziyette aktarıyordu:

“ PKK'li eşkiyalar önceki gün Eruh ve Şemdinli karakolunu bastı. Çıkan çatışmada 3 asker şehit düştü, çok sayıda asker yaralandı. Şehrin çeşitli yerlerini ele geçiren şakiler bir bankayı da soydu.” Haberin detaylarında olayın çok daha geniş ve kapsamlı olduğu anlaşılıyordu. Hepimiz şaşırarak birlikte beklenen bir durumdu bizim için. Çünkü o dağlarda gezenlerin Diyarbakır cezaevinde bizlere uygulanan vahşet ve katliamın derin bilincinde olan insanlar olduklarını ve 1982 yılında gerçekleşen 2. Kongrede karar aldıklarını, 84 kışında ve baharında esir düşen tutuklulardan duymuştuk.

Eşyalarımızın içinde olduğu battaniyelerimiz hala koğuşun orta yerinde duruyordu. Urfa grubundan ve koğuş sorumlumuz Hasan Güllü “Arka-daşlar hiç yüklerimizi açmayalım, bu olay üzerine bizi tekrar hücrelere atarlar” dedi. Haklıydı. Öyle görmüştük bu dört yıl içinde. Dışarıda ne olmuşsa acısını bizden çıkarmışlardı. Gerçekten de geç saatlere kadar battaniyelerimizi açıp yerleşmedik. Bu gelişmeyi tartışık gece boyunca.

Dışarıda yeni bir gün başlamıştı, zindanda da yeni bir sayfa açıldı

15 ağustos 1984 günü, Eruh ve Şemdinli baskınları ile Türkiye ve Orta-doğu gündemine giren gelişme Kürtlerin ve zindanın tarihinde önemli bir dönemecin başlangıcı oldu. Hani derler ya ‘artık hiçbir şey eskisi gibi olmayacak’. Gerçekten de o tarihten sonra Türkiye’de, Kürtler için, Türkler için ve zindandaki tutsaklar için hiç bir şey eskisi gibi olmadı. Kuşkusuz devlet ve onun adına politika yürütenler bildik alışılmış devlet geleneğinden elde ettikleri “tenkil ve tedip” hareketlarına o ana kadar görülmemiş bir yaygınlıkta ve yoğunlukta, başvurdular. Kürt sorunu “29. isyan”ını başlatırken bu “29. İsyân” tüm 28 isyanların tecrübesi ile donanmıştı. Kuşkusuz bu yeni koşulların, yeni sınıfsal ve sosyal değişimlerin de ürünüydü.

Türkiye devlet sistemi çok tartıştı bu mücadeleyi. Bastırmak için elinden gelen her şeyi yaptı. Ama aradan 26 yıl geçmesine rağmen, ya da

öncesi dönemleri de sayarsak 36 yıl geçmesine rağmen devlet o bilinen yol yöntemleri ile bir sonuç alamadı. Alamazdı çünkü bu sorun bir örgütün iradi savaşı değildi. Tarihiyle, kültürüyle, ulusal özellikleri ile ve tarih içinde şekillenmiş ulusal karakteri ile bir halkın, bir ulusun varlık ve özgürlük istemeleri ile donanan bir hareketti.

Bu hareketin tartışılan önemli bir boyutu da 5 Nolu cezaevinde yaşanan vahşetti. Her 12 Eylül askeri cunta hareketının yıldönümünde dile gelen “5 Nolu’da, Diyarbakır askeri cezaevinde yapılan insanlık dışı işkenceler dağa gidişleri hızlandırdı ve bu işkencelerin intikamını almak isteyen Kürt gençleri buradan çıktıktan sonra dağa gittiler” söylemidir. Yani siz 5 Nolu’yu yaratırsanız, karşılığında dağa çıkmış gençleri bulursunuz diye bir tartışma dillendirilir.

Bu değerlendirme bir yanıyla doğrudur. O da şudur: 5 Nolu’da uygulanan işkenceler tam da Kürt halkının yeniden direnişe geçişini, varlık ve özgürlük taleplerinin yükselişini engelleme ve boğmak için düzenlendi. Orada, o tutsakların şahsında bu özgürlük hareketi boğulmak istendi. Bu sebeple soyut bir işkence, ya da oraya toplanmış Esat Oktay, Ali Osman Aydın, Minik Astegmen veya Abdullah Kahraman adlı binbaşının bireysel, sadist duygularının sonucu ortaya çıkmış işkence uygulamaları değildi. O işkenceler; devletin ta kuruluşundan beri başta Kürt halkını temsil eden politik öncülerine karşı ve tüm muhaliflere karşı ve daha doğrudan doğruya bir halkı dili ile, kültürü ile olmazsa fiziki imha ile yok etmek isteyen sistematik bir politikanın ürünüydü. Başka bir deyişle bu vahşet, sindirme ve ezme politikalarının o ana kadar görülmemiş bir yaygınlıkta ve derinlikte olan politikalarının sonucuydu. Bu sebeple dışarıda cezaevindeki uygulamaları duyan ve özelde PKK’li tutsaklara ve genelde de tüm tutsaklara yapılan işkenceleri ve katletme olaylarını duyan insanlar dağa çıkmanın yollarını düşünmüş ve ilk fırsatta da bunu gerçekleştirmek istemiştir. Diyarbakır cezaevindeki uygulamalar bu anlamda insanların duygularını kamçılamaştır.

Ama bu durum tek başına Kürtlerin ulusal ve demokratik, etnik ve insani, sosyal, dil ve kültürel taleplerini dile getirmek amacıyla, kısaca bir halkın varlık ve özgürlük mücadelesini geliştirmesine tek başına yeterli değildi. Çünkü 1981’deki askeri cuntanın toplumun geneline dönük saldırıların bir benzerini 1925’lerde Şeyh Sait hareketine karşı, 1938’de Dersim halkına karşı ve daha küçük çaplı olmak üzere 26 kez gelişen is-

yanlar ve ulusal hareketlenmelere karşı uygulanan tenkil-tedip harekât-larında benzer katliamlar, işkenceler yapılmıştı. O zamanlar Kürtlerin içinde bulundukları sosyal durum, siyasal gelişkinlik durumu, örgütsel yapı, dünya ve bölgesel konjonktür vb. daha sıralanabilecek bir çok nedenlerle farklı ve mücadeleye aşama kazandıracak bir gelişme yaşanmadı. Tam tersine her tenkil ve tedip hareketlerinden sonra Kürt bölgeleri yıllarca sürececek derin bir suskunluğa gömüldü.

Ama şimdi durum farklıydı.

Toplumsal kurtuluş hareketleri tepki üzerine gelişmez. Ulusal veya demokratik hak ve özgürlük hareketleri tepki üzerine oturtulamaz. Onun çok daha karmaşık özellikleri, tarihsel süreç içinde geçirdiği evrimler vardır. Bir defa tarihsel bir birikim ve insan bilincine, toplumsal bellekte yer edinmiş tecrübe vardır. Bu tarihsel birikimde nice isyanlar, başkaldırı, baskılar, işkenceler bir tarihsel arka plan olarak insanların bilincinde yer edinir. Dolayısıyla ciddi bir ideolojik açılım, ideolojik tanım olması gerekir. Yine bu ideolojinin gerçekleşme yol ve yöntemi olarak politik tespitler, çağa uygun mücadele tez ve teorileri birbirini tamamlaması gerekir.

Tüm bunların ortaya çıkışı fikir düzeyinde 1971 yılında oluşan, 1973 yılında Ankara Çubuk barajı kenarında ilk kez tartışılan bir ulusal kurtuluş teorisi gibi kulaktan kulağa fısıldanan, 1976'da Tuzluca'yı'da ilk grup toplantısı ile yönünü ülkeye veren, 1978 yılında da büyüyüp partileşen ve 1980 yılında da tutuklanmamış az sayıdaki kadro ve sempatzıları ile yurt dışına çekilen ve burada da, Mazlum, Kemal, Hayri, gibi kurucu kadroları işkenceler altında yaşamını yitirirken 1982 yılında 2. Parti kongresini düzenleyerek tekrar ülkeye dönmeyi planlayan ve 1982 ekim ayı ile birlikte ilk defa gerilla denebilecek bir modern ideolojiye ve donanımına sahip ve başlarında Ağitler, Karasungurlar, Şahin Kılavuzlar, Mehmet Sevgatlar olarak; Botan'dan, Serhat'a, Garzan'dan, Toroslara dağları adım adım gezen ve 1984 yılı ağustos ayında da o dönemeci yaratan ve yaşatan hareket sadece Diyarbakır cezaevindeki insanlık dışı uygulamalara karşı bir tepki hareketi olamazdı.

Ama şunu da önemle vurgulamak gerekir ki, 1984 ağustosundaki Eruh-Şemdinli eylemini yaratan ve yaşatan hareketin manevi dünyasında 5 Nolu'da direnenlerin, ideolojilerinden ve halkı savunan politikalarından canları pahasına taviz vermemeyenlerin payı büyüktür. Zindanda

direnen ve canları pahasına ideolojilerini savunan, ondan taviz veremeyen direnişçi kadrolara sahip olan bu hareketin ideolojisi, politikası Diyarbakır cezaevinde sınılandı. Ve bu sınavdan başarı ile çıkıldı. Ki bu da 1984'te başlayan ve bir daha dinmeyen bu var olma ve özgürleşme hareketine manevi bir güç, hareketi motive eden tarihi ve insani bir arka plan ve hedefe varmada ciddi bir ilham kaynağı oldu.

Başka bir ifade ile 5 Nolu cezaevinde geliştirilen zindan direnişi sonradan gelişen ve 30 yıldan bu yana da Türkiye gündeminin baş konusu olan Kürt hareketinin ruhu oldu. Bu ruh, dışarıda halkın somut güncel ve tarihsel insani-kültürel ve ulusal-etnik talebi ile birleşince ete kemiğe büründü.

Bu tarihi, sosyo kültürel arka planı hesaba katmadan Türkiye'nin sorunlarına doğru teşhis koyamayız. Bir de işkencelerin hangi politik ve stratejiye dayanarak yapıldığını da her zaman göz önünde bulundurmanız gerekmektedir.

Ağustos 1984 zindanda da kesin bir dönüm noktası oldu. O tarihten sonra zindanlar ve zindandaki direniş yerini dışarıdaki direnişe bıraktı. Dağlar, ovalar ve kentler devreye girdi. Kuşkusuz özellikle 1 Eylül 1983 direnişinden sonra zindanda teslimiyet bir daha geri gelmedi. Ocak 1984 saldırısı ile bu denendi. Ocak direnişi ile bu haklar tekrar geri alınmış oldu.

İdam Cezası

1984 ocak direnişi ardından cezaevinde inisiyatif tekrar biz tutsakların eline geçmişti. İdare koğuş temsilciliğini resmen kabullenmiyordu ama kendi içimizde merkezi bir örgütlülüğümüz oluşmuştu. İdare ile koğuş sorumluları üzerinden diyalog kuruluyordu. Bu arada ben de bulunduğum 8. Koğuşta koğuş temsilciliği yapıyorum. İdare bizi toplantıya çağırırsa 35. koğuş temsilcileri ne ileri sürüyorsa biz de ona göre hareket ediyor, böylelikle belli bir merkezi koordineyi sağlayabiliyorduk.

Tabii bu arda da duruşmalarımız devam ediyordu. Ana dava sonuçlanmıştı. Bu davadan idam cezası alanlar hücrelere toplatılmıştı. Olası bir idam infazı durumunda zorlanmasınlar diye belli bir yerde tutuyorlardı. Kenan Evren 1984 Erzurum Şemdinli baskınından sonra Muş iline yaptığı bir gezide eylemlerin artışından bahsederken 12 Eylül günlerinde sıkça uygulanan idamlara sözü getirdi ve o meşhur sözünü söyledi:

-Bunları asmayalım da bir ömür boyu besleyelim mi?

Bu söz mecliste yankısını buldu, sırada olan idam dosyalar harekete

geçti ve infazlar yeniden başladı. Hatırladığım en son infaz olayı Burdur cezaevinde Devrimci Yol dava hükümlüsü Hıdır Aslan'ın idam edilme olayıdır. O tarihten sonra idam cezalarının infaz edilmesinin Türkiye rejimi açısından olumsuz olduğuna karar verdiler ve idamları fiili olarak uygulamadılar. Ama askeri mahkemeler idam cezası vermeye devam etti.

Ana davadan sonra yargılandığım Siverek-Hilvan davası da 1986 yılı Şubat ayında sonuçlandı. Bu davadan 7 olaydan yargılanıyordum. Her birinden de TCK 125. maddeden yani idam cezası talebi ile yargılanıyordum. Üzerime atılı olayların hiç biri doğru değildi. 12 Eylül sonrası bölgemizde meydana gelen olayların failleri olarak biz devrimcileri seçmişlerdi. Eğer doğru dürüst ve hukuka uygun bir yargılama olsaydı arkadaşlarımızın yüzde 90'ı sadece örgüt üyeliğinden veya yöneticiliğinden ceza alırlardı. İdam cezası gibi ağır bir ceza söz konusu olmazdı. Sanık olarak suçlandığım birçok olaydan berat ettim. Ama bir olaydan dolayı bana idam cezası verdiler. Böylelikle bu davadan da 20 kişi idam, 20 de müebbet ceza almış olduk. Dava dosyalarımız Yargıtay'a gitti. Biz de zindandaki yaşama devam ettik. 1986 yılında hafif bir ceza indirimi oldu. Örgüt üyeliğinden veya yardım yataklıktan ceza almış bir çok arkadaşımız bu ceza indiriminden faydalanarak tahliye oldular.

Ama hala on binlerce insan cezaevlerini doldurmaya devam ediyordu.

Tektip elbiseyi atıyoruz

1984 ağustosundan sonra çok yaygınca bir tutuklama furyası başladı. Üç beş ay içinde 4-5 koğuş dolduracak kadar tutuklular olmuştu. Bu tutuklamaların hepsi de 15 Ağustos eyleminden sonraki tutuklamalardı. Yeni tutukluları aramıza katmadılar. Onlara farklı prosedür uyguladılar. Biz direnişle elde ettiğimiz haklarımızı kullanırken idare onlara bize o vahşet döneminde yaşattığı türden işkenceli, eğitilmiş günleri yaşatıyordu. Onların havalandırmalarından marş ve askeri eğitim sesleri geliyordu. Bu konu idare ile de sık sık görüşülüyordu. Ama idare onlara yönelik yaklaşımımız sizinle yaptığımız anlaşma dışıdır diyordu. Arkadaşlar tabii ki bu durumu kabul etmiyorlardı. Yine az da olsa bazı yeni tutukluları aramıza gönderdiler. Sonradan öğreniyoruz ki 1984 ağustos eylemi sadece bir başlangıç veya işaret fişegiymiş. Bir ay içinde yüzlerce eylem olmuş, onlarca ilçe veya kasaba basılmış. Zaten haklarında çıkan iddianamede yapılan eylemler tek tek sıralanıyordu.

1987 yılında tek tipi'i reddeden direniş hazırlıklarımız başladı. Açlık

grevi, hatta ölüm orucu postaları oluşturuldu. Bu direnişi başlatmak için anı kollamaya başladı. Direniş hazırlığı içinde iken idare direnişe geçeceğimizin haberini aldı. Bir koğuş sorumluları toplantısında sorumlu albay müdür sorunları tartışırken birden “tek tip giymiyorsanız giymeyin, devletin parası devlete kalır” dedi. Şaşırmıştık! Beklemediğimiz bu tutumu biraz daha somutlaştırmak için “Mahkeme ve hastaneye çıkışlarda dahil mi” diye sordu 35. koğuştan gelen sorumlu arkadaş. Binbaşı “Tabi tabi her yer dahil. Devletin parası devlete kalır, bizim için hava hoş” diye açıklık getirdi. Sonra geri koğuşlara döndük, bu haberi paylaştık arkadaşlarla. Ve tek tip elbise böylece direnişe geçmeden atıldı. 1984 direnişinde üzerimizden zorla çekip aldıkları pantolonlarımızı, ceketlerimizi ve kemerlerimizi bize geri verdiler. Depoya gittik. Bütün elbiseler on yıl öncesinin, yetmişli yılların modası idi. Yani uzun İspanyol paça, dar ve düşük kemer idi. Oysa bu süre içinde moda değişmiş dar paçalı, geniş şalvar tipi pantolonlar moda olmuştu. Depodan aldığımız parçalanmış ve hala kan izlerinin, yerlerde sürüklenmenin toz ve kirlerinin yarattığı izler hala elbiselerimizin üzerinde duruyordu. Bu elbiselerde bir hayır yoktu bize. Ama görüşülerimizin yeni bir pantolon getirinceye kadar da bunlarla idare edecektik.

Sivil elbiselerimize kavuşurken tahliye olmuş kadar sevinçliydik.

1988 yılının 9 şubatında askeri yönetim yerini sivil bırakmaya başlarken sivil idare haklarımızı elimizden almaya kalktı. Biz de buna direnişle cevap verdik. Tek Tip’i atmıştık fakat bazı haklarımızı sınırlandırmak istiyorlardı. Yine 1984 ocak ayında elde edemediğimiz bazı haklar daha vardı, onları da bu direniş sayesinde elde etmek gerekiyordu.

O dönem cezaevleri de yavaş yavaş Türkiye gündemine giriyordu. Heyetler sıklıkla geliyor, koğuşlar gezdiriliyor, çoğunlukla 80-84 arası neler yaşandığının sorularını soruyorlardı. Sıkıyönetim bir çok yerde kaldırılmıştı. 7. kolordu bölgesinde de kaldırılma çalışmaları vardı. Yerine Olağanüstü Hal ilan edilecekti. 1985’ten beri de yavaş yavaş askeri cezaevleri sivil devrediliyordu. 9 şubat 1988 direnişi sanırım 16 gün kadar sürdü. Askeri müşavir grevin daha fazla devam etmemesi için koğuş temsilcilerini çağırıyor topluca görüşüyordu. Genel temsilcilik kabul edilmemişti.

Bu görüşmelere ben de 8. Koğuş adına katılıyordum. Bu görüşmelerde askeri Müşavir kolordudan aldığı emirlere göre davranıyordu. Burada pazarlıklar oluyordu. Kadınlar koğuşundan Sakine Cansız geliyordu

görüşmelere. 35'ten de M. Karasu katılıyordu. Burada çoğunlukla Karasu tüm koğuşlar adına konuşuyordu. Bizler de ona uyuyor, böylece idare karşısında tek ses oluyorduk. Görüşme maddesi bıyık bırakmaya gelince tıkanma yaşandı. Askeri müşavir ve tüm idare yıllarca burayı tam bir askeri mantıkla yönetmiş ve buna alışmışlardı. Bizleri sivil giyimli, bıyıklı biri olarak görmeye tahammülleri yoktu. Bıyık bırakma maddesinin bizler açısından önemi vardı. Asker olmadığımızı, bir emir eri olmadığımızı göstermekti. Bu sebeple bunda ısrar ettik. Bu ısrarımızı en çok da kadınlar koğuşundan gelen Sakine Cansız arkadaş savunuyordu. Bu durum askeri müşavirin dikkatini çekmişti.

-Hele bunlar erkek, bıyık bırakmak istiyorlar, sen niye bıyık için bu kadar diretiyorsun, dedi gülerek.

Sakine'nin cevabı hazırды.

-Buradaki tüm şartları sadece kendimiz için söylemiyoruz. Bu haklar genel insani haklardır ve tanınması gerekir. Çünkü asker kişi değiller ve isteyen bıyık da bırakabilmeli, diye yanıtladı.

Sonuçta haklarımız tanındı, açlık grevi sona erdi.

27 yaşında ilk kez bıyıklarım ile tanıştım!

Sivil İdare

Ocak direniş i sonrası 8. Koğuş tan sonra bir üstte olan 9. Koğuş a geçtim. Bu koğuş ta çok kitap okuma fırsatımız oldu. Hişyar diye Bingöllü bir arkadaşımız koğuş sorumlusuydu. Hişyar ne oldu, nerede bilmiyorum. Sonra Remzi Avcı, Bedri Karaoğ lan, Şerif Kaplan ve ağabeyi Quttê, Vêranşehir grubundan Mehmet Eryılmaz, Aziz Eryılmaz, M. Emin Aslan ve şu an ismini anımsayamadığım arkadaşlarla birlikte bu koğuş tayıdık. Havalandırmamızı 3. Koğuş la birlikte kullanıyorduk sırayla.

Burada Remzi Avcı'dan bahsetmek istiyorum. '79 dan beri tanıdığım, Siverek'te aynı mahallede, aynı mevzide kaldığım bu arkadaşın kararlı cesur duruş u hepimizi etkilemişti. Savaşçı bir insandı. Savaş tığı kadar da siyasetten de, ideolojiden de geri kalmaz, Siverek delikanlılığı na da toz konduktmazdı. Dış arıda iken sağlık kolejinde okuyordu. Devrimcilerden yana tercihini yaparken ülkeye, halka hizmet etmenin bilincindeydi. Cezaevinde bizler sürgüne gönderilirken Remzi devam eden davasından dolayı Diyarbakır'da kaldı. Burada cezaevi sorumluluğ u, temsilciliğ i gibi görevlerde de bulundu. 90'lı yılların başlarında dışarı çıkarken yine tercihini ülkeden, halktan yana yaptı ve dağ a gitti. Sonradan öğreniyoruz ki 2000'li yıllarda tam da geri çekilme esnasında, barış ın gelmesini istemeyen güçlerce bir pusuya düşürölerek katlediliyor.

Açık görüşler de başlamış tı. Uzun yıllar dış arıda varlıklarından bile haberdar olmadığımız küçük çocuklar, kardeşler, ağabeyler ve tüm yakın akrabalarla açık görüşlerde on-on beş dakikalığı na da olsa görüşme imkanlarımız oluyordu. Ve 5 Nolu'da bizlerin başına neler getirildiğ inden habersiz 2 yaş ında, 3 yaş ında çocukları görmek yaşamın devam ettiğ inin bir kanıt ı gibi o güzel parıldayan gözleri ile bizim acılı gözlerimize bakiyorlardı.

Bir şiirimde bu çocukları konu almıştım:

*Hey hey küçük kız adın ne senin
Ne zaman geldin dünyaya
Elbisen örülü bir fistan/ papiklerin pek cicili
Hazırlamışlar seni besbelli
Ellerin yumuşacık
Kayboluveriyor/ kalas kırığı elimde
Gözlerin ıslıl ıslıl
Yüzümün güneşsizliğini anlamayacak denli
Bıyıklarımı çekiştirip durma öyle
Şekerli suyla besledim ben onu
Koşup koşup gezdiğin şu beton zemine sinmiş
Amcalarının çığlıklarını duyabiliyor musun?
Sen yokken bu dünyada
seni kucakladığım yerdeydim/ ben burada
Seni kucaklamayı kolay mı zannediyorsun
Haydi koş/ adımla havalandırmayı/ volta niyetine
Büyüyünce zorluk çekmeyesin diye*

1986'da yazılmıştı bu şiir. Bu şiirin yazılışı üzerinden 24 yıl geçti. O gün 2-3 yaşlarında olan çocuklar 2000'li yıllarda büyüdüler 20 yaşlarına geldiler. Ve maalesef bu ülkenin demokrasi sorunu, Kürt halkının varlık ve özgürlük sorunu çözülmediğinden o çocuklar 2000'li yıllarda belki de bizim geçtiğimiz bu zindanlardan geçtiler, havalandırmaları voltaladılar ve dağları, ovaları sesleriyle, sloganları ile doldurdular; kim bilir...

Kim bilir, belki... Ama kuvvetle muhtemeldir ki bu kavga nesilden nesile sürüyor. Şiirdeki temenni sadece o satırlarda kalmıyor.

Ve sevgili şairin dediği gibi “yeryüzü aşkın yüzü oluncaya dek bu kavga sürecektir”

1988 Mayıs ayında Diyarbakır Askeri cezaevi, yani 5 Nolu sivil gardiyanlara, Adalet Bakanlığına devredildi. Askerler kendi zimmetinde olan kalorifer peteklerini bile söküp göturdüler. Yerlerine Adalet Bakanlığının petekleri takıldı. Asker gardiyanların yerini de sivil infaz koruma memurları aldı. Bu memurlar sınavla alınmışlardı. Gardiyan olarak gelenler arasında 12 Eylül öncesi tanıdık kişiler de vardı. Bunlardan bir Madenli vardı. “Ben nasıl size gardi-

yanlık yaparım” diyordu. Psikolojisi kaldıramayıp bu meslekten istifa etti. Sivil idare gelir gelmez işe haklarımızı kısıtlamakla başladı. Gelenektendir, yeni yönetim, baskıcı ve sıkı yöntemlerle kendilerini hissettirmek, otoritelerini kurmak istiyorlar. Bu defa da böyle oldu. Haklarımız kısıtlandı. Sivil idare toplumun içine işlemiş asker korkusundan dolayı devralırken, askerden geri kalmadığı mesajını vermek istiyordu askere.

Bizler de buna, yine tek silhımız olan açlık grevi ile cevap verdik. Bu açlık grevinin 5. gününde 35. Koğuştta bulunan M. Emin Yavuz mide kanaması geçirdi, aynı gün hastaneye kaldırıldı ve ertesi gün hayatını kaybetti. Açlık grevimiz de tam 6. günde sona erdi. İdare şartlarımızı kabul etmişti. Ama Emin’i de kaybettik. İlk defa bedel ödemedен haklarımıza kavuşacaktık derken Emin’in ölümü ile sevincimiz boğazımıza düğümlendi. Cezaevinin katı gerçekliği bunu bize çok görmüştü. Emin işçi, emekçi bir insandı. Hilvan’lı Xelil dayının en büyük oğlu idi ve parti içinde işçi Emin diye bilinirdi. Hatta başkan onun için Rus devriminin emek kahramanı olan İvan Babuşkin’den hareketle “Bizim Babuşkinimiz” derdi.

Aydınlanma Dönemimiz

1985’ten 1989’a kadar yaygınca bir okuma hevesi gelişti bizde. 1985’ten itibaren dünya klasikleri verilmeye başlanmıştı. İngiliz edebiyatı, Fransız, Rus edebiyatı ve aydınlanma dönemi edebiyatçılarını bu dönemde okuma fırsatımız oldu. Yine Dünya ve Türkiye tarihi üzerine çok sayıda kitap ulaşmıştı bize. Dünya tarihi, bize beş bin yıllık tarihi verirken, tarih öncesi neolitik dönem i irdeleyen kitaplar da zihnimizi alabildiğine genişletiyordu. Tüm bu kitaplar derin bir tarih bilinci yaratıyordu hafızalarımızda. Ufkumuz açılıyordu.

Kürtlerin tarihi kaynakları henüz elimizde yoktu. İdare tüm dünya tarihini ve edebiyatını bize veriyordu ama, Kürt halkını, onun varlığını, edebiyatını ve kültürünü dile getiren kitapları vermiyordu. Bu sebeple biz de 1978’de çıkan Serxwebun dergisindeki Kürt tarihi ile yetiniyor, her fırsatta burada geçen Kürt tarihini hareketin ilk ideolojik bilgisi olarak hafızalarımızda canlandırmaya çalışıyorduk. Canlandırma diyorum çünkü 80-84 yılları arasında uygulanan işkence ve baskılar hafızalarımızdaki tüm bilgileri sıfırlamıştı. Burada Mustafa Gezgör’ün Malatya cezaevinde iken hazırladığı ve Kürtlerin Mezopotamya öncesini ve Mezopotamya’ya gelişini ele alan araştırma kitabından da bahsetmek gerekir. Bu kitabı, Kürt tarihi ve kültürü kitaplarının elimizde olmadığı 85 ve 89 yılları arasında defalarca okuduk. Ders çalışması gibi

bu kitabı ele aldık ve işledik. Yine Heredot Tarihinde Kürtlerin ataları olan Medlerin Yunan gözüyle anlatıldığı kitabı da bilincimizde yer ediyordu.

Her halk gelişiminin belli bir aşamasında nasıl bir aydınlanma dönemi yaşamak ve böylece çağdaş dünyada ilerlemek durumunda kalıyorsa, aslında bu süreç bir insanın yaşam sürecinde de böyledir. Yaşam boyunca doğru dürüst bir eğitimimiz olmamıştı. Toplumda yaşanan çelişki ve çatışmalar, kimlik ve kişilik inkarı ve yoğun baskı ve sömürü ortamı bizim gibi, milyonlarca Kürt gencine bu olanağı vermemişti. Ve bizler de zihinsel aydınlanmamız ile devrimci görevlerimizi birlikte kavramak, birlikte yaşama geçirmek durumunda kalmıştık. Ve maalesef bu gerçek sadece bizim kuşak için değil 3-4 kuşak için bu geçerli olmuştur ve olmaktadır.

1985 ve 88 arası cezaevinde tümümüz bu zihinsel aydınlanma aşamasından geçtik diyebiliriz.

Yazıyoruz Artık

Elinizdeki bu kitapla beraber, yedi kitap hazırladım. 20 yıllık bir zindan yaşamından sonra 2001 yılında dışarı çıktım. Bu kitaplardan 4'ü 2004 ve 2007 yılları arasında kitap olarak basıldı. Eğer varsa bir yazarlığım bunu cezaevine borçluyum. Eylül 1983 direnişinden sonra “bize yapılanlar, burada olup bitenler tarihtir, bunu bir şekilde yazıp, dışarıdaki insanlara ulaştırmak lazım” diye hep söyledim. Her ortamda arkadaşları da yazmaya, en azından başından geçen olayları, hücrelerinde ve koşuşlarında olup bitenleri yazmaya teşvik ederdim. Direniş sonrası kalem kağıt sahibi olduğumda zindanın o uzun gün ve gecelerinde ilk edebi yazım; siyasal değerlendirme, makale ve günlük yazılarım dışında, ilk edebi yazım şiir oldu. Çünkü en kolay şiir yazılırdı. Şiir ile duygular daha kolay dile gelirdi. Ve sonradan öğreniyoruz ki bir çok ünlü yazarın ilk edebi ürünleri şiir olmuştur. Şiirin böyle bir kolay yanı vardır. Ama ilerleyen yıllarda şiir de kendi zor yanını duyumsatır yazarlara.

1984 ile 1987 arası bir çok tutsak yazı ile ilgilendi. Güzel değerlendirme yazıları ortaya çıktı. Uzun uzun makaleler, siyasal değerlendirme yazıları ortaya çıktı. Ve Zindanda Hawar dergisi yayınlanmaya başlandı. Hawar dergisi 1979'de Mazlum ve Ferhat'ın çıkardığı, elle yazılan zindan dergisi idi. Zindan koşulları normale dönünce Hawar'a devam edildi. 1992-93 yıllarında Hawar dergisi çalışmalarında yer aldım. Yazdığımız yazılar, şiirler, öykü ve anılar ilk kez bu zindan dergisinde yer aldı.

Tünel, Esat Oktay ve Sürgün

Hepimiz idam, müebbet veya 24 yıl gibi ağır cezalara çarptırılmıştık. Normal koşullarda 12 Eylül anayasasıyla beraber, 12 Eylül darbeci zihniyeti olduğu gibi devam ediyordu. İdam infazları 1984'te fiili olarak durmuştu ama yasada yeri vardı. Bu durum yeni arayışları da beraberinde getiriyordu. Firar etme fikri bu arayışlardan biriydi. 1986 yılı itibarıyla 35. Koğuşta bir tünel kazılmaya başlanır. Cezaevinin yapısındaki boşlukları keşfeden 35. koğuştaki tutsaklar tüm bu faaliyetlerin yanı sıra bir toplu firar çalışması içine de girerler. Tünel çalışması başlangıçta iyi gider. Sonra bir kış günü tünelin içi su ile dolar. Ara verirler. İlkbahar ve yazla birlikte tüneldeki su çekilince tekrar kazmaya başlarlar. Bir ara dışarı çıktık düşüncesi ile yolcular hazırlıklarını yaparlar. Tünelin içinde uzun kuyruklar oluştururlar. En önde Cevdet İnək var. Cevdet ile sürgün ediliğimiz Eskişehir'de aynı hücreyi paylaştık. Cevdet'in anlatımına göre tam dışarı çıkacakken bir de bakmışlar ki çıkış yeri cezaevi önünden geçen toprak yolun ortası ve nöbetçi kulesinin iki üç metre ilerisi. Bu durumda çıkarlarsa görülmeleri ve taranmaları işten bile değildi. Geri dönerler. Kazmaya devam kararı alırlar.

Ekim 1988'e gelince tünel kazım çalışmaları tüm hızıyla sürerken bu arada tahliyeler oluyordu. Örgüte üye olmaktan ceza alan bir kısım arkadaşların cezaları bitiyordu ya da Yargıtay'dan ceza indirimi geliyordu. Bu şekilde uzayan tünel çalışması da dışarı çıkan kişiler tarafından da biliniyordu. Bu arkadaşlar da içeride kazdıkları tünelin başarıya ulaşması için bir süre dışarıdan katkı sunarlar.

Ama bu iş çok uzamıştı. Uzayan bir işte hayır kalmaz sözünü doğrulatırcasına tünel bir şekilde ihbar edilir. Devletin istihbaratı ve emniyeti tünelden haberdardır. Cezaevi çevresinde önlem alırlar. 22 Kasım günü normal bir zamanda genel arama yapılır. Bu aramalar 15 günde bir yapılırdı. Ama bu kez farklıydı. Ben 15. Koğuştaydım. 35. Koğuşta arama fazla uzadı. Bir şeyler vardı ama ne? Slogan atıyoruz.

“Arama bahane, amaç işkence!”

“Kahrolsun işkence!”

Çok geçmeden 35. Koğuşu dağıtıyorlar. Bizim koğuşa da gelenler oldu. 35. koğuştaki aramayı anlattılar. Tünel ortaya çıkmıştı. Hepimiz yıkıldık. Ağızları bıçak açmıyordu. Üzüntümüz sonsuzdu. Devlet bizi bırakmayacaktı. Ama tünel bir kurtuluş yoluydu. Belki hepimiz çıkamazdık ama çok sayıda arkadaş buradan çıkacak, özgürlüğüne kavuşacak ve dışarıdaki sıcak mücadelede yerini alarak bize yapılan bunca insanlık dışı işkencelerin hesabını soracaktı. Duygular böyleydi.

Ama olmadı.

Grup grup 35. Koğuştan getirilen arkadaşların etrafında kümeleşerek oradaki gelişmeyi dinledik.

-Koğuşa ilk girdiklerinde deli gibi bir şeyler aradılar. Hücre aradılar kapılarını kapı arkalarını saatlerce arayıp durdular. Bir şey göremediler. Ama aramadan da vazgeçemediler. Sonra bir ara aramanın başında duran ve işi koordine eden yüzbaşı küfürler savurarak çıktı dışarı. 10 dakika sonra tarifi almış, tünel girişini yerini bu kez öğrenmiş gibi elinde balyozla geri geldi, doğruca 4 kat 10. hücreye gitti. Bu hücre Mazlum Doğan’ın 21 mart 1982 eylemini koyduğu hücreye bitişikti. Mazlum’un sarı gömleği hala o hücrede asılı duruyordu. Bu hücrenin tuvalet bölümüne giren eli balyozlu askerler yüzbaşının “buraya vurun” demesiyle tünelin kapağı olarak kullandığımız boşluk açığa çıktı. Orası kimsenin aklına gelmezdi. Aslında kapak 1. kat 9. hücrede idi. İdare geçen yıl tünelin kokusunu alınca birinci katın tüm hücrelerini kapattı. Ama akıllarına gelmedi ki her iki hücre arasından ta 4. Kata kadar çıkan havalandırma boşluğu vardı. Bu boşluğu hiç açmamışlardı. Çünkü burası yapıp askeri cezaevi olarak düzenlenince askerlerin aklına tuvaletlerde küçük bir pencere açıp havalandırmayı o şekilde sağlamak gelmemişti. Nasılsa her şey bir işkence aracıydı, tuvalet bölümüne açılacak havalandırma penceresi fazla ve lükstü tutsaklar için! Böylece daha inşaat halinde iken buralara pencere açılmamış, tuğla ile örmüşlerdi. Dolayısı ile burası boşluk olarak kalmıştı. Arkadaşlar da kitap, yazı, not vs. saklamak için tuvalet bölümünden duvara delikler açınca bu büyük boşluğu fark etmişlerdi. Bu sebeple hiç engel olmadan 4. katta kapak açmıştık. İşte tam da orayı ele verdiler. Bunu yapan kesinlikle bu işi içeriden bilen birileridir. Yoksa hayatta orayı bulamazlardı.

Tünel olayı uzun süre gizemini korudu. Nasıl açığa çıkarıldığı konusunda bir çok tartışma yapıldı. O dönem Diyarbakır'da istihbarat daire başkanı olarak görev yapan polis memuru Hanefi Avcı 2010 yılında yayınladığı kitapta Cezaevindeki tünel olayını kendi cephesinden şöyle anlatır:

-Cezaevi yönetimine durum bildirildi. Bu koşuşa gittiler, her yeri aradılar ama tüneli bulamadılar. Tünelin varlığı yüzde yüz biliniyor ama koğuş içindeki giriş noktası, mahalledeki çıkış noktası ev ev aranmasına rağmen bulunamıyordu. Bunun üzerine tünelin çıkış noktası olduğu düşünölen cezaevinin mahalleye bakan bahçesine iş makineleriyle altı metre derinliğinde kanallar açıldı. Fakat yine tüneli bulmak mümkün olmadı. Tedbir amacıyla buraya beton bloklar yerleştirildi.

Aradan yanılmıyorsa bir yıl geçti. Yapılan bir operasyonda uzun süre cezaevinde yatan ve daha sonra tahliye olan örgütün yöneticilerinden bir şahıs yakalandı. Bu şahsın kurduğu haberleşme ağına girerek, mektuplarını ele geçirip şifrelerini çözerek ve bir süre faaliyetlerine devam etmesine müsaade ederek sonunda tünelin yerini ve neden tüneli bir türlü bulamadığımızı uzun bir uğraşından sonra öğrendik.

Mucize tünelin girişı inanılması imkansız biçimde dördüncü katta başlıyordu. Evet bu bir şaheserdi, bir mucize idi. (H. Avcı Haliçteki Simonlar Sf. 132)

-Bu, eşine çok az rastlanır enteresan bir tüneldi, çünkü girişı dördüncü kattaydı. Aşağıya inip aşağıdan kazılıyordu. Çıkan topraklar iple yukarı çekiliyordu. Cezaevi yönetimi, mahkumların tünel kazıp çıkan toprağı tuvaletlere, lavabolara vs. dökme ihtimaline karşı atık suları sürekli kontrol ediyordu, bunun için mahkumlar da çıkan toprağı kazı yapmak için kullandıkları bacanın haricindeki diğör baca boşluklarına dolduruyorlardı. Daha garibi en üst katta bulunan bu kazı işini yürütüyor, ama üç kat aşağıda bulunan otuz militanın hiçbirinin bu olaydan haberi olmuyordu. (Age, Sf. 134)

Tünelin ortaya çıkmasından sonra ortaya çıkarılan bir günlökte tünel faaliyeti ile ilgili olarak şunlar yer alıyordu: 'Arkadaşların çoğu tünel kazarken oksijensiz, havasız ortamda kalmaktan ve cezaevinin zor şartlarından dolayı hastalanmış, bir kısmı tüberküloz olmuştu. Bünyesi sağlam olan birkaç arkadaşımız vardı. Her gün veya günasırı aşağı iniyoruz. Akşam saat 22.00'de tünele iniyor, sabah saat 5'e kadar pis ve karanlık bir yerde, çamurun içinde kazı yapıyorduk. Sabah 05'te tünelden çıkıyor

ama bitkin bir vaziyette duşumu alıyor ve hemen yatmam gerekiyordu. Erken kalk, yemek ye, saat 9'da sayım. Saat 10.00'da ise normal günlerin eğitim saatleri başlayacak'(Age. S. 138)

Tüm koğuşlardan slogan sesleri geliyor. Biz de katılıyoruz sloganlara. Ne yapacağız şimdi belli değil. Kesin bizi hepimizi sürgün ederler diye düşünüyoruz. Hazırlıklyız. Elbiselerimiz üzerlerimizde, ayakkabılarımız çıkarmadan bekliyoruz. Tünel ortaya çıktıktan sonra havalandırma kapılarını da kapatmadılar bir süre. Her tarafta olağanüstü bir durum var. Tekrardan işkenceli günler başlayabilir. Hafızalarımızda 1981'ler, 82'ler canlanıyor. Cezaevinde tutsak olduğumuz sürece hiçbir şeyin güvencesi yok. İlk direnişimiz başarıya ulaştığında Rıza arkadaşın sözü geliyor aklımıza: "Tek güvence yine bizleriz, irademiz ve çıplak bedenimizdir."

Akşam hava kararınca bu tedirginlik ve üzüntü içinde beklerken idarenin verdiği küçük siyah beyaz televizyondan Diyarbakır cezaevinde ortaya çıkan tünelin haberlerini dinlemeye koyulurken spiker cezaevi ile ilgili ama İstanbul'dan bir haber geçti:

-İstanbul Ümraniye Kısıklı mevkiinde bir halk otobüsü içinde seyahat eden Binbaşı Esat Oktay Yıldırım uğradığı silahlı saldırı sonucu hayatını kaybetti. Haberin ayrıntısı önemli değildi. Heyecanlı bir maçta gol bekleyen seyircinin birden haykırması gibi bir sevinç patlaması yaşandı o anda, tüm tutsaklarda. Gün 22 Ekim 1988'di.

Herkes birbirine haber verdi:

-Esat'ı vurmuşlar, Esat Oktay, Esat Oktay'ı İstanbul'da vurmuşlar!

-Ya, buranın iç güvenlik amiri, buranın allahı! Demek binbaşı olmuş namussuz!

Bu sesler sevinç çığlıkları ve sevinç gözyaşları içinde birbirine karışıyordu. İdareden adamlar olayın şaşkınlığı içinde tutsaklardaki bu sevinci anlayamıyorlar.

Televizyonu olmayan koğuşlar pencerelerden duydukları bu haberi onaylatmak için habire sorup duruyorlardı. Haber doğrudu. Hatta haberin ayrıntısında Esat Oktay'ın 1981 ve 1984 arasında Diyarbakır cezaevinden iç güvenlik amirliği yaptığı ve cezaevinden tahliye olan kişilerce bu olayın tertiplendiği yer alıyordu.

Ortada ne tünelin üzüntüsü, ne de bize ne yapacakların kaygısı kalmıştı. Adalet yerini bulmuştu. Sonunda o vahşet döneminin sorumlusu Esat Oktay,

büyük insanlığın, er ya da geç hesap soran, adaletinden kurtulamamıştı.

Bu bize yeterli idi. Hani derler ya “ölsem de gam yemem” böyle bir gurur ve moral içinde sabahı karşıladık.

23 Ekim günü akşama doğru sürgün otobüsleri cezaevi kapısına dayandı. Sürgün edilecektik. Nereye, belli değildi, bilmiyorduk. Kimler sürgün edilecekti o da belli değildi. Ama bizim tavrımız belli idi. Sürgüne ayaklarımızla gitmeyecektik, adımızı söylemeyecektik. Tek tek koğuşları basmaya, sürgün için adları okunan arkadaşları almaya başladılar. Sıra bizim koğuşa geldi. Onlarca coplu, kalaslı askerler kapı önüne doluştu. Kapı girişinde birbirimize kenetlemiş durumdayız. Sivil gardiyanlar bir şey yapamıyor. Askerler oldukça saldırgan. İsimler okunuyor. Bizim koğuştan yaklaşık 15 kişi var. Benim de adım listelerinde var. Fakat isimlerimizi söylemiyoruz. Hepimiz itile kakıla ve cop darbeleri eşliğinde salona alınıyoruz. Slogan atıyoruz. Bize o koridorda işkence yapanlara karşı var olan sloganlarımızın yanına yepyeni bir slogan daha ekliyoruz:

-So-nu-nuz Esat o-la-cak!

-Sonunuz Esat gibi olacak!

Bizi tanıyan, ismimizi bilen gardiyanlar bizleri işaret ederek listede ismi olanları çekip alıyorlardı. Koridora dizilmiş coplu kalaslı askerler arasında çekilerek kapıda bekleyen otobüslere atılıyoruz. Her tarafımız kan revan içinde.

Gece yarısına doğru 8 otobüs yaralı tutsaklarla dolduruluyor. İstikamet Eskişehir Özel Tıp cezaevi!

İsim okumadığımızdan yaklaşık 30 kişi sürgün listesinde olmayan kişilerden oluşuyor. Ki bu kişilerin duruşmaları Diyarbakır’da devam ediyordu. Çok geçmeden bu arkadaşları tekrar Diyarbakır’a geri getireceklerdi.

Eskişehir’e gelmemizle birlikte yolda açlık grevine de başlamıştık. Bu açlık grevimiz 30 gün sürdü. Haklarımızı tekrar aldık. Ama eylem içinde burada bulunan Rıza Altun ve Muzaffer Ayata ve 8-10 arkadaşın daha buradan Amasya cezaevine sürgün edildiklerini duyduk.

Eskişehir’e sürgün edilmemizle beraber bizim için Diyarbakır cezaevi günleri de sona ermiş oldu. Kuşkusuz bizim yerimize 1984 ağustos ayından beri başlayan o yeni dalgadan gelen insanlar orayı doldurmaya devam ediyordu. Bir yıl sonra da eskilerden kalan tüm tutuklular Diyarbakır cezaevinden başka cezaevlerine sürgün edildiler. Böylelikle eski dönemden kimse kalmadı.

Eskişehir cezaevi özel bir yerdi. Şehirden 18 kilometre uzakta yapılmıştı. Burada sekiz ay kaldık. Sekiz ay sonra Dev-Yol grubunun kaldığı bölümde tünel ortaya çıktı. Tekrar haklar geri alındı. Ve buna karşı da yine açlık grevimiz başladı. Açlık grevinin 35. Gününde bizi topluca Aydın cezaevine sürgün ettiler. 2 Ağustos 1989 da gerçekleşen bu sürgünde bize düşmanca davrandılar. 7 saatlik yolu, ring arabaların içinde açlık grevinin 35. gününde aç ve susuz olarak tam 24 saatte aldıldılar. Aydın vardığımızda kapı önünde işkence tezgahı bizi bekliyordu. Hepimiz bu tezgahtan geçtik. Kan revan içinde kalmıştık yine. Bu saldırıda Mavi Ring’de bulunan Hüseyin Eroğlu ve Mehmet Yalçinkaya adlı arkadaşlarımız yaşamlarını yitirdiler.

Bize böyle düşmanca yaklaşımları dışarıdaki gelişmelerle ilgiliydi. Dışarıda gerilla mücadelesi gelişmiş, devletin Özal hükümeti eliyle aldığı tüm önlemler boşa çıkmıştı. Koruculuk sistemi işe yaramamış, özel ordular gerilla karşısında yetersiz kalmıştı. Özal hükümeti mecliste bekletilen PKK’lilerin idam dosyalarını ele almak ve infaz edilmelerini bir tehdit olarak tartışmaktadır. Hatta dosyalar bilmem hangi komisyonda ele alınmak üzere raflardan indiriliyor.

İdam dosyaları mecliste olan arkadaşlarımız da basına verdikleri demeçte ‘bizi idamla korkutamaz, bizi dışarıda yükselen ulusal kurtuluş mücadelesine karşı bir rehin olarak kullanamaz ve içeride en doğal insani haklarımızı idam dosyalarımızı raflardan indirerek bizi tehdit edemezsiniz’ mesajı veriyorlardı. Yani arkadaşlarımız ‘asarsanız asın ama asla bizi teslim alamazsınız’ diyorlardı.

Açlık grevinin 43 günlerinde durumu kötüleşenleri Aydın Devlet hastanesine kaldırmışlardı. Bir subay devletin o dönemki psikolojisini açıkça dile getirdi. Hastane odamızda benle birlikte Fuat Kav, Mustafa Keser ve Ali diye biri vardı. Dört kişiydik. Bu odada ayaklarımız zincirlerle ranzaya bağlanmıştı. Zemin katta olan odamızın penceresine yanaşan bu subay “ya ben sizi anlamıyorum, dışarıda bizi öldürüyorsunuz, devletin askerine kurşun sıkıyorsunuz, burada da açlık yaparak devletten hak istiyorsunuz. Bu devlet enayi mi size hak versin” yönlü bir tehdit ağırlıklı konuşması oldu. Subay ile bu minval üzere bir tartışma oldu. Tartışmaya daha çok Fuat katılıyordu. Fuat fiziken çökmüştü. Ama zihni yerindeydi. Bu sebeple assubaya cevap vermekten geri kalmıyordu. Bu tartışma üzerinde bir iki saat geçince Ali adlı PKK Cukurova grubunda

yargılanıp ceza almış arkadaş tuvalete çıktı ve bir daha geri gelmedi. Grevi 43. gününde bırakmıştı. Belli ki subayın yaptığı ve tehdit içeren konuşmasından etkilenmişti.

Aydın cezaevindeki direnişimiz kamuoyunun desteği ile 45. Günde sona erdi.(Eskişehir Aydın sürgününü ve 45 gün sürecek Aydın direnişini Fuat Kav, 'Mavi Ring' adıyla kitaplaştırdı.)

1992 yılı şubat ayında, Ana dava Yargıtay'da bozuldu. Biz tekrar yargılanmak üzere Diyarbakır cezaevine geri getirildik. 3 yıl aradan sonra Diyarbakır cezaevini, koşuşları, hücreleri görecektim. Cezaevi salonuna girdik. Her şey eskisi gibi: Uzun koridor, demir kapılar ve demir parmaklıklar yerli yerinde. Duvarlar çökmüş. İç duvarlardaki o vahşet günlerinden kalan yazılar, resimler, ırkçı-Turancı tablolar sivil yönetimin beyaz ve mavi badana boyalarının altında kalmış.

35. koşuşun kapısından içeri girerken karşımda Hayrileri, Kemaleri, Mazlumları, Alileri ve ana davanın tüm eski arkadaşları, yıllarca adları bu duvarlarda çınlayan arkadaşları görmeyi hayal ediyorum. Hayal etmiyorum bekliyorum. Çünkü ben bu kapıları ve duvarları onlarla birlikte tanımıştım. Bu kapı ve koşuşları, bu mazgalları onlarsız düşünemiyorum. Kapı açılıyor. Aman allahım, kim bunlar? Aynen Nevzat Çelik'in şiirindeki gibi, "Adı başka, kendi başka" insanlar... Duvarlar aynı, hücre parmaklıkları, yüksek eğik tavan aynı ama içindeki insanlar farklı. Urfalı yok aralarında, Diyarbakırlı pek az, Elazığlı da değiller, hepsi Botanlı, dağların köylerin yamaçların koyunda koparıp getirilmişler. Yaşları küçük kiminin. Dikkatle bakıyorum bu gençlere. Artık onlar yerimizi almışlar. Genç ve dinamikler. Ama ne yazık tutsaklar. Ve onların adı gerilla veya milistir. Yeni tarzda savaşan, yenilmez denen ordu ile gerilla yöntemleri ile baş eden sizler misiniz diye bakıyorum hepsine, 5 Nolu'nun bu yeni konuklarına. Evet onlar. Ama mahcuplar. Onlar da tutsak sonuçta.

Kaynaşıyoruz çok geçmeden.

İki kuşak Kürt devrimcilerine böylece üçüncü bir kuşak ekleniyor ve kavuşuyorlar birbirine.

Mazlumun hücresi tek eşyalık bir müze. Bu müzede Mazlumun anıları ve bir de 1978 modası yuvarlak yaka sarı gömleği hala askıda duruyor. Her yeni gelene bu hücre gösteriliyor ve Mazlumun eylemi anlatılıyor.

Mazlumun, Hayri'nin, Kemal'in öğrencileri 5 Nolu'da onların anılarını, mücadeledeki yaşam ve direnişlerini dinliyorlar, okuyorlar.

Tarih akıp gidiyor.

Tarihin Şen Çocuklarına yenileri ekleniyor. Bu mücadele bitmedi, bitmeyecek dercesine...

Ve Tarihin Şen Çocuklarına artık ölüm yoktu...

5 Nolu'da Trajediden Komediye

Kitap bitti... Geçmiş olsun...

Şimdi burada biraz soluklanmak gerekiyor. Durup düşünmek, geriye bir göz atmak gerekiyor.

1 Eylül direnişinin başarı ile sonuçlanması sonucu cezaevinde emir komuta zinciri kırıldı. Bu zincir kırılınca üç yıl boyunca bizlere, tüm tutuklulara ve tüm Kürtlere yapılanların sadece bizim gördüklerimizle, bizim yaşadıklarımızla sınırlı olmadığını gördük. Nice trajediler yaşatmışlar tutuklulara. Nice işkenceler. Ortam serbest olunca, diğer koğuştaki arkadaşlarla yan yana gelince, koğuşlar arası gidip gelmeler çoğalınca, yani aramızdaki duvarlar kalkınca ne trajedilerin, ne komedilerin yaşandığını arkadaşlarımızın ağzından, o görmediğimiz 40 koğuşta yaşayanlarımızın ağzından dinledik, öğrendik. İçimiz kan ağıladı.

Siz bu olayları duymadan önce biz ağladık kendi halimize sizlerin yerine. Sonra siz de duydunuz. Çok sıradan bir film bile sizleri ağlatmaya yetti. Çok sıradan bir kitap, bir panel konuşması bile sizleri hüzünlendirmeye yetti.

1983'ün o sonbaharı direnişin zaferiyle geçerken; 5 Nolu'da biz ranzalarımıza serbestçe oturarak ve belki de bidondan gelen çayımızı naylon bardaklarla içerken ve ekmek içinden yaptığımız satrançla oyun oynarken kendi hikayelerimizi anlatıyorduk birbirimize. Kendimize ağlıyor, kendimize gülüyorduk. Ama o yiğit insanları, şehitlerimizi de her zaman yaradılışın ciddiyeti ile ve sarsılarak, tüm hücrelerimizle onları hissederek ve kafalarımızı zindan duvarına vuran bir acı içinde onları hissederek andık.

“Vahşet Dönemi” idi artık bizim için o yıllar, “vahşet dönemi” dedik bu döneme.

İşte bu “Vahşet Dönemi”nde yapılanları duydukça, dinledikçe bir kez daha direniş tanrısına sarıldık. Evet direniş tanrıydı bizim için artık. Nasıl ki insanlık, yüz binlerce yıl boyunca insana dair olan her şeyi, yaşama dair olan her şeyi tanrının bir gerçekleşmesi, tanrının bir işi olduğuna inanmış ve yine yüz binlerce yıl bu gerçeğe tutunarak doğanın acımasız koşullarına

karşı kendini ve toplumunu var etmişse, biz de, yaşamı yaratan, insanlığı-mızı yeniden bize kazandıran direniş tanrısına sarılmalıydık.

Öyle de yaptık. Artık hiç kimse bizi teslim alamazdı.

İşte geride bıraktığımız o vahşet yıllarında yaşanan trajediden birkaç fotoğraf karesi olarak buraya almanın tam zamanı.

5 Nolu bir insanlık trajedisiydi. Orada trajedi sadece teslim almak, işkence yapmak, öldürmek, yok etmek olarak gerçekleşmiyordu. İnsanın ruhuna, mizacına, maneviyatına, insan olmaktan doğan doğal durumuna müdahale ediliyordu. Buna yönelik yüzlerce trajik olay, binlerce dram yaratıldı. İnsan aklının, hayalinin alamayacağı bu durumlar işkence ötesi durumlardı. Tam olarak ağlanacak durumlar değildi bu yaşananlar, tam olarak gülünecek şeyler de değildi. Doğasında trajedi ve komedi belli bir zaman içerisinde birbirine dönüşür. Ama tam öyle de değildi. Burada dönüşüm de yoktu.

Tam gülerken donan ve anında soluklaşan yüzler gibi, en neşeli anda yürekte hissedilen bir hançer acısı ya da nutku tutulan bir insanın hayretten ve vahşetten gerilen ve kontrol dışında atan kasları gibi...

Güler misin ağlar mısın dedirten olaylar...

Ama ben size bir sır vereyim mi sevgili arkadaşlar, biz en çok da gülüyorduk tüm olup bitenlere... İsteyerek değil, sinir boşalmasından, zembereğinden boşalır gibi gülüyorduk tüm bu olanlara... Gizli gizli gülüyorduk. Belki de daha çok işkenceyi göze alarak gülüyorduk. Gülmek farkında olmadan biyolojik bir savunma refleksimiz olmuştu. Bir yanardağ gibiydi içimizden gelen gülme depremleri. Hiçbir komutan, hiçbir cop, hiçbir 'haydar' engel olamıyordu dipten gelen bu dalgaya. Kendimize gülüyorduk, arkadaşlarımızın hallerine gülüyorduk. Gülmemiz olmasaydı çat diye çatlamak veya patlamak işten bile değildi.

İşte o insanın kanını donduran, insanı insanlıktan çıkaran vahşet ve barbarlık dönemine ait ama 20. yüzyılın son çeyreğinde Diyarbakır Askeri Cezaevi 5 Nolu'da yaşanan, çoklukla tanık olduğum ve yaşadığım dram ve trajediden o dönemi yaşayan tutsakların zihninden silinmeyen birkaç manzara:

İhanete karşı arayış

Cuma T. o döneme dair unutamadığı üç trajik olayı şöyle dile getiriyor: Yıl 1982 baharı. İhanet ettirme politikası almış başını gidiyordu. Her gruptan birkaç kişi bir şekilde itiraf adı altında ihanete bulaşıyordu.

Ama bu ihanet gönüllü, bilinçli bir şey değil Esat Oktay'ın işkencele-
rinde sınır tanımayan uygulamaları sayesinde sağlanıyordu. Durum böyle
olunca itiraf edip arkadaşları ile ters düşenler müthiş bir duygusal dü-
şünsel trajedinin içine yuvarlanıyordu.

Bunlardan biri de bulunduğum 17. Koğuşta TIKKO grubunda yar-
gılanan Remzi'dir. Remzi itirafçı olmuştu. Ama bunu asla hazmedemi-
yordu. Bu sebeple bir arayış içindeydi. Tam bu arayışı sürerken
Mazlum'un ve ardından da Dörtlerin ihanete karşı koydukları eylemi
duydu. Kendisi de böyle bir eylem arayışına girdi. Bu arayışın en kısa
yolu da kendini öldürmekten geçtiğini düşünüyordu. Gözlerini gezdirdi.
Ne bir ip ne de yanıcı bir madde buldu. Ama her gün sabah içeri veri-
len tıraş jiletleri vardı. Jiletler her sabah tıraş vakti içeri alınır, sonra da
dışarı geri verilirdi. Bu jiletlerle kendini kesmeyi kafasına koydu. Bu
amaçla bir jileti gizliden alıp sakladı. Uygun zamanını bulup permatığın
ön plastik kısmını açtı. Jiletin keskin kısmını olduğu gibi şah damarına
vurdu. Bir anda boğazından kan fışkırırken slogan atmaya başlamıştı.
Bu slogan sesi üzerine Remzi'nin bulunduğu yere koştuk ve hastaneye
kaldırdık. Tedavi oldu.

Bu eylemi sonucu felç kalmaktan kurtulamadı ama ruhunu ve bilin-
cini ihanetten kurtardığına inandı.

İ gırmı altı

Koğuşlar kalabalık. İki kişi bir yatakta yatıyoruz. Yemekler yerde yeni-
yor. Su yok, sabun yok. Sayımlar yer darlığından dolayı ikişer sıralı halde alı-
nıyor. Askeri tekmil ile sayım alındığından sayımın iyi ve yüksek sesle
yapılması gerekmektedir. Koğuş sorumlusu sayımın sorunsuz olması için
Türkçesi iyi olan ve iyi sayabilenleri ön sıraya koyuyordu. Böylelikle sayım
çok daha kısa zamanda bitiyor ve askerler koğuştan çıkıp gidiyorlardı.

Fakat bu her zaman böyle olmuyordu. Bir gün baskın yapar gibi girdiler
koğuşumuza. Hemen sayım düzeni alındı. Bu karmaşa ortamında Türkçe
bilmeyen Lice'li Kemal Karagöz durması gereken yeri karıştırdı, ön sırada
durdu. Artık yerini değiştirmeden saymak zorundaydı! Askeri sayım sol-
dan sağa başladı ve Kemal'in yanına geldi. Yanındaki 22 deyince Kemal ani-
den "iğirmıaltı" dedi. Gardiyan sayımı durdurdu. Tekrarlattı. Kemal tekrar
"iğirmıaltı" dedi. Bunun üzerine tüm koğuşa işkence başladı. Kemal doğru
sayamamaktan, tüm koğuş da Kemal'e Türkçe öğretmemekten işkence

gördü. Bu sayım işkencesi gece saat 03'e kadar sürdü. Kemal'de "i gırmı altı" demek korku ve stresten adeta tik oluşmuştu ve vazgeçemedi. Bunun yanında mahçuptu, kendini suçluyordu. Kendisi yüzünden tüm koğuşun işkence gördüğünü düşünüyor ve içine sindiremiyordu. Bu sebeple de onun acısı tüm koğuştakilerden daha büyüktü. Türkçe hiç bilmiyordu. Dayaktan sonra da işkencecilere olan öfkesini şöyle dile getiriyordu: "Vana çolêde ber destê min biya, boligê wan li ber min nikaribu bisekiniya"

Kuyruklu Kürt

Tanık olduğum ve bize yaşatılan bir başka olay da kıçta sigara yakıtma olayıdır. 1981 yılının sonuna doğru işkence ve onursuzlaştırma politikasında doruğun yaşandığı günlerden bir gündü. Koğuş havalandırmaya çıkarılır. Eğitimin bir esnasında eğitimi iyi yapmıyoruz bahanesi ile asker gardiyan tüm koğuşu durdurdu.

-Bu ne biçim eğitim lan s.. ananızı... Külötlar aşağı, herkes açsın k.çını. Çabuk!

Tüm koğuş denileni yaptı. Emir devam ediyordu:

-Herkes eline bir sigara alsın ve yaksın, dedi aniden.

Koğuş sorumlusu içeriden birkaç paket sigara getirdi. Tutuklular gardiyanın isteğini yaptılar. Herkesin elinde bir yanan sigara olduğunu gören gardiyan ikinci emrini verir.

-Şimdi herkes elindeki sigarasını önündekinin g... e soksun, haydi ib...!

Çok geçmeden herkesin k.çına tüten bir sigara yerleştirilmiş oldu. Gardiyan "lan düşüren olursa s... lan. Sigarayı düşürmeden içe çek bırak, çek bırak!" diye tuhaf emirler savuruyordu sırtarak. Durumdan memnun olan gardiyan

-Hah şimdi tamam, dedi, Kürtlerin kuyrukları nasıl olur diye hep merak ederdim. Buraya ilk geldiğim günlerde kuyruklarınızı aradım ama bulamadım. Yoksa kuyruklarınızı kestiniz mi diye düşünmeye başlamıştım. Ama sigaralar yerleşince tekrar kuyruklu oldunuz, diyerek kahkahalar atıyordu. O esnada havalandırmada olup bitenleri izleyen Yüzbaşı Esat Oktay Yıldırım gardiyana;

-Aferin oğlum, bundan sonra bu Kürtlerin kuyrukları eksik olmasın, hep orada kalsın, aferin sana, dedi. Yüzbaşından güç ve destek alan gardiyan eğitimi bu şekilde devam ettirdi.

-Şimdi doğrulup uygun adım marş yapacaksınız. Bu arada sigarasını

kıçından düşüren olursa s.. lan tamam mı?

Beton duvarlar sıvasını döktü kahrından, gökyüzü ağladı bu manzara karşısında. Ama gözyaşı yoktu... ..

Bir de Cuma'nın sağlam dişlerinin çekilmesi olayı var. Dişi ağrıdı diye revire çıkar. Doktor Mengele'ye. Cuma ne kadar ağrıyan dişinin yerini tarif etse de doktor orali olmaz. Amaç işkence olunca, işkencenin her türlüşünü çek-tirmek mubahtı. Uyuşturucu iğne yapıldıktan sonra doktor kerpeteni geçirdi Cuma'nın azı dişlerinden birine. En sağlam olanını çeker.

Bu diş ağrısı geçmeden başka bir gün Cuma, M. Ballı, İ. Çakar, ve Hüseyin Utoğlu ile birlikte dışarı çıkarıp işkence ederler. Ardından da hücreye atılırlar.

Bunu ocağın içine at lan!..

Selahattin Ş., unutamadığı iki olayı şöyle aktarıyor: 36. Koğuştaki kalı-yordum. Şiddetli böbrek ağrısı çektiğimden vücut direnci düşmüş, ku-rallara uymayı kabul etmişim. Baygın ve yürüyemez olduğum bir esnada revire çıkarıldım. Beni, dışarıda bir yerlere bomba atarken bombanın elinde patlaması sonucu yakalanıp bu cezaevine getirilen Devrimci Kur-tuluş grubuna mensup bir tutuklunun sırtına bindirdiler. Sivil bir dok-tor vardı orada. Beni sıcak bir yere götürmelerini söyledi doktor. Tam o sırada İç güvenlik amiri Esat Oktay köpeği co ile göründü. Esat ile Doktor benim için tartıştılar. Esat doktorun sıcak bir yer önermesine karşı çıktı. “Bana 7. Kolordu emir verdi, bu adam sıcak bir yerde kala-maz” dedi. Doktor da Esat’tan geri kalmadı: “Bana da 7. Kolordu emir verdi” diye çıkıştı. Esat bozulmuştu. Askerlerine döndü ve emir verdi: “Oğlum bu tutukluyu aşağı indirin, ocağın içine atın ısınsın, doktorun reçetesine göre!” dedi. Asker, “emredersin komutanım” der demez beni kolumdan çekip yürüttüler. Ben bir an gerçekten Hitlerin Yahudi kamp-larında olduğu gibi kalorifer kazanına atıp yakacaklarını düşündüm. Biraz ilerledik ki Esat ve doktor telaşla bize yetiştiler. “Lan ocağa atma-yasınız ha, ocağın kenarında tutun biraz ısınsın” demek durumunda kal-dılar. Çünkü emir alan asker gerçekten de beni ocağa atacaktı. Askerler böyle eli kolu bağlı onlarca tutsağı katletmişti. Bu sebeple ocağa atma emri olağan geldi ere. Ama Esat o an uygun görmedi demekki. Sonra bir iki kez daha askeri uyardı “ulan oğlum anladın mı, adamı ocağa atma-yasınız ha!”

Banyo zamanı

Selahattin bir banyo gününü de anlattı.

Bir gün banyoya hazırlanın dediler. Aklıma yine Hitlerin temerküz kampı geldi. Yakalanmadan önce Hitlerin Yahudi kampları ile ilgili çok roman okumuş ve film izlemiştim. Bu sebeple buradaki uygulamalar o romanlarda okuduklarımı anımsatıyordu bana. Bu kamplarda kurbanlar banyoya götürülme bahanesi ile gaz odalarına taşınıyor ve imha ediliyorlardı. Korktum. Bu korku içinde banyoya hazırlandık. Ne sabun var ne de banyo yapmaya yarayacak bir araç. Külot katına doluştuk koğuş ara koridoruna. Bu şekilde askeri eğitim eşliğinde banyoya geldik. Herkese paspas suyunu andıran kirli bir suyun içine başlarını sokup çıkarmaları emredildi. “Son sayı üç, herkes yıkansın” derken bu kirli suya kafalarını sokmak amaçlanıyordu. Üç sayısı çabuk geldi. Koğuşa döndük. Beni içeri aldılar. Ama tüm koğuşu o halleriyle havalandırmaya çıkardılar. Herkesi tek tek havalandırmadaki fosseptik çukuruna batırıp çıkardılar. Tüm koğuş içeri geldiğinde fosseptik çukurundaki parça ve öbekleri de üst başlarında birlikte içeri girdiler.

...

Banyomuz böyle geçti. Birkaç ay kaldım bu koğuşta. Bir gün gardiyan koğuşta Kürtçe konuştuğum bahanesi ile beni tekrar hücreye attılar

Yut lan bu kurbağayı

İnsanı insanlıktan çıkarmak için her şey hazırды 5 Nolu’da. Bunun için çok fazla işkence aletlerine gerek yoktu. Her şeyi bir işkence aracı olarak kullanırlardı. Dışkı yedirme, cop sokma işkenceleri yanında lağım kapakları kenarında, ıslak zemin çatlaklarında görülen küçük hayvanlar da işkence aracıydı. Kurbağa yedirme olayı her koğuşta yaşanan işkence olaylarındandı. Bunun bir örneğini S. Genç anlatır.

“Koğuş gardiyanımızın adı ‘Katil’di. Katil bir sabah vakti, ara koridorun başından bağırarak; ‘18. Koğuş, koridoru yıkamak için üç kişi hazırlansın lann!’ diye seslenince, bütün koğuş hep bir ağızdan ve yüksek sesle; ‘emredersiniz komutanım!’ cevabıyla elimize süpürge ve paspasları alarak demir kapıya koştuk. Gardiyan kapıyı açıp beni, İsmail T.’i ve adını hatırlayamadığım bir arkadaşı daha dışarı çıkardı. Teker teker tekmiil verip yan yana dizildik. ‘Silah omza, ileri marş!’ komutuyla süpürge ve paspasları omzumza koyup uygun adım koridora yürüdük. ‘Kıta dur! Yıkama vaziyeti al!’ komutuyla, süpürge ve paspasları indirip koridoru yıkamaya başladık.

İsmail birden geriye dönüp gardiyanın yanına koştu; 'İsmail T. Urfa emret komutanım!' diye tekmil verdi. 'Ne var ulan ib...' diye bağırdı gardiyan. 'Komutanım burada bir kurbağa var. Onu ne yapayım?' 'Al buraya getir!' dedi gardiyan. İsmail, geriye dönüp topuk selamı verdikten sonra hızla kurbağaya doğru koşup eline aldıktan sonra aynı hızla gardiyanın yanına koştu. Yine tekmil verdikten sonra; 'getirdim komutanım!' deyip kurbağayı gardiyana doğru uzattı. Gardiyan; 'yut lan bunu!' dedi. İsmail şaşkın şaşkın ne yapacağını bilmez bir halde bir kurbağaya bir gardiyana bakıp duruyordu. Gardiyan daha sert ve tehdit eden bir sesle; 'Sana yut dedim lan o... çocuğu!' diye bağırdı. İsmail hala şaşkın şaşkın bir kurbağaya bir gardiyana bakıp duruyordu. Gardiyan copu çıkarıp vurmaya başlayınca İsmail gardiyanın ciddi olduğunu ve ne pahasına olursa kendisine yedireceğini anlamıştı.

Katil adlı gardiyan İsmail'in elini tutup ağzına doğru götürerek kurbağayı ağzına soktu. İsmail daha fazla direnmeden kurbağayı yuttu. Biz diğer arkadaşla birlikte koridoru yıkamayı bitirmiş bekliyorduk. İsmail ile işi biten gardiyan bize doğru gelerek; 'bitti mi ulan ib....ler!' diye bağırdıktan sonra koğuş kapısını açıp içeri koydu...

İsmail tuhaf tuhaf midesindeki kurbağanın hareketlerini hissediyor ve midesi bulanıyordu.

Demirci Kawa

35. Koğuşun Japon adlı bir gardiyanı vardı. Gerçekten de çekik gözüyle, yuvarlak yüzüyle bir Japona benziyordu. 35. Koğuşun gardiyanları zalim ve acımasız olurdu genellikle. Japon da ilk bu cazaevine geldiğinde korkmuş, ürkmüştü. Köyünde birine bir tokat atsa korkudan gece gözlerine uyku girmezdi. Bu sebeple kimseye el kaldırmayan biri idi. Ama uzun boylu yağız bir görünümü olduğundan onu 5 Nolu'ya gönderilen seçme birlik arasına koymuşlardı. Japon cezaevi ortamına kolay alışamadı. Ama ilerleyen günlerde hem yüzbaşı tarafından tutuklulara karşı motive edilmesinden hem de insanlara hükmetmenin, onları aşağılamanın ve onlara emir vermenin bireysel egosunu okşadığından bu işe bayağı ısınmıştı. Öyleki, emir almasa bile keyfi uygulamalar çıkaran, dayak ve işkencede sınır tanımayan biri olmuştu.

Bir gün mahkeme dönüşü M. Şahin'i koğuşa getiriyordu. Sabahleyin de M.'u mahkemeye götüren oydu. M.sık sık mahkemeye çıktığından bu Japon'un tepkisini çekmeye başlamıştı. Bu sebeple M.'a eziyet etmek ona zevk veriyordu.

-Ulan Şahin, istikamet koğuş ve ‘ben öleceğim, ben öleceğim’ diye yürüyüş kararı sayacaksınız. Haydi başla! dedi.

Bu emir üzerine M. Şahin ‘ben öleceğim, ben öleceğim’ diye yürüyüş kararı saya saya 35. Koğuşa ve hücresinin kapısına kadar geldi.

Şahin’i hücreğine koyup kapıyı kapattı.

O esnada “Çay, Çay” diye başka bir hücrede bulunan bir tutsağa sesleniyordu bazı tutuklular. Bu sesi duyan Japon “ne çayı lan, o çocukları, size çay yok” diye bağırdı tüm hücrelere. M. Şahin Japon’un aptallığına çaktırmadan gülüyordu. Japon tekrar M. Şahin’e döndü.

-Oğlum Şahin sen örgüt lideri misin, diye sordu. “Yok” dedi, Şahin.

-Peki niye bu kadar çok mahkemeye çıkıyorsun oğlum, bıktım seni getirip götürmekten. Yüz kişilik koğuşta senin kadar çok mahkemeye giden yok. Oğlum kim bilir sen ne kadar adam öldürmüşsün şu ana kadar. Sen hangi örgüttensin? Lideriniz kim?

Şahin sabah erken çıktığı mahkemeden yeni dönüyordu aç ve susuzdu. Avurtları çökmüş, gözleri dışarı taşmıştı. Bu sebeple Japon’u başından savmak için bir şeyler uydurur.

-Ben Kawa örgütündenim, liderimiz de Kawa’dır komutanım.

Japon gardiyan bir şey anlamamıştı. O tek örgüt olarak Apocuları biliyordu. Başka siyasi grupları da fazla bilmezdi. Sadece işkence yapmaya programlanmıştı.

-Oğlum bu Kawa da kim? Yakalanmış mı? Burada mıdır? Koğuşunu biliyor musun gidip onun da a..sını s..yim. Şahin gülmek için kendini zor tutuyordu. Ciddiyetle anlatmaya çalıştı.

-Komutanım bundan iki bin altıyüz yıl önce Ortadoğu’da zalim bir hükümdar varmış. Adı Dehaktı. Bu zalim kral tüm Ortadoğu halklarına zulüm yapıyordu. Dehak başında çıkan bir yaranın iyileşmesi için her gün genç bir insanın beynini yiyormuş. Ülkenin gençlerini hepsini sıraya koymuş. Her gün birinin beynini çıkartıp yiyormuş. Bir gün sıra Demirci Kawa’nın oğluna gelmiş. Kawa’nın tek bir oğlu varmış. Onu da zalim Dehak’a kurban vermek istemiyormuş. Bu demirci Kawa Kral Dehak’ı öldürmeyi kafasına koymuş. Bir plan yaparak kralın kafasını balyozla parçalayıp öldürmüş...

Japon gardiyan birden kendini dinlediği Kawa öyküsünden sıyrarak M. Şahin’e bağırdı.

-Kes lan masal anlatmayı, senden lideriniz kim diye sordum. Sen git-

miş bana masal anlatıyorsun, balyozdan kraldan bahsediyorsun salak. Lideriniz kim onu söyle.

-Ben de onu anlatıyorum komutanım, liderimiz demirci Kawa'dır. Japon gardiyan küfürü bastı.

-Anasını s... ibnesi salak olduğun belli oluyor. Bu kadar aptal ve geri zekalı olmazsan kalkıp iki bin beş yüz sene önce ölmüş birinin peşinden gitmez, onu lider olarak kabul etmezdin. Ulan ib.., o... çocuğu kemikleri bile kalmamış birinden lider mi olur, yavşak!

Bokumu Alma!...

Bir başka fosseptik kapağı olayı da trajik komik boyuttadır. Cemal M. anlatır bir yazısında. Olay yeri 27 koğuş. Yıl 1982

Biz tutuklular tek sıra halinde 'bir, iki, üç, ...' diye yüksek sesle sayarak dışarı çıktık. Birkaç saniye içinde havalandırmada bir yürüyüş kolu oluşturulmuştu bile. Gardiyanın emri üzerine eğitim başladı. Toplu işkence etme peşinde olan asker gardiyan koğuşu durdurdu. Havalandırmada yat sürün komutları vermeye başladı. Her tarafımız kan içinde kalmıştı. Ama bu yetmezdi! Emir vermeye devam etti:

-Ulan i...ler!.. Eğitimi doğru dürüst yapmıyorsunuz, benimle dalga geçiyorsunuz. S... ananızı. Aç lan bu kapağı, dedi önde olan bir arkadaşına, havalandırmadaki lağım kapağını göstererek. Kapak açıldı. Emir devam ediyordu:

-Şimdi herkes sırayla kafasını bu lağım çukuruna batırıp geçsin yerine, çabuk! Tutsaklar denileni yapmaya, üzerinde bok parçalarının yüzüğü lağım çukuruna başlarını batırıp gelip yerinde durdu. S.C. adlı tutuklu kafasını lağım çukuruna sokmak istemiyordu ama gardiyanın şiddetinden de korkuyordu. Bu sebeple uyanıklık yapmak geldi aklına. Gardiyanın bir dalgınlık anını yakalayıp kafasını boklu suya batıranların dizildiği sıraya girdi S. Ama çok geçmeden gardiyanın sesi duyuldu.

-Şimdi herkes tek sıra halinde içeri gelsin ve kontrol yapılacak, dedi.

S. Paniklemişti. Savunma içgüdüsüyle sırada duran ve başında iri bir bok parçası bulunan E. D. Adli tutsağın yanına sokuldu ve bir tutam bok parçasını arkadaşının kafasından aldığı gibi kendi başına ve yüzüne sürmeye başladı. Bu kez paniğe kapılma sırası E. deydi.

-Yeter bokumu alma, kafamı temizlersen bu kez ben dayak yerim...

(Bu olay cezaevinde direnişler sonrası normal bir zamana geçtiğimizde en çok anlatılan olay oldu. İçinde bulunduğumuz trajik durumu

iyi ifade ediyordu. Cemal arkadaşımızın anlattığı bu durum bütün koşullarda, defalarca yaşatıldı biz tutsaklara)

Hacı Süleyman FAKAN

Bu işkence ortamında biz nasıl hayatta kaldık diye sıklıkla birbirimize sorduk. Ya da o insanlık dışı fiziki koşullara bu beden nasıl ‘çat’ diye çatlamadı diye hayret ettik. Ve o günlerde biz, insanın bedeni, fiziki ve iradi gücünün nelere katlanabileceğini yaşayarak öğreniyorduk. Yıllar sonra şu sonuca vardık. Aslında bizi, hepimizi orada katlettiler. Bir tek bedenimizin genç olması ve düşüncelerimizin haklı ve bedenimiz gibi taze olmasından dolayı yaşayabildik sonucuna ulaştık. Ama bir de yaşı 70’i 80’i aşmış insanlar vardı aramızda. Babalarımızın, dedelerimizin yaşındaydı bunlar. Ve bu insanlara yapılan uygulamalar bizlere yapılandan farklı değildi. İbrahim Bilen Süleyman amca’yı anlatıyor komisyona sunduğu yazıda:

-1982’nin sonbaharıydı. Cezaevinin her tarafına sinen insan bağırtıları ile co ve cop seslerinin birbirine karıştığı bu insanlık dışı mekanda 168 kişi ile koğuştaki kalıyorduk. Her geçen gün işkencenin dozajı artıyor ve her türlü uygulamalarla yeni yeni işkence metotları tutuklular üzerinde deneniyordu. İşkence, eğitim ve kaba dayakla geçen bir günün sonuna doğru büyük bir gürültüyle koğuşun kapısı açıldı. Sorgudan geldikleri belli olan elbiseleri ellerinde, iç çamaşırı katına 4-5 kişi içeri alındı. Uzun boyu, ak sakalı ile zor ayakta durabilen bir yaşlı amca da vardı gelenler arasında. Bu yaşlı amca 80 yaş civarında Hacı Süleyman Fakan idi. Hastaydı ve prostatı vardı. Çok acı çekiyordu. İki oğlu da birlikteydi.

Aradan birkaç gün geçti. Süleyman amca sürekli kıvrınması canının çok acıdığını gösteriyordu. Mesut adındaki oğlu arada bir masaj yapıp acısını hafifletmeye çalışıyordu. Yemeklerimizden ona vererek, koğuştaki gardiyanlarca görünmeyen bir yerde onu dinlendirerek korumaya çalışıyorduk. Ancak asker gardiyanlar o yaşlı ve hasta amcaya gözlerimizin önünde işkence yapıyor aç ve susuz kalması için koğuşa her türlü baskı yapıyorlardı. Biz de onu korumaya çalışıyorduk.

Süleyman Fakan eski ve kıdemli bir KDP’li, gerçek bir yurtseverdi. Onunla sohbetlerimizden birinde, ‘Bak evladım, ben 80 küsur yaşındayım. Cumhuriyetten daha yaşlıyım. Öncesi ve sonrasında bize yapılanların canlı tanığıyım. Gelişen her olayda beni gözaltına alırlar. Tek suçum Kürt olduğumu söylemek. Bu benim yaşam biçimim. Benden korkuyorlar. Ama

şimdilerde de en çok sizden korkuyorlar. Bana kötü davranıyorlar diye üzülmeyin. Ben de üzülmüyorum. Alnım açık, içim rahattır. Siz de öyle olun. Ömrümün kalan kısmını sizlerin arasında geçireceğim için mutluyum' dedi. Çok geçmeden bizim koğuşı denetleyemedikleri için dağıtma kararı aldılar. Ayrılığın verdiği hüznü gözlerle Süleyman amcaya baktım. Pembe yanaklarından gözyaşı süzülüyordu. İnsanlık denizinde bir ada olan bu yurtsever mert Kürt köylüsü işkence tezgâhlarının daimi misafiri tüm yaşamını direnişle geçirmiş ak saçlı nur yüzlü bir insandı.

Sonradan öğrendim ki Süleyman Fakan amca tahliye olduktan birkaç ay sonra aniden düşüp ölmüş. Oysa beni Hakkari'ye davet etmişti."

Bıyık Bırakmak Yassak!

5 nolu'da aramalar başlı başına işkence idi. Bu koğuş aramalarında aradıkları pek bir şey yoktu. Zaten cezaevine giriş çıkışlar iğneden ipliğe her şey sımsıkı kontrol altındaydı. Ama yine de arama adı altında, her 15 günde bir tutsaklar onur kırıcı davranışlardan geçirilir, eziyete tabi tutulurlardı. Tutsakları çınlıplak soyma, bacak aralarını domaltıp bakmak da bu arama işkenceleri arasındaydı. Mehmet diye isimlendirdiğimiz arkadaşın başına gelenler yüzlerce binlerce onur kırıcı davranışlardan biri oluyor. İçerideki aramada tüm eşyaları, battaniye ve reçelleri, bisküvi, süt ve döşek şiltesi içinden çıkan pamuk kırıntıları ile terzi artığı bez parçalarına ve kantinden alınan tüm sebzeleri birbirine kattuktan sonra sıra havalandırmadaki tutsaklara gelmişti. Gardiyan emirlerini yağırdı.

-Tek sıra ol, üzerinizdeki tüm eşyalarınızı çıkarıp arama düzeni alın, son sayı üç. Bir, iki..

Bu emirle tutsaklar, tüm elbiselerini çıkarıp önlerine koydular. Ama gardiyan bir eksiklik gördü:

-Oğlum aramalarda külot da çıkarıldığını hala öğrenemediniz mi lan, bana dayak attırmak mı istiyorsunuz? Külotlar aşağı!

Herkes çınlıplak kaldı. Kimi tutsaklar utancından bir yere bakamıyor, kimileri de elleri ile kapatabildikleri kadar cinsel organının üzerini kapatıyordu. Kimi tutsaklar da gözaltından sağa sola bakarak gizliden sırıtıyordu. Arama sırası Mehmet adı ile kodladığımız tutsağa geldi. Üçbeş lakaplı asker gardiyan 'domal' diye emir verdi. Mehmet ters dönerek utangaç bir şekilde kıçını açtı.

-Domal ulan, daha domalmasını bilmiyorsun oğlum, aç iyice! Üçbeş

lakaplıgardıyan bir kuyumcu titizliği ile copunun ucuyla inceledi, ardında ‘geri dön!’ dedi. Mehmet geri döndü. Elleri cinsel organının üzerindeydi.

-Arama daha bitmedi oğlum, çek ellerini bakayım oradan, etek muayenesi yapacağım, deyince bizim Mehmet’in korktuğu başına gelmişti. Dün etek tıraşı olurken bıçağı kör olduğundan daha sonra olurum diyerek etek tıraşını yarım bırakmıştı. Gardıyan Mehmet’in eteğine bakınca gözleri aniden parladı. Copuyla ani bir darbe indirdi Mehmet’in cinsel organına. Mehmet can havliyle önce çığlık attı, ardından da inlemeye başladı ve öne doğru eğilerek yere düştü. Gardıyan yerde acı içinde kıvranan tutsağa:

-İb., bıyık bırakmanın yasak olduğunu bilmiyor musun lan? Yukarıda bıyık bırakamıyorsun diye gizliden gizliye aşağıda bırakıyorsun, a... koyduğumun çocuğu. Ulan burada hem yukarıda hem de aşağıda bıyık bırakmak yasak!

Ula oğlum niye Apocu olmadın lan!..

Yıl 1982. Yoğun işkenceler sonrası asker gardıyanlar 5 Nolu’da tüm koğuşlarda her şeye hâkim olmuşlardı. Apocu grubu kendilerine baş hedef yaptıklarından bütün tutukluları bu gruptan sanıyorlardı. Apocu grup üstüne de grup tanımıyorlardı. Çünkü her şey bu Apocu grupla başlamış ve onunla devam ediyordu. Bir gün B blok çavuşu Sivaslı Hüseyin ve gardıyanları 2. Koğuş kapısında, hiç itirafçı çıkmadığından hareketle bu koğuşun tamamının apocu olduğunun iddiasına tutuşurlar. Bu iddiasını kanıtlamak için de koğuşa bir baskın düzenlerler. İçeri giren blok çavuşu “bu koğuşta apocu olmayan var mı lan” dedi bağırarak. Kısa bir sessizlikten sonra Apoculuk davasından yargılanmayanlar, tek-rar apoculara karşı bir işkence dalgasının başlayacağını sandılar ve bir adım öne çıkmaya başladılar. Çavuşa yakın duran ilk kişiye sordu:

-Hangi gruptasın lan?

-Kawa grubundanım komutanım. İddiasını kaybettiğini anlayan çavuş bir tokat indirdi bu tutuklunun suratına.

-Oğlum niye Apocu olmadın lan a... ko.. çocuğu. Başka biri ben DDKD’liyim deyince Çavuş aynı şekilde ona da yöneldi

-O ne lan, Apocuların bir kolu mu, diye sorması ile tutuklunun çenesine yumruk indirmesi bir oldu. Çavuş devam etti:

-Lan bakın bu koğuşta faşist istemiyorum lan... Bu manzara karşısında başka gruptan olduklarını söylemek için sıraya giren diğer tutuk-

lular çaktırmadan adımlarını geri çektiler. Çavuş ve gardiyanlar gittikten sonra KUK grubunda gelen Hecî Yusuf, arkadaşlarına fısıldadı:

-Mêze, dujmin jî zane kê mêr e, kê

Nedir bu Kürtlerden çektiğimiz!..

İşkencelerde sınır tanınmıyordu. Tam anlamıyla esirdik. Ama esirlerin de bir hak ve hukuku vardı. 5 Nolu'da esir edilen bizlerin hiçbir hakkı yoktu. Tüm haklarımız, buna yaşam hakkımız da dahil olmak üzere, gardiyanların, diğer bir deyişle 20 yaşındaki askerin insafına kalmıştı. O asker genel emri almıştı zaten. Kürt olana, Apocu olana, devrimci demokrat olana her türlü kötülüğü yapmak, her türlü işkenceyi yapmak serbestti.

Bu askerlerden Mekansız Kazım gaddarlıkta sınır tanımıyordu. Belki de bu yüzden onu hücrelerin gardiyanı yapmışlardı. Bir gün hücrede işkence yaptığı bir tutsağın durumu bir hayli ağırlaşır. Bu tutsağı hastaneye götürmek durumunda kalır. Esat'ın emri ile önce tutsağa bir tutanak tutulur. Merdivenden kayarak kendini yaralamıştır şeklinde bir kağıtla askeri hastanenin yolu tutulur.

Hastanede formaliteler yerine getirilir. Askeri doktorlar rahatlarını bozmadan ve fazla vakit ayırmadan cezaevinden getirilen tutsağı hastaneye yatırma kararı verir. Bu karar en fazla onu hastaneye getiren Mekansız'ı üzer. "Ne vardı bunu hastaneye yatırmakla. Geberirse gebersin. Bir pansuman fazlaydı bile" der. Bu hırsla yatakta halsiz duran tutsağa emirler yağdırdı:

-Esas duruşu bozma lan. Doktor sorarsa merdivenden düştüğünü söyleyeceksin tamam mı, yoksa yaktım çıranı.

Tutsağa bir uyuşturucu iğne yapılır. Bu iğnenin etkisiyle tutsağı uyku bastı. Gözleri ağırlaştı ve kapandı. Mekansız Kazım tutsağın uykuya daldığını görünce, yanındaki gardiyana:

-Nedir bu Kürtlerden çektiğimiz. Hem bunlara dayak atıyoruz, hem de doktora götürüp getiriyoruz. Üstelik iyileşmeleri içinde ilaç dahi veriyoruz. Yazık değil mi devletin parasına? Diğer gardiyan:

-Haklısın vallahi? Çıkaracaksın bunların hepsini havalandırmaya, üzerlerine benzin dökeceksin, sonrada ateşi vereceksin.

Mekansız itiraz etti:

-Öyle olmaz oğlum. Benzin döküp yakarsan, alevleri çok olur ve havalandırmadan dışarı taşar. O zaman herkes tarafından görülür. En iyisi bunları parça parça keseceksin ve parçalarını kanalizasyona atacaksın.

Öteki de buna itiraz etti:

-Olmaz oğlum, parçalarını kanalizasyona atarsan, kanalizasyon tıkanır! (İşte 5 Nolu'da biz Kürtler ve tüm tutuklular bu askerlerin, bu zihniyetteki yöneticilerin elinde esirdik.)

Bir yumrukta Yere Serme Yarışı

Cezaevinde hastaneye gitmek öyle kolay değildi. Bunun için ölüm derecesinde ağır bir hasta olmak gerekirdi. Ama bu da bazen ele geçmezdi. Her şey askerin keyfi tutumuna bağlıydı. Tedavi olmak, ilaç almak, ağrıyı iyileştirmeye çalışmak da itirafçı olma koşuluna bağlı idi. Ama yine de tüm bu hengameleri aşp hastaneye yatırılanlar eksik olmuyordu. Askeri hastanede ki kurallar cezaevindekini aratmıyordu. Askeri hastaneye getirilen tutukluya ölü gözüyle baktıklarından işkence ve keyfi muamelede sınır tanımıyorlardı. Gardiyanlar hastanede nöbetleşe kalırlardı. Mesai cezaevindeki kadar yoğun olmadığından sıkıcı geçerdi onlar için. Bu sebeple değişiklik arayışına girerlerdi. Bir gün çarşı iznine çıkacaklardı. Bunun için yazı tura oynama gereği duydular. Kim kazanırsa birbirlerine bir şeyler ikram edeceklerdi. Demir para aradılar yazı tura atmak için.

Bunu gören çavuş araya girerek,

-Oğlum böyle parayla yazı tura atmaya ne gerek var. Ben size daha heyecanlı bir yarış söyleyeyim, dedi.

Başladı anlatmaya:

-Bak şu yatakta yatan iki tutukluyu görüyorsunuz.

-Evet dedi diğer gardiyanlar.

Nöbetçi Çavuş devam etti:

-İşte o ikisini götürün tuvalete. Her biriniz birini karşınıza alacaksınız ve rakiplerinizi boks yapacaksınız. Hanginiz adamınızı tek yumrukta yere yıkar o kazanmış demektir. Ben de sizlere hakemlik yapacağım, dedi. Gardiyanlar denileni yaptılar. Yataklarında uzanmış durumda bulunan iki hasta tutukluyu alıp tuvalet bölümüne gittiler. Tutsaklar gardiyan karşısında esas duruşta bekliyorlardı. Nöbetçi çavuş bir köşeye çekilip oyunun kurallarını tekrarladı:

-Bakın tekrar söylüyorum. Kim rakibini bir yumrukta yere sererse o kazanmış olacak. Tutukluyu ilk düşürene yazı, sonra düşürene de tura diyeceğim, dedi. Bunun üzerine bir gardiyan kazanma hırsı ile karşısında duran tutsağa bir yumruk indirdi. Tutsak sersemleyerek karşı duvarın

dibine yığıldı kaldı. Bunun üzerine nöbetçi onbaşı bu gardiyanın elini havaya kaldırıp “yazı, yazı” diye bu gardiyanın kazandığını duyurdu. Yarışmayı kaybeden diğer gardiyan da hırsından diğer tutsağa bir yumruk indirdi, ancak yarışmayı kaybetmişti. Bu olaydan sonra iki gardiyanın 5 Nolu cezaevindeki kod adları yazı-tura olarak kaldı.

Ölüyorum!..

1982 kışı çok sert geçiyordu. Soğuk ve kar o yıl el ele vermiş, uzun süre ayrılmamışlardı. Kar aylarca havalandırmada kaldı. Bu durum işkence yapmak için gardiyan askerlerin arayıp da bulamadıkları bir şeydi. Karın üzerinde yerlerde yatırmak, süründürmek, buz gibi ayaklara cop ve kalasla vurmak sanki özel bir zevk veriyordu işkencecilere. Bu işkencelere muhatap olan tutsaklar da sonuçta bir yürekleri, bir beyni olan insandı. Öldüresiye döverken işkence görenin ölüp ölmemesi onları hiç mi hiç alakadar etmiyordu. Sabah içtimalarında Yüzbaşı Esat’tan, Üsteğmen Ali Osman Aydın ve diğer rütbeliler tarafından teşvik ediliyordu. Ölüm olayında da üstlerinden işitecekleri sadece “aferin len” di.

İşte böyle katletme olaylarından birine bulunduğu koğuşunda tanık olan Seyfettin G., Diyarbakır Cezaevi Gerçeğini Araştırma ve Adalet Komisyonu’na sunduğu bir yazıda olayı şöyle dile getiriyor:

“Önder Demirok eğitim esnasında yanlış yaptığı bahanesi ile Katil adlı koğuş gardiyanı tarafından yoğun bir şekilde işkenceye alındık. İçeri alınırken de tüm koğuş kapı aralığında biriken suyun içinden geçirildik. Üstümüz başımız buzlu su ile ıslanmıştık. Bu halde içeri girdik. İçeride kalorifer yanmıyordu ve üzerimizdeki ıslak elbiseleri değiştirmek yasaktı. Soğuktan titreye titreye akşama kadar içeride eğitime devam ettik.

Akşam da, Türkçe bilmedikleri için marşları ezberleyememiş olan 7-8 kişiye sabaha kadar tuvalette marş ezberleme cezası verildi. Gece saat 02.00 sıralarıydı. Önder tuvalete geldi ama çok bitkin ve kötü görünüyordu. Tuvalette girip çıktıktan sonra duvara tutunarak yürümesi dikkatimi çekti. O soğuk havaya rağmen terden sırlı sıklamdı. Neyin var hasta mısın Önder? diye sorduğumda; ‘Abi ben ölüyorum’ dedi. Kendisine üstünü değiştirip, benim battaniyemi de alıp üzerine örtterek uyumasını söyledim.

Sabah koğuş gardiyanı Katil, sabah teknilini aldıktan sonra, kahvaltıyı dağıtmalarını söyledim o günkü nöbetçi arkadaşlara. Önder’in yanına gittiğimde yatağını toplamış, dışarıya göndereceği kirli çamaşırlarını

bir poşete dolduruyordu. Çünkü o gün bizim koğuşun görüş günüydü. Evleri Diyarbakır'da olduğu için de her hafta görüşçüsü gelirdi. Nasıl olduğunu sordum, biraz daha iyiyim deyince yanından ayrılıp kahvaltının dağıtımıyla ilgilenmeye başladım.

Önder, eşyalarını topladıktan sonra ayağında ayakkabılarıyla gözetleme deliklerinden görünmeyen bir köşeye geçip yüzükoyun uzanmıştı. Kahvaltıya kalkmadığını görünce bir arkadaşına Önder'i kaldırmasını söyledim. Giden arkadaş Önderi kaldırmaya epey uğraştıktan sonra 'kalkmıyor' deyince ben gittim kaldırmaya. Ama önder kalkmıyordu. Bir bebek gibi uyuyor, bu cehenneme bir daha uyanmak istemiyordu sanki. Vücuduna dokundum. Sıcacıktı daha, fakat nefes almıyordu. Ölmüş olabileceğini düşünmek bile istemiyordum. Çünkü onunla konuşmamın, eşyalarını kendi eliyle toplayıp bu köşeye çekilmesinin üzerinden beş dakika bile geçmemişti. Henüz 18 yaşında olan bu gencecik insanı bu kadar kolay kaybetmeyi kabullenemiyordum. Kendimi kaybetmişim. Farkında olmadan onu hızlı hızlı sallayarak; 'Önder! kalk kahvaltını yap. Görüşçün gelmiş kapıda bekliyor. Birazdan görüş için çağıracaklar!' deyip sallamaya devam ediyordum. Fakat Önder'den bir tepki, bir cevap alamıyordum. Koğuşta bulunan bir imam kolumdan tutup ayağa kaldırdı beni. 'Seyfettin, Önder ölmüş, yapılacak bir şey yok.' deyince şuursuzca kapıya yönelip kapıyı tekmelemeye başladım. Diğer arkadaşlar da kapıya, duvarlara vurmaya başladılar. Demir kapının mazgalını açan gardiyan 'Niye kapıları vuruyorsunuz ulan o.. çocukları.' diye bağırınca, arkadaşımız Önder Demirok'un öldüğünü söyleyebildik zorlukla. Gardiyan hiçbir şey söylemeden mazgalı kapatıp gitti. Beş dakika kadar sonra önde Yüzbaşı Esat Oktay Yıldırım olmak üzere 20 -30 kadar asker gardiyanla birlikte içeri girdiler. Esat Oktay içeri girdiği gibi bağırıp çağırmaya, tehditler savurmaya başladı; 'Hanginiz öldürdü lan bu çocuğu, hemen ortaya çıksın!' Bir süre küfürler ve tehditler savurduktan sonra; 'sorumlu! Şunu bir battaniyeye sarıp dışarı çıkar' dedi. Çıkardık. Tam o esnada görüş listesi geldi. Önder'in ismi en baştaydı. O ana kadar ağızlarını bıçak açmayan koğuş, üzüntüden, bir volkan gibi patladı.

Cumhurbaşkanına tükürün!

İşkence, zalimane baskı, insanlık dışı yönelimler Türkiye’de bir devlet politikasıdır. Hükümetler, askerler, polisler ve bilumum devlet endeksli kişi ve kurumlar bu politikayı uygularlar. Biz 78 kuşağı böyle gördük tüm işkence hanelerde ve cezaevlerinde. Bizden öncekiler de benzer politikalardan muzdarip olmuşlardı. Devlet bu şekilde varlığını kör topal bu güne kadar getirebilmişti. Ama bazen de bu politikayı yürütenler zor duruma düşerlerdi. İzah edemezlerdi bu derin ayırımı. Böyle zamanlarda da sık sık ayırım yapmadıklarını, bu ülkede herkesin her makama gelebileceklerini; isterlerse genel müdür, bakan, başbakan hatta cumhurbaşkanı olabileceklerini dile getiriyorlardı. Tabii eğer o kişi kendi benliğine, kişiliğine ve etnik kökenine bağlı ve bunun hak ve özgürlüğünü dile getiriyorsa ve savunuyorsa bulunduğu makam ve mevki ne olursa olsun, sonuçta bir işkenceci erin pençesine düşmekten kurtulamıyordu.

5 Nolu cehennemi bir de bu bakımdan incelenmeye değer argümanlarla doludur.

Bunun en ilginç trajik örneği; daha önce milletvekilliği ve bakanlık görevlerinde bulunmuş, 1980 yılında da 6. Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk’ün görev süresi dolunca 7. Cumhurbaşkanı seçimlerinde bir Kürt olarak Cumhurbaşkanı adayı olan Nurettin Yılmaz’dır. Yapılan sayısız oylamalarda N. Yılmaz 80 oy alır. Ancak, askerler 12 Eylül darbe hazırlığı içinde, darbe anı için geri sayım yapmaya başladıklarından Cumhurbaşkanlığı seçimlerinden 124. tura kadar bir sonuç alınmaz. Kürt kimliği ile Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığına aday olan Nurettin Yılmaz bunun bedelini 5 Nolu da öder. Aşağıdaki öyküyü, ilk olarak, bir 12 Eylül yıl dönümünde Diyarbakır Koşuyolu parkında yapılan bir etkinlikte kendisinden dinlemişim. Aynı anlatıya kitabında da yer vermiş:

-Hücrelerin önü açıldı. Üsteğmen sağ eliyle sol elimden tutup havaya kaldırdı. Yüksek sesle “Bunu taniyor musunuz? Kürtlerin demokratik haklarından bahsederdi. Bir zamanlar mecliste bülbüldü, kartaldı, Ankara’daki meclis ona yetmiyordu. Avrupa’ya gidip Kürtler için konferanslarda konuşuyordu. Şimdiyse elimizde kargadır. Evet, cumhurbaşkanınız Nurettin Yılmaz. Şimdi elimizde esirdir, esir!” (...) Andımızı okumamı istedi. Okumadım. Üsteğmen çıldırdı. Yüzlerce kişinin bulunduğu dört katlı hücredeki tutuklulara “hepiniz birden Nurettin Yılmaz’ın yüzüne tükürün” dedi. Yüzlerce kişinin bulunduğu hücrelerde, rüşvetten tutuklu bir komi-

ser ve iki polis dışında hiç kimse bana tükürmedi. Üsteğmen bir daha “tükürün yoksa hepinizi cezalandırırım” dedi. Hiç kimse tükürmeyince üç polis dışında tüm tutuklular hücrelerinden çıkarılıp coplandı. Bir vahşetti o an. Kimi gardiyanlar ellerinde tornadan çıkmış 40-50 cm uzunluğunda sopalarla tutukluları dövüyorlardı. Bu vahşeti anlatmak mümkün değildi. Yüzlerce kişi Nurettin Yılmaz’a tükürmediği için vahşice dövülüyordu. Yüreğim yanıyordu, içim sızlıyordu. Vahşice dövülen tutukluların hiçbirinden bir “of!” sesi dahi çıkmıyordu.

Hele o Co adı verilen simsiyah, kurt gibi eğitilmiş o canavar köpeğin kaplanlar gibi saldırılarıyla yere yıkılan insanların maruz kaldıkları vahşeti anlatabilmek imkansızdı. Dayanamadım. Yüksek sesle: “Arkadaşlar, arkadaşlar, lütfen beni dinleyin. Rica ediyorum, hepiniz tükürün bana, tükürmenizden hiçbir zaman rahatsız olmam. İsteyerek bunu yapmayacağınızı biliyorum” dememe rağmen yüzlerce tutukludan hiç biri tükürmedi ve ses çıkarmadı. Vahşet dolu tabloyu görünce haykırabildiğim kadar tekrar, “Arkadaşlar lütfen tükürün” dedim. Üsteğmen kafama çok sert bir cop darbesi indirdi. Kafam beton duvara çarptı, gözlerim karardı ve hiçbir şey göremez oldum.

Yüzlerine tüküren var mı?

Başka bir tükürme olayı Cezaevi kapısı önünde. Esat Oktay ve ekibi sadece içeride tutukluları birbirlerine karşı karşıya getirmeyi değil, onları aileleriyle de karşı karşıya getirmek istemektedir. Bu amaçla her hafta yeni bir uygulama, yeni bir işkence denemesi ile görüşçüleri taciz eder.

Sakine Ana çocukları peşinde, sürekli olarak 5 Nolu Cezaevi önündedir. Her görüş günü oğlunu görmeye gelir. İçerideki direnişten dolayı 20 günden bu yana oğlundan haber alamamıştır. Herkes tutuklu yakınına merak etmektedir. Ölümün kol gezdiği aylarda olunduğundan dolayı da tutukluların hayatından endişe etmektedirler. Bu sebeple her haftakinden daha yoğun bir ziyaretçi kalabalığı birikmişti kapıya.

Böyle bir anda Esat Oktay kapıda gözükür. İçeriden bir haber var diye herkes oraya yönelir. Esat hınzırca bir gülüş attıktan sonra başlar konuşmaya: “Bakın sizler uzun süredir çocuklarınızı görmemişsiniz. Şimdi size açık görüş yapacağım onlarla. Yani içeriye alıp kollarınızla sarılacaksınız onlara.”

Herkes şaşırdı. Olabilir mi, diye birbirlerine baktılar. Esat devam etti: “Yalnız bir şartla. Şimdi size üç tane o bölücü komünistlerin liderlerini

zincire bağlayıp getireceğim buraya, sizler de onların yüzüne tüküreceksiniz. Bunu yapanlara açık görüş yapma, yakınlarına sarılma hakkı vereceğim” dedi.

Bu şart bir şok yaratmıştı görüşçüler arasında. Kimse yanaşmadı. Bu çirkin teklifi kabul etmeleri mümkün değildi. Ama içlerinden iki bilinçsiz genç bu teklifi kabule yanaştı. Tüm ziyaretçilerin dikkati bu iki genç üzerinde yoğunlaştı. Sakine Ana bu iki kişiye yanaşarak Kürtçe “siz utanmıyor musunuz, içeriden getirilenin senin kardeşin olsa sen kabul eder misin?” dedi. Genç utanmıştı. Esat ve ekibi de bu iki kişiyi gözlüyordu. Onları oradan alıp ayırmak istedi ama bu iki genç Sakine ananın ikazı üzerine bu oyunun farkına vardıklarından vazgeçtiler. O gün yine görüş olmadı.

Sakın ha!..

Görüşler bir dakika ile sınırlıydı. Bu bir dakika içinde de Kürtçe konuşmak işkence nedeni idi. Bir de Türkçe dahi olsa buğdaydan, mercimekten veya şifre kuşkusunu doğuracak kelime ve kavramlardan bahsetmek de yasak ve işkence nedenleri arasındaydı. Bu konuda bir olaya tanık olan Hasan Uçmaz Cezaevi Gerçeğini Araştırma ve Adalet Komisyonuna sunduğu anlatımda şöyle dile getiriyor:

“1981 yaz aylarıydı. 35 koğuştaki kalıyorduk. Haftalık görüş listesi geldi. Arkadaşları hücrelerinden çıkarıp ara koridora topladılar. Mevlit adındaki çavuş günlük emirlerini yağdırmaya başladı: Sağa sola bakmak yasak, görüşte Kürtçe konuşmak yasak, birbiriyle konuşmak yasak. Bak kurallara uymayana yaktım...” vb.

Tek sıra halinde ana koridora, oradan da görüş kabinlerine geldik. Yan tarafta İsmail Gül adında Ceylanpınar grubunda yargılanan arkadaş vardı. Ziyaretçiler geldi. İlk selamlaşma başlar başlamaz İsmail’in bulunduğu kabinden sesler gelmeye başladı. İsmail’i çıkardılar. Daha 10 saniye geçmeden görüş bitti düdüğü çalındı. Kabinleri boşalttık. İsmail’i bizden ayırdılar. Bizleri de dayakla hücreye geri getirdiler.

Ne olup bittiğini anlayamamıştık. Ancak askerlerin tavrından önemli bir şey olduğu anlaşılıyordu.

İsmail’i akşama doğru getirdiler hücreye. Korkunç bir işkenceden geçirildiği her halinden belliydi. Meğerse İsmail’in görüşçüsü patlıcan, biber, domates ve tohumdan bahsetmişti. İsmail de bilgi vermek isteyince şifreli konuşuyorsun diye ziyaret anında bitirilmiş. Esat Oktay ve ekibi İsmail’i akşama kadar sakladığı silahları ve kaç adet olduğu hakkında bilgi verme-

sini istemişti. İsmail de Ceylanpınar’da bahçesinin olduğu ve sebzeçilik yaptığını, ailesinin de bu konuda bilgi istediğini belirtiyor.

İsmail aslen Mardinli idi ve Ceylanpınar’da sebzeçilik yaparak geçimini sürdüürüyordu. Fedakar, yiğit ve dirençli bir arkadaşımızdı. Tüm direnişlerde tereddütsüz yer almıştı. Esat Oktay ve askerleri ziyarette konuşulan patlıcanları keleş, biberleri tabanca, domatesleri el bombası, tohumları da mermi olarak anlamışlardı.

İsmail arkadaş sonraları bu durumu espri konusu yaparak ; ‘Arkadaşlar, sakın ha!.. Siz siz olun ziyaretlerde patlıcan, domates, biber ve tohumdan bahsetmeyin. Yoksa akşama kadar işkence görürsünüz.’ derdi”

İsmail, tahliye olduktan sonra Ceylanpınar’da bir evde Bışar Akbaş adlı arkadaş ile birlikte katledildi.

Hacı Verdi K.

Edebiyat Doktoru Hacı Verdi K. Birecik Lisesi müdürüdür. 1981 yılında 160 kişilik kurucu meclis üyeliği için kendi bölgesinde aday adaydır. Bu derecede memuru olduğu devlete bağlı ve güven veren ve duyan bir insandır. Cumhuriyetin Resmi bayramlarından birinde alışlageldiği üzere bir metin okur. Metin hep okuna gelen metinlerden farklı değildir. Ama nedendir bilinmez bu metin yüzünden içeri alınır ve 5 Nolu’ya atılır.

5 Nolu’ya geldiği tarih 1982 başlarıdır. Bu tarihte cezaevinde kural adı altında 50’yi aşkın marş ezberletilmektedir. Bunun için de akıl almaz işkenceler uygulanmaktadır. Bu işkencelerin başında da insan onurunu ve kişiliğini hedef alan cop sokma, tecavüz etme işkenceleridir.

Böyle bir ortamda Edebiyat Doktoru Hacı Verdi K. marş ezberleme çalışmalarına girer. Ama bir edebiyat hocası olarak kafayı marşların yapısına takar. Her fırsatta yakını: “Hele bak bu şiirlerde ne kafiye var, ne aruz ne de vezin var. Ben bunları nasıl ezberleyeyim? Edebiyatın ırzına geçiyor bunlar” diyor. Her marşı ezberlemeye çalıştığında bu yanıtı verince hücredeki bir arkadaş dayanamayıp edebiyat doktoruna: “Yav kardeşim burada bizim ırzımıza geçiyorlar, cop sokuyorlar, tecavüz ediyorlar, sen kalkmış edebiyatın ırzına geçmekten bahsediyorsun, insaf be...” diyor.

Hacı Verdi marş ezberlemede zorlanıyor. Bunu üzerine dayak yiyor. Bir gün kendisine dayak atan gardiyanları üste şikâyet etmeyi kafasına koyuyor. Bu amaçla bir gün Esat Oktay’ı görüyor karşısında. Fırsat bu fırsat diyor: “Yüzbaşıım yüzbaşıım, senin bu askerlerin beni dövüyor” dedi.

Esat şaşırmakla birlikte buna cüret eden bu adama gerekli dersi vermeyi ihmal etmedi: “Nasıl, seni dövüyorlar mı? Olamaz... Ne istiyorsun o zaman?”

Esat ondan cevap beklemeden gardiyanlara emir verdi: “Oğlum bunu sıcak banyolu odaya götürün, televizyonu da olsun. Bir dediğini iki etmeyin” der ve çıkar gider. Bunun üzerine Hacı’yı hücreden çıkarırlar. Geri döndüğünde elleri ve yüzü şişmiş, konuşamaz duruma gelmişti.

İbo

İbrahim Baykara, dışarıda karpuz kabuğundan bomba görünümlü bir şeyler yapıp bir bankayı soymaya kalkıştığı iddia edilir. Bu iddiaya göre banka görevlileri soğukkanlı davranıp bir miktar parayı İbo’ya verirler. Ama öte yandan da İbo’yu oyalayıp alarm düğmesine basarlar. O anda polisler çıka gelir. İbo yakalanır. O dönem her yakalananlar gibi İbo’yu da 5 Nolu’ya atarlar. İbo işkencelere karşı çıkar. Her şeye kolay kolay evet demez. İşkencelerin yoğunlaştığı, ihanet ettirme politikasının dorukta olduğu bir dönemde Minik asteğmen ile işkenceci ekibi koğuşa gelir. Minik herkesi itirafçı olmaya, bildiğini gördüğünü mahkemede anlatmaya çağırır. Bu çağrı üzerine İbrahim elini kaldırıp yüksek sesle;

-Ben itirafçı olmak istiyorum komutanım, der. Minik asteğmen böyle kolaylıkla birinin itirafçı olacağına ihtimal vermediğinden şaşırdı. İbo itiraflarına başladı.

-Ben Thkp-c’liyim. Benim liderim Tamer Arda ve Selçuk Çiftçi’dir. Beni onlar örgüte katılar.

Tamer Arda ve Selçuk Çiftçi gerçekten de bahsettiği örgüt liderleriydi ve bir çatışmada hayatlarını kaybetmişlerdi. Asteğmen bir bilgiye ulaşmıştı. Vakit geçirmeden sorusunu sordu.

-Bunlar nerde şimdi, oğlum? İbo, sesini daha da yükselterek,

-Öldürdünüz onları ulan, ibneler!

Tüm koğuş gülmemek için kendini zor tutarken, Minik asteğmen bir şok daha yaşadı.

-Alın bu o... çocuğunu merdiven altına, asın orada.

İşkence ekibi leş görmüş kargalar gibi çullandılar İbo’nun üstüne. Aldılar dışarı, merdivenler ile kapı aralığına ters astılar. Cop ve kalas darbelerinin sesleri İbrahim’in sloganlarına karışıyordu. İbo saatlerce ters-ten asılı kaldı orada. İbo’nun bu gibi muziplikleri çokça anlatılırdı

cezaevinde. İbo çok sonradan cezaevinden çıktı. Ailesinden bir çok insan ya vefat etmiş ya da çatışmalarda hayatını kaybetmişti. 90'lı yılların başında evinde intihar ettiği söyleniyor.

Deveden Büyük Fil var!

Hanifi Miran Siverek'in sayılı fırıncılarından. Güzel ekmek üretti Siverek'te, Şeytan kuçesinde. İşini iyi yaptığından gün gelir Siverek sınırlarını taşar 70'li yılların ortalarında Diyarbakır'da işini sürdürmeye başlar. Artık Diyarbakır'a ekmek üretmektedir. Xalê Hanifi dobra dobra konuşur fırında. Gözünü budaktan, sözünü cemaatten esirgemez bir ruh ve kişiliğe sahipti. Çocukları da onun gibi fırıncı idiler. 70'li yılların ikinci yarısından itibaren çocukları devrimci hareketlerde yer alırlar. Xalê Hanifi'yi de bu çalışmalarını içine çekmiş olacaklar ki 12 Eylül askeri darbesi ardında çocukları ile birlikte Xalê Hanifi'yi de alıp içeri atarlar. 32. Koğuşta. İşkenceler başlamıştır. Bir asker gardiyan yüzlerce insana emir vermekte, onlara istediği işkenceyi yapabilmektedir.

Bir gün Xalê Hanifi'yi bir gardiyan çağırır:

-Hişt, gel lan buraya, der gardiyan herkese dediği gibi.

Hanifi Miran döner bakar gardiyana. 20 yaşındaki bu çocuk nasıl olur da kendisine böyle seslenirdi, bunu içine sindiremez, o dobra dobra konuşan, hiçbir lafın altında kalmayan kişiliği tutar Xalê Hanifi'nin.

-Sen gel buraya oğlum, ben senin gibilerin nicesini kucığımda oynattım ulan, sen ne oluyorsun da bana böyle sesleniyorsun, ib...

Gardiyan çılgına döner. O ana kadar tutuklulardan böyle bir karşı çıkış görmeyen asker gardiyan, hemen dışarı koşarak takviye ister. Çok geçmeden gardiyanlar, blok çavuşları Esat Oktay ile birlikte içeri girerler. Blok çavuşu Mevlit, Xalê Hanifi'ye işkence yapmaya yeltenir. Yüzbaşıyı görünce durur. Esat doğru'dan doğruya Xalê Hanifi'ye;

-Moruk sen Türk askerine nasıl hakaret edersin?..

-Ne hakareti yüzbaşı, çocuk yaştaki bu asker bana lan derse ben de böyle derim, der tavrında direterek.

Yüzbaşı 70 yaşına gelmiş Xalê Hanifi'ye takılmaya devam eder.

-Oku bakalım moruk andımızı

Xalê Hanifi okur. Küçüklerimi korumak, büyüklerimi saymak satırına geldi ve bir satırı birkaç kez tekrar etti. Sonra "komutanım bir hap ver devam edeyim" dedi. Xalê Hanifi bu ortama dayanmak için diazem

denen teskin ilacı kullanmak zorunda kalmıştı. Hap vermediler. O da andımızı tamamlamadı. Esat da bir şey yapamadı. Çünkü Yzb. Esat bir şeyler yapsa Xalê Hanîfî'den tarihi bir cevap alacağını biliyordu. Bir defasında Esat kendini yeryüzündeki Allah diye böbürlenircesine tanıtınca ve “kurallara uymazsanız...” diye başlayan cümleler kurunca Siverekli Henîfî Miran “Yüzbaşı, deveden büyük fil var” demişti ona karşı. Dayağını yemişti ama bu söz Esat’a dayaktan daha fazla bir acı vermişti.

Rêxê Gayê Zer(Sarı Öküzün Boku) Mezhebi

1983 başları itibarıyla 5 Nolu Askeri cezaevinde dini vaazlar başlamıştı. Bu uygulama ile işkence ve baskı temelinde elde ettiklerini sandıkları korku ve sinmişliği dini bir rituel ile içselleştirmeyi amaçlıyorlardı. İşkence korkusu içinde dine sarılacak ve böylece amaçlarımızdan, insani ideallerimizden vazgeçecektik! Her hafta Çarşamba günü Diyarbakır müftülüğünden getirilen imamın vaazları hoparlörden veriliyordu. Bu vaazlar verilirken tutsaklar yerlerine oturuyordu. Böylelikle bir saatliğine de olsa ayakta durmaktan, koğuş içi eğitim yapmaktan kurtulmuş oluyorlardı. Bir koğuşta tutsaklar eğitim işkencesinden kurtulmak için namaz kılmaya başlarlar. Koğuş sorumlusu bu isteği gardiyana aktarır.

-Komutanım izin verirsiniz bundan sonra namaz kılmak istiyoruz.
Gardiyan;

-Tamam, oğlum idareye söyleyeyim oradan aldığım cevabı size söylerim.

Gardiyan idareye haber vermeye giderken kendi koğuşunun yola geldiğini, dine döndüğünü böylelikle her türlü yıkıcı ve bölücü düşünceden uzaklaştıklarını düşünüyordu. Bunun kendisine de faydası olacaktı. Koğuşun bu isteğine Ali Osman olumlu yanıt verdi. Bu izin üzerine koğuştaki tutsaklar eğitim saatinde koğuşun içinde yere battaniye serip oturuyor, namaz kılıyor gibi yapmaya başladılar. Koğuş sorumlusu imam rolünde ön sırada oturdu. Bir yandan da sürekli gardiyayı ve mazgal deliğini gözlüyordu. Kapı mazgalından veya duvar gözetleme deliğinden gardiyanın içeriği gözetlediğini anlayınca da tutsakların duyabileceği bir şekilde sesini yükselterek

-Ey cemaat, gardiyan gözetleme deliğinden gözetliyor. Hiç kimse istifini bozmasın ve namazını kılmaya devam etsin, dedikten sonra sesini gardiyanın duyabileceği kadar yükseltip “amin” diyerek devam etti.

Gardiyan namaz kıldığını görünce çekip gitti. Bir süre gezindikten

sonra tekrar gözetleme deliğine geldi. Tutsakları tekrar eski pozisyonunda otururken buldu. Ama namaz kıldıklarını belirten herhangi bir harekette bulunmuyorlardı. Bir süre daha izledi. Tutsakların davranışında bir değişiklik olmayınca bu işte bir iş var dedi. Aniden koğuş kapı mazgalını açarak koğuş sorumlusunu çağırdı.

-Ulan o.. çocuğu koğuş sorumlusu gel buraya!

Koğuş sorumlusu yaptıkları oyunun anlaşılabacağı korkusu içindeydi.

-Emret komutanım

-Sorumlu bu ne biçim namazdır lan, iki saat önce geldim baktım. Şimdi de bakıyorum sizin namazın bittiği yok, öylece otturuyunuz oğlum. Dua okumanız da duaya benzemiyor. O ne biçim dua okuma? Sizin mezhebiniz nedir? Hristiyan felan olmanız len.

Koğuş sorumlusu bir cevap verip bu işten sıyrılması gerekiyordu.

-Komutanım bizler Rêxê Gayê Zer(Sarı Öküzün Boku) Mezhebindeniz. Hristiyan değil, Müslüman'ız. Bizim mezhebimizin yeri islamda büyüktür.

Gardiyan başka bir alternatif bulamadığından inanmak durumunda kaldı.

-Oğlum ben böyle bir mezhebi hiç duymadım. Sakın beni kandırmaya kalkmayasınız ha, yakarım hepinizi. Gardiyanın şüphesi geçmemişti. Ama inanmış gibi göründü. Aradan birkaç gün geçtikten sonra yine bir namaz vakti gözetleme deliğinden baktı. Bu sefer tutsakların hepsini oturmuş vaziyette, sohbet ederek, bir şeyler atıştırtırken gördü. Kuşkusunun doğru çıktığını gören koğuş gardiyanı cezaevini tüm gardiyanlarını toplayarak koğuşa baskın düzenledi. Koğuş sorumlusu ve tüm koğuşu sabaha kadar işkenceden geçirdiler. Tüm koğuş günlerce acı içinde inledi.

Orak-Çekiç

Kolordu sahasındaki mahkeme salonu doluydu. Urfa grubunun tamamı gelmiş, tanıklar dinleniyordu. Hepimizin saçları sıfır numara tıraşlı, açlıktan ve yorgunluktan forsalar gibi bir deri bir kemik kalmıştık. Altta ütü yüzü görmemiş deforme ve geniş pantolonlarımızı kemer yerlerinden iplerle bağlayarak düşmesini engellerken, üstümüzdeki siyaha boyanmış kirli askeri montlarla 16. Yüzyılda esir pazarlarına getirilmiş kölelerden farksızdık. Oturduğumuz banklar kemiklerimizi acıtıyordu. Bu halimizle eller dizlerin üzerinde, bakışlar karşı duvarda bulunan Atatürk kellesine bakmak zorundaydı. Kaşınmak, sağa sola bakmak, yüzde, burunda ve kulak memesinde biriken terleri silmek cop darbesi ile kar-

şılaşmak anlamına geliyordu. Başımızda duran askerler Esat Oktay'ın sabah içtimasında sıkı bir şekilde tembih edilmişlerdi. Tutsaklar mahkemede öksürürken, kaşınırken bile ve birbirlerine bakışırken kaş göz işareti ile birbirlerine haber verebilir, birbirlerini örgütleyebilirlerdi! Tutsakların tüm hareketleri yasaklanmalıydı! Bu sebeple gardiyan daha ilk gelişte “lan bakın, sağa sola bakmak yok, kaşınmak yok, öksürmek, esnemek yok!” diye sıkı sıkı tehdit ediyordu bizleri. Mahkeme heyeti, yerini aldı, rutin yazıları yazdırdı. Bugün tanık dinleme günüydü. Tutsakların Ceyar adını taktığı duruşma hakimi Emrullah Kaya sanık Emin Yavuz'u çağırdı. Emin oturduğu yerden kalktı ve mikrofona geldi. Emrullah Kaya Emin hakkındaki iddiaları sıraladı:

-Bak Emin Yavuz hakkındaki iddialara göre sen Hilvan'da halk mahkemesi kurmuşsun ve insanları örgütün amaçları doğrultusunda yargılamışsın, TCK 125. maddesi gereği hakkında ölüm cezası isteniyor, ne diyorsun?

Emin, tüm bu iddiaları dinlerken sakindi. Ama cevabını vermek için de hazırlıklıydı:

-Bu suçlamaların hepsi polislin iddialarıdır, böyle bir iddiayı kabul etmiyorum, dedi.

Bunun üzerine duruşma hâkimi diğer sanık Veli Ağırağaç'ı çağırdı. Veli oturduğu yerden kalkıp mikrofona doğru geldi. Kısa boyluydu. Ak düşen saçlarına rağmen Emin'den daha dinç ve canlıydı. Boyu mikrofona yetişmeye zorlanıyordu. Duruşma hâkimi:

-Sanık Veli Ağırağaç, sen de Emin Yavuz gibi aynı suçlardan yargılanıyorsun. Bu konuda ne diyorsun, adam yalan mı söylüyor?

-Yalan söylüyor vallahi hâkim bey, böyle bir şey yoktur hepsi iftira-dır. Duruşma hâkimi salondaki askerlere dönerek “tanıkları getirin” işareti verdi. Çok geçmeden yeni tıraş olmuş, saçları taralı ve düzgün kıyafetli biri tanık yerine doğru gelerek, oradaki yerini aldı.

Duruşma hakimi Emrullah sordu:

-Sanık Emin Yavuz ve Veli Ağırağaç hakkında dosyada ifaden var. Halk mahkemesinde yargılandığını, para ve sürgün cezasına çarptırıldığını söylemişsin. Bu olay nasıl oldu bize anlat.

-Komutanım ben köy muhtarıyım. Bu Apocuların bölgemizde hareketleri başlayınca ben bunlara karşı çıktım. Devletin yanında yer aldım. Bu nedenle de onların düşmanlığını kazandım. Beni yok etmek istiyorlardı. Mesela şu gördüğünüz Emin Hilvan'da taşçılık yapar. Veli de Irgatlık yaparak geçi-

nirdi. Ama Apocular gelince bunlar Apocuların memurları oldular.

Duruşma hâkimi:

-Bize bunları anlatma seni nasıl halk mahkemesinde yargıladılar onu anlat.

-Komutanım, işte bunlar beni yargılayıp elli bin lira para cezasına çarptırdılar, üstelik de Hilvan'ı terk etmemi istediler.

-Tamam muhtar, seni götürdükleri yerin halk mahkemesi olduğunu nasıl anladın?

-Komutanım ben her günkü gibi kahvehaneye gitmiştim. Şu Emin Yavuz'un babası, zor xellê gelip beni kahvehaneden çağırırdı. Senin mahkemen var dedi. Tabi bunlar 12 Eylül öncesi Hilvan'da devlet kurmuşlardı. Hilvan'da her şey onların elindeydi. Ben de kalktım gittim. Çok korkuyordum. Ama yine de gitmek zorundaydım. Beni bir eve götürdüler. Evin önünde silahlı nöbetçiler vardı. Beni bu evin içine soktular sonra ceza verdiler. Tehdit ettiler, öldürürüz dediler.

Duruşma başkanı hala istediği ifadeyi alamamıştı.

-Bana bak muhtar, o yerin halk mahkemesi olduğunu nasıl anladın, asıl onu anlat.

-Evet ben de onu anlatıyorum komutanım, işte bu zor xellê'nin oğlu Emin o evde bir masanın başında oturmuştu, aynen sizin gibi. Üzerinde kırmızı bir cübbe giymiş, eline de bir çekiç almıştı. Bu çekiçi bazen havaya kaldırıyordu. Veli de onun yanına oturmuştu, elinde orağa benzeyen bir şey vardı. Onun da üzerinde kırmızı bir cübbe vardı ve elindeki orağı bana doğru sallayarak 'Seni öldüreceğim' diyordu. Böylece ben orak ve çekici yan yana görünce halk mahkemesinde olduğumu anladım.

Emrullah'ın aradığı şey iddianamede sıklıkla vurgulanan örgütün halk mahkemesi kurduğu ve böylece devlet içinde devlet kurulduğunun ispatı olacaktı. O zaman da her türlü ağır cezayı vermek için ellerinde bir delil olacaktı.

12 Eylül hukuku böyle işliyordu işte.

Puç Oldum

12 Eylül yargılamaları tutukluları mahkum etmeye, her ne olursa olsun onları ağır cezalarla cezalandırmaya göre programlanmıştı. Sorgu süreçlerinde gözaltına alınanlar hakkında soyut, yalan ve amaçlı ifadeler hazırlanırdı. Bu yolla dosyalar kabartılırdı. Bu dosyalar içinde çoklukla sanıkların haberi dahi olmadığı olaylar, eylemler yer alırdı. Bunlardan

biri de Hilvan grubunda yargılanan Cemil Tüysüz'ün dosyasıdır. Cemil Tüysüz yargılananlar içinde en yaşlı olanlardan biriydi. Duruşma hakimi Ceyar lakaplı Emrullah Kaya ifadesini almak üzere Xalê Cemil'i çağırır. Xalê Cemil 125. maddeyi ihlalden idamla yargılanır. Emrullah kimlik tespitinden sonra Cemil Tüysüz'ün yargılandığı 'suç'ları sıralar:

-Sen ... kişinin öldürülmesi eylemine katılmışsın. Bunu da emniyette kabul etmişsin. Ayrıca ... adlı kişilerin kaçırılıp fidye istenmesi olayına da katılmışsın. Ne diyorsun?

Cemil Tüysüz can kulağı ile Ceyar'ı dinlemesine rağmen hiç bir şey anlamamıştı.

-Komutanım sen ne dedin, ben hêç bişey anlamadım. Duruşma hakimi iddiaları tekrar sıraladı ve sordu:

-Bunları sen yapmışsın ve emniyette ve sorguda da kabul etmişsin, ne diyorsun?

-Vellahi komutanım puç oldum.

Xalê Cemil bu iddialar karşısında şok olmuş “felç oldum” anlamında Kürtçe “puç oldum” demişti.

G -9 Silahlı

Cenaze arabasından indirilen tutsaklar duruşma salonuna alındı. Arabadan salona kadar sıralanan askerlerin arasından geçirilen tutsaklar tekme ve cop darbelerine maruz kalıyor, kimi de yerlere yuvarlanıyordu. Eller kelepçeli olduğundan savunmasız yere düşen kimi tutsakların başı gözü kan içinde kalıyordu. Duruşma salonunda asker gardiyanın uyarıları, tehditleri bir bir sıralanıyordu: “Başını Eğ”, “Başını kaldırma lan! Başını kaldıranın anasını s...” diyen sesler ile kafalara inen cop darbelerinin çıkardığı sesler birbirine karışıyordu.

Alnında biriken teri silmek isteyenlere, kendini kaşımak suretiyle hareket edenlere de “Gözlerinizi yazıdan kaydırmak yok lan, heykel gibi dik duracaksınız ve kıpırdamayacaksınız” diyerek müdahalede bulunuyordu eli coplu Kenan Evren'in askerleri. Koço, uzun boylu zayıf bir tutsaktı. Cezaevindeki seslenişlerde Gerger derdik biz ona. O günkü duruşmada sıra ona gelmiş, onunla ilgili tanıklar dinlenecekti. Belki de bunu bildiğinden biraz heyecanlı idi. Her tutsak duruşmalara geldiğinde kafasında bir ifade şablonu hazırlardı. Ama en olmadık durumlara karşı da her zaman hazırlıklı olmak gerekirdi. Zaten bu sıkıyönetim mahkemeleri

ceza vermek için bahane arıyor, en ufak bir ifadeyi veya delili sanıkların aleyhine kullanarak cezayı bastırıyordu. Nihayet kapı açıldı, mahkeme heyeti salona girdi. Gardiyanlar “kalkın ayağa lan!” emrini verince, tutsaklar ayağa kalktı. Mahkeme heyeti yerini alınca, gardiyanın otur komutu ile tutsaklar tekrar yerlerine oturdu. Duruşma tutanaklarını yazan sekreter kız da gelmiş daktilonun başındaki yerini almıştı. Emrullah, önündeki dosyaları karıştırdı. Masadaki mikrofonu düzelitti. Elleriyle gözlüğünü yukarı kaldırdıktan sonra, ağzını mikrofona yaklaştırdı. Sonra da Koço’yu çağırды. Koço, ismini duyunca hızla yerinden kalktı mikrofona geldi. Mikrofonu kendi boyuna göre ayarlamaya çalıştı. Başaramayınca vazgeçti. Mecburen Ceyar lakaplı duruşma başkanı Emrullah’ın sorularına mikrofona doğru eğilerek cevap verecekti.

Emrullah önündeki dosyadan ilgili yerleri okumaya başladı. Okuma bitince;

-Hakkındaki iddiaları dinledin. Ne diyorsun?

-Bu olaylar hepsi uydurma olaylardır. Tek bir olayın dışında, iddia-namedeki olayların hiç birine katılmadım. Yalnızca tek bir olaya, yani Bahçecik çatışmasına katıldım, dedi.

Duruşma hakimi hiç olmazsa bir olaya katıldığını kabul etmesini bile önemli buldu. Çünkü o ana kadar ifadesini aldığı tüm sanıklar her şeyi inkar etmişlerdi. Araya girerek:

-Hangi olaya katıldın, nasıl katıldın ve elinde hangi silah vardı?

Koço, olayı anlatmaya başladı. O anlatırken Ceyar dikkatle dinliyor, kafasında birine daha idam cezası verebileceğinin hesabını kuruyordu. Nasılsa bir sanık on olaydan da ceza alsa idamdı, bir olaydan da. Koço’yu da idam cezası vereceği listeye ekledi. Aniden Koço’nun bir sözünden dolayı araya girdi:

-Dur bakalım, burada olayda hangi silahı kullandın, bir daha tekrar eder misin? diye sordu.

Koço, “G -9 silahı” diye tekrarladı.

Hakim yanındaki hakim arkadaşları ile fısıldaştı. Sonra Koço’ya:

-Bana bak, ben orduda binbaşı rütbesiyle görev yapıyorum. G serisinden olan silahların tümünü bilirim. Şimdiye kadar G serisinden G-9 diye bir silah üretilmedi. Eğer böyle bir silah varsa tarif et bakalım.

Koço, kendinden emin ve ciddi bir şekilde anlatmaya başladı.

-G-9 diye bir silah vardır. Ben kendim kullandığım silahı bilmez

miyim? Uzunca bir silahtır. Mermileri de 3 kilo ağırlığında. 50 santimetre uzunluğundadır. Tek bir kişinin bu silahı taşınması mümkün değildir. İki kişi, ya da katır sırtında taşınır, diyerek konuşmasını uzattı. Duruşma hâkimi Ceyar kuşkuya kapılmıştı. Nato da bu silah olmayınca acaba Rus malı olmasın mı diye sordu Koço'ya.

Koço amacına ulaşmıştı.

-Olabilir, dedi, zaten silahın üzerinde kırmızı bir yıldız vardı.

PKK'yi daha çok sevi

5 Nolu'nun acı işkenceli gün ve gecelerinde yaşamlarını geçiren fedakar, cesaretli, inançlı inanlar da çoktu. Bu insanlar içinde bulundukları zor koşullara aldırmandan ve bu zor koşulların bir gün gerilerde kalacağına inanan insanlardı bunlar. Belki okumamışlardı, hatta okuma yazmaları bile yoktu. Çok teori yapmadan işin özünü doğrudan doğruya ortaya koyan, koyabilen arkadaşlarımızdı bunlar.

Keşe bunlardan biriydi. Çok az Türkçe biliyor, bildiklerini de zorlukla telaffuz edebiliyordu. Konuşurken yanakları kızarıyor, tombul yanakları şişkin bir hal alıyordu. Bu da onu sevimli ve sempatik kılmaya yeterli oluyordu. Böyle olsa da 12 eylül yargılamalarında ifade vermek zorundaydı. Bu hem kendini, hem de inandığı düşünceleri ifade etmek bakımından önemliydi. İşkencelere rağmen düşüncesini dile getirmekten çekinmezdi.

Duruşma hakim Emrullah Keşe'ye sorar:

-Hakkındaki iddialara ne diyorsun?

-Ben belirtilen olaylara katılmadım. Ama düşüncelere katılıyorum. Ben de bir sempatizan olarak herkesin savunmalara katılıyorum.

Duruşma hakimi anlamamıştı.

-Neye katılıyorsun, kimin görüşlerine katılıyordun?

-Arkadaşların, dün, obur gün Kemal ve Xeyri arkadaşların yaptıkları savunmaya katılıyorum, dedi.

Cezaevine döndükten sonra göreceği işkencelere rağmen düşüncesini böyle büyük cesaretle dile getiren biriydi.

İlerleyen duruşmaların birinde de duruşma hakimi Emrullah, Keşe'yi zor durumda bırakmak ve küçük düşürmek için zorlayıcı sorular sorarak onu sıkıştırmak istiyordu.

-İfadende PKK'yi sevdiğini söyledin ama niçin sevdiğini, nasıl sevdiğini söylemedin, diye sordu. Keşe içinden geldiği gibi cevap verdi.

-Ben PKK'yi seviyor, PKK hoştur ondan...

-Tamam PKK'yi sevdiğini anladım ama neden sevdiğini anlat bize

-Ben PKK'yi Kürdistan'ı kurmaya çalıştığı için seviyor. Bir de ağalara başkaldırdığı için seviyor. Çünkü şimdiye kadar kimse Siverek'te ağalara karşı, Mehmed ağaya karşı gelmedi. PKK'den başka. Onun için ben de PKK'yi seviyor.

Emrullah işi sulandırmaya çalıştı. Okuma yazması olmayan, Türkçesi iyi olmayan birinden bu sözleri duyması onu oldukça sıkımsı. Bu sebeple Keşe'ye yanlış yaptırmaya çalışıyordu:

-Şimdi sana bir şey daha soracağım. Ne gibi seviyorsun? Yani insan bir kadını sever, bir evi sever, elmayı, karpuzu sever; bunun gibi mi seviyorsun? Mesela ben karpuzu, domatesi severim.

Keşe;

-Ben de, bu dediklerini severim ama PKK'yi daha çok sevi... Çünkü Kürdistanı kurmak istiyor diye sevi...

Kolombo İsmet

Gardiyan ve blok çavuşu duruşmaya çıkanlardan gözüne kestirdiklerine ajanlık teklif ederlerdi. İçeride ne olup bittiğinden bu antenleri vasıtası ile haberdar olmayı hedefliyorlardı. Bir de düşürmenin en önemli yolu böyle ufak adımlarla başlıyordu. Eğer kişi zayıflık gösterir, “evet” derse artık gerisi çorap söküğü gibi gelirdi.

Kolombo İsmet PKK Birecik grubunda yargılanıyordu. Gardiyanların içeriden haber alamadıkları bir günde mahkemeye çağrıldı. Onu merdiven altına çektiler. Blok çavuşu ona antenlik yapmayı teklif etti. İçeride olup biteni anlatırsa yüzbaşı onu çok daha çabuk tahliye ederdi. Bunun örneklerini de sıraladılar Kolombo İsmet'e. Kolombo manzarayı çakmıştı. Bunun adı ihbarcılıktı. İhbarcılık da bir sınır şehri olan ve halkının önemli bir bölümünün kaçakçılıkla geçindiği Birecik te ihanet anlamına gelirdi. Muhbircilik burada en kötü bir iş olarak görülür ve lanetlenirdi. Muhbircilik yapan kişi ve aileleri sevilmez, toplum tarafından dışlanırdı. Kolombo böyle görmüştü. Şimdi merdiven altında, elleri coplu gardiyanlar kendisinden muhbir olmasını istiyordu. Bunu asla kabul edemezdi. Gardiyan ve blok çavuşu biraz daha uğraştı. Ama Kolombo kabul etmedi. Oracıkta coplarla düştüler Kolombonun üstüne. Ama mahkemecileri çağırdıklarından fazla tutamadılar, tehditlerle sa-

lona çıkarıp mahkemecilerin arasına koydular.

Kolombo dayaktan ucuz kurtulduğunu düşündü. Ama muhbirliği kabul etmediği için de gurur duydu. Mahkeme dönüşü başına getirileceklerin kaygısına kapıldı. Uzun ve yorucu bir yolculuktan sonra mahkeme salonuna geldi. Derin bir nefes aldı. Duruşma hakimi seslendi:

-Gel bakalım İsmet, mikrofona. Kolombo İsmet sanık bölümüne gitti. Esas duruşta durup kısa künyesini okudu, ardından da “emret komutanım” dedi.

Duruşma hakimi İsmet’in kimlik tespitini yaptı. Savcının hazırladığı iddianameden bazı bölümler okudu:

-İsmet hakkındaki iddiaları dinledin, bu suçlamalarla ilgili ne diyorsun, bu olayları yaptın mı, yapmadın mı?

-Yapmadım komutanım, deyince hakim sorgu ifadesini okudu:

-Bak oğlum sen poliste “yaptım, ettim” demişsin. Sen bu ifadeyi vermezsen polisler kendi kafalarından bu ifadeyi yazmazlar buraya. Bu ifadeyi, sen verdin mi vermedin mi?

Kolombo o ifadenin hangi şartlarda alındığını anımsadı. Anlatmak istedi. Ama utandı, çekindi. Alnında boncuk boncuk ter birikti. Kalabalıktan, hakimın önünde oturan bayan sekreterden utandı. Öte yandan kendini savunmak zorundaydı da. Bu sebeple o ifadelerin kaynağını anlatmaya çalıştı. Duruşma hakimine bayan sekreteri işaret ettikten sonra, eli ile kendi cinsel organını işaret ederek başladı anlatmaya:

-Komutanım, ayıptır söylemesi, burada bacımız var, ismini burada ağzıma almak istemiyorum. Sende de var, bende de var, işte ona cereyan verdiler...

Duruşmaya gönderilen tanıklar

12 Eylül mahkemeleri düzmece mahkemelerdi. Kararlarını, uydurulmuş tanıkların yönlendirilmiş ifadelere dayandırmak durumunda kalırdı. Bunlardan dört örnek şudur:

1) Duruşma hakimi tanığa sorar:

-Sanığın dediklerini duydun. Bize daha önce verdiğin dilekçede 90 kişinin ismini vermişsin. Bu isimleri burada söyleyebilir misin?

-Tabi hâkim bey, dedikten sonra, isimleri sıralamaya başladı. On tane isim sıraladı ve sonra durdu. Birkaç kez kendini zorladı. Ama bir türlü ondan fazlasını sıralayamadı. Bunun üzerine duruşma hâkimi:

-Dilekçede yazılı olan isimlerin hepsi burada var mıydı?

-Evet, vardı komutanım!

-Hem vardı diyorsun hem de isimlerini söyleyemiyorsun. Bu ne iş, anlayamadım! Deyince, tanık duruşma hâkimine bakıp, başını sağa-sola salladıktan sonra:

-Komutanım, vallahi biliyordum ama burada unuttum.

-Peki, bana iyice bak, ben de o zaman orada var mıydım?

-Evet, hâkim bey Allah bilir sen de vardı! der.

2) Bir örnek de Siverek Hilvan grubunda yaşanır.

Tanık öldürülen yakını için tanıklık yapmaktadır. Ama tanığın akli dengesi yerinde değil. Bu da 12 Eylül mahkemeleri için önemli değildi. Tanığın ağzından çıkacak kelimeler kararlarına gerekçe olacağından önemliydi. Duruşma hâkim Emrullah tanığa sorar:

-Eve gelen, maktulu dışarı çağıran kaç kişiydi?

Tanık “altı kişi” der, başka bir şey demeden.

-Peki, maktula ateş eden kaç kişiydi?

Tanık yine “altı kişi” der.

Böyle her soruya “altı kişi” diye cevap vermesi Emrullah’ı da kuşkulandırmıştı. İnandırıcı gelmemiş olacaktı ki kendi aralarında konuşuktan sonra, tanığa dönerek:

-Bak bakalım biz burada oturanlar kaç kişiyiz.

Yargı kürsüsünde oturanlar bir askeri savcı, üç de hakim toplam dört kişi vardı.

Tanık duruşunu ve mimiklerini değiştirmeden yanıt verdi.

-Altı kişi, dedi.

3) Mustafa ağa diye biri gelir duruşmaya. Her tanığa adet yerini bulsun diye de yemin okuturlardı. Duruşma hakimi kimlik tespiti yaptıktan sonra yemine geçti:

-Gördüğünü, bildiğini hiçbir tesir altında kalmadan doğruyu, sadece doğruyu söyleyeceğine namusum ve şerefim üzerine yemin ediyor musun?

Tanık da usulen “ederim” der.

Mustafa ağa salonda bulunan 200’ü aşkın tutsağın içine girdi. Yakından baktı, birilerini uzaktan gözüne kestirdi. Ya da tanır gibi, teşhis eder gibi yaptı. Ama aslında kimseye baktığı yoktu. İlk gözüne kestirdiği birini olduğu yerde “aha bir bu komutanım” dedi aniden. Hakim dikkatle gösterilen tutukluya baktı. Şaşırdı. Gösterilen kişi o olayın sanığı değildi. Hakim uyarmak amacıyla Mustafa ağa’yı ikaz etti. Dikkatle bak-

masını söyledi. Ama tanık hakimın ikazını anlamadan ikinci kişiyi de gösterdi. “Diğeri de budur komutanım, ben bunları tanırım, bunlar hepsi çocuklukta, büyüdüler başımıza apocu kesildiler, bize silah doğrulttular” dedi. Kendinden gayet emin bir şekilde tanık sandalyesine geçip oturdu. Hakim Mustafa Ağa’ya tekrar sordu:

-Mustafa bey, bu teşhis ettiğin sanıkların sana ateş edenler olduğuna emin misin? Bir daha dikkatle bak.

Mustafa ağa teşhisinden vazgeçmedi. Artık hâkimin yapacağı bir şeyi kalmamıştı. Teşhis edilen sanıkları ayağa kaldırdı, isimlerini öğrenip tutanağa yazdırdı. Bu durumu gören Mustafa ağa yanlış tespit yaptığını anlamış, yüzü kızarmıştı. Duruşma hâkimi:

-Mustafa Bey, sen ateş edenleri tanıdığını söyledin ama burada yaptığın teşhiste sanıkları tanıyamadın. Başka sanıkları gösterdin, dedi.

Ardından bu olayda yargılanan sanıkların ismini okuyup ayağa kaldırdı.

-İşte seni vuran sanıklar bunlar. Fakat sen bu sanıkları teşhis edemedin, dedi kızgınlıkla Mustafa ağa şaşkıncı:

-Vallahi hakim bey dün iki memur bey geldi yanıma. Bana iki resim gösterdiler. İyice bakmamı ve bunları mahkemede teşhis etmemi istediler. Beni sıkı sıkıya tembih ettiler ve iki sanığın fotoğraflarını yanıma bıraktılar, iyi tanımam için. Fakat duruşma salonuna girince çok heyecanlandım. Herkes değişmiş. Kimseyi tanıyamadım. Rastgele iki kişiyi gösterdim...

4) Tanıkların dinlendiği bir duruşma günü Viranşehir grubuna bir tanık çağırılmıştı. Hakim kendisine sanığı teşhis etmek için tutukluların arasında gezmesini söyledi. Tanık da büyük bir dikkatle tutuklulara tek tek baktı. Bu arada hakim sanığı teşhis etmek için tanığa ipucu veriyor, ön sıraya iyi bakmasını söylüyordu. Ama buna rağmen tanık aradığı sanığı bulamadan kendisine ayrılan yere geri döndü. Ve duruşma hakimine hitaben konuşmaya başladı:

-Valla hakim beg, M. Keleşoğlu bunların arasında yoktur, dedi.

M. Keleşoğlu adlı sanığın o günkü duruşmada olduğunu bilen hakim sanığa seslenerek ayağa kalkmasını istedi. Sanık M. Keleşoğlu bulunduğu yerden kalkınca Hakim:

-Bak senin deminden beri aradığın M. Keleşoğlu budur.

Tanık yerinden kalkıp Keleşoğlu’nu yakından incelemeye başladı. Bir yandan da hakime hitaben konuşmasına devam ediyordu.

-Ben vicdanımı atamam hakim beg, Allah seni inandırсын ki bu M.

Keleşoğlu değil. Ona hiç benzemiyor.

Hakim kızgınlıkla küpürdü:

-Nasıl tanımıyorsun, deminden beri adını söyleyip duruyorum hala bu değil diyorsun.

Korkudan paniğe kapılan tanık ne diyeceğini bilemeden ağzına ilk gelen cümleleri söyledi.

-Ama hakim bey onun kuyruğu vardı bunun ki ise yok, dedi aniden. Artık hakim patladı.

-Oğlum insanın kuyruğu olur mu, hayvanların kuyruğu olur, dedi. Tanık panikten yanlış söylediğini anladı

-Vallahi hakim beg sen bağırdın ben de korkudan ne diyeceğimi şaşırdım. Bıyığı vardı diyeceğime, kuyruğu vardı dedim, diyerek hatasını düzeltti.

5 Nolu'yu Yazmak! veya son söz

Yazarken ateşe dokunur gibi oldum. Ellerim değil yüreğim, bilincim yandı. Kimse görmeden, gözümünden gizli gizli yaşlar döküldü. 5 Nolu'yu yazmak, yazabilmek ne zor bir işkence tanırım dedim bazen. Şimdi ben bu 250 sayfalık kitapta o devasa meydanı mı anlattım? İşkenceleri ile, kurt köpekleri ile, iradi ve bedeni direnişi ile bir er meydanı, bir insanlık meydanı olan 5 Nolu'yu mu yazdım? Hayır! Olamaz! Ben sadece zihnimde yer etmiş fotoğraf karelerini dökmeye çalıştım kelimelere.

Asla 5 Nolu'yu yazdığımı iddia edemem.

Binlerce zamandan bir zamanı, onlarca köşesinden bir köşesini, işkence mahzenlerinden bir tanesini, örneğin ya bir merdiven altını, ya da banyosunun dip köşesini veya bir görüş gününü anlattım sayın. Co denen resmi köpeğe karşı esas duruşa geçiş anının fotoğrafı da olabilir bu anlattıklarım, makata sokulan yağlı, kanlı bir cop da...

Ben bu kitapta böyle bir anı, böyle bir 'quncik'ı verebildiysem ne mutlu bana.

5 Nolu'yu anlatan Kürtçe-Türkçe veya bir çok dilde romanlar çıkıncaya kadar bu kitaptaki belgesel anılarda 5 Nolu'yu insanlığın gündeminde bir nebze de olsa tutarsam ne mutlu bana.

Çünkü 5 Nolu, Yaşar Kemal'in Çukurovası kadar, Şolohov'un Kolhoz ve Solhoları kadar, Tolstoy'un Anna Karenina'sı kadar, Dostoyewski'nin Raskolnikov'u kadar derin duygularıyla, derin trajedisiyle, insanlığın beş bin yıllık onurunu çıldırtan işkencesiyle ve yine insanlığa tarih yazdıran görkemli iradi ve ideolojik, bedeni ve politik direnişleriyle derin bir kaynaktır bizler için, insanlık için.

Çünkü 5 Nolu'da Kürt halkının benliği ve kişiliği, vicdanı ve aklı, sevinci ve kederi, dramı ve trajedisi, ruhu ve ruhsuzluğu, şeytanı ve meleği

iç içe, yan yanaydılar. Çünkü orada, tutsakların şahsında Kürt halkının kimliği ve kişiliği, yaşayan ve çürüyen özelliği test edilmiştir.

Ve bu testten, bu tarihi sınavdan Kürt halkı direnen, zaferi ve başarıyı hedefleyen, modern çağın Kürdü olmayı hak eden yanı ile başarıyı sağlayarak çıkmıştır.

Ve Kürt halkı bu tarih sahnesine çıkışı ancak ve ancak roman ile, edebiyatın o zengin anlatım olanakları ile ele alınabilir.

İnanıyorum ki, Kürt halkı kendi dili ile, Kürtçenin o güzel tınısı ile kendi Tolstoylarını, kendi Şekspirlerini ve kendi Gogollerini, 5 Nolu'da gerçekleşen trajediyi çözümleyerek yaratacaktır.

Ne mutlu Tarihin Şen Çocuklarına

Bu Kitap İçin Son Söz

12 Eylül sonrası Türkiye'nin her tarafında işkence vardı. Bu işkence merkezlerinde üç tanesi öne çıkar. Diyarbakır, Mamak ve Metris askeri cezaevleri. Ama Diyarbakır cezaevinde bir halkı ezmek, onun ulusal, insani, kültürel özellikleri bir bütün olarak hedef alındığından tüm bu cezaevlerinden ayrıliyordu. Diyarbakır cezaevindeki uygulamalar ancak bir toplama kampı, eskilerin deyimi ile temerküz kampı olara ele alınabilirdi. Biz de bu kitapta bu benzerlikleri göstermeye çalıştık.

Ve burada uygulananlar, Hitlerin toplama kamplarındaki gibi insanlığa uygulanan suçlar kapsamındadır. Konunun uzmanları, bir yerde insanlığa karşı suçun var olup olmadığının kriterlerini ana başlıkları ile şöyle sıralarlar:

- 1 - Uygulanan işkencelerle belli bir siyasi hedef gütmek.
- 2 - Silahsız ve sivil insanlara işkence uygulamak.
- 3 - Devletin kamu ve özel birimlerinin özel önem taşıyan kaynaklarını kullanmak.
- 4 - Devletin sivil ve askeri makamlarının işin içinde olması
- 5 - İhlalin geniş ve yaygın olarak gerçekleştirilmesi.
- 6 - Hedef alınan kişilerin sayıca çokluğu ve işkencenin tekrar etmesi.
- 7 - Organizeli bir şekilde hareket edilmesi.
- 8 - İnfaz rejiminde iradi varlık gösterilmesi.
- 9 - Devlet veya teşkilatın işkenceyi etkin uygulaması ve teşvik etmesi.

Bir halka, bir etnik yapıya, bir inanç grubuna veya sosyal-siyasal bir gruba belli bir zaman içinde uygulanan baskı ve işkenceler bu kriterlere

uyuyorsa orada insanlığa ve medeniyete karşı suç işlenmiş oluyor.

İnsanlığa karşı suç olayında, Nurnberg kriterlerine göre de, zaman aşımı yoktur.

Bu kitabın sınırlı olanakları içinde dile gelen Diyarbakır 5 Nolu Askeri Cezaevindeki işkence uygulamalarında insanlığa karşı suç kavramı kriterlerinin tümü de vardır. Sistemli, yaygın, belli bir hedefi olan bu politikalarla bir halk hedeflenmiştir. Kürtlerin tümü 12 Eylül askeri faşist darbesi döneminde devletin tüm olanakları ile maddi ve manevi hazırlığı ile bu işkence sisteminden geçmiştir.

O halde 12 Eylül askeri darbesinin 30. yılında, Diyarbakır 5 Nolu Askeri Cezaevi gerçeklerinin günyüzüne çıkarılması ve adaletin sağlanması acil bir talep durumundadır. Darbenin 30. yılında bu çözüm talepleri çok yaygın bir şekilde kamuoyu gündemine gelmektedir. Ama bu çözüm talepleri ve adalet arayışı Kürtlerin varlık ve özgürlük arayışından ve Türkiye'nin gerçek demokrasi arayışından da ayrı ele alınamaz.

5 Nolu Cezaevindeki uygulamalar özünde Türkiye devlet sisteminin karakutusudur. 1915'te Ermeni katliamı ile başlayan süreçte bu karakutu zulmü, baskıyı ve insanlığa karşı suçu kaydetmeye başlamıştır. 1925 Şeyh Sait hareketinin bastırılmasında uygulanan insanlık dışı katliamlar, 1938'de Dersime yapılan operasyon esnasında uygulanan vahşet bu karakutunun önemli düğümleri oluyor. Bu düğümler çözülmediğinden 33 kurşun olayı yaşandı, 49'lar olayı yaşandı ve 71 askeri cuntası terör estirdi.

Zor ve baskı ile yönetmeye, hükmetmeye ve iktidar olmaya alışmış bir grup askeri ve sivil bürokrasi 12 Eylül'e giderken arka plandaki işte bu zemine dayanıyordu.

Ama şimdi durum farklı.

Bu kara kutu 5 Nolu askeri cezaevindeki uygulamalarla ciddi bir şekilde açıldı. 5 Nolu'da yaşananların çözülmesi, gerçeklerle yüz yüze gelinmesi devletin geçmişe dönük tüm karanlık düğümlerinin çözülüşünü de kendisi ile birlikte getirecektir. Aynı şekilde 12 Eylülden sonra gerçekleşen 90'lı yıllarda yaşanan faili meçhullerin, köy boşaltmaların, Sivas katliamı ve daha onlarca, yüzlerce karanlık ve kontra provokasyonların, devlet içi infazların açığa çıkarılmasını getirecektir, buna inanıyorum.

Bu sebeple Diyarbakır 5 Nolu Askeri Cezaevinin gerçeklerinin açığa çıkması ve adaletin sağlanması için güncel ve tarihsel çözüm talepleri şunlar olmalıdır:

1- 5 Nolu cezaevi İnsan Hakları hafıza müzesi olmalıdır. Cezaevi yapısı 1982 yılındaki şekli ile korunmalıdır.

2- Resmi bir Adalet komisyonu kurulup Arjantin, Şili, Güney Afrika örneklerinde olduğu gibi bu komisyon en geniş yetki ile donanıp, bilgi ve belgelere ulaşmalıdır. Bu bilgi ve belgeler ışığında Cuntacılar ile üstten alta emir komuta içinde işkenceleri uygulayanların tümü yargılanmalıdır.

3- 5 Nolu cezaevinden geçen tüm tutukluların yargılama sonuçları yok sayılmalı ve aklanmalı. Maddi ve manevi anlamda tazmin edilmelidir.

4- Tüm bu insanlık suçunun kaynağı olan Kürt sorununun, Türkiye'nin gerçek bir demokrasi temelinde, demokratik anayasa ile çözüme kavuşturulmalıdır.

12 Eylül'ün Resmi Bilançosu

Eylül generallerinin başta Kürtler ve devrimciler olmak üzere tüm Türkiye halklarına ve emekçilerine karşı uyguladığı politikalar; Pinochet'in Şili halkına uyguladıklarından, Jorge Videla'nın Arjantin halkına yaptıklarından farklı değildir. Aynı kapitalist modernitenin askeri generalleriydiler ve birbirine yakın tarihlerde, tıpkı bir domino gibi peşpeşe askeri darbe yaparak yönetimi ele geçirmişlerdi.

İzledikleri yöntemler de aynıydı. İz bırakmadan yok etmek, belge bırakmadan işkence etmek... Tüm bu uygulamalarının yanı sıra resmi ve kayıtlı sonuçlar da vermekten kendilerini alamıyorlardı. İşte 12 Eylül Askeri darbesinin resmi kayıtlara geçmiş sonuçları şöyle:

- TBMM kapatıldı, anayasa ortadan kaldırıldı, siyasi partilerin kapısına kilit vuruldu ve mallarına el konuldu.

- 650 bin kişi gözaltına alındı.
- 1 milyon 683 bin kişi fişlendi.
- Açılan 210 bin davada 230 bin kişi yargılandı.
- 71 bin kişi TCK'nin 141, 142 ve 163. maddelerinden yargılandı.
- 98 bin 404 kişi "örgüt üyesi olmak" suçundan yargılandı.
- 7 bin kişi için idam cezası istendi.
- 517 kişiye idam cezası verildi.
- Haklarında idam cezası verilenlerden 50'si asıldı.
- İdamları istenen 259 kişinin dosyası Meclis'e gönderildi.
- 300 kişi kuşkuyla bir şekilde öldü.
- 171 kişinin "işkenceden öldüğü" belgelendi.

- Cezaevlerinde toplam 299 kişi yaşamını yitirdi.
- 14 kişi açlık grevinde öldü.
- 16 kişi “kaçarken” vuruldu.
- 95 kişi “çatışmada” öldü.
- 73 kişiye “doğal ölüm raporu” verildi.
- 43 kişinin “intihar ettiği” bildirildi.
- 388 bin kişiye pasaport verilmedi.
- 30 bin kişi “sakıncalı” olduğu için işten atıldı.
- 14 bin kişi yurttaşlıktan çıkarıldı.
- 30 bin kişi “siyasi mülteci” olarak yurtdışına gitti.
- 937 film “sakıncalı” bulunduğu için yasaklandı.
- 23 bin 677 derneğin faaliyeti durduruldu.
- 3 bin 854 öğretmen, üniversitede görevli 120 öğretim üyesi ve 47 hâkimin işine son verildi.
- 400 gazeteci için toplam 4 bin yıl hapis cezası istendi.
- Gazetecilere 3 bin 315 yıl 6 ay hapis cezası verildi.
- 300 gazeteci saldırıya uğradı.
- 3 gazeteci öldürüldü.

12 Eylül’ün resmi bilançosu bu. Devletin resmi görüşü gibi bu bilanço kayıtlıdır her tarafta.

Oysa biz yaşayanlar olarak biliyoruz ki gerçekler daha derindir ve daha vahimdir. Kürt bölgesi hiçbir zaman devletin resmi kayıtlarına girmemiş ki oraya dair bir bilançosu olsun. Kürt coğrafyasında yaşananlar için ayrıca sorular sormak lazım resmi devlete:

- Kaç kişi 168. maddeden yargılandı? Kaç kişi 125. maddeden yargılandı ve idam cezası aldı?
- Kaç kişi köy ve kasabalarda, işkencehanelerde katledildi?
- Kaç köy meydanında işkence tezgahları kuruldu ve insan onurunu zedeleyen hangi uygulamalar yapıldı?
- İnsanlardan ne kadar silah toplandı?
- Kaç kişi sadece Kürtçe konuştuğu için işkence gördü ve ceza aldı?
- Dil yasağı ne zaman kanunlarda yer aldı?
- Kaç kişi Kürt elbiseleri giydiği için çarşı ortasında aşağılandı ve işkencehanelere alındı?

Saygıyla, Minnetle Anıyoruz...

21 Mart 1982

Mazlum Doğan: PKK Merkez Komite üyesi. Karakoçan doğumlu. 21 Mart 1982'de baskı ve işkence politikalarını protesto ederek hücrelerinde kendi yaşamına son verdi.

Dörtler

Ferhat Kurtay: Mardin'li, PKK kadrosu. Cezaevindeki işkenceleri ve ihanet ettirme politikalarını protesto etmek amacıyla 33. koğuşta 17 Mayıs akşamı bedenini ateşe vererek yaşamını yitirdi.

Necmi Öner: Diyarbakır, Çermik'li. PKK' davası. Cezaevindeki işkenceleri ve ihanet ettirme politikalarını protesto etmek amacıyla 33. koğuşta 17 Mayıs akşamı bedenini ateşe vererek yaşamını kaybetti.

Mahmut Zengin: Siverek'li. PKK davası. Cezaevindeki işkenceleri ve ihanet ettirme politikalarını protesto etmek amacıyla 33. koğuşta 17 Mayıs akşamı bedenini ateşe vererek aynı eylem içinde yer alarak yaşamını yitirdi.

Eşref Anyık: Viranşehir'li. PKK davası. Cezaevindeki işkenceleri ve ihanet ettirme politikalarını protesto etmek amacıyla 33. koğuşta 17 Mayıs akşamı bedenini ateşe vererek yaşamını yitirdi.

14 Temmuz Ölüm Orucu

M. Hayri Durmuş: Bingöl doğumlu. PKK Merkez Komite Üyesi. 14 Temmuz 1982 büyük Ölüm Orucunda 12 Eylül 1982 günü şehit düştü.

Kemal Pir: Gümüşhane, Torul doğumlu. PKK Merkez Komite Üyesi. 14 Temmuz 1982 büyük Ölüm Orucunda 7 Eylül 1982 günü şehit düştü.

Akif Yılmaz: Kars doğumlu. PKK Diyarbakır Bölge sorumlusu. 14 Temmuz 1982 büyük Ölüm Orucunda 15 Eylül 1982 günü şehit düştü.

Ali Çiçek: Urfa doğumlu. PKK üyesi. 14 Temmuz 1982 büyük Ölüm Orucunun son şehidi. Şehadet tarihi 17 eylül 1982.

Ocak 1984 Direniş

Necmeddin Büyükkaya: Siverekli. Devrimci Yurtsever grup KİP önderi. 24 Ocak 1984 saldırı sonucu işkence altında yaşamını yitirdi.

Remzi Aytürk: Ocak direnişinde 24 Ocak günü, Necmeddin Büyükkaya'nın ölüm haberini alınca yeniden gündeme gelen baskı ve işkenceleri protesto ederek yaşamına son verdi.

Yılmaz Demir: Ocak 1984 tarihinde cezaevinde bulunduğu 10. Koğuşta, tekrar yerleştirilmek istenen teslimiyet kurallarına karşı kendini asmak sureti ile yaşamına son vererek, protesto etmiştir.

Cemal Arat: Diyarbakır'lı. 02.03.1984 günü Ocak direniş diye zindan tarihine geçen Ölüm Orucunda yaşamını yitirdi.

Orhan Keskin: Kars doğumlu. Dev Yol Davası. 05.03.1984 günü Ocak direnişinde, Ölüm Orucunda yaşamını yitirdi.

6 Mayıs 1988 direniş

M. Emin Yavuz: Hilvanlı. PKK davası. 1988 mayıs ayı açlık grevinde geçirdiği mide kanaması sonucu yaşamını yitirdi.

İşkence sonucu Katledilenler: (Alfabetik sıra ile)

Abdurrahman Çeçen: 16 Mayıs 1981 tarihinde 36. koğuşun 2. kat 3. hücresinde işkence sonucu öldü.

Ahmet Demir: Şubat 1981 de öldürüldü. PKK davası.

Alaattin Gülmüş : 1982'de İşkencede öldürülmüş.

Ali Ere: 35. Koğuşta bulunan Ali Ere 10 Nisan 1981'de ölüm orucunu bıraktıktan sonra istiklal Marşı ve And'ı okumayı reddettiği için yemek verilmeyerek, beton zeminli bir hücreye atıldı. Bir süre sonra bulunduğu hücreden hiç ses gelmemeye başladı. Uzun bir süre sonra öldüğü duyuruldu.

Ali Sarıbal: Tikko davası. 3. Koğuşta bulunan Ali Sarıbal yapılan ispiyon üzerine bulunduğu koğuştan alınır, koğuş içinde ve kapı aralığında Kara Bela lakaplı koğuş gardiyanı ve onlarca asker tarafından yapılan işkence sonucu 13 Kasım 1981 de hayatını kaybeder.

Askeri Demir: PKK davası. Ocak 1982 de gözüaltına alınır. Burada başlayan işkenceler 5 Nolu cezaevinde de devam eder. Sorguda direndiğinden dolayı Esat Oktay'ın özel uygulamalarına tabi tutulur. Bir başka dosyadan götürüldüğü Ankara işkence merkezinde katledilir.

Halil Atalay: PKK davası. 1983'te 36 Koğuşta öldürüldü.

Aziz Büyükertaş: Ölüm tarihi belirlenemedi. 27. koğuştta yapılan işkenceler sonucu öldü.

Aziz Özbay: 1982 yılında bulunduğu 16. Koğuştta, marş ezberleyemiyordu. Bu nedenle sürekli işkence yapılyordu. Bir defasında da deterjan yedirildi. Karnı şişti. Durumu ağırlaşınca koğuştan çıkarıldı ve bir daha geri dönmedi. Aziz tahminen 50 yaşlarındaydı.

Bedii Tan: Mardin Midyatlı. 20 Haziran 1982’de gördüğü işkence sonucu yaşamını yitirdi.

Cemal Kılıç: Hilvanlı. PKK davası. 35. Koğuştta bulunan Cemal Kılıç 1982 yılında -hangi ay tespit edilemedi- Gardiyanlarca ayağından yüksek bir yere asıldıktan sonra hızla duvara vuruldu, uzun süre baş üstü asılı bırakıldı. İndirildiğinde konuşamaz haldeydi. Üç gün hücrede komadan çıkmayınca hastaneye kaldırıldı. Burada hayatını kaybetti. Cemal Kılıç’ın ölümüyle ilgili olarak 35. koğuştun 3. hücresinde kalan Kadir Merkit, Hamit Kendal ve Feridun Yazar’a sahte ölüm tutanakları zorla imzalatıldı.

Cemal Zengin: PKK davası. Mart 1981’de 36. Koğuştta işkence ile öldürüldü.

Eşref Dursun: Kuk davası. 1987’de öldürüldü.

Halil Çınar: PKK davası. 1982 de öldürüldü. Hastaneye kaldırılmadığından durumu giderek ağırlaştı. 1984 Mayıs’ında tedavisini engelleyen cezaevi yönetimini protesto etmek için kendini astı. Bu olay sonucu omuriliğı koptuğundan hastaneye kaldırıldı. Hastanede beş gün bitkisel hayatta kaldıktan sonra öldü.

Hüseyin Yüce: Hüseyin Mayıs 1984’te 23. koğuştta kalıyordu. 18 Ocak 1984 günü gardiyanların bu koğuşa yaptıkları saldırıda kafasından bir darbe alarak şuurunu yitirdi.

İbrahim Ulak: Kuk davası. Kasım 1983’te öldürüldü.

İsmail Kıran: PKK davası. 1983’te öldürüldü.

İ. Halil Baturalp: 3. Koğuştta bulunan İbrahim Halil, 27 Nisan 1983 günü gardiyanların boynuna kalasla vurması sonucu üç gün süreyle 3. koğuştta yarı baygın vaziyette kaldı, yemek yiyemiyordu. Üç gün sonra kaldırıldığı hastanede öldü.

İbiş Ural: 22. Koğuştta bulunan İbiş, 27 Aralık 1981 bir gardiyan tarafından yapılan işkence sonucu öldü.

İsmet Karak: PKK davası. Mart 1984’te işkence sonucu hayatını kaybetti.

Kenan Çiftçi: 9. Koğuşta bulunan Kenan’a sürekli işkence yapılıyordu. 1982 -ay, gün belli değil- Olay günü “Vehbi” takma isimli asker Ahmet Şahin tarafından işkence yapıldı. Koğuştakiler havalandırmadan döndüklerinde ölüsünü buldular. Gardiyanlar “hap atıp öldüğünü” söyleyip koğuştakilere tutanak imzalatıldılar.

Kenan Gursei: Dev Yol davası. 1980 Aralık ayında işkencehanede öldürüldü.

Kenan Kılıç: PKK davası. 1982’de öldürüldü.

M. Ali Eraslan: -Ölüm tarihi belirlenemedi- Mardin’de askerlik yaptığı sırada suç işlediği savıyla memleketi olan Zonguldak’tan alınarak Diyarbakır’a getirilen M. Ali Eraslan 7. koğuşta gardiyanların coplu saldırısı ile öldürüldü.

M. Emin Akpınar: 1982 yılında bulunduğu 16. Koğuşta Türkçe bilmesi nedeniyle marş söyleyemediğinden her gün işkence görüyordu. Olay günü “fırfır baba” lakaplı bir çavuş ona deterjan yedirdi. Ardından da kalasla, copla saldırdı. Bu işkenceler sonucu bayılarak hastaneye kaldırıldı. İki gün sonra hastanede yaşamını yitirdi.

Medet Özbadem: Siverekli. Tikko davası. 7. Koğuşta bulunan Medet, 07.05.1983 günü, Tedavisi yapılmayıp, işkencelere maruz kaldığından dolayı kaldırıldığı Askeri hastanede yaşamını yitirdi.

Mehmet Kalkan: Haziran 1987’ de, bir başka tutuklu, Ali Bozkurt ile birlikte cezaevinden alınarak soruşturmaya götürülür. Mehmet Kalkan’a burada yapılan işkenceler sonucu hayatını kaybetti.

Önder Demirok: 18. Koğuşta bulunan Önder 22 Şubat 1982 günü koğuş gardiyanı Mehmet Özer tarafından koğuştan alındı, bir süre koğuş koridorundan çığlıkları duyuldu. Daha sonra baygın bir halde koğuşa getirilerek yatağına yatırıldı ve koğuştaki diğer hükümlülerin kalkmasına izin verilmedi. Sabah yatağında ölü bulundu.

Ramazan Yayan: Siverekli. PKK davası. 13.01.1983 ile Tedaviye ihtiyacı olan Ramazan Yayan hastaneye gönderilmedi. Bu durumda iken cezaevi yönetimi tarafından aç-susuz bırakma, sürekli eğitim gibi cezalara çarptırıldılar. Dayak sonucu komaya girdikten sonra ölmek üzere iken götürüldükleri hastanede yaşamını kaybetti.

Selahattin Kunduz: PKK davası. Haziran 1981 36. Koğuşta öldürüldü.

Selahattin Kurutur: PKK davası. Ağustos 1982 de öldürüldü.

Seyfettin Sak: Kasım 1982’de Koğuşta gardiyanlar tarafından ka-

laslarla dövöldükten sonra kaldırıldığı hastanede öldü.

Suphi Çevirici: Hilvanlı. PKK davası. Mayıs 1987’de bulunduğı 29. Koğıuşta itirafa zorlanıp daha sonra televizyona çıkarılarak arkadaşlarına karşı kullanılmasını ve teşhir edilmesini protesto etmek için kendini asarak intihar etti.

Şehmus Begeç: PKK davası. Ocak 1984’te yapılan işkenceli saldırıda öldüröldü.

Tahir Şahin: PKK davası. Mart 1981 de 36. Koğıuşta öldüröldü.

-SON-

Eylöl 2009-Kasım 2010

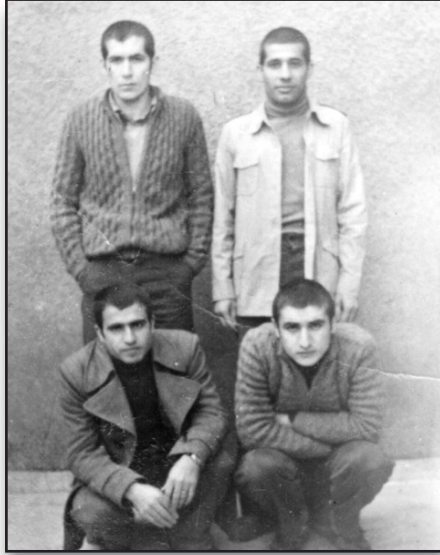
Diclekent/DİYARBAKIR

RESİMLERLE...

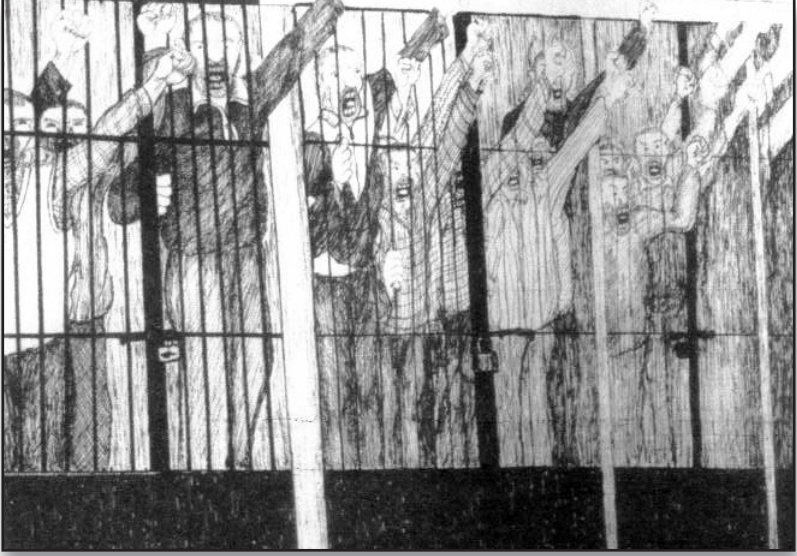
Sadece insanlar esir değildi dört yanı duvar ve tel örgülerle çevrilmiş bu yerde. Diller de kelepçelenmişti. Çocuklar sesiz, sözsüz oynasırdu 5 Nolu önünde...

O günlerde hepimizin adı Yılmaz'dı. Bu fotoğrafı çekebilmek içindi mücadelemiz. Oysa Vatan işkencede mahsurdu; mülk de yoktu, adalet de...

Adalet arayışı ta o zaman başladı dostlar, adı patlamaydı, direnişti, isyandı ve olanca gücü ile insandı. Direnmek yaşamaktır diyerek geldik bugüne. Ve bugün hala adalet arıyor İnsanlık....

Tarih'in Şen Çocukları o türküyü söylerken bir 17 Mayıs gününde; Ali, Hayri, Kemal, Akif duramaz hücrelerinde ve derlerki "biz olmalıydık onların yerine"

İnsan çığlıklarının ulaşamayacağı yere inşa edilmişti Auschwitz; Tel örgüleri, yüksek duvarları, üç katlı tahta ranzaları bile 5 Nolu'yu anlatır bize...

Tren vagonlarında esirler taşınırdı buraya. 5 Nolu'ya ise askeri araçlar içinde getirilirdi insanlar. Orada SS Subayı karşılar sizi, burada da Esat ve Co...

Çıkıp gelmişti işkenceci ordular. Bakmayın siz ayak tabanlarımıza vurduklarına; aslında bu da yargılamanın bir parçasıydı 5 Nolu'da...

Ve başladılar her şeyi insanı çıldırtmak için ayarlamaya. Tanrıya bile sığınmazdınız. Çünkü işkenceciler, Tanrıyı yok etmiş, peygamberi izne çıkarmışlardı!..

Eğik ve esrik bir gülüş salarken gökyüzüne, milyonlar suluyordu özgürlük ağacını. Geride bıraktıklarımızın öncülüğünde bu ağaç artık meyvelerine duracak...